

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка

ДИТИНА

Освітня програма для дітей

від 2 до 7 років

Київ – 2016

УДК 373.2(072)

ББК 74я73

Д49

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист МОН України № 1/11-16163 від 09.11.2015 р.)

Науковий керівник проекту:

В.О. Огнев'юк, ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України.

Авторський колектив:

Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко, В.М. Вертугіна, К.І. Волинець, Ю.О. Волинець, Л.В. Гаращенко, Н.М. Голота, О.А. Іваненко, І.І. Карабаєва, А.В. Кишинська, О.В. Коваленко, О.Д. Літіченко, О.В. Лобода, О.О. Ліннік, О.В. Мартинчук, М.А. Машиовець, Н.І. Мельник, О.А. Половіна, Ю.Ю. Савченко, Н.Б. Сиротич, Г.В. Смольникова, Г.С. Тарасенко, І.Є. Товкач.

Наукове редагування:

Г.В. Беленька, заступник директора з наукової роботи Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор;

М.А. Машиовець, професор кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент.

Рецензенти:

С.М. Курінна, завідувач кафедри дошкільної освіти факультету дошкільної освіти та практичної психології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент;

Л.М. Рожкова, методист РНМЦ Деснянського районного у м. Києві управління освіти.

Експертизу здійснили:

Н.В. Гавриш, голова комісії з дошкільної педагогіки і психології Науково-методичної ради з питань освіти МОН України, доктор педагогічних наук, професор;

Л.В. Гладун, директор Національного музею іграшки.

Технічний секретар — І.Ф. Ляшова.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Дитинство є незабутнім, швидкоплинним, неповторним та найважливішим етапом людського життя. Загальновідомо, що п'ятдесят відсотків здібностей, необхідних для навчання, розвиваються у перші чотири роки життя людини, а ще тридцять — у віці чотирьох-восьми років. Дошкільний вік є фундаментом, на якому постає увесь життєвий шлях людини. Маленька новонароджена людина у сенсі фізичного виживання та емоційного розвитку, на відміну від багатьох інших живих істот, перебуває в абсолютній залежності від піклування дорослих членів суспільства. Воно насамперед відбувається в родині.

Окрім членів сім'ї, найбільш близькими до дитини також можуть стати вихователі дошкільних навчальних закладів. На допомогу вихователям колективом педагогів і науковців Київського університету імені Бориса Грінченка із залученням провідних фахівців України в галузі освіти створена Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина». Назва Програми акцентує увагу на особистості дитини, пріоритетності її інтересів, бажань і потреб перед амбіціями дорослих. Період від двох до семи років обраний з огляду на те, що, по-перше, зазвичай саме у два роки малюка віддають до дошкільного закладу, який він відвідує до шести-семи років; по-друге, на цьому етапі життя починається активне дослідження і пізнання дитиною оточуючого світу.

Освітня програма розвитку дітей від двох до семи років «Дитина» — це перша програма, керуючись якою дорослі допоможуть дитині сформуватись як особистість. Надалі її життя будуть супроводжувати інші програми — шкільні, спеціальні, вищих навчальних закладів. Програма для розвитку дитини дошкільного віку — особлива. Освітні завдання в ній — цікаві й водночас вимагають від дитини докладання певних зусиль для задоволення пізнавального інтересу. Ефективність їх вирішення залежить від взаємодії малюка з дорослими, від емоційного фону, на якому розгортається процес пізнання.

Програма є освітньою, тобто базується на положенні про те, що освіта веде за собою розвиток. Дошкільна освіта — перша ланка в системі освіти України. На сьогодні доведено її пріоритетність як фундаменту цілісної неперервної освіти. Від якості цього фундаменту, закладеного в перші роки життя, залежить динаміка особистісного зростання дитини, її життєві установки та світосприйняття, отже, і рівень сукупного інтелекту та духовності нації.

Дошкільна освіта як соціальне й культурне явище є невід'ємним супутником еволюційного поступу людства. Науковцями вона розглядається як спеціальна сфера соціального життя, своєрідний соціокультурний феномен, сутнісна характеристика етносу, суспільства, людської цивілізації, способів її самозбереження й розвитку, цілісна єдність навчання, виховання, розвитку й саморозвитку особистості.

Як сфера соціокультурної практики у незалежній українській державі освіта набула національного значення і спрямовується на формування

нової ідентичності громадян, які готові нести особисту відповідальність за власне і суспільне благополуччя. Тому її пріоритетами визнані:

- посилення самостійності людини та її здатності до самоорганізації, лідерства;
- готовність до комунікації, співпраці;
- формування терпимості до думки інших людей, уміння вести діалог, знаходити змістовні компроміси;
- розвиток здібностей до творчої діяльності;
- уміння відстоювати свої права.

Метою дошкільної освіти є формування основ світогляду цілісної, життєво активної, гуманістично спрямованої особистості — громадянина(ки) демократичного суспільства, який(а) у своїй життєдіяльності буде сповідувати національно-культурні, загальнолюдські та громадянські цінності. Дорослі, які причетні до процесу становлення особистості дитини дошкільного віку, мають розуміти свою відповідальність перед майбуттєм. Для цього насамперед необхідно:

- сприймати дитину як вільну особистість, яка постійно розвивається у притаманних їй видах діяльності: ігровій, пізнавальній, практично-творчій;
- бути партнером дитини у пізнанні самої себе, світу і себе у світі;
- забезпечувати емоційний комфорт, стан благополуччя і залученості до життя соціуму;
- створювати умови для індивідуалізації траєкторії особистісного розвитку, формування цінностей, особистісних якостей та життєвих компетентностей.

Нова Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина», рекомендована Міністерством освіти і науки України, пропонує дорослим — вихователям і батькам дітей дошкільного віку вибудувати освітній процес на основі врахування індивідуальних можливостей, здібностей і потреб дітей кожного вікового періоду. Її зміст є науково виваженим, однак це не заперечує можливість його варіювання залежно від темпу індивідуального розвитку дитини. Особливістю змісту є його «дешколяризація», інакше кажучи, розвиток дітей, а не цілеспрямована підготовка їх до школи на догоду нетерплячим батькам. Важливішим є розвиток інтересу до пізнання, активності, допитливості дитини, її відкритості до взаємодії і спілкування з оточуючим світом, ініціативності, готовності до експериментування, випробування себе.

Тож зичу вам, шановні дорослі, натхнення та успіхів у складній і захоплюючій справі навчання і виховання дошкільнят. Від вас залежить їхнє, а отже, і наше щастя, майбутнє України.

Віктор Огнев'юк,
науковий керівник проекту,
ректор Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор філософських наук, професор,
академік НАПН України

ПРОГРАМА «ДИТИНА»: ПОГЛЯД З ІСТОРІЇ У СЬОГОДЕННЯ

Ініціаторами створення творчої групи для підготовки першого варіанту Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років у 1990 р. були доценти Київського міжрегіонального інституту удосконалення вчителів (нині — Київський університет імені Бориса Грінченка) — кандидат педагогічних наук, знаний фахівець з початкової освіти в Україні Лідія Петрівна Кочина та кандидат психологічних наук, один з провідних дитячих психологів України Олена Василівна Проскура.

Саме О.В. Проскурою був зібраний та організований перший колектив авторів майбутньої Програми. До роботи над нею були запрошені фахівці з дошкільної освіти (Е.В. Белкіна, Е.С. Вільчковський, Н.В. Кудикіна, Т.Є. Мусіяченко), дитячі психологи (О.Л. Кононко, Ю.О. Приходько, О.Ю. Осадько), методисти з дошкільної освіти (О.М. Кириченко, О.В. Пшеврацька (Коваленко), Т.П. Жук), фахівець-філолог Н.Я. Дзюбишина-Мельник, педагог-практик М.М. Шишківська.

На особливу увагу заслуговує ініціатива О.В. Проскури щодо запрошення до авторського колективу Програми для дошкільних навчальних закладів відомих і знаних в Україні та за її межами фахівців з питань початкової освіти (Н.М. Бібік, М.С. Вашуленка, Л.П. Кочиної, Н.С. Коваль, В.П. Тименка, О.Н. Хорошківської). В історії створення програм для дошкільних навчальних закладів в Україні це було зроблено вперше з метою реалізації у змісті майбутньої Програми та методичних рекомендацій до неї принципу наступності та перспективності між дошкільною та початковою ланками освіти, скорочення «місточка» для дитини між дитячим садком та першим класом школи. Над кожним розділом Програми та методичних рекомендацій до неї спільно працювали фахівці з дошкільної і початкової освіти.

Щодо назви майбутньої Програми, то пропозиції були найрізноманітніші, але згодом зупинились на назві «Дитина». Як зазначала перший науковий керівник авторського колективу О.В. Проскура, назва

Програми не є випадковою. Автори поставили собі за мету змістом програмових завдань і стилем викладу спрямувати увагу педагогів на те, що саме дитина, кожна дитина як зростаюча особистість, потребує особливої уваги, теплоти і професійної турботи. І народна педагогіка, і наукові дослідження свідчать про те, що дошкільне дитинство, яке становить лише десяту частину життя людини, має надзвичайно важливе значення в її розвитку.

Слід зазначити, що перше видання Програми побачило світ у видавництві Київського міжрегіонального інституту удосконалення вчителів у 1991 р. Друге було надруковане у 1992 р. у сумському видавництві «Мрія» загальним накладом 1000 примірників. Цього разу Програма вийшла у комплекті з методичними рекомендаціями. Проте автори постійно розмірковували над тим, як удосконалити матеріал. Робота над доопрацюванням Програми тривала.

Оскільки з різних районів Київської та інших областей України до Інституту надходила інформація про недостатню кількість примірників Програми, у 1993 р. МП «Освітянин» було здійснене її третє видання. Програма вийшла у двох частинах (перша містила розділи «Наші маллята», «Дослідники-чомустики», а друга — «Наша старша група», «Від гри до навчання») загальним накладом вже по 10 тис. примірників кожна.

У 1993 р. в результаті доопрацювання Програми «Дитина» та методичних рекомендацій до неї з'явився новий розділ «Прилучаємось до музичної скарбниці», який створили фахівці з музичного виховання та хореографії дошкільників Л.Л. Левченко (Шевченко) та А.С. Шевчук. Того ж року Програма «Дитина» та методичні рекомендації до неї побачили світ у видавництві «Освіта» накладом 50 тис. примірників.

Прошло десять років, відбулись зміни у суспільстві, що призвели до змін у дошкільній освіті. Зокрема, у 2001 р. були затверджені Указом Президента Закон України «Про дошкільну освіту» та низка підзаконних актів, відповідно до яких Програма «Дитина» була доопрацьована та 2003 р. перевидана у видавництві «Богдана» накладом 11 тис. примірників, а у 2004 р. у цьому ж видавництві вийшли методичні рекомендації до Програми. До наукового керівництва даним виданням, окрім О.В. Проскури та Л.П. Кочиної, долучилась В.У. Кузьменко. Творчий колектив розробників методичних рекомендацій до Програми поповнився такими фахівцями, як: Н.Є. Глухова, А.М. Гончаренко, Н.М. Дятленко, Т.В. Потапова, В.І. Прокопенко та Г.В. Смольникова.

Робота над Програмою не припинялася. Результати сучасних психолого-педагогічних досліджень з питань навчання і виховання дітей дошкільного віку та пропозиції фахівців, які працюють безпосередньо з дітьми, знайшли своє відображення у її наступному виданні. На

численні запити практиків дошкільної освіти доопрацьоване та доповнене творчим колективом на чолі з науковими керівниками проекту В.О. Огнев'юком та К.І. Волинець видання Програми «Дитина» та методичних рекомендацій до неї було здійснене у видавництві Київського університету імені Бориса Грінченка в 2012 р. До наукового керівництва Програмою, окрім О.В. Проскури, Л.П. Кочиної та В.У. Кузьменко, долучилась Н.В. Кудикіна. Творчий колектив поповнили Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко, Л.В. Гаращенко, О.В. Лобода, Л.В. Лохвицька, М.А. Машовець, А.В. Пасічник, В.Д. Сапожко, І.Є. Товкач, дитячі психологи — Н.М. Дятленко, І.І. Карабаєва, Ю.Ю. Савченко та Г.В. Смольникова, фахівці з питань початкового навчання — К.І. Волинець, В.І. Прокопенко, Г.С. Тарасенко, І.Л. Сіданіч та В.В. Юрженко, фахівець з питань роботи з дітьми з особливими освітніми потребами О.В. Мартинчук. До роботи зі створення методичних рекомендацій до Програми (видання 2012 р.) були запрошені О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко, В.М. Вертугіна, Л.В. Гаращенко, Н.М. Голота, Т.Л. Гурковська, С.О. Довбня, І.І. Карабаєва, Н.М. Кот, О.В. Лобода, Л.В. Лохвицька, О.В. Мартинчук, М.А. Машовець, А.В. Пасічник, Г.С. Тарасенко, І.Є. Товкач.

Час плине... Промайнуло п'ять років, на які Програма «Дитина» отримала гриф МОН України. Якщо замислитись, то для історії п'ять років — це мить між минулим і майбутнім. Насправді за п'ять років підрастає дитина до рівня старшого дошкільника, школяр доростає до рівня середньої школи, студент закінчує ВНЗ. За цей ніби короткий часовий проміжок відбулись зміни у суспільстві, що привели до змін у дошкільній освіті. Зазнали змін і доповнень Закон України «Про дошкільну освіту» і низка інших нормативно-правових документів. У 2012 р. авторським колективом під науковим керівництвом А.М. Богуш, професора, доктора педагогічних наук, дійсного члена НАПН України був доопрацьований та перевиданий Державний стандарт дошкільної освіти України — Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО). Документ було підготовлено з урахуванням основних положень попереднього Базового компонента дошкільної освіти (1998 р.) та досягнень провідних науковців у галузі дошкільної освіти України.

Відповідно до нових стандартів дошкільної освіти та поступу практики виникла потреба переглянути й осучаснити концептуальні підходи та зміст освітньої програми для дітей дошкільного віку. Над новою Освітньою програмою «Дитина» працював новий склад авторського колективу. Авторами враховані сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти. Для зручності педагогів-практиків здійснено переструктурування програмових завдань за лініями БКДО.

Назви розділів Програми відповідають назвам освітніх ліній інваріантної складової Державного стандарту дошкільної освіти, а саме: «Особистість дитини», «Мовлення дитини», «Дитина в соціумі», «Гра дитини», «Дитина у природному довкіллі», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина у світі культури», — та варіативної складової, зокрема: «Подорожуємо у світ англійської мови», «Комп'ютерна грамота», «Шахи», «Хореографія».

У змісті викладено інформацію оптимального обсягу, що відповідає віковим можливостям дітей дошкільного віку, вилучено застарілу на сьогодні інформацію. Програмові завдання у цьому виданні конкретизовані, їх обсяг значно скорочений, вони згруповані за віковим принципом, тому у старшій групі окремо представлені навчальні завдання для дітей шостого і сьомого років життя.

У змісті розділів освітньої програми яскраво простежуються засади компетентнісного підходу до розвитку особистості, показано, яким чином різні види діяльності дитини дошкільного віку впливають на формування її ключових компетенцій. Освітня програма орієнтує педагогів і батьків на здійснення інтегрованого підходу до роботи з дітьми.

Підкреслимо, що у Програмі 2015 р. авторський колектив намагався реалізувати принципи співпраці, уваги й поваги до запитів сім'ї, взаємодопомоги, партнерства і професійної відповідальності.

Ідейним лідером і керівником проекту як у 2012, так і у 2015 р. є ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України В.О. Огнев'юк. Основу авторського колективу становлять науковці кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, а також добре відомі в Україні спеціалісти: завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент О.В. Мартинчук; доцент Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат психологічних наук Г.В. Смольникова; завідувач кафедри дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, професор, доктор педагогічних наук Г.С. Тарасенко; проректор-декан факультету підготовки юних абітурієнтів, майстер-класів та спецкурсів Київської дитячої Академії мистецтв, кандидат педагогічних наук, доцент О.А. Іваненко; старший науковий співробітник лабораторії психології дошкільника Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, кандидат психологічних наук І.І. Карабаєва.

Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина» відповідає вимогам до сучасних програм, за якими мають право працювати дошкільні навчальні заклади державної, комунальної та приватної форм власності різних регіонів України. Програма містить у собі завдання комплексного характеру та оптимального рівня складності, який може бути засвоєний дітьми незалежно від місця їхнього проживання. Доступність і чіткість викладу матеріалу робить її зручною для використання вихователями, батьками дітей дошкільного віку або особами, які їх замінюють.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

.....

Освітня програма «Дитина» побудована за лініями Базового компонента дошкільної освіти — Державного стандарту дошкільної освіти України (нова редакція). Тому звичні для педагогів розділи частково змінили свої назви та зміст. У Програмі зміст освітньої роботи з дітьми структурований за принципом інваріантності та варіативності.

В інваріантній частині представлено розділ *«Особистість дитини»*, в якому вміщено відомості про вікові особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку, а також про зміст роботи із збереження і зміцнення здоров'я та забезпечення повноцінного фізичного розвитку дитини.

Розділ *«Мова рідна, слово рідне»* замінено розділом *«Мовлення дитини»*. Його змістове наповнення побудовано з урахуванням особливостей природи мовленнєвої діяльності дітей, що обслуговує всі інші види дитячої діяльності та пов'язана із їхніми щоденними потребами у спілкуванні та взаємодії з оточуючими. Зміст розділу *«Мовлення дитини»* для дітей раннього віку подано за рубриками *«Розвиток розуміння мовлення»* та *«Розвиток активного мовлення»*, що зумовлено особливостями мовленнєвого розвитку дітей третього року життя. Щодо мовленнєвого розвитку дітей четвертого, п'ятого, шостого та сьомого років життя, то зміст зазначеного розділу оновлено та подано більш компактно і цілісно.

Розподіл освітніх завдань розділу *«Мовлення дитини»* та рубрики *«Навчаємося елементів грамоти»* є умовним. Кожен педагог, плануючи роботу з дітьми, має спиратися не лише на вікові, але й на індивідуальні особливості вихованців, що проявляються у темпі засвоєння дітьми знань та оволодінні мовленнєвими вміннями. Реалізація завдань мовленнєвого розвитку дітей має здійснюватися в процесі їх щоденного спілкування з вихователями, батьками та однолітками, інтегруючись у різні види діяльності.

Розділ «*Дитина в соціумі*» розкриває зміст роботи з ознайомлення дітей із суспільним довкіллям та трудового виховання (формування навичок самообслуговування та долучення до господарсько-побутової праці). Таким чином, два розділи попереднього видання Програми «Дитина у довкіллі» та «Привчаємось працювати» об'єднано в один, що відповідає лінії БКДО і логіці входження дитини у соціум. Розділ структуровано за напрямками: «Предметний світ» та «Соціальний світ». Відповідно до принципу концентричності знання дітей від першої молодшої до старшої групи поступово розширюються й ускладнюються. У своєму пізнанні дитина рухається від розуміння назв і призначення оточуючих предметів та явищ до розуміння причинно-наслідкових зв'язків у предметному та соціальному світі. Результатом взаємодії дитини з предметним та соціальним світом має стати набуття життєвого досвіду, сформоване відповідальне ставлення до життя, що є основою активної громадянської позиції.

Зміст даного розділу тісно пов'язаний з наступним — «*Гра дитини*», оскільки саме у грі дитина відтворює свої враження від пізнання довкілля, осмислює та інтеріоризує отриману інформацію. Розділ «Гра дитини» замінив «Граючись, зростаємо» із попереднього видання і зазнав значних як структурних, так і змістових змін. Насамперед у ньому зменшено кількість освітніх завдань, оскільки автори стоять на позиції, що гра дитини має бути якомога більш вільною від регламентації з боку дорослих та слугувати засобом самовираження й розвитку дитини. Також зміст розділу збагачено сучасною тематикою, вивільнено від інформації методичного характеру та театралізованих ігор, які представлені у розділі «Дитина у світі культури» (підрозділ «Театральна мозаїка»). Тематика всіх видів ігор відображає набуті дітьми знання з розділів: «Дитина у природному довкіллі», «Дитина в соціумі», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини». Таким чином реалізовано об'єднуючу місію гри, яка виступає центром інтеграції різних видів діяльності дитини.

Розділ «*Дитина у природному довкіллі*» замінив розділ «Віконечко у природу». В ньому висвітлено зміст роботи з формування у дітей системи знань про об'єкти та явища природи планети Земля, зв'язки і залежності між ними та роль праці у природі, а також наведено завдання для надання дітям початкових уявлень про Космос. У сукупності пропонована інформація має стати основою формування пізнавально-емоційного ставлення та екологічно-доцільної поведінки дітей в природі.

У розділі «*Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі*» відображено зміст роботи з дітьми раннього та дошкільного віку, що спрямова-

на на збагачення їхнього досвіду різноманітними сенсорними враженнями, формування у дітей вмінь орієнтуватися у сенсорних еталонах (колір, величина, форма), їх видах, ознаках, властивостях. Збагачення сенсорного досвіду є базою інтелектуального розвитку дитини, підґрунтям для формування логіко-математичних уявлень, розвитку конструктивних навичок, розширення уявлень про властивості та ознаки предметів, з якими вона стикається безпосередньо у різних видах діяльності. Автори розділу наполягають на тому, що завдання сенсорно-пізнавального розвитку дитини повинні вирішуватися комплексно через виконання всіх розділів і підрозділів Програми «Дитина», а не лише на спеціально організованих заняттях.

У розділі «*Дитина у світі культури*» комплексно представлено зміст образотворчої, музичної, театралізованої та літературної діяльності дітей дошкільного віку. Такий підхід передбачає взаємопов'язаність тем. Наприклад, у підрозділі «Образотворча майстерня» передбачено посилання на підрозділ «Музичний калейдоскоп», у якому з метою підготовки дітей старшого дошкільного віку до занять з ознайомлення з художніми картинами різних жанрів подано перелік картин для дітей молодшого та середнього дошкільного віку, рекомендований для візуалізації під час слухання музики. У підрозділі «Театральна мозаїка» містяться посилання на твори дитячої літератури, наведені у підрозділі «Літературна скринька», що рекомендовані для використання під час ігор-драматизацій тощо. Крім того, у підрозділі «Театральна мозаїка» зроблено акцент на розвитку творчості та виявленні індивідуальності дитини на противагу якості техніки виконання. Основною метою реалізації завдань розділу є отримання дітьми задоволення від процесу та результату діяльності.

Оскільки проблеми організації взаємодії педагогів з батьками та реалізації наступності між дошкільною та початковою освітою ніколи не втрачають актуальності, то зміст розділів «*Сім'я і дитячий садок*» та «*Місточок до школи*» суттєво не змінився, лише був переорієнтований на запити сучасних батьків.

У розділі «*Діти з особливими освітніми потребами*» презентовано новий напрям — «Співпраця з батьками дітей вікової норми», визначено етапи співпраці між вихователями ДНЗ і батьками, вказано мету і завдання ДНЗ та принципи організації роботи з дітьми з особливими потребами в групах з інклюзивною формою навчання.

Варіативна частина містить такі розділи: «*Подорожуємо у світ англійської мови*», «*Комп'ютерна грамота*», «*Шахи*» та «*Хореографія*». Зокрема, зміст розділу «*Подорожуємо у світ англійської мови*» повністю узгоджено з Базовим компонентом дошкільної освіти (2012 р.).

Навчально-розвивальний матеріал систематизовано за тематичними блоками в логічній послідовності. Розробка тематичних блоків на другий рік вивчення англійської мови передбачає ускладнення. Розширено і конкретизовано зміст навчального матеріалу, зокрема чітко визначено фонетичну, лексичну, граматичну та англомовну компетенції дітей. У новій редакції Програми в розділі «Подорожуємо у світ англійської мови» виокремлено тему «Скоро в школу. Алфавіт», що забезпечує елементарну підготовку дитини дошкільного віку до вивчення іноземної мови (англійської) у початковій школі, додано теми «Я — українець», «Птахи і рослини», «Свята, відпочинок, розваги», «Транспорт», «Подорож у Космос».

У розділі «Шахи» розкрито зміст роботи з ознайомлення дітей з назвами шахових фігур, основними поняттями гри, історією шахів, правилами гри і взаємодії з партнером під час гри, поясненням шахової термінології. Враховані завдання, які ускладнюються поступово і реалізуються через залучення дітей до різних видів діяльності.

Розділи Програми «Дитина» структуровано за віковим принципом:

- перша молодша група «Крихітки» (третій рік життя);
- друга молодша група «Малята» (четвертий рік життя);
- середня група «Чомусики» (п'ятий рік життя);
- старша група «Фантазери-мрійники» (шостий рік життя);
- «Дослідники» (сьомий рік життя).

Для полегшення реалізації змісту Програми у практиці дошкільної освіти авторами здійснено посезонний розподіл програмового матеріалу окремих розділів.

Зміст оновленої Програми дає змогу відійти від традиційної системи занять, оскільки уможливлює інтеграцію різних видів діяльності, що зазначено у тематиці розділів. Варто наголосити, що заняття як традиційна форма роботи повинні бути органічно включені в процес життєдіяльності дітей дошкільного віку, але не мають розглядатися дорослими як єдина можлива дидактична одиниця дошкільної освіти. Більшість групових форм роботи за кожним розділом планується у межах від 0,5 до 2 разів на тиждень. Винятком є групові форми роботи з фізичного виховання. Вони проводяться щоденно (2 рази у залі, 3 рази на повітрі).

Період дошкільного дитинства є надзвичайно важливим для розвитку особистості. Авторський колектив переконаний, що, керуючись цим твердженням та за допомогою оновленої Програми «Дитина», батьки і педагоги створять належні умови для зростання здорової, щасливої, самодостатньої, творчої особистості.

СКЛАД АВТОРСЬКОГО КОЛЕКТИВУ,
ЯКИЙ ПРАЦЮВАВ НАД ПРОГРАМОЮ «ДИТИНА»

Науковий керівник проекту — В.О. Огнев'юк.

Автори розділів та підрозділів:

Вступне слово — В.О. Огнев'юк.

Програма «Дитина» погляд з історії у сьогодення — О.В. Коваленко.

Пояснювальна записка — Г.В. Беленька, О.А. Половіна.

Сім'я і дитячий садок — М.А. Машовець.

Особистість дитини:

Вікові особливості психічного розвитку дітей — І.І. Карабаєва,
Ю.Ю. Савченко, Г.В. Смольникова.

Здоров'я та фізичний розвиток — О.Л. Богиніч, Л.В. Гаращенко.

Мовлення дитини — А.В. Кишинська, І.Є. Товчач.

Дитина в соціумі — М.А. Машовець, О.Д. Літіченко.

Гра дитини — О.О. Стаєнна.

Дитина у природному довкіллі — Г.В. Беленька, Г.С. Тарасенко.

Дитина в сенсорно пізнавальному просторі — Н.М. Голота, О.В. Коваленко,
М.А. Машовець, Г.В. Смольникова.

Дитина у світі культури:

Образотворча майстерня — О.А. Половіна.

Музичний калейдоскоп — О.А. Іваненко.

Театральна мозайка — О.А. Половіна, Н.Б. Сиротич.

Літературна скринька — Н.І. Богданець-Білоskalенко.

Діти з особливими освітніми потребами — В.М. Вертутіна, О.В. Мартинчук.

Місточок до школи — К.І. Волинець, Ю.О. Волинець, О.О. Ліннік

Подорожуємо у світ англійської мови — О.В. Лобода, Н.І. Мельник.

Комп'ютерна грамота — А.В. Кишинська.

Шахи — Ю.О. Волинець.

Хореографія — О.А. Іваненко.

За редакцією Г.В. Беленької, М.А. Машовець.

Сподіваємось, що рекомендована Міністерством освіти і науки України Освітня програма «Дитина», як і всі попередні, стане у пригоді широкому загалу педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів, сімейним педагогам (гувернерам), батькам дошкільників, студентам, аспірантам, викладачам та всім, хто опікується освітою дітей дошкільного віку.

Впевнені, що Освітня програма «Дитина» як методичний інструментарій реалізації Базового компонента дошкільної освіти сприятиме продуктивній роботі сучасних дошкільних навчальних закладів, допоможе вам у справі виховання дітей, спонукатиме до творчості.

З повагою
Автори

.....

Сім'я і дитячий садок

.....

Сучасна сім'я характеризується низкою особливостей у реалізації однієї з основних функцій — вихованні власних дітей, зокрема в період дошкільного дитинства. Якість сімейного виховання залежить від низки об'єктивних та суб'єктивних чинників, серед яких виділяють такі: тип сім'ї (повна, неповна, нуклеарна, багатопокілінна тощо), рівень загальної культури батьків, наявність сімейних традицій, розуміння необхідності наявності виховної моделі та засобів її реалізації, кількість дітей в сім'ї, відкритість батьків до збагачення власного педагогічного досвіду та розвитку виховних можливостей, здатність змінюватися й «зростати» разом з дитиною. Держава забезпечує педагогічну підтримку та здійснює комплексний супровід сім'ї, в якій виховується дитина дошкільного віку, через систему суспільного дошкільного виховання.

Дошкільний навчальний заклад — відкритий освітній простір, в якому педагогічний колектив взаємодіє із сім'ями вихованців задля забезпечення потреб, інтересів та повноцінного розвитку кожної дитини.

Виховна функція сім'ї частково делегується дошкільному навчальному закладу, але при цьому сім'я не самоусувається від питань виховання власної дитини, а виступає замовником власного педагогічного просвітництва та якісної дошкільної освіти своєї дитини задля її успішного розвитку.

Функції взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї реалізуються в таких складових: інформаційній; входженні сім'ї в освітній простір; активній педагогічній позиції сім'ї у взаємодії з фахівцями ДНЗ.

Інформаційна складова передбачає усвідомлення дорослими — батьками і фахівцями — дитини, її життя та здоров'я як найвищої цінності. Тому дорослі мають бути партнерами у забезпеченні належних умов для її повноцінного розвитку. Для благополуччя дитини батьки повинні познайомитися з педагогічним колективом, особливостями

роботи та відкритістю обраного ними дошкільного навчального закладу, а фахівці у свою чергу мають на умовах конфіденційності володіти достовірною інформацією про стан її розвитку. Відкритість дорослих та координація їхніх дій сприятиме забезпеченню виконання материнської функції — охороні та зміцненню здоров'я дитини.

Входження сім'ї в освітній простір передбачає визначення прийняттого стилю взаємин з дитиною з боку дорослих та між дорослими. Приймаючи дитину, вихователь має бути ознайомлений із змістом, характером і напрямком її виховання в сім'ї, щоб забезпечити умови підтримки того позитивного, що вже набуто. Конструктивна комунікація дорослих дасть можливість забезпечити діагностичну та конструкторсько-організаційну функції взаємодії батьків і вихователів.

Активна педагогічна позиція сім'ї у взаємодії з педагогічним колективом дошкільного навчального закладу, вихователем та помічником вихователя вікової групи, яку відвідує дитина, не тільки сприятиме поліпшенню реалізації функції педагогічного самовдосконалення батьків, а й допоможе дитині відчувати себе захищеною й благополучною. Виділені складові педагогічної взаємодії можуть бути по-різному представлені в часі, здійснюватися послідовно або одночасно, але орієнтація вихователя на їх наявність допоможе керувати цим процесом.

Взаємодія педагогічного колективу і сім'ї вихованців передбачає вирішення певних завдань:

- формування у батьків уявлень про необхідність взаємодії з педагогічним колективом;

- моделювання взаємодії педагогів і батьків на засадах індивідуального підходу до кожної сім'ї;

- розширення уявлень батьків про власну дитину, її потенційні можливості й перспективи;

- популяризація ефективних педагогічних концепцій сімейного виховання дітей дошкільного віку;

- об'єднання батьків за інтересами, створення сімейних клубів.

Модель включення батьків в освітній процес дошкільного навчального закладу ґрунтується на таких **принципах**:

- індивідуального підходу до кожної сім'ї;

- поєднання педагогічної самоосвіти та педагогічного просвітництва (батьків і вихователів);

- використання традиційних та нових форм взаємодії;

- урахування позитивного досвіду сімейного виховання.

Принцип *індивідуального підходу* передбачає проведення моніторингу соціального стану сім'ї, рівня педагогічної культури батьків та

стилю сімейного виховання; дослідження потреб, інтересів сімей; вивчення, узагальнення та популяризацію позитивного досвіду сімейного виховання; вивчення думок та бачення батьками результатів роботи дошкільного навчального закладу і якості взаємодії з педагогічним колективом.

Принцип *поєднання педагогічної самоосвіти та педагогічного просвітництва* (батьків і вихователів). Педагогічна самоосвіта — необхідна умова підвищення педагогічної культури як педагогів, так і батьків. Педагоги в процесі самоосвіти вивіщують професійну компетентність, удосконалюють рівень теоретичних знань, ознайомлюються з інноваційкою в освіті. Батьки відкривають для себе знання про закономірності розвитку і становлення особистості дитини, порівнюють свій виховний досвід з науково обґрунтованими методичними рекомендаціями взаємодії з дітьми. Педагогічне просвітництво батьків з боку педагогів допомагає останнім зрозуміти особливості персоніфікованого виховного впливу на власну дитину, усвідомити необхідність побудови моделі сімейного виховання, суголосної з метою виховання щасливої дитини.

Принцип *використання традиційних та нових форм взаємодії сім'ї і дитячого садка* полягає у доцільному поєднанні колективних форм підвищення педагогічної культури сім'ї з груповими та індивідуальними, з широким залученням інформаційно-комунікаційних технологій. Широкого поширення набувають інтернет-клуби як форма мережевої взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї. Тому необхідним атрибутом іміджевої характеристики має стати сайт дошкільного навчального закладу, створений та підтримуваний відповідно до чинних вимог. Визнання дошкільного навчального закладу відкритим освітнім та соціокультурним простором дає змогу запроваджувати такі нові форми взаємодії, як арт-студії, фан-клуби, літературні кафе з електронною бібліотекою для батьків.

Принцип *урахування позитивного досвіду сімейного виховання* полягає у використанні вихователем надбань сімейного виховання у розвитку дитини, традицій виховання, національних та релігійних особливостей і, відштовхуючись від них, проектуванні подальшого зростання педагогічної майстерності батьків.

Упровадження такої моделі взаємодії сім'ї і дитячого садка дасть можливість створити в дошкільному навчальному закладі поліфункціональне предметно-розвивальне середовище, що характеризуватиметься мобільністю, змінюваністю, відкритістю, доступністю з метою надання дітям свободи вибору діяльності, а також включенням батьків у планування освітнього процесу та організацію процесу

життєдіяльності дітей у групі, створенням творчої команди педагогів і батьків, що ефективно працюватиме над реалізацією Програми «Дитина».

Нижче розглянемо пропонувані до використання **форми роботи** дошкільного навчального закладу з батьками.

День відкритих дверей проводиться один раз на рік спільними зусиллями всіх учасників освітнього процесу — працівників дошкільного навчального закладу, батьків, членів родин вихованців, дітей з метою презентації освітньо-культурних здобутків та розкриття іміджу закладу.

Просвітницька педагогічна наочність. Використовуються різні види наочності — стенди, тематичні виставки, фотоколажі, комп'ютерні презентації на сайті ДНЗ. Це допомагає продемонструвати новинки методичної літератури, результати наукових досліджень, які безпосередньо використовуються в освітній роботі та значною мірою впливають на досягнення дітей. Батьки знайомляться як з індивідуальними, так і з колективними роботами дітей (малюнками, аплікаціями, ліпленнями), представленими на своєрідних вернісажах.

Індивідуальне консультування. Основне завдання — аналіз та коригування розвитку батьківських виховних позицій, покращення стилю внутрішньосімейної взаємодії, оптимізація спілкування та взаємодії з дитиною.

Групове консультування проводиться на основі диференціації, оскільки має спеціалізовану спрямованість. Зазвичай воно складається з двох етапів. На першому етапі вихователь знайомить батьків з тим питанням, яке є для виховання їхніх дітей найбільш актуальним. На другому етапі вихователь і батьки обговорюють виховні ситуації з досвіду та інші проблемні питання, що стосуються порушеної теми.

Дискусії проводяться задля спільного оптимального вирішення того чи іншого гострого питання виховання особистості. В основі дискусії — пошук вирішення конкретних педагогічних ситуацій. Вихователем можуть бути запропоновані теми, які мають надзвичайно важливе значення для розвитку дитини. Для проведення коректної дискусії аудиторія має розуміти психологічний і педагогічний смисл порушеного питання.

Батьківські конференції. Проводяться, як правило, один раз на рік з метою обміну досвідом виховання дитини в сім'ї. На розгляд батьківської конференції виносяться як широкі й актуальні теми психолого-педагогічного характеру, так і конкретні й не менш актуальні питання сімейного виховання. Особливістю таких конференцій є те, що вони проводяться на засадах «рівний — рівному» і дають можливість бать-

кам висловитися, поділитися роздумами, здобутками, сумнівами, що впливає на всіх учасників, надихає на творчий пошук, забезпечує від застосування негативної практики зі своєю дитиною. З батьками, які виявили бажання виступити на конференції, вихователь заздалегідь проводить консультування, допомагаючи у підборі методичної літератури, аналізі фактичного матеріалу, складанні плану виступу. Батьківська конференція правомочна прийняти рішення і рекомендувати його до виконання.

Батьківський семінар-практикум зазвичай пропонується для набуття батьками практичних умінь щодо організації та проведення розважально-дозвіллевих заходів в умовах сім'ї, навичок художньо-творчого та предметно-ужиткового характеру, як-от: малювання в різних техніках, сучасні техніки роботи з тканиною та папером, театралізація літературних чи власних творів, прикрашання дитячого одягу чи кулінарний дизайн тощо. Семінари-практикуми можуть проводитися як за попередньо визначеною тематикою, так і за потребами батьків. Під час їх організації можна застосувати гендерний підхід.

Лекторій. Метою його запровадження є не тільки науково-методичне просвітництво батьків засобами поглиблення та систематизації їхніх теоретичних знань щодо розвитку та освіти власних дітей, але й формування у них уявлень про себе як вихователів, вироблення спільних поглядів на особливості вибору виховних впливів на кожного з дітей та розвиток уміння плекання своєї родини як єдиної спільноти. Тематика роботи лекторію впливає з інтересів батьків, вихователів та нагальних питань, які виникають у практиці роботи з групою вихованців.

Отже, головною ідеєю педагогічної взаємодії дорослих в освітньому процесі дошкільного навчального закладу є спільне творення щасливого світу.

**ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
З ДІТЬМИ ВІД ДВОХ ДО СЕМИ РОКІВ**

ПЕРША МОЛОДША ГРУПА «КРИХІТКИ» (ТРЕТІЙ РІК ЖИТТЯ)

ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ

Вікові особливості психічного розвитку дітей

Провідна потреба — у спілкуванні з дорослими та однолітками, у любові та повазі.

Провідна діяльність — предметно-маніпулятивна.

Провідна функція — сприймання.

Особливості віку

На третьому році життя у дитини розширюються потреби, змінюються види і форми діяльності, розвивається вольова сфера, елементи свідомості та самосвідомості, відбуваються зміни у спілкуванні з дорослими та дітьми (формується потреба спілкування з однолітками). Якщо на другому році життя одноліток сприймався як об'єкт навколишньої дійсності, то тепер дитина ставить до нього як до рівного собі суб'єкта. У цьому віці спостерігаються протиріччя між прагненням малюка до самостійності, бажанням брати участь у діяльності дорослих та реальними можливостями. Це протиріччя знаходить вирішення у сюжетній грі, що з'являється на цьому етапі життя дитини.

Загострюється інтерес малят до мови оточуючих людей, особливо коли вона спрямована на них самих. Швидко збільшується словник. Основну частину активного словника складають іменники (до 60 %), дієслова (близько 27 %) та прикметники (10–12 %). Діти вживають багатослівні речення, а в другому півріччі вже користуються складними підрядними реченнями, майбутнім часом дієслів, прикметниками, сполучниками, прийменниками. Виникає розуміння мовлення-розпові-

ді. Більш легко розуміє дитина ті розповіді, які пов'язані з предметами і явищами, що її оточують.

Інтенсивно розвиваються зорова, тактильна і кінестетична чутливість дитини, координуються рухи рук та очей. Завдяки цьому вона може всебічно обстежувати предмети, ознайомлюватися із їх властивостями (колір, форма, величина). Також у малят швидко розвивається фонематичний і музичний слух (розрізнення різних шумів, голосів людей, звуків і тонів музики), більш цілісного характеру набуває сприймання. Поступова координація рухів очей та рук при обстеженні предметів дає змогу здійснювати зорові орієнтувальні дії, що стають, власне, актами сприймання. До кінця третього року життя дитина вже орієнтується у найближчому просторі (кімнати, ігрового майданчика), розрізняє напрямки «догори», «вниз», «вперед», «назад», помічає зміни у розміщенні предметів. Однак обсяг та стійкість уваги дітей ще невеликі. Малята легко відволікаються на кожний новий яскравий предмет.

Відбуваються прогресивні зрушення у розвитку пам'яті, яка фіксує набутий дитиною сенсорний, руховий, емоційний досвід. Образи об'єктів стають дедалі більш диференційованими. До кінця третього року малята впізнають не лише близьких, а й інших людей, різні предмети, знайомі пісні, казки, вірші. Їхня образна пам'ять розвинена краще за словесно-логічну, тому діти ліпше запам'ятовують емоційний матеріал, що супроводжується наочними та звуковими ілюстраціями. Процеси пам'яті мають мимовільний характер.

З'являються елементи абстрактного та словесно-логічного мислення. Виникають перші судження про оточуючих. Власна мова дитини починає регулюватись її поведінкою і набуває функції планування своїх досягнень, своєї мети. Розвивається допитливість (*Що це? Чому?*), формуються перші узагальнення — все це створює передумови для розуміння символів. Дитина вже вміє замінювати в грі одні предмети на інші, бачити у лініях на папері та конструкціях з будівельного матеріалу зображення реальних предметів.

Малюк оволодіває наочно-дійовим мисленням у процесі практичного і мовного спілкування з дорослими. Пізнання навколишнього світу відбувається у процесі предметної діяльності. Дітям потрібно створити розвивальне предметне середовище, яке дасть змогу активно досліджувати не лише зовнішні властивості предметів, але й їх внутрішню улаштування. Розв'язуючи нові для себе завдання (порівняння предметів за кількісними ознаками, абстрагування кількості від інших ознак предметів, визначення кольору, форми, величини), дитина поступово навчається узагальнювати предмети, класифікувати їх за більш істот-

ними ознаками. 2–3-річна дитина використовує три основні типи дій: розібрати на частини, сконструювати (скласти з частин ціле), заповнити й спустошити порожнину в предметі. У цьому віці дитина може не розуміти різниці між живим і неживим та «розібрати на частини» живого метелика, комаху так само, як вона це робить з пластмасовою машинкою, пірамідкою, мотрійкою. Така поведінка не є проявом жорстокості. Різницю між живим і неживим дитина засвоює зі спостережень за ставленням дорослого до різних об'єктів.

Під впливом спілкування з дорослими розвиваються почуття, що проявляються у ставленні дітей до певних осіб (прихильність, співчуття, симпатія, антипатія). З'являються почуття, пов'язані з виконанням діяльності (задоволення від досягнутого результату, радість від схвалення, засмучення від невдачі), а також негативні емоції (ревності, образа, страх, заздрість). Дитина від двох до трьох років проявляє свої емоції негайно, яскраво й безпосередньо. Малюк ще не здатен довільно контролювати ці прояви й не може за власним бажанням «негайно припинити плакати», як від нього іноді вимагають дорослі. До кінця третього року емоційне життя дитини практично незалежне від емоцій оточуючих людей, але регуляція її почуттів під впливом дорослого ще зберігається.

Малюк досягає помітних успіхів у формуванні довільності не лише емоцій, але й дій. У процесі розвитку активного мовлення він спроможний визначити мету дій відповідним словом. На відміну від дій малят другого року життя, дії дітей третього року менш імпульсивні й більш контрольовані. Виконуючи доручення дорослих, вони привчаються робити те, «що треба», і стримують себе від того, чого «не можна робити».

До трьох років у дітей закладаються передумови переходу до продуктивних видів діяльності, зокрема: малювання, ліплення, конструювання. Починають формуватися навички різних видів музичної діяльності. Діти охоче слухають пісні про знайомі їм образи, емоційно сприймають їх. Підвищується музично-слухова чутливість малят (розрізнення звуків за тембром, висотою), з'являються мелодійні інтонації співу, елементарна ритмічність у рухах під музику.

На цьому етапі життя діти починають свідомо оцінювати дії дорослих, вміють організувати за власною ініціативою спільну з ними ігрову та предметну діяльність. У малят з'являється почуття спільності з дорослими, яке виявляється у тому, що вони активніше використовують займенник «ми». Це суттєвий крок у психічному розвитку дітей.

Наприкінці третього року життя у малят виникає принципово нова форма дитячих комунікативних дій — емоційно забарвлені ігрові дії, за

допомогою яких вони не тільки виявляють своє ставлення до однолітків, але й демонструють йому свої вміння. Створюється необхідна основа для формування більш складних форм спільної сюжетно-рольової гри, що буде розвиватися на четвертому році життя.

Вкрай важливим є те, що у дітей третього року життя з'являється свідоме виявлення себе (елементи самосвідомості), свого «Я». Саме в цей період відбувається народження особистості. Маля впізнає себе у дзеркалі, на світлинах, часто вживає займенники «я», «мій», «мені», усвідомлює себе певним чином незалежним від дорослих (його бажання та інтереси можуть не збігатися з намірами оточуючих). Цей перелом свідомості виявляється у яскраво вираженому прагненні до самостійності (*Я сам*), бажанні бути схожим на дорослих, наслідувати їх. Дитина вимагає шанобливого ставлення до себе, часто негативно реагує на надмірну опіку з боку дорослих.

Починається криза трьох років, сконцентрована навколо «Я» малюка. Її сутність полягає у психологічному відокремленні «Я» від оточуючих дорослих, що супроводжується певними специфічними виявами — впертістю, негативізмом, протестом проти їхніх дій. Основні причини цього — невдоволеність взаєминами з дорослими, прагнення віднайти власну позицію. Спостерігається підвищена вразливість і чутливість дитини до оцінок власних досягнень з боку дорослого, з'являється гордість за ці досягнення. До кінця третього року сфера досягнень дитини поєднується із сферою ставлення до себе, що сприяє поступовому вивільненню самооцінки від оцінки дорослих. Основними сферами, в яких діти прагнуть самоствердитися, є предметна діяльність (особливо продуктивна з конкретним наочним результатом) та спілкування з дорослими й однолітками.

Організація життєдіяльності дітей третього року життя

Обов'язком вихователя, що працює з дітьми третього року життя, є постійне піклування про організацію цікавих ігор, змістовних занять та активної діяльності дітей впродовж дня. Найкращі умови для розвитку сприймання, наочно-дійового і наочно-образного мислення малят забезпечує спеціально організоване сенсорне виховання. Воно включається в усі основні види діяльності та здійснюється на спеціальних заняттях.

Визначним принципом освітньої роботи з дітьми цього віку є узгодження індивідуальних і підгрупових форм роботи. Якщо пев-

ні предметні дії чи вид діяльності дитина під керівництвом педагога вчилась виконувати індивідуально, то згодом їх потрібно включати у підгрупові заняття; якщо ж певна гра чи заняття спочатку проводились з підгрупою дітей, повторно їх слід провести з кожною дитиною індивідуально.

Тривалість індивідуальних занять — 5 хв, підгрупових — 10 хв, фізкультурних занять — 15 хв. Заняття проводяться у формі гри щодня вранці та в другій половині дня у підгрупах (6–8 дітей). Підгрупи формуються залежно від віку дітей і стану їхнього фізичного та психічного розвитку. Заняття мають бути цікавими, приємними для маленьких вихованців, з практичними діями самих дітей, позитивною оцінкою їхніх дій з боку вихователя, загальною доброзичливою атмосферою. Крім того, щодня на прогулянці повинні проводитися рухливі ігри, спостереження за довкіллям та природою, дидактичні ігри (індивідуально або у невеликих підгрупах).

Дітей цього віку вдень вкладають спати один раз.

Враховуючи те, що діти третього року життя потребують допомоги дорослих у побутових діях (одягання, роздягання, приймання їжі, вмивання тощо), ці режимні процеси слід організувати також за підгрупами.

Орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності дітей третього року життя вдома та у дошкільному навчальному закладі (у робочі дні)

I. Осінньо-зимовий період

Процеси	Години доби
<i>Вдома</i>	
Підйом, ранковий туалет	6.30–7.30
<i>У дитячому садку</i>	
Зустріч дітей, огляд, ігри, індивідуальне спілкування, гімнастика	7.00–7.50
Підготовка до сніданку, сніданок	7.50–8.35
Ігри, підготовка до занять, заняття (у підгрупах та індивідуальні), самостійна діяльність (за власним вибором дітей)	<i>I підгрупа: 8.35–9.15 II підгрупа: 8.50–9.30</i>
Підготовка до прогулянки, прогулянка, індивідуальні заняття, самостійна діяльність (за власним вибором дітей)	9.30–11.30

Процеси	Години доби
Повернення з прогулянки	11.30–11.40
Підготовка до обіду, обід	11.40–12.20
Підготовка до сну, сон	12.20–15.00
Поступовий (у міру пробудження дітей) підйом, оздоровчі процедури	15.00–15.25
Підготовка до полуденка, полуденок	15.25–15.50
Ігри, самостійна діяльність (за власним вибором дітей), заняття індивідуальні та у підгрупах	<i>I підгрупа: 15.50–16.20</i> <i>II підгрупа: 16.05–16.35</i>
Підготовка до прогулянки, прогулянка	16.35–18.00
Повернення з прогулянки, роздягання, ігри	18.00–18.10
Підготовка до вечері, вечеря	18.10–18.40
Ігри, бесіди вихователя з батьками, повернення дітей додому	18.40–19.00
Вдома	
Прогулянка з батьками	19.00–19.50
Спокійні ігри, гігієнічні процедури	19.50–20.20
Укладання в ліжку, вечірня казка, колискова мами, нічний сон	20.20–6.30 (7.30)

II. Весняно-літній період

Процеси	Години доби
Вдома	
Підйом, ранковий туалет	6.30–7.30
У дитячому садку	
Зустріч дітей, огляд, ігри, індивідуальне спілкування, гімнастика	7.00–8.00
Підготовка до сніданку, сніданок	7.50–8.35
Ігри, підготовка до прогулянки, вихід на прогулянку	8.35–9.05
Прогулянка, ігри, індивідуальні заняття, самостійна діяльність дітей за власним вибором, спостереження, повітряні та сонячні процедури	9.05–11.05

Процеси	Години доби
Повернення з прогулянки, водні процедури	11.05–11.30
Підготовка до обіду, обід	11.30–12.10
Підготовка до сну, сон	12.10–15.00
Поступовий (у міру пробудження дітей) підйом, ігри	15.00–15.20
Підготовка до полуденка, полуденок	15.20–15.45
Ігри, підготовка до прогулянки, вихід на прогулянку	15.45–16.05
Прогулянка, ігри, індивідуальні заняття, самостійна діяльність дітей за власним вибором, спостереження	16.05–17.55
Повернення з прогулянки, ігри	17.55–18.10
Підготовка до вечері, вечеря	18.10–18.40
Ігри, бесіди вихователя з батьками, повернення дітей додому	18.40–19.00
Вдома	
Прогулянка з батьками	19.00–20.00
Спокійні ігри, гігієнічні процедури	20.00–20.35
Укладання в ліжку, вечірня казка, колискова мами, нічний сон	20.35–6.30 (7.30)

Примітка. Ранковий прийом слід проводити на майданчику за сприятливої погоди у холодний період року, у теплий період року — щоденно.

Орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності дітей третього року вдома (у вихідні та святкові дні)

Процеси	Години доби
Підйом, ранковий туалет, гімнастика разом із батьками	7.30–8.00–8.30
Ігри, підготовка до сніданку	8.30–9.00
Сніданок	9.00–9.30
Ігри, читання, малювання, інша діяльність	9.30–10.00
Підготовка до прогулянки, прогулянка	10.00–12.00
Повернення з прогулянки, ігри, підготовка до обіду, обід	12.00–13.00

Процеси	Години доби
Сон	13.00–15.00
Підйом, оздоровчі процедури	15.00–15.30
Полуденок	15.30–16.00
Ігри, самостійні заняття	16.00–17.00
Підготовка до прогулянки, прогулянка	17.00–19.00
Повернення з прогулянки, вечеря	19.00–19.30
Спокійні ігри з рідними, гігієнічні процедури	19.30–20.20
Укладання у ліжко, вечірня казка, колискова мами, нічний сон	20.20–6.30 (7.30)

Гранично допустиме навчальне навантаження на дітей протягом тижня

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Ознайомлення із соціумом	1
Ознайомлення з природним довкіллям	1
Художньо-продуктивна діяльність (музична, образотворча, театральна тощо)	4
Сенсорний розвиток	2
Логіко-математичний розвиток	—
Розвиток мовлення і культура мовленнєвого спілкування	2
Здоров'я та фізичний розвиток*	2
Загальна кількість занять на тиждень	10
Додаткові освітні послуги за вибором батьків	—
Максимальна кількість занять на тиждень	10
Максимально допустиме навчальне навантаження на тиждень на дитину (в астрономічних годинах)**	1,4

* Години, передбачені для фізкультурних занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження на дітей.

** Максимально допустиме навчальне навантаження визначають шляхом множення загальної кількості занять на тиждень, відведених на вивчення освітніх ліній у віковій групі, на тривалість заняття залежно від віку вихованців.

Здоров'я та фізичний розвиток

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Спрямовувати роботу на забезпечення охорони та зміцнення здоров'я дітей.
- Сприяти оволодінню дітьми життєво необхідними рухами з метою природної адаптації до умов навколишнього середовища.
- Формувати вміння зберігати стійке положення тіла, орієнтацію у просторі.
- Розвивати активність і самостійність дітей у процесі виконання фізичних вправ та ігрових дій з предметами.
- Домагатися радісного, емоційно піднесеного настрою у дітей в процесі виконання рухових дій, запобігати психічній і фізичній перевтомі.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Загартовування. У групових приміщеннях потрібно забезпечувати відповідний санітарним нормам температурний режим та чистоту повітря, систематичним провітрюванням утримувати температуру повітря в групі +21, +22 °С. Під час денного сну оптимальна температура в спальні має становити +16, +18 °С. Домагатися, щоб у дітей був чистий, з натуральної тканини полегшений одяг, який складається з двох шарів. Створювати умови для прийняття дітьми повітряних ванн під час передодягання до 2–3 хв, поступово збільшуючи тривалість до 8–10 хв.

У зимовий період забезпечувати перебування дітей на свіжому повітрі до 4 год при температурі повітря до –10, –12 °С. Влітку всю діяльність дітей намагатись організувати на повітрі. Перебування дітей під прямим сонячним промінням на прогулянці влітку поступово збільшувати від 4–5 до 20 хв протягом дня.

Локальні та загальні загартовувальні процедури слід вводити поступово. *Локальні:* 1) ходіння босоніж по килиму; 2) сухе та вологе обтирання ніг; 3) ходіння по вологій доріжці; 4) тупцювання у ванночці з морською водою, на дні якої знаходиться галька діаметром до 1 см; 5) обливання ніг водою, температура якої поступово знижуєть-

ся від +30 до +18 °С (через кожні 1–2 дні на 1 °С); 6) обливання ніг водою контрастної температури (прохолодна вода +22, +20 °С, тепла +34, +36 °С, знову прохолодна).

Загальні: 1) сухе та вологе обтирання тіла махровою рукавичкою; 2) обливання тіла з поступовим зниженням температури води (початкова температура води +34, +35 °С, кінцева — +26, +20 °С); знижувати температуру води потрібно через кожні 4–5 днів на 1 °С; тривалість обливання збільшувати від 15 до 35 с; температура повітря має бути не нижче +23, +22 °С; 3) обливання тіла водою контрастної температури; 4) купання у басейні та відкритих водоймах у безвітряну погоду при температурі повітря +25 °С і температурі води не нижче +23 °С. Тривалість купання збільшувати поступово від 3 до 6–8 хв.

Загартовування водою у холодну пору року слід проводити після денного сну, влітку — перед обідом після денної прогулянки. Загальні водні процедури починати не раніше ніж через 40 хв після їди. Під час загартовування здійснювати індивідуально-диференційований підхід до дітей, враховувати їхній емоційний та фізичний стан.

Фізкультурно-оздоровча робота. Щоденно проводити ранкову гімнастику тривалістю 4–5 хв. Привчати дітей виконувати 3–4 загальнорозвивальні вправи імітаційного характеру, повторюваність вправ — 4–5 разів, стрибків — 8–10 разів. Створювати сприятливі умови для активної спільної рухової діяльності дітей на заняттях з фізичної культури та для ігрових вправ і рухливих ігор під час прогулянок. Залучати дітей до самостійної рухової діяльності, регулювати їхню активність.

Виховання культурно-гігієнічних навичок. Привчати дітей без примусу самостійно та акуратно, не поспішаючи їсти, пережовувати їжу з закритим ротом, тримати ложку у правій руці, користуватися серветкою, дякувати, виходячи з-за столу, тихо підсувати стілець.

Вчити дітей закривати рукава під час умивання, мити руки та обличчя, не розбризкуючи воду, правильно користуватися милом, насухо витирати руки та обличчя індивідуальним рушником, користуватися носовичком. Привчати самостійно одягатися та роздягатися, у певній послідовності складати свої речі, знати порядок одягання та роздягання, дотримуватись охайності в одязі.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Вчити ходити: зграйкою за вихователем, прямо, у заданому напрямку, в різних напрямках, по колу, тримаючись за руки, в колоні один за одним, між предметами (кубики, прапорці, кеглі), парами по колу, тримаючись за руки; приставним кроком вперед, в сторони, чергувати ходьбу з бігом. Виконувати імітаційні види ходьби (як курочка, ведмедик, конячка, курча, мишеня, лисичка).

Біг. Вчити бігати зграйкою за вихователем до 10 м, бігти до вихователя і від нього, до предметів (іграшка, дерево, прапорець, куб), в різних напрямках, не наштовхуючись одне на одного, наздоганяти предмети, що котяться, у колоні невеликими групами і всією групою, по доріжці завширшки 35–25 см, з предметами (ляльки, стрічки, прапорці); в середньому темпі 15–20 с, у повільному — 30–50 с.

Стрибки. Вчити підстрибувати на місці на обох ногах, пересуваючись вперед, дістаючи предмети, що знаходяться на рівні піднятої руки дитини, згодом на 10 см вище. Перестрибувати через лінію, мотузку, палицю, що лежать на підлозі, через дві паралельні лінії, відстань між якими — 15–30 см. Стрибати у довжину з місця якомога далі, відштовхуючись двома ногами. Зістрибувати з висоти 10–15 см з предметів (куб, лава).

Кочення, кидання, ловіння. Вчити скочувати м'яч, кульку з гірки. Котити м'яч двома руками та однією до вихователя з положення сидячи та стоячи, котити м'яч одне одному з відстані 1–1,5 м. Прокочувати м'яч під дугою, по доріжці, по дошці, покладеній на підлогу, збивати предмети (кубики, кеглі). Кидати м'яч вперед двома руками знизу, від грудей, з-за голови, кидати м'яч вихователю та намагатися його впіймати, коли кидають тобі. Перекидати маленький м'яч однією рукою (правою і лівою) через мотузку на рівні грудей, голови, згодом вище голови дитини з відстані 1–1,5 м. Кидати предмети (м'ячі, торбинки з піском, каштани, шишки) правою та лівою рукою в горизонтальну ціль (кошик, ящик) з відстані 1–1,5 м, великий м'яч обома руками знизу в горизонтальну ціль на відстані 1–1,5 м, правою та лівою рукою на дальність, маленький м'яч у вертикальну ціль, що знаходиться на рівні очей дитини з відстані 1–1,5 м.

Повзання, підлізання, лазіння. Вчити повзати на колінах з опорою на кисті рук в різних напрямках: до предмета, що знаходиться на відстані 4–5 м, по доріжці між двома паралельними лініями, виконуючи імітаційні рухи (як жучки, собачки, кішечки) зі звуковимовою. Підлізати

під мотузку, дугу заввишки 30–40 см, пролізати в обруч та перелізати через лаву, колоду довільним способом. Лазити по похилій дошці, гімнастичній стінці заввишки 1,5 м та спускатися вниз зручним для дитини способом.

Рівновага. Вчити ходити по прямій доріжці завширшки 20–30 см і завдовжки 3–4 м, по дошці, покладеній на підлогу, ребристій дошці, мотузці, покладеній прямо, по колу, змієюю, та по похилій дошці завширшки 25 см, один кінець якої піднятий на 15–20 см. Переступати через перешкоди: кубики, шнур, палицю, розташовані на висоті 10–15 см. Підніматись на куб, лаву, стояти на них, зберігаючи рівновагу, сходити з підвищень.

Загальнорозвивальні вправи. Для виконання загальнорозвивальних вправ слід використовувати різні вихідні положення: стоячи (ступні ніг паралельні, трохи розставлені), сидячи та лежачи на підлозі. Надавати вправам імітаційного характеру. Використовувати вправи з предметами (стрічками, брязкальцями, хустинками, кубиками).

Вправи для рук і плечового пояса. Піднімати руки вперед, вгору, в сторони, опускати вниз, згинати і розгинати руки перед грудьми, розводити їх в сторони, відводити назад за спину. Плескати в долоні перед собою, над головою. Розмахувати руками вперед-назад (з положення руки вниз), виконувати махи руками над головою і перед собою. Стискати і розпрямляти пальці рук.

Вправи для ніг. Ходити на місці. Робити кроки вперед, в сторони, назад. Присідати, тримаючись за опору. Згинати і розгинати одну ногу в коліні, стоячи на другій. Підніматися на носки, виставляти ногу вперед на п'ятку, ворухити пальцями, згинати і розгинати стопи, ритмічно присідати і випрямляти ноги.

Вправи для тулуба. Виконувати повороти вправо, вліво. Нахилити тулуб вперед, в сторони, випрямляти його. Сидячи на підлозі, згинати і розгинати ноги. Лежачи на спині, піднімати і опускати ноги та рухати одночасно руками і ногами. Із положення стоячи на колінах, сідати на п'ятки і підніматись. У положенні лежачи перевертатись зі спини на бік, на живіт.

Вправи з шиккування та перешиковування. Шикуватись у коло підгрупами і всією групою за допомогою вихователя, ставати одне за одним в колону, шикуватись у пари.

Рухливі ігри та ігрові вправи

Ігри з ходьбою, бігом, на утримання рівноваги: «До ляльок у гості», «Дожени мене», «Дожени м'яч», «Пройди по стежці», «Пройди по місточку», «Через струмок», «Піднімай ноги вище», «Поїзд»,

«Хто тихіше», «Повітряна кулька», «Парами на прогулянку», «Горобчики й автомобілі», «Літаки», «Сонечко і дощик», «Жили у бабусі».

Ігри з повзанням і лазінням: «Доповзи до брязкальця», «Проповзи у ворітця», «До ведмедика в гості», «Не зачепи», «Перелізь через колоду», «Будь обережний», «Збери іграшки», «Не заступи за лінію», «Мавпочки», «Кошенята», «Собачки», «Курочка-чубарочка».

Ігри з киданням та ловінням м'яча: «Прокоти м'яч», «Скоти з гірки», «Передай м'яч», «Кинь і дожени м'яч», «Влуч у ворітця», «Збий кеглю», «Цілься точніше», «Спіймай м'яч», «Перекинь через мотузку», «Цілься в коло».

Ігри із стрибками: «Пружинки», «Дістань долоню», «Задзвони у дзвіночок», «Піймай комара (метелика)», «Мій дзвінкий веселий м'яч», «Зайчик біленький сидить», «Пташки літають», «Зістрибни у воду».

Ігри на орієнтування у просторі: «Де подзвонили?», «Знайди предмет (іграшку)», «Дзвіночок».

МОВЛЕННЯ ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати розуміння мовлення дорослих без опори на наочність.
- Сприяти розвитку активного мовлення: виховувати звукову культуру мовлення, збагачувати та активізувати словник дітей новою лексику, вчити правильному використанню основних граматичних форм, формувати елементарні навички мовленнєвого спілкування з дорослими та однолітками, стимулювати до розповідного мовлення.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Розвиток розуміння мовлення. Вчити дітей слухати і розуміти мову дорослого, звернену до всіх: нескладні вірші, утішки, пісеньки, казки, розповіді без показу наочності, — виконувати прості словесні доручення дорослого. Вчити розуміти розповіді про події, знайомі з минулого досвіду, без показу наочності, а також про події, яких не було в безпосередньому досвіді дітей.

●■■■■■ **Розвиток активного мовлення.** Вчити чітко вимовляти деякі голосні (*а, о, у, е, и, і*) та приголосні (*п, б, т, д, г, к, м, н*) звуки рідної мови; розрізняти та вимовляти звуки: *з, с, в, ф, ж, ш, г, л*. Вправляти у роздільній вимові йотованих з попередніми приголосними (*м'яа*ч, *н'ю*) та ін.), а також у звуконаслідуванні та доборі римованих рядків. Вчити говорити з різною силою голосу (тихо, голосніше, голосно), використовувати звуконаслідувальні слова.

Збагачувати активний словник дітей різними частинами мови: іменниками, дієсловами, прикметниками, прислівниками, лексичне значення яких пов'язане із самообслуговуванням, ігровими діями дітей; вчити вживати образні вирази, епітети, порівняння. Вчити називати по імені вихователя, помічника вихователя, дітей групи, вживати слова — назви тварин, рослин, іграшок, предметів побуту, явищ природи, називати якості предметів, знайомі кольори, форми, розміри, дії дорослих і дітей, емоційні стани людини тощо. Вчити виділяти і називати частини цілого (людей, тварин, рослин, предметів тощо), впізнавати і називати предмети і дії, зображені на малюнках (предметних та з простим сюжетом); розуміти узагальнюючі слова (*іграшки, посуд, меблі, одяг, взуття, їжа, тварини, рослини*), мовні порівняння, слова ввічливості, образні вирази (*зайчик-побігайчик*). Вчити відгадувати прості описові загадки про іграшки, предмети, істот з допомогою дорослого.

Формування граматично правильного мовлення. Вчити узгоджувати частини мови в роді, числі, відмінку, іменники з прикметниками, дієсловами, правильно вживати час дієслів, рід, число, відмінок іменників. Учити вживати кличну форму іменників (*мамо, бабуся, тату, дідусю* тощо), узгоджувати іменники зі словами *багато, мало*, правильно вживати слова із змінами наголосу (*кіт — кота* тощо), іменники з чергуванням голосних або приголосних в основі (*рука — руці, нога — нозі* тощо), утворювати слова з різними суфіксами: *-очк, -ечк, -ичк, -ок, -ик, -очок, -ечок, -иц, -уц* (*зайчик, мамочка, ложечка* тощо). Учити будувати речення різні за інтонацією (розповідні, питальні, окличні) та за складністю (прості, складні), прості речення з прийменниками *в, на, за, під, над* та ін.

Навчання слуханню та розповіданню. Вчити слухати та розуміти запитання дорослого, відповідати на них. Спонукаати до постановки запитань дорослим та одноліткам; вчити робити елементарні самостійні висновки та узагальнення на основі розуміння мовлення дорослих та однолітків, користуватися мовленням у спілкуванні з дорослими та дітьми.

Вчити слухати пояснення, невеличку сюжетну розповідь вихователя, слідкувати за ходом розповіді, на прохання брати участь у ній (вставляти добре знайомі слова, закінчувати просте речення), розуміти і відповідати на запитання за її змістом, розмовляти фразами з 3–5 слів. Розвивати уміння за допомогою вихователя читати напам'ять утішки, невеликі вірші, переказувати добре знайомі казки. Формувати у дітей вміння узгоджувати слова з рухами під час виконання мовленнєво-рухливих вправ (утішки, забавлянки, вправи для пальчиків, українські народні рухливі ігри тощо).

ДИТИНА В СОЦІУМІ

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Збагачувати чуттєвий досвід дітей, розширюючи знання про речі навколо.
- Вчити називати предмети побуту, якими користується дитина.
- Вчити впізнавати власні речі та речі членів родини.
- Викликати бажання пізнавати предмет, маніпулювати ним, використовувати у власній діяльності.
- Вчити розрізняти предмети за назвами.
- Ознайомлювати з властивостями речей.
- Розвивати вміння об'єднувати речі за певними ознаками, знаходити схоже.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Розширювати знання дітей про дім, предмети побуту, меблі, речі, які знаходяться у квартирі (будинку). Ознайомити з житлом, яке люди будують для тварин. Вчити моделювати будинки і меблі в ході ігрової діяльності.

Ознайомити дітей з приміщеннями групи дошкільного закладу (кімната для ігор, спальня, вбиральня, роздягальня тощо).

Роз'яснити їх функціональне призначення, правила поведінки в кожній з кімнат.

Дати елементарні знання про електроприлади, що оточують дитину, їх назви, призначення (телефон, телевізор, холодильник, праска тощо). Дати знання про потенційну небезпеку, що може виникнути під час користування приладами, які живляться електрострумом. Ознайомити з правилами безпечного поводження з технікою.

Ознайомити з назвами видів транспорту, частинами машин (колеса, кабіна, кузов, двері), способами пересування (котиться, летить, плаває). Сформувати уявлення про призначення транспорту: вантажний перевозить важкі речі, пасажирський (легковий автомобіль, автобус, тролейбус) перевозить людей. Пояснити небезпеку забав біля дороги.

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Сприяти розвитку інтересу до соціального світу, бажанню спостерігати, пізнавати його, брати участь у спільній діяльності.
- Формувати елементарні поняття про взаємини між людьми, виховувати культуру поведінки.
- Формувати доброзичливі стосунки в групі між дітьми.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Формувати уявлення про сім'ю. Вчити впізнавати та виокремлювати членів сім'ї як найближчих, найдорожчих людей. Формувати уявлення про членів родини (маму, тата, братиків, сестричок, бабусь, дідусів та ін.). Сприяти запам'ятовуванню імен всіх членів родини, власного прізвища. Вчити виявляти почуття любові до членів сім'ї: співпереживати та співчувати рідним, позитивно відгукуватись на пропозицію спільної діяльності з близькими. Виховувати шанобливе ставлення до старших. Прищеплювати правила ввічливості: вітатися, прощатися, дякувати.

Людина серед людей. Вчити орієнтуватися у віці людей: діти, дорослі, літні люди; статі: чоловіки (хлопчики), жінки (дівчатка). Дати уявлення про близьких та незнайомих людей; ознайомити дітей з правилами поведінки з чужими та рідними, близькими людьми.

ми. Звертати увагу дітей на інших людей, дітей, їхню поведінку. Формувати розуміння того, що люди навколо виконують певні трудові дії, мають професії.

Наш дитячий садок. Формувати уявлення про дитячий садок — будинок, в якому діти перебувають без батьків, граються і вчать разом з однолітками. Дати знання про те, що дорослі в садочку (вихователь, помічник вихователя) дбають про дітей, їм можна довіряти та звертатися до них зі своїми потребами, їх потрібно слухатися та разом з іншими дітьми виконувати запропоновані дії. Вчити звертатися до вихователів, помічника вихователя на ім'я і по батькові, запам'ятовувати імена дітей групи.

Формувати доброзичливе ставлення до інших дітей, стимулювати елементарні моральні прояви у поведінці під час діяльності та спілкування з іншими (не брати чужого, ввічливо просити потрібну річ, дякувати, поступатися, ділитися). Виховувати негативне ставлення до неправильних форм поведінки, натомість відгукуватись на прохання про допомогу, виявляти співчуття, радіти успіхам інших. Вчити елементарних правил поведінки у громадських місцях (не заважати іншим, не галасувати, не кричати, розмовляти спокійно, поводитися стримано).

Привчаємось працювати. Підтримувати природне прагнення допомагати дорослим. Вчити виконувати епізодичні доручення (подати, принести, потримати). Формувати початкові культурно-гігієнічні навички (користування туалетом, вмивання, миття рук, користування рушником, гребінцем, серветкою) та навички із самообслуговування (одягання, роздягання), вчити використовувати набуті навички з допомогою дорослого та самостійно.

ГРА ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Створювати умови для розвитку предметних та символічних ігрових дій у дітей третього року життя, формувати вміння використовувати в іграх набутий життєвий досвід та будувати нескладний ігровий сюжет. Вчити дотримуватись правил гри, доводити розпочату справу до кінця.

- Розвивати уміння самостійно займати себе грою, добирати іграшки для гри; вчити використовувати у грі іграшку (ляльку, зайчика, котика) як партнера, перетворюючи її на персонаж. Формувати дбайливе ставлення до іграшок, вміння складати їх на місце.
- Спонукати до спільних ігор з вихователем та іншими дітьми.
- Викликати за допомогою гри позитивні емоції, бажання імпровізувати та фантазувати.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Творчі ігри

Сюжетні ігри. Вчити будувати ігровий сюжет відповідно до набутого досвіду, добирати атрибути до обраної ролі, відображати найпростіші образні дії обраного персонажа (пострибати як горобчик, пройти як лисичка тощо). Вчити відтворювати ігрові дії в нескладних сюжетах за допомогою образних іграшок (прання білизни, керування автобусом, годування ляльки тощо). Спонукати дітей до спільної гри, формувати вміння гратися разом.

Орієнтовна тематика завдань: «Сім'я», «Дитячий садок», «Водії», «У лікаря».

Конструктивно-будівельні ігри. Залучати дітей до конструктивно-будівельних ігор та спонукати до спорудження нескладних будівель з будівельного матеріалу (кубики, цеглинки, бруски); використовувати споруди в інших видах ігор. Ознайомлювати дітей з елементарними будівельними прийомами (рівно класти кубики, щільно прикладати кубики один до одного тощо). Вчити будувати споруди за зразком вихователя та за власним задумом.

Орієнтовна тематика завдань: меблі для лялькової кімнати (стіл, стілець, диван, ліжка, шафа), доріжка для автомобіля, парканчик для коника тощо.

Ігри-драматизації, інсценівки, театралізації (див. розділ «Дитина у світі культури», підрозділ «Театральна мозаїка»).

Ігри за правилами

Дидактичні ігри. Розвивати в іграх сенсорні здібності дітей шляхом накопичення чуттєвого досвіду; закріплювати навички дій з предметами відповідно до їх особливостей (кольору, форми, вели-

чини тощо). Розвивати вміння групувати та порівнювати предмети за певними ознаками, складати з частин ціле. За допомогою ігор закріплювати та розширювати знання про природне та суспільне довкілля. Вчити дотримуватись правил гри, виконувати поставлене завдання, доводити розпочату справу до кінця.

Орієнтовна тематика завдань:

— *сенсорний розвиток:* «Чарівна торбинка», «Знайди пару», «Половинки», «Добери за кольором», «Втулки», «Впізнай на дотик», «Велике — маленьке», «Пірамідки», «Кольорові кульки», «Машини і гаражі» тощо;

— *ознайомлення із суспільним довкіллям:* «Ведмедик заховався», «Чарівні слова», «Ідемо на гостини», «Що для чого?», «Половинки», «Зустрічаємо гостей», «Одягни ляльку», «Допоможи мамі» тощо;

— *ознайомлення з природним довкіллям:* «Де чия мама?», «Хто де живе?», «Хто що їсть?», «Овочі і фрукти», «Бабусине подвір'я», «Знайди такий листочок» тощо;

— *розвиток мовлення:* «Хто як кричить?», «Відгадай, що звучить», «Знайди і назви», «Тихо — голосно», «Повтори» тощо.

Рухливі ігри (див. підрозділ «Здоров'я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»).

Народні ігри. Залучати дітей до участі в українських народних іграх, спонукати до повторення за вихователем коротеньких ігрових віршиків та примовлянок, закличок.

Орієнтовна тематика завдань: «Дзвіночок», «Дибидиби», «Зайці на галявинці», «Їду-їду», «Лисички та зайці», «Котику сіренький», «Сорока-ворона» тощо.

ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати цілісне сприйняття природи у гармонійному поєднанні пізнавальних, етичних, естетичних, практичних мотивів взаємодії з нею.
- Дати знання про доступні розумінню дітей явища та об'єкти природи, представників рослинного і тваринного світу: назву, найбільш характерні особливості, правила взаємодії.

Природа планети Земля

Об'єкти і явища природи. Дати дітям знання про те, що:

— *грунт* буває різним за кольором, на дотик; у ньому ростуть рослини; він бруднить руки, одяг. Після роботи на землі треба мити руки;

— *пісок* — сухий, розсипається, висипається з рук і його насипають у пляшечки, пакетики, формочки; политий водою стає вологим, добре формується, важко висипається з пляшечок, не висипається з лійки. На сухому піску не залишаються сліди ніг, рук, малювання паличкою; на вологому їх добре видно;

— *глина* — волога, м'яка, ліпиться, сплющується; суха глина тверда, розбивається на шматочки;

— *вода* буває теплою, холодною, чистою, брудною; хлюпає, крапає, летиться, тече; вода необхідна всім живим істотам, використовувати її треба ощадливо;

— *дощ* у теплу пору року краплями падає з неба, зволожує землю, напуває рослини. Після дощу на землі утворюються калюжі;

— *сніг (лід)* — холодний; сніг падає з хмар, він білий, добре формується; лід — прозорий, слизький;

— *вітер* буває теплий, холодний, колише дерева, рухає прапорці, вітрячки, стрічки, листя, папірці тощо;

— *сонце* яскраво світить, сліпить, дивитися на нього можна лише через кольорове, темне скло; гріє, на сонячному місці тепло, спекотно.

Дати знання про елементарні залежності між станом погоди і поведінкою тварин, людей: сонячна тепла погода — птахи весело співають, діти багато граються на свіжому повітрі, літають метелики, комарі, мухи; холодна суха погода — птахів не чути, комахи ховаються; у дощову погоду люди одягають гумові чобітки, плащі, беруть парасольки; лежить сніг — птахи шукають їжу, чекають допомоги від людей, кішки та собаки ховаються у теплі помешкання, метелики, жуки, комарі, мухи засинають у схованках, діти катаються на санчатах, граються зі снігом.

Рослини. Привчати сприймати рослини як живих істот. Дати знання про те, що рослинам для розвитку потрібна вода, ґрунт, сонячне світло, догляд людини.

Вчити помічати і називати рослини найближчого оточення: дерева, квіти, трави; їх яскраві стани в різні сезони: ніжну зелень навесні, різнобарв'я квітів влітку, жовте, червоне, помаранчеве листя дерев восени, прозорі крони дерев без листя взимку. Розказати, що ялина, сосна та інші хвойні дерева завжди зелені.

Навчити розрізняти і називати окремі дерева (ялина, береза); квіти (мак, айстра), овочі та фрукти за кольором (червоні, жовті, зелені), розміром (великі, маленькі), поверхнею (тверді, м'які, гладенькі), смаком (солодкі, кислі, гіркі).

Тварини. Вчити розрізняти і називати свійських та диких тварин (кішка, собака, коза, кінь, корова; півень, курка, качка, гуска; ластівка, голуб, горобець, ворона, сорока; вовк, ведмідь, заєць, їжак, лисиця, жабка, мишка).

Формувати елементарні уявлення про характерні зовнішні ознаки тварин, їхні рухи, поведінку в довіллі та під час спілкування з дітьми (в довіллі спокійні, їдять, пересуваються, виховують дитинчат; під час спілкування з людьми домашні тварини ластяться, граються, просять їжу, а дикі — лякаються, замовкають, припиняють їсти, захищаються тощо; не можна втручатись в їхнє життя).

Вчити правильно називати основні частини тіла тварин (голова, тулуб, лапи, хвіст), яскраві ознаки зовнішнього вигляду (роги, гребінець, крила, борода, дзьоб, вуса), рухи (ходить, стрибає, літає, клює, хлеще, пливе), дитинчат свійських тварин, які живуть біля людей (кошеня, козеня, лоша, цуценя, теля та ін.), та відрізняти від дорослої тварини за зовнішнім виглядом, поведінкою.

Дати знання про те, що тварин слід доглядати, приязно до них ставитися. Формувати елементарні уміння догляду за тваринами: піднести, потримати корм (їжу), погодувати рибку, насипати корм у годівницю, принести воду тощо.

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Збагачувати досвід дітей різноманітними сенсорними враженнями.
- Розвивати відчуття та сприймання (зорові, слухові, тактильні та ін.).
- Залучати до сенсорних дидактичних ігор, різноманітних дій з предметами та іграшками.
- Вчити групувати предмети за певними сенсорними ознаками: кольором, величиною, формою; створювати ситуації, які спонукають дитину до виділення цих ознак предметів.

Орієнтування у кольорах. Учити дітей розрізняти кольори: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, білий, чорний; називати 4–5 кольорів.

Учити групувати предмети: спочатку ті, що суттєво відрізняються за кольором (червоний — зелений, білий — синій), поступово переходячи до порівняння більш близьких кольорів (червоний — оранжевий, синій — фіолетовий).

Формувати найпростіші прийоми встановлення подібності й відмінності кольору, спочатку в однорідних предметах, згодом — у різнорідних. Вчити розуміти слова: *колір, подібні/відмінні за кольором*. Фіксувати увагу дітей на тому, що колір є ознакою різних предметів і може використовуватися для їх позначення.

Закріплювати знання дітей про сенсорні якості предметів в умовах елементарної продуктивної діяльності з використанням мозаїки (червона мозаїка — *ягідки, грибок*; жовта — *курчатко, сонечко, квітка*; зелена — *ялинка, дерево*; біла — *курочка, гусочка, будиночок*; синя — *прапорець*).

Орієнтовна тематика ігрових завдань з мозаїкою: «Курочка з курчатами», «Будиночки з прапорцями», «Кульбаби і метелики», «Гуси з гусенятами», «Грибочки з ялинками», «Квіти і ягідки».

Орієнтування у формі та величині предметів. Вправляти дітей у розрізненні предметів різних форм: круг, куля, квадрат, кубик, цеглинка. Учити групувати предмети за істотними відмінностями (круг — квадрат, куля — кубик).

Формувати сталий образ величини предметів незалежно від їх положення у просторі. Учити групувати предмети за двома заданими сенсорними ознаками — величиною і формою, використовуючи втулки для маленьких і великих кружечків та квадратів. Заохочувати до використання у мовленнєвому спілкуванні слів *такий і не такий*. Вчити розуміти слова: *подібні, однакові, відмінні* (за величиною чи формою); *великий, маленький* (за розміром).

Вчити раціональним прийомом зорового обстеження форми предметів; співвідносити рухи ока та руки по контуру форми; накладати фігуру на контур іншої подібної фігури, яка є на зразку; порівнювати предмети за величиною, формою кількістю.

Орієнтування у звуках. Вчити дітей прислуховуватись і розрізняти різні за походженням звуки як у природі, так і в побуті. Зробити їх привабливими і значущими для малюків. Формувати уявлення про те, що звуки можуть розповісти про щось важливе, як-от: спів пташок, ше-

лест листя, скрипіння снігу під ногами, шум дощу, гра на дитячих музичних інструментах тощо.

Орієнтування у просторі. Учити розрізняти розміщення предметів відносно свого тіла: *вгорі* — там, де голова, *внизу* — там, де ноги; розуміти просторові відношення (*на, під, у*); напрямок руху (*до мене, від мене*).

Ознайомлення з множиною. Вчити розрізняти кількість предметів: *багато, мало, один* (два, три).

КОНСТРУЮВАННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати у дітей інтерес до конструювання з будівельного матеріалу, ознайомлювати з його найпростішими конструктивними властивостями.
- Формувати уявлення про колір, форму, величину, початкові просторові уявлення (довжина, висота, взаєморозташування предметів та їх частин).
- Залучати дітей до створення найпростіших конструкцій з кубиків і цеглинок, вчити правильно називати їх, використовувати конструкції в ігровій діяльності, добираючи іграшки відповідного розміру.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Вчити відтворювати прості будівлі спочатку за прикладом вихователя, а потім самостійно, використовуючи деталі різної форми, розміру і кольору. Вчити користуватися будівельним матеріалом: не стукати, не кидати його на підлогу, складати після гри та занять на місце; розташовувати цеглинки по горизонталі, щільно прикладати їх одну до одної; розрізняти просторові ознаки, довжину, ширину: *коротка — довга, вузька — широка* (доріжки).

Вправляти в умінні ставити цеглинки на вузьку коротку та вузьку довгу грані, щільно приставляти цеглинки одну до одної або розташовувати на певній відстані (меблі, парканчик, транспорт). Закріплювати конструкторські уміння: накладати, викладати, прикладати; ставити, приставляти, замикати простір, об'єднуючи в будівлі різні форми будівельного матеріалу.

Орієнтовна тематика завдань: «Вежа», «Доріжка», «Ліжечко для ляльки», «Стіл», «Стілець», «Будинок», «Потяг», «Парканчики».

ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ

Образотворча майстерня

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Підтримувати у дітей інтерес до образотворчої діяльності.
- Розвивати емоційну чутливість, уміння милуватися, захоплюватися красою барв, форм та їх поєднанням.
- Навчати дітей у різних видах образотворчої діяльності (малювання, ліплення) відображати явища та предмети довкілля.
- Формувати уявлення про властивості образотворчих засобів.
- Знайомити дітей з основними кольорами спектра (червоним, синім, жовтим) та можливостями утворення з них інших.
- Заохочувати до використання у грі як предметів-замінників виробів, виготовлених власними руками.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Малювання. Учити правильно користуватися образотворчими засобами: кольоровою крейдою, пензликами, м'якими олівцями. Пропонувати техніки малювання: долоньками, пальчиками; водою; штампами, крейдою, гуашевими фарбами, олівцями. Навчати дітей елементарних способів створення зображення на папері, використовуючи лінії, плями, крапки, мазки та їх поєднання. Розвивати формоутворювальні рухи руки, дрібну мускулатуру пальців рук.

Орієнтовна тематика завдань: «Подорож до країни фарб», «Сонечко», «Парасолька», «Повітряні кульки», «Фруктовий натюр-морт», «Зимовий ліс», «Новорічна ялинка», «Хурделиця», «Букет для мами», «Сонячні зайчики», «Яблуні цвітуть», «Дощ», «Макове поле».

Ліплення. Учити прийомам розкочування, розплющування, вдавлювання, прищипування, витягування, з'єднання частин. Залучати до створення колективних робіт.

Орієнтовна тематика завдань: «Кольорові намистинки», «Грибок», «Гудзики», «Цукерка», «Сніжки», «Гірлянда на ялинку», «Колобок», «Яйце-райце», «Блюдечко», «Коржик», «Огірочки», «Бублики».

Музичний калейдоскоп

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Збагачувати досвід дітей музичними враженнями, сприяти засвоєнню елементарних понять про музику.
- Вчити слухати музику від початку до кінця, розуміти зміст музичних творів та визначати їх характер (веселий, бадьорий, сумний, спокійний).
- Викликати бажання слухати музичні твори та спів пісень, стимулювати прагнення слухати їх у виконанні педагога.
- Розвивати уміння підспівувати окремі склади, слова та закінчення фрази пісні, вчити співати самостійно нескладні пісні, що будуються на простій мелодії в діапазоні мі¹ — соль¹ (ля¹); формувати уміння чисто передавати звучання мелодії з пісненими фразами, що повторюються.
- Розвивати емоційність та образність сприйняття музики через рухи, формувати здатність сприймати та відтворювати рухи, які показує дорослий (плескати в долоні, тупати ногою, робити «пружинку», здійснювати повороти кистей рук); вчити передавати в рухах різні образи (весело стрибати як зайчики, плавно ходити як лисички, легко бігати як мишенята).
- Вчити дітей починати рухи з початком музики та закінчувати з її закінченням, розвивати уміння ритмічно рухатись під музику, крокувати, ходити та бігати (тихо на носках, високо та низько піднімати ноги), формувати навички змінювати рухи відповідно до характеру музики або змісту пісні, а також поєднувати рухи та спів (кружляння та підспівування на «ля-ля-ля»), одночасно виконувати рухи рук та ніг (плескання в долоні та тупання ногою).
- Формувати музично-естетичний смак.
- Розвивати музичні здібності.
- Створювати умови для інтегрування музичної діяльності з іншими видами художньої творчості (образотворчої, театралізованої тощо).
- Залучати дітей до активної участі у всіх видах музичної діяльності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Орієнтовний музичний репертуар: інструментальні п'єси яскравого образного характеру та однокуплетні пісні:

- *слухання музики:* «Колискова», муз. М. Чембержі; «Колискова», муз. М. Любарського; «Колискова казочка», муз. М. Любарського; «Дзвони», муз. М. Любарського; «Годинник», муз. С. Шевченка; «Лисичка», муз. С. Степаненка; «Сердитий ведмідь», муз. В. Губи; «Слон», «Кури та півні» з циклу «Карнавал тварин», муз. К. Сен-Санса; «Ранок», муз. Г. Гриневича, сл. С. Прокоф'євої; «Кіт Васька», муз. Г. Лобачова, сл. Н. Френзель; «Плаче котик», муз. М. Парцхаладзе, сл. П. Синівського; «Лялька танцює», муз. І. Литкова; «Восени», муз. С. Майкапара; «Зима», муз. П. Чайковського; «Зимовий ранок», муз. П. Чайковського; «Весною», муз. С. Майкапара; «Пташки» (вступ), муз. Г. Фріда; «Гопак», «Коло», «Козачок», укр. нар. мелодії, обр. М. Різоля;
 - *наочний матеріал, що може бути використаний при слуханні музики:* «Золота осінь» І. Шишкіна; «Лютнева лазур» І. Грабаря; «Емоційні акварелі» Д. Крузера; «Лисичка» С. Ягодича; «Кіт» Р. Урбинського; «Весняний ранок» О. Борисенка; «Зелений слон» М. Примаченко;
- *співи:*
 - *співаночки:* «Кипи, кипи, кашка», укр. нар. примовка; «Їли, їли кашку», укр. нар. пісня-скоромовка; «Гоп-гоп, гу-ту-ту», укр. нар. забавлянка; «Ту-ру-ру», укр. нар. забавлянка;
 - *пісні:* «Сонечко зійшло», муз. і сл. К. Мамалиги; «Ранок», муз. Г. Гриневича, сл. С. Прокоф'євої; «Осінь», муз. і сл. Ю. Михайленко; «Осінь грає на дуду», муз. В. Костенка, сл. І. Кульської; «Осінь», муз. М. Ведмедері, сл. Т. Опальчук; «Плащ для їжачка», муз. М. Ведмедері, сл. В. Верховеня; «Ведмедик», муз. О. Тілічеєвої, сл. Н. Френкеля; «Ой, хто Миколая любить?», укр. нар. колядка; «Ялинка», муз. Т. Попатенко, сл. Н. Найдьонової; «Шиєм чоботи коту», муз. Т. Шутенко, сл. В. Болдиревої; «Ми навчилися ходити», муз. Л. Дичко, сл. Є. Макшанцевої; «Мам вітають малюки», муз. Т. Попатенко, сл. Т. Опальчук; «Іди, іди, дощику», укр. нар. пісня; «Дві веселі парасолі», муз. І. Островерхого, сл. М. Пономаренко; «Їде поїзд по мосту», муз. М. Ведмедері, сл. А. Крамінчука; «Сонечко», муз. Т. Попатенко, сл. Н. Найдьонової;

— *музично-ритмічна діяльність:*

- *музичні вправи:* «Крокуємо зі мною», укр. нар. пісня «Диби, диби»; «Побігайте, діти», муз. Я. Степового; «Веселий марш», муз. І. Кишки; «Рухатись і відпочивати», муз. Я. Степового; «Збираймося у коло», муз. М. Степаненка; «Пташки літають», муз. Г. Фріда; «Веселі рученята», муз. О. Тилічеєвої; «Вправа з хусточками», муз. Я. Степового; «Побігали — потупотіли», муз. Л. Бетховена; «Гоп, гоп», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового;
- *музичні ігри:* «Гопа, гопа, чуки, чуки», муз. Ж. Колодуб, сл. народні; «Раз, два, три, чотири», муз. Ж. Колодуб, сл. народні; «Купання ляльки», муз. А. Філіпенка, сл. Є. Макшанцевої; «Гойдалка», муз. А. Філіпенка, сл. Є. Макшанцевої; «Мишенята», муз. М. Жилінського; «Дожени зайчика», муз. О. Тилічеєвої, сл. Ю. Островського; «Де ж це наші ручки?», муз. Т. Ломової, сл. І. Плакиди; «Діти і ведмедик», муз. Т. Шутенко, сл. І. Плакиди; «Прогулянка і дощик», муз. М. Раухвергера і М. Міклашевської; «Збираємо гриби», муз. Т. Шутенко;
- *танці:* «Ой без дуди, без дуди», укр. нар. пісня-танок; «Гуляємо й танцюємо», муз. М. Раухвергера; «Гопачок», укр. нар. мелодія, обр. М. Раухвергера; «Танок з листочками», муз. К. Стеценка, сл. Ю. Островського; «Зимовий танок», муз. М. Старокадомського, сл. О. Висотської; «Новорічна полька», муз. А. Александрова; «Таночок», муз. С. Шевченка; «Танок з ляльками», укр. нар. мелодія, обр. Т. Шутенко; «Веселий танок», укр. нар. мелодія «Гречаники»; «Туп-туп веселенько», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля.

Театральна мозаїка**ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ**

- Ознайомити дітей з можливостями театралізації літературних творів шляхом розігрування їх змісту за ролями з використанням допоміжних засобів: костюмів (чи їх елементів), іграшок, декорацій, спеціального обладнання (ширма, завіса), допоміжних предметів.
- Формувати уміння сприймати театральні постановки у виконанні вихователя, батьків чи професійних акторів,

емоційно відгукуватися на них (підтримувати позитивних персонажів та засуджувати негативних, проявляючи свою реакцію на спектакль жестами, вигуками, мімікою; дякувати акторам аплодисментами).

- Формувати у дітей елементарні уміння передавати змісто-ве та емоційне наповнення літературного твору за допомогою дій та мовлення (вчити наслідувати голоси та рухи тварин, птахів тощо).
- Стимулювати зацікавлення та бажання дитини брати участь у драматизаціях.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Ознайомлювати дітей з різними видами театрів та заохочувати з допомогою дорослих чи самостійно інсценізувати тексти коротких літературних творів засобами *настільного театру* (театр іграшок із тканини, пластмаси тощо; театр іграшок із природного та покидькового матеріалу; театр на олівцях; театр ложок, коробок, кухлів, масок), *театру картинок* (театр картинок на картонній основі, фотокартинок та двосторонніх картинок), *стендового театру* (стенд-книжка, книжка-забава, театр на липучках, на магнітах, на прищіпках, на фартуху).

Формувати у дітей уміння узгоджувати слова з рухами під час промовляння мовленнєво-рухливих вправ (потішки, забавлянки, вправи для пальчиків, українські народні рухливі ігри тощо).

Залучати дітей до пізнання мистецтва ляльководіння, заохочувати до самостійного керівництва елементарними рухами ляльок настільного театру (лялька танцює, іде, стрибає, крутиться навколо чогось тощо).

Орієнтовна тематика театральних інсценівок вихователем (із частковим залученням дітей):

- *настільний театр іграшок*: «Котику сіренький» (фольклор), театр коробок; «Курочка Ряба», «Колобок», «Рукавичка» (укр. нар. казки), «Бідний зайчик» (К. Перелісна), театр іграшок; «Коник гривкою трясе» (А. Камінчук), театр ложок; «Подушка» (К. Перелісна), «Із колючками клубок» (Г. Чубач), театр іграшок із природного матеріалу; «Кицю-кицю» (Олександр Олесь), театр кухлів; «Корівка» (М. Познанська), «Злий пес» (А. Черниш), театр масок; «В автобусі» (К. Перелісна), «Наше ластів'ятко» (Ю. Будяк), «Колискова» (І. Блажкевич), «Котик» (А. Царук), «Курчатко» (К. Чуковський), «Пес Савка» (Б. Чепурко), «Півник» (І. Нехода), «Кізка» (А. Малишко), види іграшок на вибір вихователя;

- *театр картинок*: «Здрастуй, хлопчику маленький» (М. Познанська), «Дятел» (Т. Коломієць), театр фотокартинок; «Зайчика злякались» (П. Воронько), «Невеличка» (В. Бичко), «Прислухайтесь, хто як кричить» (Л. Колос), театр картинок на картонній основі; «Дощик» (Т. Коломієць), стенд-книжка; «Як зігрітись сонечку» (А. Царук), на вибір вихователя;
- *стендовий театр*: «Сорока-ворона» (фольклор), книжка-забава; «По гриби» (Н. Забіла), театр на липучках; «Зайчик» (М. Підгірянка), «Сніжинки» (А. Царук), театр на прищіпках; «Здрастуй, сонечко!» (М. Познанська), «Будиночок, в якому ніхто не спить» (Я. Павлюк), театр на фартуху; «Сонячні клубочки» (П. Король), театр на магнітах; «Два метелики летіли» (Г. Чубач), стенд-книжка.

Літературна скринька

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Учити уважно слухати і розуміти зміст забавлянок, віршиків, народних пісеньок («Сорока-ворона», «Пальчику, пальчику, де ти бував!», «Рано-вранці на дуду», «Дибки, дибки!», «Тосі, тосі, коні в горосі», «Гоп, гоп, горобейки», «Ой без дуди, без дуди», «Ладки, ладоньки, ладусі», «Печу, печу хлібчик», «Кую, кую чобіток», «Качка» тощо).
- Учити дітей розуміти зміст коротеньких народних казок («Дід та баба», «Ріпка», «Колобок»), використовуючи унаочнення (ілюстрації, фланелеграф, настільний, картонажний чи ляльковий театри).
- Викликати емоційний відгук щодо героїв художніх творів, бажання висловитися.
- Спонукаати дітей до повторення слів, фраз, речень, звуконаслідувальних виразів, виконання дій відповідно до тексту.
- Вчити дітей з допомогою вихователя, а згодом і самостійно відтворювати кілька народних пісеньок, віршиків, забавлянок.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Читати дітям віршики-пісеньки, невеличкі вірші українських авторів з доступними для розуміння дітей сюжетами (Г. Бойко,

П. Воронько, Н. Забіла, Т. Коломієць, Г. Демченко, М. Познанська, Катерина Перелісна, Олександр Олесь та ін.). Ознайомлювати дітей з різножанровими художніми текстами, доступними для їхнього віку (забавлянки, казки, оповідання, невеличкі як народні, так і авторські віршики, інші жанри дитячого фольклору)¹.

Учити уважно слухати і розуміти зміст, стежити за розвитком дії в українських народних пісеньках («Два півники», «Ходить гарбуз по городу», «Печу, печу хлібчик», «Дощ іде, дощ іде», «Танцювала риба з раком» та ін.), коротеньких авторських віршиках («Я біжу, біжу по гаю», «Жабенятко», «Курочки» Н. Забіли, «Півник», «Ведмедик» І. Неходи, «Водичка» Г. Демченко, «У нашого хлоп'ятонька», «Киця» Олександра Олеся, «Сонячні зайчики» С. Жупанина, «Козуля» Г. Бойка та ін.), невеликих казочках (укр. нар. казки «Колобок», «Рукавичка», «Дід та баба»; «Козенята і вовк» К. Ушинського та ін.), оповіданнях («Гуси» К. Ушинського та ін.) з наочним супроводом та без нього (на слух). Учити дітей стежити за появою персонажів (укр. нар. казки «Колобок», «Рукавичка»).

Збагачувати словник лексику з художніх творів. Використовувати твори про зиму («Сніг іде» М. Познанської, «Сніг» Н. Мудрик-Мриц, «Наша ялинка» Н. Забіли, «Сніг», «Ковзани» К. Перелісної). Учити відчувати радість від приходу весни і пробудження природи (народні веснянки), промовляти їх за вихователем, супроводжуючи відповідними рухами.

Поступово вчити відтворювати зміст добре знайомих казок за допомогою запитань вихователя та унаочнення, розуміти дії героїв художніх творів, емоційно відгукуватися на їхню поведінку. Учити читати напам'ять короткі віршики, утішки, пісеньки.

Залучати дітей до відтворення (розповідання разом із дорослим, спіраючись на наочність та запитання дорослого) 5–6 казок, яке бажано супроводжувати показом різних видів театру (настільного, іграшкового, лялькового тощо), предметів чи картинок. Виховувати інтерес, дбайливе ставлення до книжки, вчити обережно гортати сторінки.

¹ Твори художньої літератури за групами і тематикою вміщено у хрестоматії «У барвистому віночку» (У барвистому віночку / уряд. Н.І. Богданець-Білоskalенко. — Вид. 2-ге. — К. : Грамота, 2015.

ДРУГА МОЛОДША ГРУПА «МАЛЯТА» (ЧЕТВЕРТИЙ РІК ЖИТТЯ)

ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ

Вікові особливості психічного розвитку дітей

Провідна потреба — в активному пізнанні оточуючого світу, спілкуванні, визнанні, самостійності.

Провідна діяльність — ігрова. Відбувається перехід від маніпулятивної гри до рольової.

Провідна функція — сприймання.

Особливості віку

Відбувається криза трьох років. Формування «системи Я». Дитина домагається нового статусу, внаслідок чого проявляє впертість і негативізм. Розвиток відбувається через спілкування. З дорослим спілкування стає позаситуативно-пізнавальним. Розвиток уяви відбувається за рахунок розвитку функції заміщення одного предмета іншим.

Дитина утримує увагу 7–8 хв.

Може виконувати такі розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

При виконанні нової діяльності потребує поетапного пояснення з показом способу дії (роби, як я).

Новоутворення: почуття гідності і сорому; особисте ставлення до оточення.

З виникненням «системи Я» у психіці дитини виникають й інші новоутворення. Найзначнішим з них є самооцінка і пов'язане з нею прагнення відповідати вимогам дорослих, бути хорошим. Наявні одночасно існуючі, але протилежно спрямовані тенденції: зробити згідно з влас-

ним бажанням і відповідно до вимог дорослих. Це спричинює неминучий внутрішній конфлікт і тим самим ускладнює життя дитини. Елементи самосвідомості у дитини трьох-чотирьох років проявляються у не завжди вдалому протиставленні себе оточуючим. Тому кінець третього і частково четвертий рік життя називають «кризовим віком», якому властиві спалахи негативізму, впертості, нестійкості настрою. Інша особливість полягає в тому, що дії дітей у грі, малюванні, конструюванні набувають навмисного характеру, що дає змогу малюнкам створювати конкретний образ (у малюванні, ліпленні), зводити споруди, виконувати певну роль у грі тощо.

Психологічна картина кризи трьох років

Найбільш очевидним симптомом настання кризи є виникнення негативізму в поведінці дитини. Проявляється він як негативна реакція дитини на прохання і вимоги до неї конкретної людини. Для негативізму характерно, що вся поведінка дитини йде у розріз із тим, що їй пропонують дорослі. Негативізм змушує дитину діяти навіть всупереч своєму бажанню. Це реакція не на зміст дії, а на саму пропозицію з боку дорослих. Дитина відмовляється робити що-небудь тільки тому, що її про це попросили. Негативізм завжди звернений до дорослого.

Наступним симптомом кризи є впертість у поведінці. Мотивом впертості є те, що дитина зв'язала себе первісним рішенням: «вона так сказала». По суті, дитина вимагає, щоб оточуючі ставилися до неї як до партнера.

Третій симптом — свавілля у поведінці дитини. Свавілья проявляється у прагненні звільнитися від опіки дорослого, в тенденції до самостійності. Цей момент завжди слід мати на увазі, коли чуємо знамените «Я сам!». Малюк дійсно хоче все зробити сам, і придушити цю тенденцію — означає приректи його на вічну залежність — спочатку від тата з мамою, потім від однолітків і всіх інших. Заборона самостійних дій може породити у дитини сумнів у власних силах і можливостях.

Четвертий симптом кризи — протест, бунт. Все у поведінці малюка набуває характеру протесту, наче він воює з оточуючими, знаходиться у постійному конфлікті з ними, чого раніше не було. Часті сварки з батьками стають звичними. Із цим пов'язаний і наступний симптом.

П'ятий симптом кризи — прагнення до деспотизму. У дитини з'являється бажання проявляти деспотичну владу стосовно інших. «Мама не повинна йти, вона повинна сидіти вдома» — одне з можливих висловлювань подібного роду. Дитині «повинні» дати все, що вона вимагає. Малюк вишукує тисячі способів, щоб проявити свою владу,

весь час прагне повернутися до того стану, коли кожне його бажання виконувалося. У сім'ї з кількома дітьми цей симптом може бути замінений ревностями до молодших або старших.

Якщо розумувати ці симптоми (для характеристики кризи трьох років), то вони постають як бунт, як протест дитини, що вимагає самостійності, і свідчать про те, що дитина переросла ті форми опіки, які склалися у ранньому віці. Всі симптоми кризи обертаються навколо центральної осі — «Я» і «навколишні люди». Які ж наслідки впливу цих симптомів на дитину?

Вони зачіпають все те, що для неї дорого та цінно, а отже, призводять до сильних і глибоких переживань. Дитина вступає у внутрішні й зовнішні конфлікти. Нерідко можна бачити й невротичні реакції: енуз, нічні страхи, неспокійний сон, утруднення в мовленні (заїкання), напади (дитина трясеться, кидається на підлогу, стукає ногами і руками) — все це являє собою загострені риси негативізму, впертості, знецінення та протесту.

Що ж призводить до такої кризи? Однією з причин є пригнічення потреби дитини діяти самостійно. Невипадково, що найбільш гостро переживають кризу діти, які живуть у стані гіперопіки з боку дорослих, або ті, хто живе в умовах авторитарного виховання, що супроводжується суворими заходами покарання.

Формуванням такого центрального психологічного новоутворення особистості, як «система Я», в яку входять не лише узагальнені знання про себе, а й ставлення, завершується розвиток цього періоду життя дітей. У три роки (або трохи раніше) найулюбленішою фразою дитини стає «Я сам». Дитина намагається стати «як дорослий», але, зрозуміло, бути ним не може. Характерною ознакою кризи трьох років і є відокремлення себе від дорослого.

Стратегія поведінки дорослих у період кризи трьох років

Надавати розумні можливості для прояву самостійності дитини. Не сварити дитину за неприємні для вас прояви її самостійності, намагатися упередити їх, спільно виправити у разі виникнення. Чітко окреслити межі свободи дитини. Не привчати малюка до легких перемог, до самовихваляння, тому що потім будь-яка поразка для нього стане трагедією.

Емоційний розвиток дитини цього віку характеризується проявами таких почуттів та емоцій, як любов до близьких, прихильність до вихователя, доброзичливе ставлення до оточуючих, однолітків. Дитина

здатна до емоційної чуйності — вона може співпереживати, втішати од-нолітка, допомагати йому, соромитися своїх поганих вчинків, хоча ці почуття ще дуже нестійкі. Взаємини, які дитина четвертого року жит-тя встановлює з дорослими та іншими дітьми, вирізняються нестабіль-ністю і залежать від ситуації.

Оскільки в молодшому дошкільному віці **поведінка дитини є мимовільною, а дії і вчинки — ситуативними**, наслідків їх вона не уявляє. Дитині четвертого року життя властиве відчуття безпеки, довірливо-активне ставлення до навколишнього світу. Прагнення дитини бути не-залежною від дорослих та діяти як дорослий може провокувати небез-печні способи поведінки. Діти трьох-чотирьох років засвоюють деякі норми і правила поведінки, пов'язані з певними дозволами і заборона-ми («можна», «треба», «не можна»), можуть побачити невідповідність поведінки іншої дитини нормам і правилам. Однак при цьому вони ви-діляють не порушення самої норми, а порушення вимог дорослого (*Ви казали, що не можна битися, а він б'ється*). Характерно, що діти цього віку не намагаються вказати самій дитині, що вона чинить не за прави-лами, а звертаються зі скаргою до дорослого.

Порушуючи правила, дитина, якщо їй не вказати на це, не відчу-ває ніякого збентеження. Діти переживають тільки наслідки своїх не-обережних дій (розбив посуд, порвав одяг), і ці переживання пов'язані більшою мірою з очікуванням дій дорослого, які слідуватимуть за по-рушеннями.

У три роки дитина починає засвоювати **гендерні ролі** і гендерний репертуар: дівчинка-жінка, хлопчик-чоловік. Вона адекватно ідентифі-кує себе з представниками своєї статі, має початкові уявлення про влас-ну гендерну приналежність, аргументує її за низкою ознак (одяг, пере-ваги в іграх, іграшках, зачіска тощо). У цьому віці діти диференціюють інших людей за статтю, віком; розпізнають дітей, дорослих, літніх лю-дей як у реальному житті, так і на ілюстраціях. Починають виявляти ін-терес, увагу, турботу щодо дітей іншої статі.

У трирічній дитині є всі передумови для оволодіння навичками **самообслуговування** — самостійно їсти, вдягатися, роздягатися, вмива-тися, користуватися носовою хусткою, гребінцем, рушником, відправ-ляти свої природні потреби. До кінця четвертого року життя молодший дошкільник оволодіває елементарною культурою поведінки. Подібні навички ґрунтуються на певному рівні розвитку рухової сфери дити-ни, одним з основних компонентів якої є рівень розвитку моторної ко-ординачії. У цей період існує висока потреба дитини в русі (її рухова активність складає не менше половини часу неспанья). Дитина почи-нає опановувати основні рухи, виявляючи при виконанні фізичних

вправ прагнення до **цілепокладання** (швидко пробігти, далі стрибнути, точно відтворити рух тощо). Вік від трьох до чотирьох років є сприятливим періодом для початку цілеспрямованої роботи з формування фізичних якостей (швидкості, сили, координації, гнучкості, витривалості).

Накопичується певний запас уявлень про різноманітні властивості предметів, явищ навколишньої дійсності та себе самого. У цьому віці у дитини мають бути сформовані **основні сенсорні еталони**. Дошкільник знайомий з основними кольорами (червоним, жовтим, синім) та тими, що утворюються при їх змішуванні (зеленим, оранжевим, фіолетовим, чорним, білим). Якщо перед дитиною викласти картки різних кольорів, то на прохання дорослого вона вибере три-чотири кольори за назвою і два-три з них самостійно назве. Малюк здатний вірно обрати форми предметів (коло, овал, квадрат, прямокутник, трикутник) за зразком, але може ще плутати овал і коло, квадрат і прямокутник. Дитині від трьох до чотирьох років відомі слова «більше», «менше», і з двох предметів (паличок, кубиків, м'ячів) вона успішно обирає більший або менший.

Дітям трирічного віку не варто пропонувати на вибір за параметрами «найбільший — найменший» більше п'яти предметів. У три роки діти практично освоюють простір своєї кімнати (квартири), групової кімнати в дитячому садку, двору, де гуляють, тощо. На підставі досвіду у них складаються деякі просторові уявлення. Вони знають, що поруч зі столом стоїть стілець, на дивані лежить іграшковий ведмедик, перед будинком росте дерево, за будинком є гараж, під дерево закотився м'яч. Освоєння простору відбувається одночасно з розвитком мови: дитина вчиться користуватися словами, які позначають просторові відносини (прийменники та прислівники).

У цьому віці дитина ще погано орієнтується в часі. Час не можна побачити, помацати, пограти з ним, але діти його відчують, точніше, певним чином реагує організм дитини (в один час хочеться спати, в інший — снідати, гуляти). Діти помічають і відповідність певних видів діяльності людей природним змінам частин доби, пір року (*Ялинка — це коли зима*). Уявлення дитини четвертого року життя про явища навколишньої дійсності зумовлені, з одного боку, психологічними особливостями віку, з іншого — її безпосереднім досвідом.

Малюк знайомий з предметами найближчого оточення, їх призначенням (на стільці сидять, з чашки п'ють тощо) та призначенням деяких суспільно-побутових будівель (у магазині, супермаркеті купують іграшки, їжу, одяг, взуття); має уявлення про знайомі засоби пересування (легкову машину, вантажну машину, тролейбус, літак, велоси-

пед), про деякі професії (лікаря, шофера, двірника), свята (Новий рік, день свого народження), властивості води, снігу, піску (сніг білий, холодний, вода тепла або холодна, лід слизький, твердий; з вологого піску можна ліпити, робити пасочки, а сухий пісок розсипається); розрізняє і називає стани погоди (холодно, тепло, дме вітер, йде дощ). На четвертому році життя малюк розрізняє за формою, забарвленням, смаком деякі фрукти і овочі, знає два-три види птахів, деяких домашніх тварин, комах, які найчастіше зустрічаються.

Увага дітей четвертого року життя є мимовільною. Однак її стійкість проявляється по-різному. Зазвичай малюк може займатися протягом 10–15 хв, але цікаве заняття триває досить довго (20–25 хв), і дитина не перемикається на щось ще і не відволікається.

Пам'ять дітей безпосередня, мимовільна і має яскраве емоційне забарвлення. Діти зберігають і відтворюють тільки ту інформацію, яка залишається в їхній пам'яті без будь-яких внутрішніх зусиль (легко заучуючи вподобані вірші та пісеньки, дитина з п'яти-семи спеціально запропонованих їй окремих слів зазвичай запам'ятовує не більше двох-трьох). Позитивно і негативно забарвлені сигнали і явища запам'ятовуються міцно і надовго.

Мислення є наочно-дієвим: малюк вирішує завдання шляхом безпосередньої дії з предметами (складання мотрійки, пірамідки, мисочок, конструювання за зразком). У наочно-дієвих задачах дитина вчиться співвідносити умови з метою, що необхідно для будь-якої розумової діяльності.

У три роки **уява** тільки починає розвиватися, і насамперед це відбувається в грі. Малюк діє з предметом і при цьому уявляє на його місці інший: паличка замість ложечки, камінчик замість мила, стілець — машина для подорожей.

У молодшому дошкільному віці яскраво виражене **прагнення до діяльності**. Дорослий для дитини — носій певної суспільної функції. Бажання дитини виконувати таку ж функцію сприяє розвитку гри. Діти опановують **способи ігрової діяльності** — ігрові дії з іграшками і предметами-замінниками, набувають первинних умінь рольової поведінки. Дитина трьох-чотирьох років здатна наслідувати й охоче наслідує дії, які їй показують. Гра дитини першої половини четвертого року життя — це скоріше гра поруч, ніж разом. В іграх, що виникають з ініціативи дітей, відображаються вміння, набуті у спільних з дорослим іграх. Сюжети ігор прості, нерозгорнуті, містять одну-дві ролі. Невміння пояснити свої дії партнеру по грі, домовитися з ним призводить до конфліктів, які діти не в силах вирішити самостійно. Конфлікти найчастіше виникають з приводу іграшок. Поступово (до чотирьох років) дитина

починає узгоджувати свої дії, домовлятися у процесі спільних ігор використовувати мовні форми ввічливого спілкування. У цьому віці дитина починає частіше і охочіше спілкуватися з однолітками заради участі у загальній грі або продуктивній діяльності. Для трирічної дитини характерна позиція переваги над товаришами. Вона може у спілкуванні з партнером відкрито висловити негативну оцінку (*Ти не вмієш грати-ся*). Однак дитині все ще потрібні підтримка та увага дорослого.

Оптимальним у взаєминах з дорослими є індивідуальне спілкування. Головним засобом спілкування виступає **мовлення**. Словник молодшого дошкільника складається в основному зі слів, що позначають предмети побуту, іграшки, близьких йому людей. Дитина опановує граматичний склад мовлення: погоджує вживання граматичних форм за кількістю, часом, активно експериментує зі словами, створюючи забавні неологізми, вміє відповідати на прості запитання, використовуючи форму простого речення, висловлюється у двох-трьох реченнях про емоційно значимі події, починає використовувати в мовленні складні речення. У цьому віці можливі дефекти звуковимови. Дівчатка за багатьма показниками розвитку (артикуляція, словниковий запас, швидкість мовлення, розуміння прочитаного, запам'ятовування побаченого і почутого) перевершують хлопчиків. Хлопчики більш товариські в грі, віддають перевагу великим компаніям, дівчатка схильні до тихих, спокійних ігор, в яких беруть участь дві-три подруги.

У три-чотири роки в ситуації **взаємодії з дорослим** продовжує формуватися інтерес до книги та літературних персонажів. Коло читання дитини поповнюється новими творами, але вже відомі тексти як і раніше викликають інтерес. З допомогою дорослих дитина називає героїв, співпереживає добрим персонажам, радіє гарній кінцівці. Із задоволенням разом з дорослими розглядає ілюстрації, за допомогою навідних запитань висловлює судження про персонажів і ситуації. Співвідносить картинку і прочитаний текст. Дитина починає «читати» сама, повторюючи за дорослим або договорюючи окремі слова, фрази, запам'ятовує прості рядки, які римуються, в невеликих віршах.

Розвиток **трудової діяльності** більшою мірою пов'язаний з освоєнням процесуальної сторони праці (збільшенням кількості освоєваних трудових процесів, поліпшенням якості їх виконання, освоєнням правильної послідовності дій в кожному трудовому процесі). Діти переважно освоюють самообслуговування як вид праці, але здатні за допомогою і під контролем дорослого виконувати окремі процеси господарсько-побутової праці та праці на природі.

Інтерес до **продуктивної діяльності** нестійкий. Роботи схематичні, деталі відсутні, тож важко здогадатися, що зобразила дитина. У ліплен-

ні діти можуть створювати зображення шляхом відщипування, відривання грудок, скочування їх між долонями й на площині та сплющуванні, в аплікації — розташовувати та наклеювати готові зображення знайомих предметів, змінюючи сюжети, складати візерунки з рослинних і геометричних форм, чергуючи їх за кольором і величиною.

Конструювання носить процесуальний характер. Дитина може конструювати за зразком лише елементарні предметні конструкції з двох-трьох частин.

Музично-мистецька діяльність дітей носить безпосередній і синкретичний характер. Сприймання музичних образів відбувається в синтезі мистецтв при організації практичної діяльності (програти сюжет, розглянути ілюстрацію). Удосконалюється слух: дитина диференціює звукові властивості предметів, освоює звукові еталони (голосно — тихо, високо — низько тощо). Дитина може здійснювати елементарний музичний аналіз (помічає зміни у звучанні звуків за висотою, гучністю, різницю в ритмі), починає проявляти інтерес і вибірковість щодо різних видів музично-художньої діяльності (співу, слухання, музично-ритмічних рухів).

Організація життєдіяльності дітей четвертого року життя

Основні завдання організації життєдіяльності дітей цієї вікової групи:

— забезпечити умови комфортної життєдіяльності дитини у просторі дошкільного навчального закладу впродовж всього періоду перебування в ньому;

— створити в групі та на ділянці предметно-розвивальне середовище, яке сприятиме всебічному розвитку дитини;

— забезпечити оптимальні можливості вибору дитиною траєкторії особистісного розвитку;

— здійснювати психолого-педагогічний супровід індивідуального розвитку дитини.

Заняття з дітьми цього віку слід проводити у формі гри, практикуючи індивідуальні заняття та поділ дітей на підгрупи. Тривалість індивідуальних занять — 5 хв, групових — 15 хв, інтегрованих — 20 хв, фізкультурних — 20–25 хв. Кількість занять — 14 на тиждень (враховуючи 3 заняття з фізкультури). Максимально допустима кількість занять у першій половині дня — не більше двох. Заняття, що потребують підвищеної пізнавальної активності, слід проводити переважно в першу половину дня та у дні з високою працездатністю (вівторок, середа). Бажано поєднувати та чергувати їх із заняттями з музично-

го виховання та фізкультури. Тривалість перерв між заняттями — не менше 10 хв.

Заняття з розвитку мовлення, ознайомлення з предметами побуту, іграшками та способами їх використання можна проводити індивідуально та з невеликими групами дітей протягом дня. Інтегровані заняття можуть замінити всі інші, крім занять з фізкультури й музичного виховання. Тобто щодня можна проводити одне інтегроване заняття, закріплюючи набуті дітьми протягом дня знання та вміння з різних видів дитячої діяльності.

За наявності басейну проводити 2 заняття з плавання та 2 заняття з фізкультури. У дні, коли немає занять з фізкультури і плавання, проводити фізкультурні комплекси під час денної прогулянки. Після денного сну діти можуть відвідувати гуртки. Недопустимо проводити заняття в гуртках за рахунок часу, відведеного на прогулянку та денний сон.

Важливо поширювати практику різновікового спілкування. Оскільки одновікова група є сьогодні основною організаційною одиницею дошкільного навчального закладу, важливо, щоб вона функціонувала як відкрита система, тобто діти мали можливість більше часу проводити в різновікових підгрупах. Малят необхідно вчити встановлювати позитивні стосунки зі старшими дітьми, проявляти інтерес до їхніх дій, емоційну готовність до спілкування, адекватно реагувати на поведінку старших, керуючись морально-етичними нормами, наслідувати їхні позитивні вчинки.

Орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності дітей четвертого року життя вдома та у дошкільному навчальному закладі (у робочі дні)

Процеси	Години доби
<i>Вдома</i>	
Підйом та дотримання особистої гігієни	6.30–7.30
<i>У дошкільному навчальному закладі</i>	
Ранкова зустріч дітей, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальне спілкування, гімнастика	7.30–8.30
Підготовка до сніданку, сніданок	8.30–9.00

Процеси	Години доби
Ігри, організація різних видів діяльності дітей за освітніми лініями БКДО, підготовка до занять, заняття	9.00–10.00
Підготовка до прогулянки, прогулянка, індивідуальні заняття, самостійна діяльність за вибором дітей, повернення з прогулянки	10.00–12.30
Підготовка до обіду, обід	12.30–13.00
Підготовка до сну, денний сон	13.00–15.00
Поступовий підйом, гімнастика після сну, оздоровчі заходи	15.00–15.30
Полуденок. Ігри, самостійна діяльність, індивідуальні (спільні) заняття, гурткова робота	15.30–16.30
Підготовка до прогулянки, прогулянка, повернення з прогулянки	16.30–18.00
Підготовка до вечері, вечеря	18.00–18.45
Ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, бесіди вихователя з батьками, повернення дітей додому	18.45–19.00
Вдома	
Прогулянка з батьками	19.00–20.00
Спокійні ігри в родинному колі, дотримання особистої гігієни	20.00–20.30
Укладання в ліжку, колискова мами, нічний сон	20.30–6.30

**Гранично допустиме навчальне навантаження на дітей
протягом тижня**

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Ознайомлення із соціумом	2
Ознайомлення з природним довкіллям	1
Художньо-продуктивна діяльність (музична, образотворча, театральна тощо)	4

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Сенсорний розвиток	—
Логіко-математичний розвиток	1
Розвиток мовлення і культура мовленнєвого спілкування	3
Здоров'я та фізичний розвиток	3
Загальна кількість занять на тиждень	11
Додаткові освітні послуги за вибором батьків	3
Максимальна кількість занять на тиждень	14
Максимально допустиме навчальне навантаження на тиждень на дитину (в астрономічних годинах)*	3,5

* Максимально допустиме навчальне навантаження визначають шляхом множення загальної кількості занять на тиждень, відведених на вивчення освітніх ліній у віковій групі, на тривалість заняття залежно від віку вихованців.

Здоров'я та фізичний розвиток

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Спрямувати роботу на збереження здоров'я дітей, покращення показників їхнього фізичного розвитку.
- Сприяти оволодінню дітьми життєво необхідними рухами з метою природної адаптації до умов навколишнього середовища, формувати фізичні якості, розвивати дрібну моторику.
- У процесі виконання фізичних вправ виховувати витримку, сміливість, вміння узгоджувати свої дії з діями інших, інтерес і бажання спільно з однолітками виконувати рухові дії.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Загартовування. Здійснювати комплекс загартувальних заходів з використанням природних факторів. Забезпечувати щоден-

не перебування дітей на повітрі: у холодний період року — до чотирьох годин, влітку — якомога більше. Здійснювати локальні водні процедури — вологі обтирання, обливання ніг. Поступово переходити до загальних водних процедур — обливання всього тіла. Загартовувальні процедури проводити під контролем лікаря.

Фізкультурно-оздоровча робота. Проводити щоденно ранкову гімнастику (5–6 хв) та гімнастику після денного сну. Організувати спільні рухливі ігри та вільні фізичні вправи на прогулянці, привчати гратися дружно, дотримуватися правил. Тривалість рухливих ігор, фізичних вправ на прогулянках — 40–45 хв, на фізкультурних заняттях — 6–10 хв. Варто проводити щоденні заняття з фізичної культури тривалістю 20–25 хв, раз на місяць — День здоров'я, двічі на місяць — фізкультурні розваги.

Здоров'язбережувальна діяльність. Проводити щоденно ранкову гімнастику з використанням дихальних вправ, хороводних ігор, ігор малої та середньої рухливості; гімнастику після сну з використанням дихальних вправ, вправ профілактичного спрямування, загально-розвивальних вправ для напруження та розслаблення м'язів, доріжки здоров'я.

Систематично робити з дітьми дихальні вправи, пальчикову гімнастику, практикувати використання танцювальних рухів.

З метою запобігання захворюваності в період сезонних загострень застосовувати щоденне полоскання ротової порожнини, горла, профілактичне промивання носової порожнини, носіння «часникового наміста».

Спільно з медичним персоналом за показаннями лікаря здійснювати оздоровчо-профілактичні заходи: фітотерапію (вітамінний, заспокійливий чай, відвари та настої, інгаляції з фітонцидами, лікарськими рослинами, сольові, лужні інгаляції), ароматерапію з використанням аромаламп.

Виховання культурно-гігієнічних навичок. Продовжувати формувати у дітей навички охайності під час їжі. Навчити дітей самостійно засукувати рукава, мити руки і обличчя, правильно користуватися милом, не мочити одяг, насухо витирати обличчя і руки, вішати рушник на місце. Вчити своєчасно користуватися носовичком, туалетом. Виховувати акуратність, уміння помічати та усувати самому чи за допомогою дорослих неохайність зовнішнього вигляду та одягу.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Ходити на носках, з високим підніманням колін, приставним кроком в сторони, вперед і назад; по одному, невеликими групами, усією групою в одному напрямку; в колоні, по колу, із зупинкою за сигналом, шеренгою з однієї сторони майданчика (зали) на іншу, навколо майданчика, парами одне за одним, змійкою (між предметами), врозтіч; із виконанням завдань (присіданням, повертанням) за сигналом, одне за одним по колу, на гірку та з гірки, по прямій і звивистій доріжці, зі зміною напрямку і темпу, в колоні парами вздовж стін зали і навколо майданчика, в різних напрямках (урозтіч), звивистою доріжкою.

Біг. Бігати по одному, невеликими групами, усією групою в одному напрямку, в колоні, за сигналом вихователя переходити від бігу до ходьби, зупинятися під час бігу, по колу, тримаючись за руки, за мотузку, у різних напрямках, у чергуванні з ходьбою, із зупинками, з однієї сторони майданчика (зали) на іншу (відстань — 10–20 м), одне за одним, врозтіч, зі зміною напрямку, оббігаючи предмети, по прямій і звивистій доріжці (ширина — 25–30 см, довжина — 5–6 м), з ловінням і вивертанням, за сигналом в умовне місце, зі зміною темпу, у швидкому темпі (відстань — 10 м), у повільному темпі (50–60 с), пробігати повільно до 160 м.

Стрибки. Стрибати на місці, відштовхуючись обома ногами, в довжину з місця (відстань — 40 см); м'яко приземлюватись на передню частину стопи або на носки; стрибати через мотузку, в обруч, покладений на підлогу, на обох ногах, просуваючись вперед (відстань — 2,5–3 м), з невисоких предметів (висота — 15–20 см); приземлюватись на носки з переходом на всю стопу; на одній нозі; перестрибувати через невеликі предмети (5–10 см); 5–6 паралельних ліній (відстань між ними — 25–30 см), із кола в коло; стрибати через дві паралельні лінії (відстань між ними — 45–50 см); у глибину (висота — 15–20 см); на обох ногах, доторкуючись до гілок дерев або кущів; прямим галопом; у точно визначене місце.

Катання, кочення, кидання, ловіння. Котити м'ячі, кульки діаметром 20–25 см з положення навпочіпки на відстань 1–1,5 м; одне одному з відстані 1,5–2 м у положенні сидячи, ноги нарізно або стоячи. Кидати м'яч вихователю обома руками знизу, ловити м'яч, кинутий вихователем (відстань 1,5 м). Прокочувати кульки, м'ячі одне одному (відстань 1,5–2 м), між предметами, у ворота (ширина 50–60 см, відстань 1–1,5 м). Кидати м'яч обома руками від грудей, із-за голови, об підлогу і вгору, намагаючись піймати (2–3 рази). Прокочувати м'яч, кульку,

намагаючись влучити у великий м'яч з відстані 1,5–2 м. Кидати предмети в горизонтальну ціль на відстані 1,5–2 м двома руками знизу і від грудей, правою і лівою рукою, у вертикальну ціль (висота центру мішені — 1,2 м). Кидати великий м'яч обома руками через мотузку, маленький м'яч однією рукою через мотузку. Кидати м'яч правою і лівою руками на дальність (відстань — 2,5–5 м), кидати м'яч у кошик, що стоїть на підлозі на відстані 1,5–2 м. Кидати м'яч обома руками від грудей та знизу. Кидати предмети на дальність з відстані 1,5–2 м правою і лівою руками. Метати у вертикальну ціль зверху правою і лівою руками з відстані 1–1,5 м.

Повзання, підлізання, пролізання, перелізання, лазіння. Повзати змією між розставленими предметами. Повзати по прямій не менше 6 м. Повзати накарачках (з опорою на кисті та коліна) по дошці, покладеній на підлогу. Підлізати під мотузку, дугу висотою 40–50 см з положення навпочіпки та в упорі, стоячи на колінах, спираючись кистями рук об підлогу. Лазити по драбинці, гімнастичній стінці приставним кроком. Повзати накарачках по похилій дошці, закріпленій на другій перекладині гімнастичної стінки. Пролізати в обруч лівим та правим боком, між ніжками стільчика, підлізати у напівприсіді під мотузкою, дугою (висота — 40–50 см), не торкаючись руками підлоги. Повзати накарачках між предметами. Лазити по похилій драбині, не пропускаючи щаблів. Пролізати в обруч головою (грудьми) вперед. Лазити приставним кроком по парканчику, гімнастичній стінці (висота — 1–1,5 м). Повзати по гімнастичній лаві. Перелізати через колоду, яка лежить на землі.

Рівновага. Зупинятися під час ходьби і бігу. Ходити та бігати між двома проведеними на землі (підлозі) лініями, відстань між якими становить 15–20 см, не наступаючи на них. Ходити по дошці завширшки 20 см, покладеній на землю; піднятій на висоту 10–15 см. Ходити по цеглинках, покладених на відстані 15 см одна від одної. Переступати через предмети, покладені на підлогу (землю). Переступати через рейки драбини, покладеної на підлогу. Проходити по прямій обмеженій доріжці завширшки 15–20 см і завдовжки 2–2,5 м. Ходити по мотузці (10 м), покладеній прямо і по колу, приставляючи п'ятку однієї ноги до носка другої. Ходити по дошці, піднятій на висоту 20–25 см. Переступати через перешкоди (палиці), покладені на куби (висота — 20–25 см). Кружляти на місці в один бік, після зупинки і відпочинку — в інший. Ходити по дошці, покладеній похило (висота піднятого кінця — 30–35 см), по колоді. Ходити з переступанням через предмети (палиці, гілки, шишки, камінці), покладені на відстані 25–40 см один від одного. Ходити по ребристій дошці. Ходити по мотузці (10 м), покладеній прямо і по колу. Бігати із зупинками (присідання за сигналами).

лом). Ходити по гімнастичній лаві, піднімаючи руки вгору та опускаючи, повертаючись в обидва боки, помахуючи хустинками, стрічками. Пробувати робити «ластівку».

Загальноорозвивальні вправи. Загальноорозвивальні вправи виконуються з різних вихідних положень (стоячи, сидячи, лежачи), з різноманітними предметами (кубиком, брязкальцями, прапорцями, м'ячами, торбинками з піском вагою 100 г, хусточками тощо).

Вправи для рук і плечового пояса. Піднімати руки вгору через сторони, опускати руки по черзі (спершу одну, потім другу), обидві разом. Перекладати предмет з однієї руки в другу перед собою, за спиною, над головою. Плескати в долоні перед собою і ховати руки за спину. Піднімати руки вперед, у сторони, повертаючи їх долонями вгору, піднімати і опускати кисті, ворушити пальцями. Виконувати обертальні рухи прямими руками вперед та назад.

Вправи для ніг. Ставати навшпиньки. Виставляти ногу на носок вперед, назад, у сторону. Робити два-три напівприсідання поспіль. Присідати, піднімаючи руки вперед, спираючись руками об коліна, обхоплюючи коліна руками і пригинаючи голову. По черзі піднімати ноги, зігнуті в колінах, плескати в долоні під зігнутою в коліні ногою. Сидячи, захоплювати ступнями ніг м'яч, мішечки з піском. Пересуватися по палиці, валику (діаметром 6–8 см) приставними кроками в сторони, спираючись серединою ступні.

Вправи для тулуба. Передавати одне одному м'яч над головою (назад і вперед). Повертатися праворуч, ліворуч, піднімаючи руки вперед. Сидячи, повернутися і покласти предмет позаду себе, повернутися, взяти предмет. В упорі, сидячи, згинати ноги, складати їх калачиком, згинати, обхопивши коліна руками, піднімати по черзі ноги вгору і класти їх одну на другу (праву на ліву і навпаки). Сидячи, нахилити тулуб вперед. Стоячи на колінах, нахилити тулуб вперед та в сторони. Лежачи на спині, піднімати одночасно обидві ноги вгору. Лежачи на спині, рухати ногами, імітуючи їзду на велосипеді. Лежачи на животі, згинати і розгинати ноги (по одній і разом). Перевертатися зі спини на живіт і навпаки. Лежачи на животі, прогинатися і піднімати плечі, розводячи руки в сторони.

Танцювальні вправи. Узгоджено починати та закінчувати рухи під музику. Ритмічно ходити та бігати під музику. Водити хороводи з піснею.

Шиккування і перешиковування. Шикуватися в колону, коло, в шеренгу невеликими групами і всією групою (з допомогою вихователя, за орієнтиром, самостійно). Знаходити своє місце при шикванні, повертатися, переступаючи на місці.

Рухливі ігри та ігрові вправи

Ігри з ходьбою, бігом, на утримання рівноваги: «Біжіть до мене», «Біжіть до прапорця», «Пташка і пташенята», «Пташенята й кіт», «Трамвай», «Миші та кіт», «Не запізнюйся», «Знайди свій колір», «Діти в лісі».

Ігри з повзанням, лазінням, підлізанням: «Квочка і курчата» «Миші в коморі», «Кішка і кошенята», «Бджілки».

Ігри з киданням та ловінням предметів: «Влуч у коло», «Хто далі кине торбинку (м'яч)?», «Прокоти м'яч у ворота», «Підкинь м'яч вище».

Ігри зі стрибками: «По рівенькій доріжці», «Спіймай комара», «Жабки», «Горобчики і кіт», «Хто збере більше стрічок», «Дострибни до прапорця».

Ігри на орієнтування у просторі: «Відгадай, хто як кричить», «Знайди свій будинок», «Не наступи».

Ігри на обмеженому просторі (на веранді, під навісом): «Не наступи», «Семеро синів», «Витівники», «Ми тупаємо ногами», «Тиша», «Пузир».

Ігри за столом: «Долоньки», «Накинь кільце», «Рибки», «Мишки».

Атракціони: «Силачі», «Хто більше збере іграшок», «Допоможи ляльці», «Хто швидше збере горішки», «Доповзи і подзвони», «Автоперегони».

Українські народні рухливі ігри: «Іди, іди, дощику», «Печу, печу хлібчик», «Дрібу, дрібу, дрібушечки», «Заїнько», «Квочка», «Пригоди киці».

Вправи спортивного характеру

Катання на санчатах. Кататися на санчатах з невисокої гірки. *Ігри та ігрові вправи з санчатами:* «Проїдь у ворота», «Потяг», «Покатай ляльку», «Проведи санчата по доріжці».

Ходьба на лижах. Надівати та знімати лижі, ставити їх на місце. Ходити на лижах ковзним кроком (без палиць). *Ігри та ігрові вправи:* «Чарівні кроки», «Слухняні лижі».

Катання на триколісному велосипеді. Сідати на велосипед, сходити з нього. Кататися по прямій доріжці, по колу, робити повороти праворуч і ліворуч. *Ігри та ігрові вправи:* «По вузькій доріжці», «Хто проїде швидше?», «Перевезення іграшок».

Плавання. Вправи на воді: входить самостійно у воду, ходити та бігати по воді, тримачись за руки. Підстрибувати у воді (як м'ячик), плескати по воді долонями. Присідати, занурюючись у воду, і підстрибувати на обох ногах. Ходити по дну (на мілкому місці). Занурюватись у воду до рівня підборіддя, носа, очей, опускати об-

личчя у воду. Присівши та нахиливши голову, дути на воду, створюючи хвильки. *Ігри та ігрові вправи у воді:* «Лелеки», «Маленькі і великі ніжки», «Доженіть мене», «Сонечко і дощик», «Знайди свій будинок».

Піші переходи (дитячий туризм)

Піші переходи, прогулянки за межі ДНЗ. Долати у звичному для дітей темпі два переходи (по 15–20 хв кожний). Під час прогулянок за межі ДНЗ забезпечувати активне виконання основних рухів, рухливих ігор, ігрових вправ у природних умовах.

МОВЛЕННЯ ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Виховувати бажання спілкуватися рідною мовою.
- Сприяти збагаченню, якісному засвоєнню та активізації словника.
- Розвивати діалогічне та монологічне мовлення, звукову культуру мовлення.
- Формувати навички культури мовлення: слухати не перебиваючи, говорити у міру голосно і не поспішаючи, звертатися до співрозмовника зі словами ввічливості, дивитися в очі співрозмовникові.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У світі звуків. Удосконалювати фонематичний слух, слухову увагу, мовленнєве дихання, артикуляційний апарат, фонематичне сприймання: вчити чути окремі звуки в словах, визначати перший звук у мовленому слові; виокремлювати та інтонувати звук, що найчастіше повторюється у словах з вірша, утішки. Вправляти у правильній та чіткій вимові всіх звуків мови, особливо шиплячих та свистячих, приспівуванні голосних. Вчити говорити з різною силою голосу (голосно, стихшено, пошепки), виразно, передаючи інтонації запитання, повідомлення, здивування, радості, співчуття, суму.

Слово до слова — зложиться мова. Вчити розуміти значення та смислові відтінки слів, збагачувати словник дітей різними части-

нами мови, пов'язаними з темами: «Сім'я», «Людина серед людей», «Ввічливі малюта», «Дитячий садок», «Транспорт», «Одяг, взуття», «Тварини: свійські та дикі» тощо — у різних життєвих ситуаціях, різними виразами, порівняннями. Вводити у словник узагальнюючі слова (родові та видові поняття), слова, що означають якості та властивості предметів (величину, колір), синоніми, антоніми, спільнокореневі слова. Продовжувати вчити відгадувати описові загадки про іграшки, предмети, істоти. Привчати до вживання «чарівних» слів (слів ввічливого спілкування: дякую, прошу, будь ласка; слів вітання і прощання).

У країні граматики. Під час ігор вчити граматично правильно узгоджувати слова у роді, числі, відмінку; змінювати назви знайомих іграшок, предметів, об'єктів, утворювати окремі складні форми слів (*ведмедиків, олівців, будинків* тощо); вживати кличну форму імен та назв тварин; утворювати однину та множину іменників. Вправляти у вживанні часу дієслів із займенниками *ми, ви, вони*; різних форм особових займенників *я, ти, він, вона, вони (у мене, у нього, до неї, до них)*; іменників та прикметників за допомогою суфіксів пестливості; в утворенні прикметників із суфіксами *-еньк-, -есеньк.* Учити правильно будувати речення (прості й складні) із сполучниками та без, вживати прийменники.

Ми розмовляємо. Розвивати уміння слухати і розуміти мовлення вихователя: будувати відповідь адекватно до поставленого запитання, вчити ставити запитання дорослим та одноліткам на запропоновану тему: «Давай познайомимось», «Моя домашня адреса», «Розмова по телефону», «Про іграшки» тощо.

Ми розповідаємо. Розвивати уміння слухати та розуміти розповідь дорослих, художній твір. Вчити переказувати зміст добре знайомих літературних творів (казок, коротких оповідань) за допомогою навідних запитань дорослого та сумісного переказу, відтворюючи послідовність подій, передаючи мову персонажів. Вчити будувати короткі (з 2–3 речень) описові та сюжетні розповіді про іграшки, тварин, за дидактичними картинками з допомогою запитань вихователя та спільного мовлення.

ДИТИНА В СОЦІУМІ

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Закріплювати та розширювати знання дітей про предмети побуту та домашнього вжитку, їх назви, призначення, правила використання.
- Вчити розуміти, що речі складаються з частин, які мають свої назви (шафа — дверцята, полички, замочок).
- Учити порівнювати і групувати предмети за певними ознаками: кольором, формою, частинами (ніжки у стільчика, ніжки у ліжка); розрізняти подібні предмети.
- Учити встановлювати елементарні взаємозв'язки між ознаками предметів, предметами (у гребінця зубчики, як у виделки).
- Підводити дітей до розуміння видових ознак за якістьми (черевики різного кольору, величини) та родових за функціональним призначенням (меблі, одяг, іграшки).
- Виховувати зацікавлення предметним світом, бережливе ставлення до речей.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Розширювати знання дітей про домівку. Уточнювати знання про призначення кімнат у будинку (квартирі), предмети побуту, техніку, їх властивості, якості. Продовжувати вчити користуватися доступними предметами відповідно до їх призначення. Формувати знання про небезпеку користування гострими й ріжучими предметами, про те, які предмети належать до цієї групи та потребують обережного поводження, якими предметами користуються діти, а якими — лише дорослі.

Ознайомлювати дітей з різновидами одягу, взуття. Вчити розуміти відмінність між дівчачим та хлоп'ячим вбранням. Знати властивості одягу (теплий, легкий, зручний) та вміти добирати його відповідно до пори року. Формувати естетичний смак, виховувати охайність, прагнення до чистоти. Ознайомлювати з елементами національного одягу (вінок, сорочка-вишиванка, шаровари).

Продовжувати ознайомлювати дітей з груповою кімнатою, звертати увагу на окремі елементи, куточки. Виховувати спостережливість. Привчати до того, що кожна річ має своє місце.

Розширювати знання дітей про техніку навколо нас. Навчити виокремлювати техніку, яка за допомогою розетки та вилки живиться електричним струмом. Узагальнити знання дітей про можливість виникнення небезпеки при неправильному використанні електроприладів. Ознайомлювати дітей з механічною технікою, яка працює за допомогою м'язових зусиль (м'ясорубка, кавомолка). Ознайомлювати дітей з інструментами та приладами, які використовують люди різних професій (термометр, ростомір, лопата, кельма). Дати елементарні поняття про техніку, яку використовують на будівництві (екскаватор, кран, бетономішалка), комунальний транспорт, який допомагає людям робити місто охайним та зручним для життя (снігозбирач, сміттєвоз, поливальна машина). Продовжувати ознайомлювати з будовою транспорту. Уточнити знання дітей про пасажирський та вантажний транспорт. Учити розпізнавати транспорт за призначенням: спеціальний (пожежна машина, «швидка допомога» тощо), вантажний, легковий. Вчити дітей бути обачними та обережними на вулиці біля дороги.

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Ознайомлювати дітей зі світом людей: взаєминами, правилами поведінки і спілкування.
- Формувати елементарні морально-етичні уявлення, розуміння позитивного та негативного, поняття про етикет.
- Ознайомлювати дітей з різними видами діяльності людей, зокрема, результатами праці.
- Дати дітям знання про прояви життя соціуму в будні та свята (сучасні традиції, звичаї).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Продовжувати формувати уявлення про сім'ю як про людей, які проживають разом, піклуються один про одного. Дати знання про родинні стосунки (бабуся — це мамина (татова) мама, дідусь — татусів (мамин) тато, тітка — татова (мамина) сестра, дядько — брат тата (мами)). Спонукаати дітей вживати у розмові імена всіх чле-

нів родини, називати власне ім'я та прізвище. Спонукаати до розуміння основних обов'язків членів сім'ї вдома. Вчити дитину виявляти ніжні почуття, повагу до мами та інших членів родини, розуміти значення доброзичливих взаємин у сім'ї. Виховувати повагу до старших, розуміння необхідності турботи про всіх членів родини. Поступово привчати до розуміння потреб (матеріальних, духовних) кожного з членів родини. Продовжувати формувати уявлення про вік людини: дитина має знати, що всі люди колись були дітьми, а діти стануть дорослими.

Наш дитячий садок. Продовжувати формувати уявлення про працівників дошкільного закладу. Виховувати довірливе, позитивне емоційне ставлення до вихователя, помічника вихователя, бажання спілкуватися, вчити звертатися до них на ім'я по батькові. Вчити дітей разом гратися, знаходити спільну мову, висловлювати пропозиції стосовно спільної діяльності, враховувати інтереси інших, домовлятися, поступатися.

Діти і дорослі. Звертати увагу на людей, спостерігати за їхніми вчинками, поведінкою, бути ввічливими але обачними з незнайомцями; дотримуватися соціально-моральних норм поведінки із знайомими та незнайомими людьми. Дати дітям знання про те, що дорослі піклуються про всіх маленьких дітей: виготовляють для них іграшки, шують одяг, будують дошкільні заклади, навчають, лікують за потреби, влаштовують для них свята і розваги. Підводити до розуміння того, що добро породжує добро, а добрі справи можуть робити і діти. Сприяти тому, щоб дитина відчувала моральне задоволення від свого вміння зробити приємне для дорослого, не прив'язуючись до дат календаря (день народження, 8 Березня, День матері, Новий рік) чи державних свят (День Конституції, День Незалежності тощо).

Ввічливі малята. Ознайомити з правилами поведінки (в дитячому садку, громадських місцях, в гостях тощо), спілкування з однолітками та дорослими, умовами дружніх стосунків з дітьми. Дати уявлення про характерні риси доброти — злості, щедрості — жадібності, ввічливості — грубості; вчити розрізняти і називати ці якості в конкретних вчинках; давати моральну оцінку власним діям та діям інших людей; спонукаати до ввічливості, щедрості, доброти в спілкуванні з дорослими та однолітками; сприяти формуванню позитивних рис характеру.

Різних професій у світі багато. Ознайомити дітей з професіями людей, що їх оточують. Поглибити знання про роботу вихователя, музичного керівника та помічника вихователя. Розширити уявлення дітей про основний зміст роботи лікаря, медичної сестри, кухаря, водія, продавця, двірника. Ознайомити дітей з трудовими процесами, які виконують дорослі, звернути увагу на їх послідовність та результати ро-

боти. Виховувати повагу до всіх професій, розуміти цінність кожної професії для інших людей.

Вчити дітей помічати безлад, виховувати бажання дотримуватись порядку. Спонукаати дітей допомагати дорослим у виконанні елементарних трудових доручень.

Економічне виховання. Дати елементарні уявлення про роботу батьків, її зміст та значення для родини, інших членів суспільства. Формувати розуміння суспільної значимості праці людей та її необхідності для нормальної життєдіяльності кожного. Розуміти обмеженість купівельних спроможностей батьків, скінченність грошей, необхідність помірних витрат та бережливого ставлення до речей.

Вогонь і діти. Дати уявлення про вогонь і небезпеку ігор з ним, пояснити небезпеку ігор із сірниками, самостійного вмикання газової плити, електроприладів.

Світлофор-моргайко. Сформувати знання про значення зеленого та червоного сигналів світлофора; вивчити правила переходу вулиці: переходити лише на зелений сигнал світлофора. Ознайомити з правилами поведінки на вулиці поблизу проїжджої частини.

ГРА ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Заохочувати дітей до ігрової діяльності, відображення в іграх оточуючої дійсності.
- Збагачувати ігровий досвід дітей через ознайомлення з природним та суспільним довкіллям.
- Сприяти розвитку ігрових умінь кожної дитини відповідно до її інтересів та особистісних якостей.
- Спонукаати дітей до активної участі в різних видах ігор.
- Формувати елементи ігрової культури: дотримання правил гри, вміння ввічливо просити потрібну річ, позитивно сприймати партнера по грі, гратися з іншими дітьми.
- За допомогою гри забезпечувати умови для різнобічного розвитку дитини, виховувати ініціативну, творчу особистість.

Творчі ігри

Сюжетно-рольові ігри. Розширювати ігрову тематику побутовими та суспільними сюжетами відповідно до знань та досвіду дітей. Спонукаати дітей до участі у спільних з вихователем іграх, заохочувати до рольової взаємодії в сюжетах із 2–3 діючими особами та в самостійних іграх з іграшками. Заохочувати дітей до відтворення в грі подій реального життя, сюжетів мультфільмів та казок.

Формувати вміння виконувати обрану роль, добирати атрибути та іграшки до неї, використовувати предмети-замінники; виконувати роль послідовно. Привчати виконувати як головні, так і другорядні ролі; узгоджувати власну поведінку з діями інших учасників гри.

Орієнтовна тематика завдань: «Сім'я», «Дитячий садок», «Лікарня», «На будівництві», «Водії», «Магазин», «Пожежники» тощо.

Конструктивно-будівельні ігри. Заохочувати дітей до використання в іграх різноманітного будівельного матеріалу: природного (пісок, камінці, сніг), викидного, різних видів конструкторів тощо; а також до експериментування, прояву фантазії під час будівництва. Залучати дітей до зведення спільних будівель, формувати вміння гратися разом. Вчити обігравати зведені конструкції.

Орієнтовна тематика завдань: будиночки для звірів (зайчика, лисички, ведмедика), дорога для автомобіля (автобуса, трамвая), пішохідний перехід, парканчик, двір, годівничка, будинок для ляльки, іграшкові меблі, ігровий майданчик (гірка, карусель, гойдалка); з природних матеріалів (пісок, сніг, камінці): доріжка, гірка, місточок.

Ігри-драматизації, інсценівки, театралізації (див. підрозділ «Театральна мозаїка» розділу «Дитина у світі культури»).

Ігри за правилами

Дидактичні ігри. Формувати інтерес до ігор з дидактичними іграшками. Закріплювати вміння порівнювати та добирати предмети за кольором, формою, величиною; складати з частин ціле. Розширювати та уточнювати активний словник дітей, вправляти їх у правильному вживанні різних частин мови. Закріплювати та розширювати знання дітей про доквілля.

Орієнтовна тематика завдань:

— **ознайомлення із суспільним доквіллям:** «Знайди предмет, що назвали», «Знайди місце», «Що потрібно для страви?», «Чарівний промін-

чик», «Ідемо в гості», «Що для чого?», «Що з чого зроблено?», «Парні картинки», «Чарівна торбинка», «Накриваємо стіл», «Готуємо обід», «Знайди місце», «Наведи лад» тощо;

— *ознайомлення з природним довкіллям*: «Живе доміно», «Хто де живе?», «Мама і дитинчата», «Хто що їсть?», «Ботанічне лото», «Впізнай на дотик», «Парні картинки», «З якого дерева листочок?», «Пори року», «Було чи буде?», «Росте, цвіте, зріє», «Барви осені (зими, весни, літа)», «Впізнай за смаком», «Пригости зайчика (білочку)» тощо;

— *логіко-математичний розвиток*: «Збери намисто» «Відшукай фігуру», «Геометричне доміно», «Геометричне лото», «Хто в якому будиночку живе?», «Один — багато», «Подорож кімнатою», «Знайди такий самий», «Було чи буде?», «Великі й маленькі», «Де заховався ведмедик?», «Знайди предмет», «Чарівне намисто» тощо;

— *розвиток мовлення*: «Магазин іграшок», «Впізнай за описом», «Словниковий букет», «Я почну, а ти продовж», «Відгадай, що звучить», «Знайди і назви», «Тихо — голосно» тощо.

Рухливі ігри (див. підрозділ «Здоров'я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»).

Народні ігри. Заохочувати дітей до участі в народних іграх, підтримувати позитивний емоційний настрій під час ігор. Спонукаати дітей до повторення ігрових віршиків, народних лічилок, закличок, формувати вміння узгоджувати дії зі словами. Залучати дітей до застосування елементів традиційних народних ігор у різних видах самостійної діяльності.

Орієнтовна тематика завдань: «Гра з хусточками», «Курочка-чубарочка», «Щітка», «Сірий кіт», «Кози», «Глечики», «Горобчик-стрибунці», «Скачу, скачу діда», «Летів горобчик...», «То горошок, то квасолька», «Сорока-ворона на припічку сиділа...», «Козенята і вовк», «Бабуся та котенята», «Віє вітер з-під воріт», «У річку гоп!», «Квочка» тощо.

ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Дати дітям знання про різноманітні явища та об'єкти природи: назви, основні особливості зовнішнього вигляду, пристосування до умов життя рослин і тварин; вплив явищ природи на життя і розвиток живих істот.

- Виховувати емоційне ставлення до природи: вміння помічати її красу і тендітність, милуватися об'єктами та явищами, бажання долучатися до праці в природі.
- Вчити елементарним діям з поліпшення природного середовища (прибирання ділянки, догляд за рослинами, допомога тваринам).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Природа планети Земля

Осінь. Під час безпосередніх спостережень ознайомлювати з характерними для сезону явищами природи, звертати увагу дітей на характерні зміни доступних для спостереження об'єктів природи.

Сонце. Ознайомити з характерними ознаками сонця восени: яскраве та лагідне на початку осені, наприкінці осені світить не так яскраво і майже не гріє, у деякі дні зовсім не з'являється на небі, тоді навколо похмуро, непривітно. Вчити помічати, що кількість сонячного тепла впливає на температуру повітря. Поступово осінні дні стають прохолодніші, а на кінець осені — зовсім холодними.

Вітер. Восени часто дмуть поривчасті вітри. Про таку погоду говорять: «Надворі вітряно». Бувають дні без вітру. Тоді говорять: «Погода безвітряна».

Стан неба. Під час спостережень звертати увагу дітей на те, що у перші осінні дні небо блакитне, чисте або з незначною кількістю білих хмарок. Надалі хмар стає більше, а сонце лише краєчком зазирає на землю. Бувають дні, коли все небо вкрите сірими важкими хмарами, які підганяє вітер.

Опади. На початку осені бувають грози, можна побачити блискавку. Осінні дощі холодні, бувають затяжними — впродовж кількох днів. Дощові краплі восени дуже дрібні. На кінець осені замість дощу випадає мокрий сніг.

Вода. Вода прозора, без запаху, розливається, тече. Водою заповнені колодязі, ставки, озера, річки. Восени вода падає з неба у вигляді дощу, на початку осені лягає на землю туманом, у другій половині — памороззю. На кінець осені вода замерзає в калюжах, невеличких ставках. Замерзла вода називається льодом.

Ґрунт. Восени земля темніє від вологи. Мокра земля в'язка, липне до взуття. Якщо осінь не дощова, то земля стає твердою, наприкінці осені замерзає грудочками. Восени люди збирають урожай з полів і городів, перекопують землю і залишають її відпочивати до весни.

Рослини. Звертати увагу дітей на рослини (дерева, трав'янисті рослини), що ростуть на ділянці дошкільного навчального закладу, в парку, на вулиці (каштан, дуб, липа, тополя), у саду (яблуня, груша, абрикос), на городі (картопля, морква, цибуля, капуста), у кімнаті. Ознайомити з тим, що кімнатні рослини ростуть лише у приміщеннях, вони прикрашають помешкання цілий рік. Кімнатні рослини відрізняються між собою, вони бувають з широкими щільними листками (фікус, аспідистра та ін.) та з контрастними (традесканція, драцена, колеус). Основні частини рослин: стовбур, гілки, листя, квітки. Частини рослин бувають різними: довгими, короткими, товстими, великими, малими; гладенькими, шорсткими; можуть мати різний колір, розмір, запах.

Восени у рослин, що ростуть на дворі, змінюється забарвлення листя, дозрівають плоди, опадає листя. Кімнатні рослини лишуються зеленими впродовж року.

Тварини. Дати знання про особливості зовнішньої будови тварин, за якими діти можуть спостерігати, умови їх існування, спосіб живлення та пересування (звірі: кіт, собака, білка, хом'як, морська свинка; птахи: сокола, ворона, сіра галка, голуб, горобець, синиця, папуга; комахи: сонечко, муха, мурашка, метелик; акваріумні рибки).

Ознайомити зі змінами в житті тварин восени: зникли комахи, птахи відлітають у вирій, наблизились до житла людей синиці, горобці та інші птахи, що залишаються зимувати, тварини змінюють хутро на зимове (заець, ховрашок).

Зима

Сонце. Вчити помічати, що взимку сонце світить, але не гріє; по небу «ходить» низько; з-за хмар з'являється рідко, тому надворі холодно. У другу половину зими сонце на небі з'являється частіше. Наприкінці зими бувають відлиги. Сонце піднімається вище на небосхилі, від того дні стають довшими.

Вітер. Зимові вітри холодні, сильні, поривчасті.

Стан неба. Взимку небо часто вкривають темні хмари. На кінець зими небо стає ясним і блакитним.

Опади. Взимку з хмар білими сніжинками, пластівцями, крупинками падає сніг. У холодну погоду він сухий, скрипить під ногами, в теплу — м'який, добре ліпиться.

Вода. Взимку вода у водоймах замерзає. На калюжах, поверхнях річок і ставків утворюється лід. Лід гладенький, слизький, прозорий, твердий, холодний. На кінець зими сонце гріє дужче, і лід вдень може танути, розтає на дахах сніг, починається капіж. Уночі, коли підморозить, утворюються бурульки. Бурулька прозора, слизька, тверда, розбивається із дзвоном.

Ґрунт. Узимку земля тверда, мерзла.

Рослини. Ознайомити зі змінами, що сталися в житті рослин: дерева на подвір'ї стоять без листя, тільки сосни та ялини зелені, на горобині червоніють кетяги. Дерева і кущі чекають сонячного тепла, щоб знову зазеленіти. Кімнатні рослини зелені, вони потребують догляду.

Продовжити ознайомлення дітей з частинами рослин. Учити розпізнавати дерева за кольором стовбура: у берези — білий, у липи — темний. Одні дерева високі, стрункі (береза, тополя), інші — високі, розлогі (липа, дуб, клен).

Пояснити дітям, що в морозні дні гілки дерев легко ламаються, тому не можна стукати по стовбурах лопатками, наїжджати на рослини санчатами тощо.

Тварини. Ознайомити дітей зі змінами в житті тварин, що сталися взимку: не видно сонечок, мурашок та інших комах; горобці, синиці, голуби, ворони активні в пошуках їжі, бо для птахів узимку найстрашніше — це голод; білочка ласує тим кормом, який запасла ще восени, хутро тварин стало густим і більш пухнастим, а у зайця змінило колір і стало білим.

Продовжувати ознайомлювати дітей із зовнішньою будовою птахів, їх звичками, порівнювати птахів за величиною (голуб, горобець). Вчити піклуватися про птахів — готувати для них корм, насипати його у годівниці.

Весна

Сонце. Вчити помічати зміни, що відбуваються в природі навесні: сонце світить яскравіше і зігріває повітря, стає тепліше. Від весняного тепла тане сніг, утворюються бурульки, калюжі, струмочки.

Ґрунт. Земля навесні розмерзається, стає вологою, поступово під впливом сонячного тепла підсихає, стає придатною для обробки.

Вітер. Весняний вітер приємний, теплий, ласкавий.

Стан неба. Небо навесні блакитного кольору, з'являються білі купчасті хмаринки.

Опади. Весняні дощі теплі, не тривалі, напувають землю вологою. У другій половині весни бувають грози.

Рослини. Ознайомити зі змінами, що сталися в житті рослин навесні: зеленіє трава, з кожним весняним днем збільшуються бруньки на деревах, згодом з'являються листочки, квіти. Наприкінці весни дерева квітнуть. Квітують трав'янисті рослини — кульбабки, тюльпани, півники (ірис). У житті кімнатних рослин теж відбуваються зміни: вони швидко ростуть, потребують черенкування.

Продовжувати вчити дітей розпізнавати рослини за формою, величиною листя, квітами.

Тварини. Дати знання про весняні зміни в житті тварин: з'явилися комахи (клопи-солдатики, мурашки, мухи, жуки сонечка, метелики); прилетіли шпаки, ластівки; птахи в'ють гнізда; прокинулися жаби; у тварин з'явилися малята.

Продовжувати знайомити із зовнішньою будовою тварин; учти порівнювати їх за величиною, голосом, поведками.

Літо

Сонце високо стоїть на небосхилі, яскраво світить, зігріває землю, посилає на землю багато тепла, припікає. Порятунком від спеки можна знайти у затінку. На кінець літа спека спадає, хоч сонце все ще гріє достатньо тепло.

Вітер. Літні вітри теплі, лагідні. Бувають і сильні, що здіймають доволу хмари пилу, але навіть такі вітри не холодні.

Стан неба. Небо ясне, голубе. По ньому пропливають білі купчасті хмари. У дні, коли все небо вкрите темними хмарами, обов'язково варто чекати дощу.

Опади. Літні дощі теплі, лагідні; бувають грози з гучними громами, яскравими блискавками, градом; під час грози навкруги темно, непривітно, моторошно.

Вода. Продовжувати знайомити дітей з властивостями води, з проблемами її використання (для чого людям потрібна вода) та економного витрачання (чому необхідно закривати кран). Улітку в річці вода тепла, в ній приємно купатись.

Ґрунт. Продовжувати ознайомлювати з властивостями ґрунту. Влітку земля пухка, крихка, вкрита різними рослинами.

Рослини. Дати дітям знання про зміни, що відбуваються у житті рослин улітку: листя зелене; на яблунях багато плодів; дозрівають малина, вишні; починає червоніти горобина; на гілках каштанів замість «свічок» з'явилися «їжачки»; квітує липа, її духмяним запахом наповнене все довкола; відцвітає кульбаба, її голівка одягнута в білу прозору шапочку.

Продовжувати ознайомлювати дітей з розмаїттям світу рослин, з умовами, в яких вони ростуть (у лісі, саду, сквері, на алеї, грядці).

Вчити помічати характерні особливості рослин, що ростуть на клумбі, милуватися неповторною красою кожної квітки. Вчити розпізнавати овочі та фрукти за формою, кольором, смаком. Навчати дітей дослідницьких дій.

Тварини. Ознайомити зі змінами, що сталися в житті тварин з настанням літа: з'явилося багато комах; у гніздах птахів — пташенята. Співу птахів вже не чути, вони заклопотані пошуками їжі для своїх малят. Пташенят свійських птахів (курчат, каченят, гусенят) доглядають люди.

У домашніх тварин також з'явилися дитинчата (цуценята, кошенята, козенята, поросята, телята). Дорослі тварини піклуються про своїх малят. А люди піклуються і про дорослих, і про маленьких.

Формувати елементарні вміння догляду за домашніми улюбленцями: дати води, насипати міру їжі, помити мисочку. Продовжувати ознайомлювати дітей з умовами життя диких тварин (у лісі, саду, водоймі тощо). Вчити розпізнавати тварин найближчого оточення за характерними зовнішніми ознаками і правильно називати їх.

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розширювати та збагачувати досвід дітей у сенсорно-пізнавальній діяльності.
- На основі отриманого досвіду долучати до здійснення математичних дій та операцій у різних видах діяльності.
- Формувати у дітей інтерес до конструювання. Вчити відбирати матеріал з урахуванням його конструктивних можливостей, помічати у конструкціях логіко-математичні характеристики.
- Ознайомити дітей з конструктивними властивостями паперу. Розширювати і збагачувати первинні орієнтації дітей в кількісних та часово-просторових відношеннях навколишньої дійсності.
- Формувати інтерес до навколишнього світу та елементарної логіко-математичної діяльності.
- Підтримувати бажання дітей конструювати, сприяти виникненню радісних відчуттів від пізнання та створення нового.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Сенсорні еталони. Продовжувати знайомити з кольорами: червоним, оранжевим, жовтим, зеленим, синім, фіолетовим, білим, чорним; а також розрізняти звуки, смаки та запахи навколишнього світу.

Ознайомити з двома параметрами величини предметів: довжиною, висотою. Продовжувати ознайомлення з формами предметів.

Продовжувати ознайомлення з частинами доби (день, ніч), порами року.

Вчити дітей порівнювати, групувати та упорядковувати предмети, іграшки за кольором, величиною, довжиною, висотою, формою, кількістю, силою звуку, часом тощо.

Формування уявлень про множину. Вчити порівнювати контрастні за кількістю множини. Вправляти у використанні прийомів накладання та прикладання елементів однієї множини до іншої, не пропускаючи жодного зліва направо.

Вправляти в об'єднанні двох груп предметів та визначенні кількості способом перелічування у новоутвореній множині в межах 3. Вчити розуміти запитання «Скільки всього стало?». Вчити виконувати дії, спрямовані на вилучення за будь-якою ознакою частини предметів у межах 3 і визначення кількості способом перелічування предметів, що залишилися. Вчити розуміти запитання «Скільки залишилося?».

Продовжувати вчити упорядковувати дві-три множини предметів за ознакою кількості: багато яблук, мало іграшок, одна лялька.

Формування уявлень про число. Вправляти у виділенні в навколишньому середовищі кількості предметів (багато і мало, а також один, два, три), сприяти розумінню виразів «багато», «мало», «один». Продовжувати вчити чути та сприймати числівники у мові (лічилочки, побутові ситуації), заохочувати до їх вживання у мовленні в різних ситуаціях. Привчати використовувати зображення цифр (без вимоги їх запам'ятовування). Вправляти в утворенні чисел 2 і 3 способом додавання одиниці до попереднього числа. Вчити об'єднувати дві групи предметів для визначення кількості способом перелічування предметів у новоутвореній множині в межах трьох: один м'яч, два м'ячі, три м'ячі. Всього три м'ячі. Одна лялька, дві ляльки, три ляльки. Всього три ляльки.

Вчити рахувати у межах трьох у прямому порядку: один, два, три.

Ознайомлення з величиною предметів. Вчити порівнювати однакові та різні за розміром предмети за величиною, довжиною, висотою. Заохочувати до використання у мовленні слів *великий*, *маленький*, *довгий*, *короткий*, *високий*, *низький*.

Ознайомлення з формою предметів. Вправляти у розрізненні кулі, кубика, цеглинки, круга, квадрата, використовуючи їх у конструюванні. Вчити порівнювати геометричні фігури з предметами, схожими за формою (тарілка кругла, блокнот квадратний, кавун подібний до кулі).

Орієнтування у просторі. Вчити визначати розташування предметів відносно себе (*вгорі — там, де голова, внизу — там, де ноги*). Вчити розуміти просторові відношення (*на, під, в, над, за, поруч, високо, низько*). Вправляти у визначенні напрямків руху (*до мене (дитини), від мене (дитини); вперед, назад, вгору, вниз*).

Орієнтування у часі. Продовжувати знайомити з частинами доби (ранок, день, вечір, ніч). Вчити розрізняти пори року за характерними ознаками та називати їх. Знайомити з часовими відношеннями (*тепер — пізніше, спочатку — потім, учора — завтра*) без вимоги використання цих слів у мовленні.

КОНСТРУЮВАННЯ

Конструювання з будівельного матеріалу. Продовжувати ознайомлювати дітей з деталями будівельного матеріалу (цеглинками, кубиками, призмою, пластинами), вчити правильно їх називати, обстежувати предмети і конструкції. Вчити розрізняти широкий і вузький бік цеглинок, ставити їх вертикально і горизонтально, щільно одну до одної, замикати простір. Вчити розрізняти просторові ознаки (*короткий — довгий, вузький — широкий*) і правильно називати їх.

Розвивати у дітей уявлення про те, що стійкість конструкції визначається її розміщенням на площині, а форма деталей зумовлює їх конструктивні властивості.

Вчити співвідносити розміри будівлі з розмірами іграшок. Ознайомити дітей з двома способами зміни споруди у довжину: 1) заміна дрібних деталей на більші; 2) прибудова.

Вчити дітей конструювати шляхом розміщення цеглинок в ряд горизонтально по кілька та вертикально по одній. Вправляти у використанні цеглинок на довгій та короткій вузькій площині щільно одна до одної, а потім на рівній відстані одна від одної замикати простір. Вчити конструювати іграшкові меблі з кубиків, цеглинок, пластин, призм.

Орієнтовна тематика завдань: «Доріжки», «Трамвайні колії», «Паркан», «Ворота», «Ліжко», «Стіл», «Стілець», «Диван», «Шафа», «Будиночки», «Транспорт (трамвай, тролейбус, паротяг)».

Конструювання з деталей конструкторів. Ознайомити дітей з деталями конструкторських наборів («LEGO», «LEGO DUPLO»), заохочувати до експериментування з ними. Вчити створювати найпростіші конструкції, з'єднуючи кілька деталей.

Конструювання з паперу. Формувати уміння здійснювати елементарні операції: жмакання, скручування, складання, згинання. Вчити викладати зображення з клаптиків паперу; робити кульки і джгутики способом жмакання і скручування; виготовляти нескладні вироби (будиночки, транспорт) способом складання аркуша паперу навпіл, оформлюючи додатковими деталями.

Орієнтовна тематика завдань: «М'ячики для ляльки», «Тістечка для ляльки», «Вуж», «Сніжки», «Снігова баба», «Будиночок», «Автобус», «Яблуко», «Вишні».

ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ

Образотворча майстерня

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати формувати у дітей зацікавленість образотворчою діяльністю.
- Викликати емоційний відгук на зміст занять з образотворчого мистецтва.
- Стимулювати ініціативність дітей під час занять образотворчим мистецтвом.
- Формувати уміння використовувати різні техніки малювання.
- Розширювати діапазон прийомів ліплення, навчати основам аплікації.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Малювання. Вчити дітей передавати у малюнку форму і колір предмета; малювати прямі, похилі й округлі лінії; зафарбовувати зображення широкими мазками.

Використовувати нетрадиційні техніки малювання (штампування, малювання пальчиками, долоньками, по вологому, крихітними повітряними кульками). Вчити використовувати білу фарбу для утворення відтінків кольору, пензлик — для домальовування окремих елементів зображення (наприклад: гарбуз дитина малює «печаткою»-

картоплинкою, а хвостик домальовує пензлем), палітру, кольорову крейду, воскові олівці. Вчити дітей розташовувати додаткові зображення на аркуші, узгоджуючи їх з основними елементами малюнка, виконаними вихователем на індивідуальних аркушах або на папері для колективної роботи. Продовжувати вчити виконувати індивідуальні та колективні роботи.

Орієнтовна тематика завдань: «Сонечко і дощик», «Веселка», «Ходить гарбуз по городу», «Під пеньочком є грибочки», «Листопад», «Зайчик», «Новорічна ялинка», «Палац снігової королеви», «Підсніжники», «Братки», «Гроза», «Салют», «Персики», «Вишеньки-черешеньки».

Аплікація. Формувати у дітей уміння користуватися папером, клейстером. Формувати уявлення про властивості предметів, які використовуються на заняттях з аплікації. Вчити виготовляти кульки з м'якого паперу (серветок) та наклеювати їх на шаблон.

Вчити дітей орієнтуватися на папері, розрізняти кольори та розпізнавати геометричні фігури (круг, квадрат, трикутник), використовувати їх для створення нескладних предметних та сюжетних композицій. Вчити викладати готові форми на папері, намащувати заготовки клеєм.

Формувати естетичне сприйняття дійсності, бажання створювати красу своїми руками, прикрашати побут створеними речами, дарувати їх. Розвивати творчі здібності.

Орієнтовна тематика завдань: «Осінній букет», «Чашка», «Смішарики», «Візерунки на вікні», «Снігова баба», «Прикраси на ялинку», «Гілочка мімоси», «Котики вербові», «Бузок», «Свинка Пепа», «Метелики», «Курчатко».

Ліплення. Поглиблювати знання дітей про властивості пластичних матеріалів (солоне тісто, глина). Вчити користуватися підставками, стеками. Продовжувати вправляти дітей у знайомих прийомах ліплення та навчати новим, як-от: скочування, сплющування, примазування, защипування. Навчати вмінню передавати об'ємну форму в процесі ліплення. Вчити з'єднувати різні частини виробу. Формувати вміння створювати елементарне площинне зображення на папері, використовуючи прийоми скочування, розкочування, розплющення, розтягування, розмазування.

Орієнтовна тематика завдань: «Кульки», «Ягідки», «Яблучка», «Колобки», «Пірамідка», «Гусінь», «Равлик», «Квіти», «Частування для ляльки», «Горішки для білочки», «Іграшковий посуд», «Снігова баба», «Варенички», «Бурулька», «Олівці», «Лялька-невалаяка», «Парканчик», «Пташка», «Їжачок», «Качечка з каченятами», «Веселий поїзд».

Музичний калейдоскоп

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Виховувати емоційну сприйнятливість до творів музичного мистецтва.
- Знайомити з основними музичними жанрами (пісня, танець, марш), сприяти розвитку музичної пам'яті.
- Формувати вміння розрізняти характер музики (веселий, сумний), впізнавати знайомі пісні та п'єси, сприяти розвитку емоційного відгуку на музичні твори.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Слухання музики. Вчити дітей слухати музичний твір до кінця, розрізняти характер музики та визначати кількість частин у музичному творі (одно- або двочастинна форма); розвивати вміння вслуховуватись у музику, визначати зміни у силі звучання мелодії (голосно — тихо) та розрізняти звуки за висотою в межах октави; розвивати більш диференційоване сприйняття музики (контрастне звучання регістрів, темпів, динамічних відтінків музики та тембру дитячих музичних інструментів). Прищеплювати слухацьку культуру та розширювати музичний досвід дітей. Стимулювати виникнення та формування в уяві дітей зорових образів від музики через показ наочності (репродукцій картин, ілюстрацій, картинок).

Співи. Вчити дітей правильно передавати характер пісні (весело, спокійно, лагідно), формувати уявлення про цілісність мелодії пісні, сприяти розвитку співацьких навичок (чистоті інтонації, правильному звукоутворенню, диханню, дикції), вчити дітей співати природним голосом без напруження та правильно відтворювати мелодію в діапазоні re^1 (mi^1) — la^1 (si^1); вчити дітей співати в ансамблі, дотримуючись одного темпу й ритму й ритму, та промовляти слова артикуляційно чітко.

Музично-ритмічні рухи. Заохочувати дітей до цілісного сприйняття музичного твору, сприяти розвитку навичок емоційно-виразного втілення музично-ігрових образів (зайчики стрибають, пташки літають, ведмедики ідуть тощо). Вчити дітей рухатись відповідно до двочастинної форми музики та сили її звучання (голосно, тихо), починати та закінчувати рухи разом з музикою, вчити узгоджувати рухи відповідно до характеру звучання музики, розвивати вміння ритмічно рухатись під музику, відповідно до її темпу та динаміки, формувати навич-

ки кружляння в парах та прямого галопу, сприяти розвитку навички якісного виконання танцювальних рухів.

Гра на дитячих музичних інструментах. Формувати у дітей загальні поняття про музичні інструменти та їх назви, знайомити дітей із звучанням дитячих музичних інструментів: шумових (брязкальця, дзвіночки, маракаси) та ударних (бубон, ложки, ксилофон, металофон, трикутник, барабан). Вчити дітей правильно тримати дитячі музичні інструменти в руках та сприяти набуттю елементарних навичок гри на них.

Орієнтовний музичний репертуар:

— *слухання музики:* «На прогулянку», муз. Л. Ревуцького; «Сумний дощик», муз. Д. Кабелевського; «Листопад», муз. Т. Попатенко; «Восени», «Весною», муз. С. Майкапара; «Вальс снігових пластівців» (з балету «Лускунчик»), муз. П. Чайковського; «Дід Мороз», муз. Р. Шумана; «Проліски», муз. В. Каліннікова; «Дощик», муз. В. Косенка; «Дощик накрапає», муз. А. Александрова; «Марш», муз. Ю. Щуровського; «Гопак», муз. М. Лисенка; «Полька», муз. А. Жилінського;

- *наочний матеріал для слухання музики:* «Прогулянка осіннім парком», А. Горимисл; «Дощик накрапає», В. Рекуненко; «Осінь», І. Левітан; «Проліски», Г. Слободянюк; «Весною в лісі», І. Левітан; «Весна», О. Шовкуненко;

— *співи:*

- *співаночки:* «Кую, кую чобіток», укр. нар. примовка; «Сорока-ворона», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Печу, печу хлібчик», муз. В. Верховинського, сл. народні; «Ладки, ладки», укр. нар. забавлянка;
- *пісні:* «Раз, два, три!», муз. М. Ведмедері, сл. С. та Ю. Ходоси; «Дощик», муз. В. Костенка, сл. Є. Макшанцевої; «Осінь», муз. Н. Вересокіної, сл. А. Єрикеева; «Осінь», муз. І. Островерхого, сл. П. Воронька; «Хмарка йшла на іменини», муз. І. Островерхого, сл. Г. Чубая; «Осінь у вінку калини», муз. І. Островерхого, сл. М. Пономаренко; «Останній листочок», муз. М. Ведмедері, сл. А. Камінчука; «Ой, зима», муз. М. Ведмедері, сл. М. Підгірянки; «Сніжок», муз. О. Зозулі, сл. К. Перелісної; «Перший сніг», муз. Л. Дичко, сл. В. Поліщука; «Ялинка», муз. Т. Шутенко, сл. М. Лисича; «Здрастуй, свято Новий рік!», муз. і сл. Д. Мулика; «Гей, весна іде!», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Подарунок мамі», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Мам вітаємо усіх», муз. і сл. І. та Ю. Білоконь; «Маму вітають малю-

ки», муз. Т. Попатенко, сл. Л. Миронової; «От яка бабуся», муз. О. Тілічеєвої, сл. Ю. Островського; «Про ляльку», муз. А. Філіпенка, сл. О. Пархоменка; «На лузі», муз. і сл. Є. Макшанцевої; «Зацвіли ромашки», муз. М. Ведмедері, сл. М. Литвинця;

— *музично-ритмічна діяльність:*

- *вправи:* «Марш», муз. Е. Парлова; «Весела хода», муз. Г. Свиридова «Веселий марш»; «Коники скачуть», муз. Т. Попатенко; «М'ячі», муз. Т. Ломової; «Легко бігаємо», муз. М. Любарського; «Пройдемо у ворітця», муз. Е. Парлова, Т. Ломової; «Кішечка», муз. Т. Ломової; «На конячці», муз. О. Гречанінова; «Хто хоче побігати?», лит. нар. мелодія, обр. Л. Вишкарьова; «Вправи з брязкальцями», муз. А. Козакевич;
- *музичні ігри:* «Горобці та автомобіль», муз. Г. Фріда, М. Раухвергера; «Зайці і ведмідь», муз. Т. Попатенко; «Діти і ведмідь» — муз. і сл. В.Верховинця; «Будуємо дім», муз. Т. Шутенко, сл. В. Кукловської; «Гра з різнокольоровими хусточками», укр. нар. мелодія «Ой за гаєм, гаєм», обр. Я. Степового; «Жмурка», муз. Ф. Флотова; «Гра з лялькою», муз. Ю. Шишакова; «Дідусь-садівник і козенята», муз. О. Гедіке; «Льотчики», муз. В. Нечаєва, Т. Ломової; «Злови в коло», муз. Б. Гундера, сл. В. Антонової; «Кішка і кошенята», муз. М. Раухвергера;
- *танці:* «Подружилися», муз. Т. Вількорейської; «Веселий танок», муз. Т. Шутенко; «Танок зайчика», муз. В. Барвинського («Зайчик»); «Туп-туп веселенько», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля; «Танок з листочками», муз. К. Стеценка; «Потанцюймо веселіше», укр. нар. мелодія, обр. І. Прача; «Танок із дзвіночками», укр. нар. мелодія; «Бігти до ялиночки», муз. В. Сметани («Полька»); «Танок з ляльками», укр. нар. мелодія, обр. М. Лисенка; «Будемо танцювати», муз. і сл. Н. Грановської, гарм. І. Кишка; «Танець з квітами», муз. М. Лисенка;

— *гра на дитячих музичних інструментах:* «Дрібушечки», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Веселий дзвіночок», муз. В. Кікти, сл. В. Татарінова; «Гра з дзвіночком», муз. А. Філіпенка, сл. Є. Макшанцевої; «Бубон», муз. М. Красева, сл. Н. Френкель; «Гра з брязкальцями», муз. А. Лазаренка, сл. В. Кукловської; «Барабанщик», муз. Г. Гриневича, сл. О. Благіної.

Театральна мозаїка

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Ознайомлювати дітей з різними видами театру.
- Вчити емоційно відгукуватися на зміст вистав та постановок.
- Розвивати творчі здібності в елементарній театралізованій діяльності.
- Поетапно формувати правила етичного сприйняття театралізованих дійств.
- Виховувати позитивне ставлення до виконання ролей.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Створювати атмосферу творчості, що сприяє соціально-емоційному розвитку дітей, формувати уявлення про красу вчинків, взаємин, поведінки шляхом показу вихователем та залучення дітей до участі у показі та обговоренні театральних інсценівок.

Здійснювати покази театральних вистав силами вихователів та батьків, запрошених театральних колективів з наступним ознайомленням дітей із закулісним простором.

Залучати до створення нескладних елементів декорації та іншого театального реквізиту з допомогою вихователя, батьків і самостійно.

Залучати до показу інсценівок знайомих літературних творів (казок, віршів, оповідань).

Орієнтовна тематика завдань:

— *показ театральних інсценівок вихователем* (із частковим залученням дітей);

— *настільний театр іграшок*: «Вчинок» (Р. Скиба), театр масок; «Пішла киця по водицю», театр іграшок із викидного матеріалу; «Сонечко» (А. Царук), «Лісова ялинка» (В. Паронова), «Он як!» (П. Король), театр іграшок із природного матеріалу; «Прилетіли гуси» (М. Вінграновський), «Метелик» (М. Щербак), театр на олівцях; «Зайчик» (Г. Чубач), театр м'яких іграшок, «У слона болить нога» (Г. Бойко), «Зайчик в тернині» (М. Підгірянка), театр кухлів;

— *театр картинок*: «Про кролика Петрика» (Р. Скиба), книжка-забава; «Зайченятко в ямку впало» (А. М'ястківський), «Сніг» (К. Перелісна), «Вовк та семеро козенят» (українська народна казка),

театр картинок на картонній основі; «Яринка-ялинка» (В. Крищенко), театр фотокартинок; «Нічний гість» (Д. Павличко), «Дарунок ведмежати» (М. Качмар), «Свято в лісі» (О. Білаш), «Песик» (Д. Метелик), стенд-книжка;

— *стендовий театр*: «Їжачок-хитрячок» (П. Воронько), «Гарна хатка у курчатка» (Т. Коломієць), театр на липучках; «Жовтень» (Г. Черінь), театр на фартуху; «У лузі» (І. Андрусак), театр на прищіпках; «Сонько» (В. Литвиненко), тіньовий театр (показ вихователем); «Веснянка» (Т. Коломієць), «Мишка» (І. Малкович), театр трансформаток; «Безконечник» (М. Фляк), магнітний театр.

Літературна скринька

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Підтримувати інтерес дітей до художньої літератури, розвивати бажання слухати літературні твори різних жанрів (усна народна творчість, оповідання, віршовані твори).
- Використовувати художню літературу в різних формах роботи протягом дня: на заняттях з різних розділів програми, у повсякденні (під час різноманітних режимних процесів: читання художніх творів у години ранкового прийому; на прогулянці, під час спостережень; у вечірні години; супровід віршами таких побутових процесів, як миття рук, одягання, підготовка до сну).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Ознайомити дітей з будовою книжки (обкладинка, сторінки, текст, малюнки). Учити обережно гортати книжку, розглядати малюнки і відповідати на запитання за їх змістом.

Ознайомити з творами фольклору, нескладними авторськими творами («Осінь» Д. Павличка, «Жабка» Л. Повх, «В автобусі» К. Перелісної, «Метелик» Олени Пчілки, «Ясоччин садок» Н. Забіли). Привчати слухати, розуміти зміст нескладних художніх творів (народних казок, великих оповідань, віршів), впізнавати твір за його фрагментом, ілюстрацією, знаходити на малюнках героїв, пригадувати назву знайомого твору, розрізнати прозову (укр. нар. казка «Рукавичка» та ін.) і віршовану мову («Сніжок» К. Перелісної, «Мамо, стало холодно» Є. Гуцала,

«Падав сніг на поріг» П. Воронька, «Гулянка з зайчиком» Ю. Будяка, «Мудра кицька» Олени Пчілки). Ознайомити дітей із творами класиків української літератури (Т. Шевченка, Лесі Українки) та письменників ХХ ст. (Г. Бойка, Н. Забіли, П. Воронька).

Вчити відповідати на запитання за змістом тексту, на елементарному рівні оцінювати поведінку персонажів (*правильно — неправильно, добрий — злий, красивий — некрасивий вчинок*), сприяти формуванню правильного ставлення до подій у творі та його героїв з точки зору морально-етичних норм (*неправильно вчинив, тому що...*).

Вчити самостійно, виразно та осмислено промовляти знайомі короткі утішки, вірші, пісеньки, використовувати їх у іграх з однолітками. Залучати до інсценування забавлянок (утішок), відтворення нескладних добре знайомих примовлянок, казок в іграх-драматизаціях (укр. нар. казки «Колобок», «Рукавичка», «Ріпка», «Коза-Дерева», «Півник і двоє мишенят» та ін.).

Розвивати поетичний слух, бажання вивчати й виразно читати вірші напам'ять, емоційно передавати своє ставлення до змісту творів: радість, сум, здивування.

ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Основи організації інклюзивної освіти

Сучасний дошкільний навчальний заклад відкритий для всіх дітей. Включення дітей з особливими потребами в освітній процес дошкільного навчального закладу змінює передусім установки педагогів на розуміння особливостей розвитку дітей та врахування їхніх особливих потреб та потенційних можливостей розвитку в навчально-виховній роботі. Особливості дітей із порушеннями психофізичного розвитку неможливо нівелювати, тому потрібно змінювати організацію освітнього процесу в групі задля вирішення завдань навчання, виховання і розвитку всіх дітей в групі.

З метою забезпечення цілісного входження дитини з особливими потребами в загальноосвітній простір, що відповідатиме її потребам і можливостям, в сучасному дошкільному навчальному закладі передбачена така форма організації освіти, як інклюзивна. Інклюзивна освіта передбачає створення умов для отримання, засвоєння і використання

знань, умінь і навичок дітьми з особливими освітніми потребами в різних видах діяльності разом з усіма однолітками групи.

Тому загальною метою дошкільного навчального закладу з інклюзивною освітою є забезпечення умов для спільного виховання і навчання дітей з різними психофізичними особливостями розвитку. Завданнями такого закладу є:

- створення комфортного простору для всіх дітей;
- створення інклюзивного розвивального середовища, яке сприяє гармонійному розвитку особистості особливої дитини;
- формування толерантного товариства дітей, батьків, персоналу дошкільного навчального закладу;
- створення у навчальному закладі педагогічної системи, центральної на потребах дитини та сім'ї.

Принципи організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в групах з інклюзивною формою навчання:

- індивідуалізації та диференціації;
- єдності сенсорного (безпосередній чуттєвий досвід дитини як основа розвитку), мовленнєвого (формування різних видів мовленнєвої компетенції), лінгвістичного (засвоєння мовних засобів), комунікативного (включення дітей у різні форми спілкування) розвитку;
- підтримки самостійної активності дитини;
- міждисциплінарного підходу (освіта дитини з психофізичним порушенням вимагає комплексного, міждисциплінарного підходу до визначення і впровадження методів і засобів її виховання, навчання і розвитку);
- варіативності в організації процесів навчання і виховання;
- активного включення в освітній процес всіх його учасників: дітей, батьків і фахівців;
- партнерської взаємодії з родиною, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами (організація такої взаємодії передбачає зустрічі з батьками, бесіди, консультації, інформаційну підтримку, складання індивідуальної програми розвитку дитини з урахуванням запитів сім'ї, залучення батьків до корекційно-розвивальної роботи, організацію зустрічей з фахівцями тощо).

Співпраця з батьками дітей вікової норми

Інтегрування дитини з порушеннями психофізичного розвитку у загальноосвітнє середовище потребує зміни поглядів батьків дітей вікової норми на особливих дітей та їхні потреби. Толерантне

ставлення до них породжує в колективі дружні, довірливі стосунки. Діти, на відміну від їхніх батьків, демонструють нижчий рівень агресивності та більш високий рівень позитивного сприймання дітей з особливими потребами, ще не мають схильності до вилучення їх з кола свого спілкування.

Вихователь групи повинен підготувати батьківський колектив до прийняття дитини з особливими освітніми потребами, запланувати заходи, які допомогли б батькам познайомитися одне з одним, з дітьми, спонукати до розуміння того, що наявність у групі загального розвитку дітей із особливими потребами виховує в інших дітей позитивні якості: людяність, співчуття, співпереживання.

Етапи співпраці між вихователями ДНЗ і батьками:

— *підготовчий*. Перед вступом дитини з особливими потребами в групу загального розвитку необхідно провести просвітницьку роботу серед педагогів і батьків, що дасть можливість уникнути конфліктних ситуацій. Форми співпраці: анкетування, опитування, бесіда, батьківські збори, обговорення літератури з даного питання, круглий стіл, показ фільмів із життя дітей з особливими потребами, семінари тощо;

— *основний*. Цей етап передбачає діагностику рівня сформованості ставлення батьків до дітей з особливими потребами в групі загального розвитку; надання консультативної допомоги батькам (особам, які їх замінюють), залучення батьків дітей з особливими потребами до участі у заходах, які проводяться в групі і в ДНЗ; створення оптимальних умов для взаємодії між батьками групи; проведення роботи щодо згуртування батьківського колективу. Форми співпраці: консультації, участь всіх батьків у розвагах, святах, тренінгові вправи із залученням спеціалістів, ділові ігри, семінари-практикуми тощо;

— *творчої активності батьків*. На цьому етапі передбачається взаємодія між дітьми, батьками, вихователями, яка проявляється у моральній підтримці батьків дітей з особливими потребами, у позитивному налаштуванні до дітей, у розумінні необхідності перебування дітей з особливими потребами в групах загального розвитку, у бажанні сприяти створенню позитивного мікроклімату в групі, у поширенні досвіду інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір серед інших батьків. Форми співпраці: виставки дитячих робіт, круглий стіл, листування через електронну пошту, скринька побажань, рекламні буклети, створення «Сімейного клубу» тощо.

Заходи у рамках окреслених етапів взаємопов'язані, доповнюють один одного, спрямовані на формування гуманного ставлення до дітей із особливостями психофізичного розвитку, засвідчують участь батьків на умовах партнерства в освітньому процесі, педагогізують сім'ю.

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати компетентність дитини четвертого року життя з особливостями психофізичного розвитку відповідно до основних показників оптимальної для цього віку сформованості спільної та елементів сумісно-розподільної діяльності дорослого та дитини.
- Розвивати пізнавальну активність дитини з особливими потребами у процесі сумісної діяльності з дорослим, своєї власної та під час спостереження за діяльністю дітей з типовим розвитком.
- Розвивати у дітей здатність сприймати та аналізувати сенсорну інформацію, що забезпечуватиме більш ефективне ознайомлення з довкіллям — тактильне обстеження предметів, зоровий супровід тактильного сприймання деталей, їх називання, розповідь про предмет у цілому (аналітико-синтетична діяльність).
- Формувати мовленнєву (діалогічну, монологічну, лексичну, граматичну, фонетичну) і комунікативну (здатність спілкуватися з дорослими і дітьми з типовим розвитком) компетентності дитини з особливими освітніми потребами.
- Формувати у дитини уявлення про саму себе, виховувати елементарні навички для вибудовування адекватної системи позитивних особистісних оцінок і позитивного ставлення особливої дитини до себе.
- Виховувати навички продуктивної взаємодії у процесі спільної діяльності, розвивати соціально значущі мотиви поведінки у дітей як з особливостями розвитку, так і з типовим розвитком: бути щирими і доброзичливими у взаєминах, допомагати одне одному, ділитися, віддавати, співчувати.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Забезпечувати мовленнєвий супровід діяльності (розповідати про те, що робить дитина), спонукати давати відповіді на запитання щодо діяльності дорослого, іншої дитини, своєї власної (*Що робить вихователька? Що робить Миколка? Що робиш ти?*); вчити розповідати про те, що бачить дитина, що її вразило, відповідати на запитання

про найближче оточення (*Ось кущик. А це що? — Кущик. Це гілочка. Де гілочка? — Ось гілочка. Побіжи і покажи такий самий кущик. Як називається дерево? — Береза. Де ще береза?*).

Розвивати сприймання як орієнтувальну діяльність, спрямовану на дослідження властивостей і якостей предметів; формувати сенсорні еталони; формувати й удосконалювати вміння дитини порівнювати предмети за різними ознаками; навчити дитину виділяти і називати конкретну ознаку (колір, форму, розмір). Наприклад, малюк спочатку вчиться знаходити серед іграшок і подавати «таку саму», як у доросло-го в руці, а потім запам'ятовує назву кольору, форми.

Розвивати зорово-моторну координацію (узгодженість руху рук та очей), вміння виділяти та пояснювати просторові співвідношення між предметами (*за, перед, над, під, далеко, близько* тощо), використовувати їх у практичній діяльності; розвивати часові орієнтації (*вранці, вдень, увечері, спочатку, потім* тощо).

Розширювати розуміння смислу зверненого до дитини мовлення; розвивати фонетичну, лексичну і граматичну сторони мовлення, комунікативну функцію мовлення, мовленнєве дихання, фонематичний слух і фонетичний аналіз голосних звуків і тих приголосних, які дитина добре вимовляє (*Який звук чуєш?*); фонематичне сприймання — здатність розрізняти фонемі і визначати звуковий склад слова (розрізняти слова-пароніми: *коза — коса, гірка — гілка, лис — ліс, мишка — миска* тощо); формувати вміння розрізняти друковані літери.

Забезпечувати розвиток дрібної моторики пальців руки та рухливості артикуляційного апарату за допомогою артикуляційної гімнастики, тим самим готуючи його до вимови свистячих і шиплячих звуків (*с, ш, з, ж*) та звуків *л, р*, які потребують значного напруження м'язів язика (піднімання язика вгору, притискання його до верхніх зубів тощо); стимулювати дитину до вимовляння звука *р*, якщо язик в'ялий і дитина не може утримувати його кінчик у верхньому положенні, недоцільно, оскільки можна спровокувати гортанну звуковимову звука *р*; уточнювати та диференціювати вимову приголосних звуків (*т-д-н, п-б-м, к-х* тощо), а також свистячих і шиплячих звуків (якщо у дитини немає грубих порушень їх звуковимови).

Розвивати відчуття музичного та складового ритму, вчити відтворювати його, добирати ритм до груп слів з однаковою складовою структурою та однаковим місцем наголосу (*ма́ма, та́то, до́ня; рука́, нога́, вікно́, зима́* тощо) та ритм до речень з двох слів і відтворювати його по пам'яті (*та́-та та-та́ — Мама іде*).

Формувати трудові навички, насамперед самообслуговування: одягання, зав'язування шнурків, застібання, умивання тощо; деякі на-

вчальні навички: малювання, штрихування олівцем, наклеювання, згинання тощо; фізкультурні: крок, біг, стрибки, лазіння, повзання, ловіння і кидання м'яча.

Збагачувати позитивний досвід спілкування і взаємодії особливої дитини з дорослими та її здоровими однолітками; вчити дітей відкрито і щиро виражати свої почуття, розпізнавати зв'язки між чітко вираженим емоційним станом і причиною, яка викликала цей стан; привчати виявляти свої емоції у загальноприйнятій спосіб.

У РОДИННОМУ КОЛІ

Діти з особливостями психофізичного розвитку потребують особливої уваги від батьків і щоденних спільних з батьками занять у родинному колі. Постійно потрібно використовувати позитивні підкріплення (усмішку, кивок головою) будь-яких, навіть незначних досягнень дитини. Проводити вправи на розвиток дрібної моторики, оскільки вони сприяють розвиткові уваги і моторної пам'яті дитини. Заохочувати дитину до малювання, ігор з природними матеріалами (глиною, піском, водою), що позитивно впливає на розвиток уваги, просторових уявлень, мислення, моторики.

Якщо мовлення дитини за тими чи іншими показниками відстає від вікових критеріїв, не можна відкладати логопедичні заняття. Ранній початок корекційної роботи дає змогу попередити можливість прояву вторинних відхилень, розвиває пізнавальні здібності, формує адекватну поведінку в соціально значущих ситуаціях.

Підставами для стурбованості батьків можуть бути обмежений побутовий словник дитини, труднощі групування і називання предметів за узагальнюючою ознакою одним словом (овочі, фрукти, тварини тощо), спотворення складової структури слова, пасивність у мовленнєвому спілкуванні.

СЕРЕДНЯ ГРУПА «ЧОМУСИКИ» (П'ЯТИЙ РІК ЖИТТЯ)

ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ

Вікові особливості психічного розвитку дітей

Провідна потреба — пізнавальна активність.

Провідна діяльність — сюжетно-рольова гра.

Провідна функція — наочно-образне мислення.

Особливості віку

Мовлення дитини починає виконувати контролюючу функцію; ускладнюються вольові прояви (вміння підпорядковувати свою поведінку правилам гри); підвищується пізнавальна активність; продовжує зберігатися ситуативно-ділова форма спілкування з однолітками; виникає інтерес до іншої дитини як до свого відображення (найчастіше помічає в іншому негативні риси); відбувається рефлексія своїх вчинків через реакцію іншої дитини; ускладнюються сюжетно-рольові ігри; з'являється усвідомленість власних дій.

Новоутворення: контролююча функція мовлення, елементи творчої уяви в сюжетно-рольовій грі та елементи довільності, позаситуативно-особистісна форма спілкування з дорослим.

Важливим психічним новоутворенням дітей середнього віку є вміння оперувати подумки уявленнями про предмети, узагальнення властивостей цих предметів, зв'язків і відносин між предметами та подіями. Розуміння деяких залежностей між явищами та предметами породжує у дітей підвищений інтерес до устрою речей, причин спостережуваних явищ, залежностей між подіями, відповідно інтенсивне збільшення запитань до дорослого (*Як? Навіщо? Чому?*). На багато запитань діти намагаються відповісти самостійно, вдаючись до свого роду дослідів,

спрямованих на з'ясування невідомого. Якщо дорослий неухважний до задоволення пізнавальних запитів дошкільнят, у багатьох випадках діти проявляють риси замкнутості, негативізму, впертості, неслухняності стосовно старших.

Діти 4–5 років все ще не усвідомлюють соціальні норми та правила поведінки, однак у них вже починають складатися узагальнені уявлення про те, як треба (не треба) поводитися. Тому вони звертаються до однолітка, коли він не дотримується норм і правил, зі словами «так не чинять», «так не можна». Як правило, до 5 років діти без нагадування дорослого вітаються і прощаються, кажуть «спасибі» і «будь ласка», не перебивають дорослого, ввічливо звертаються до нього. Крім того, вони можуть за власною ініціативою прибирати іграшки, виконувати прості трудові обов'язки, доводити справу до кінця. Проте слідування таким правилам часто буває нестійким — діти легко відволікаються на те, що їм більш цікаво, а буває, що дитина добре поводить себе тільки у присутності найбільш значущих для неї людей. У цьому віці у дітей з'являються уявлення про те, як належить поводитися дівчаткам, а як — хлопчикам. Діти добре виділяють невідповідність нормам і правилам не тільки у поведінці іншого, але й у своїй власній, емоційно це переживають, що підвищує їх спроможність регулювати поведінку. Таким чином, поведінка дитини 4–5 років не настільки імпульсивна й безпосередня, як у 3–4 роки, хоча в деяких ситуаціях дитині все ще потрібне нагадування дорослого або однолітків про необхідність дотримання тих чи інших норм і правил. Для дітей цього віку характерною є поява групових традицій: хто де сидить, послідовність ігор, привітання одне одного з днем народження тощо.

Дітьми цього віку вже добре освоєний алгоритм процесів самообслуговування: вмивання, одягання, купання, прийому їжі, прибирання приміщення. Дошкільнята знають і використовують за призначенням атрибути, які супроводжують ці процеси: мило, рушник, носовичок, серветку, столові прибори. Рівень освоєння культурно-гігієнічних навичок такий, що діти вільно переносять їх у сюжетно-рольову гру. З'являється зосередженість на своєму самопочутті, дитину починає хвилювати тема власного здоров'я.

Дитина п'ятого року життя здатна елементарно охарактеризувати своє самопочуття, повернути увагу дорослого в разі нездужання.

Діти з 4 до 5 років мають диференційоване уявлення про власну гендерну приналежність, аргументують її за низкою ознак (*Я хлопчик, я ношу штанці, а не сукні, у мене коротка зачіска*); виявляють прагнення до дорослішання відповідно до адекватної гендерної ролі: хлопчик — син, онук, брат, батько, чоловік; дівчинка — дочка, внучка, сестра, мати,

жінка. Вони опановують окремі способи дій, що домінують у поведінці дорослих людей відповідного гендеру. Так, хлопчики намагаються виконувати завдання, що вимагають прояву силових якостей, а дівчатка реалізують себе в іграх «Дочки-матері», «Балерина» і більш схильні до «красивих» дій. До 5 років діти вже мають уявлення про особливості найбільш поширених чоловічих і жіночих професій, види відпочинку, специфіку поведінки у спілкуванні з іншими людьми, окремі жіночі та чоловічі якості, вміють розпізнавати й оцінювати адекватно гендерній приналежності емоційні стани та вчинки дорослих людей різної статі.

З 4 до 5 років основні труднощі у поведінці та спілкуванні дитини з оточуючими, які були пов'язані з кризою 3 років (упертість, норовливість, конфліктність тощо), поступово відходять у минуле, й допитливий малюк активно освоює навколишній світ предметів і речей, світ людських відносин. Найкраще це вдається дітям у грі.

Діти п'ятого року життя продовжують програвати дії з предметами, але тепер зовнішня послідовність цих дій уже відповідає реальній дійсності: дитина спочатку ріже хліб і тільки потім ставить його на стіл перед ляльками (в ранньому й на самому початку дошкільного віку послідовність дій не мала для гри такого значення). У грі діти називають свої ролі, розуміють умовність прийнятих ролей. Відбувається поділ ігрових і реальних взаємин. У процесі гри ролі можуть змінюватися. Для дитини п'ятого року життя однолітки стають більш привабливими та бажаними партнерами по грі, ніж дорослі. У загальну гру запрошується від двох до п'яти дітей, а тривалість спільних ігор становить у середньому 15–20 хв, в окремих випадках може досягати і 40–50 хв. Діти цього віку стають більш перебірливими у взаєминах і спілкуванні: у них є постійні партнери по іграх, хоча протягом року вони можуть і помінятися кілька разів; дедалі яскравіше проявляється схильність до ігор з дітьми однієї статі. Щоправда, дитина ще не ставиться до інших однолітків як до рівноправних партнерів по грі. Поступово ускладнюються репліки персонажів, діти орієнтуються на рольові висловлювання одне одного, часто в такому спілкуванні відбувається подальший розвиток сюжету. При вирішенні конфліктів у грі діти дедалі частіше намагаються домовитися з партнером, пояснити свої бажання, а не наполягати на своєму.

Розвивається моторика дошкільнят. Так, у 4–5 років діти вміють переступати через рейки гімнастичної драбини, горизонтально розташованої на опорах (на висоті 20 см від підлоги), тримаючи руки на поясі; підкидають м'яч вгору і ловлять його двома руками (не менше 3–4 разів поспіль у зручному для дитини темпі); нанизують намистини середньої величини (або гудзики) на товсту нитку (або тонкий шнурок з жор-

стким наконечником). Дитина здатна активно й усвідомлено засвоювати й розучувати рухи, їх елементи, що дає їй змогу розширювати й збагачувати репертуар вже освоєних основних рухів більш складними.

У віці від 4 до 5 років триває засвоєння дітьми загальноприйнятих сенсорних еталонів, оволодіння способами їх використання та вдосконалення обстеження предметів. До 5 років діти, як правило, вже добре володіють уявленнями про основні кольори, орієнтуються у геометричних формах і відношеннях величин. Дитина вже може довільно спостерігати, розглядати й шукати предмети в навколишньому просторі. При обстеженні нескладних предметів дошкільник здатен дотримуватися певної послідовності: виділяти основні частини, визначати їх колір, форму та величину, а потім — додаткові частини. Сприймання в цьому віці поступово стає осмисленим, цілеспрямованим. У середньому дошкільному віці зв'язок мислення та дій зберігається, але вже не є таким безпосереднім, як раніше. У багатьох випадках не потрібно практичного маніпулювання з об'єктом, але у всіх випадках дитині необхідно чітко сприймати й наочно представляти цей об'єкт.

Мислення дітей 4–5 років протікає у формі наочних образів, слідуючи за сприйманням. Наприклад, діти можуть зрозуміти, що таке план кімнати. Якщо дитині запропонувати план частини групової кімнати, то вона зрозуміє, що на ньому зображено. При цьому можлива незначна допомога дорослого, приміром, пояснення того, як позначають вікна та двері на плані. За допомогою схематичного зображення групової кімнати діти можуть знайти захovanу іграшку (по позначці на плані).

До 5 років увага стає все більш стійкою (якщо дитина пішла за м'ячем, то вже не буде відволікатися на інші цікаві предмети). Важливим показником розвитку уваги є те, що до 5 років в діяльності дитини з'являється дія за правилом — перший необхідний елемент довільної уваги.

Саме в цьому віці діти починають активно грати в ігри з правилами: настільні (лото, дитяче доміно) і рухливі (хованки, квач). У дошкільному віці інтенсивно розвивається пам'ять дитини. У 5 років дошкільник може запам'ятати вже 5–6 предметів з 10–15, зображених на пропонуваному йому картинках.

У віці 4–5 років переважає репродуктивна уява, що відтворює образи, які описуються у віршах, оповіданнях дорослого, зустрічаються в мультфільмах. Особливості образів уяви залежать від досвіду дитини й рівня розуміння нею того, що вона чує від дорослих, бачить на картинках і т.д. У дітей часто змішується реальне і казкове, фантастичне. Уява допомагає дитині пізнавати навколишній світ, переходити від відомого до невідомого. Однак образи у дитини 4–5 років розрізнені

й залежать від мінливих зовнішніх умов, оскільки ще відсутні цілеспрямовані дії уяви. Дитячі твори ще не можна вважати проявом продуктивної уяви, оскільки вони переважно не мають ще певної мети й будуються без будь-якого попереднього задуму. Елементи ж продуктивної уяви починають лише закладатися у грі, малюванні, конструюванні.

У цьому віці відбувається розвиток ініціативності та самостійності дитини у спілкуванні з дорослими й однолітками. Діти продовжують співпрацювати з дорослими у практичних справах (спільні ігри, доручення), поряд із цим активно прагнуть інтелектуального спілкування, що проявляється в численних питаннях (*Чому? Навіщо? Для чого?*), прагненні отримати від дорослого нову інформацію пізнавального характеру. Можливість встановлювати причинно-наслідкові зв'язки відображається в дитячих відповідях у формі складнопідрядних речень. У дітей спостерігається потреба у повазі дорослих, їх похвалі, тому на зауваження дорослих дитина п'ятого року життя реагує підвищеною вразливістю.

Спілкування з однолітками як і раніше тісно переплетене з іншими видами дитячої діяльності (грою, працею, продуктивною діяльністю), проте вже відзначаються й ситуації чистого спілкування. Для підтримки співробітництва, встановлення відносин у словнику дітей з'являються слова і вирази, що відображають моральні уявлення: слова участі, співчуття. Прагнучи привернути увагу однолітка і утримати її в процесі мовного спілкування, дитина вчиться використовувати засоби інтонаційної мовної виразності: регулювати силу голосу, інтонацію, ритм, темп мовлення залежно від ситуації спілкування.

У процесі спілкування з дорослими діти використовують правила мовного етикету: слова вітання, прощання, подяки, ввічливого прохання, співпереживання і співчуття. У більшості контактів головним засобом спілкування є мовлення, в розвитку якого відбуваються значні зміни. До 5 років у більшості своїй діти починають правильно вимовляти звуки рідної мови. Триває процес творчої зміни рідного мовлення, придумування нових слів і виразів (*У лисого голова босоніж; Дивись, який ползук* (про черв'яка) тощо). У мовленні дітей з'являються прийоми художнього мовлення: епітети, порівняння. Особливий інтерес викликають рими, найпростіші з яких діти легко запам'ятовують, а потім складають подібні. Діти 5 років вміють узгоджувати слова в реченні й здатні до елементарного узагальнення, об'єднуючи предмети у видовій категорії, називають відмінності між предметами близьких видів: куртка та пальто, сукня й сарафан, жилет і кофта. Мовлення стає більш зв'язним і послідовним. З допомогою вихователя діти можуть переказувати короткі літературні твори, розповідати по картинці, описувати іграш-

ку, передавати своїми словами враження з особистого досвіду. Якщо близькі дорослі постійно читають дошкільнятам дитячі книжки, читання може стати стійкою потребою. У цих умовах діти охоче відповідають на запитання, пов'язані з аналізом твору, дають пояснення вчинкам героїв.

Значну роль у накопиченні читацького досвіду відіграють ілюстрації. У віці 4–5 років діти здатні довго розглядати книгу, розповідати по картинці про її зміст. Улюблену книгу вони легко знаходять серед інших, можуть запам'ятати назву твору, автора, проте швидко забувають їх і підміняють добре відомими. У цьому віці діти добре сприймають вимоги до поводження з книгою, гігієнічні норми при роботі з нею. У зв'язку з розвитком емоційної сфери дітей значно поглиблюються їх переживання від прочитаного. Вони прагнуть перенести книжкові ситуації в життя, наслідують героїв творів, із задоволенням грають у рольові ігри, засновані на сюжетах казок, оповідань. Діти виявляють творчу ініціативу і придумують власні сюжетні повороти. Свої пропозиції вони вносять і при інсценуванні окремих уривків прочитаних творів.

Чіпка пам'ять дає змогу дитині багато чого запам'ятати, вона легко вивчає напам'ять вірші й може виразно читати їх на публіці. З наростанням усвідомленості та довільності поведінки, поступовим посиленням ролі мовлення (дорослого і самої дитини), в управлінні поведінкою дитини стає можливим вирішення більш складних завдань у сфері безпеки. Але при цьому дорослому слід враховувати несформованість вольових процесів, залежність поведінки дитини від емоцій, домінування емоційної позиції в мисленні та поведінці.

У середньому дошкільному віці активно розвиваються такі компоненти дитячої праці, як цілепокладання й контрольньо-перевірочні дії на базі освоєних трудових процесів. Це значно підвищує якість самообслуговування, дає дітям змогу освоювати господарсько-побутову працю й працю в природі.

У музично-художній та продуктивній діяльності діти емоційно відгукуються на художні твори, твори музичного та образотворчого мистецтва, в яких за допомогою образних засобів передані різні емоційні стани людей, тварин. Дошкільнята починають більш цілісно сприймати сюжет музичного твору, розуміти музичні образи. Активніше проявляється інтерес до музики, різних видів музичної діяльності. Виявляється різниця в перевагах, пов'язаних з музично-художньою діяльністю, у хлопчиків і дівчаток. Діти не тільки емоційно відгукуються на звучання музичного твору, а й захоплено говорять про нього (про характер музичних образів і розповіді, засоби музичної виразності, співвідносячи їх з життєвим досвідом). Музична пам'ять дає змогу ді-

тям запам'ятовувати, упізнавати й навіть називати улюблені мелодії. Розвитку виконавської діяльності сприяє домінування у даному віці продуктивної мотивації (заспівати пісню, станцювати танець, зіграти на дитячому музичному інструменті, відтворити простий ритмічний малюнок). Діти роблять перші спроби творчості: створити танець, придумати музичну гру, імпровізувати нескладні ритми маршу або танцювальної мелодії.

На формування музичного смаку та інтересу до музично-художньої діяльності в цілому активно впливають установки дорослих. Важливим показником розвитку дитини-дошкільника є образотворча діяльність. До 5 років коло зображуваних дітьми предметів досить широке. У малюнках з'являються деталі. Задум дитячого малюнка може змінюватися по ходу зображення. Діти володіють найпростішими технічними вміннями та навичками. Вони можуть своєчасно насичувати ворс пензля фарбою, промивати пензлик після закінчення роботи, змішувати на палітрі фарби; починають використовувати колір для прикрашання малюнка; можуть розгортати пластичні матеріали круговими й прямими рухами долонь рук, з'єднувати готові частини одну з одною, прикрашати виліплені предмети як за допомогою стеки, так і шляхом вдавнення.

Конструювання набуває характеру продуктивної діяльності: діти замислюють майбутню конструкцію і здійснюють пошук способів її виконання. Вони можуть виготовляти вироби з паперу, природного матеріалу, починають опановувати техніку роботи з ножицями, складають композиції з готових і самостійно вирізаних простих форм. Змінюється композиція малюнків: від хаотичного розташування штрихів, мазків, форм діти переходять до фризкової композиції — розташовують предмети ритмічно в ряд, повторюючи зображення по кілька разів.

Орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності дітей п'ятого року життя вдома та у дошкільному навчальному закладі (у робочі дні)

Процеси	Години доби
<i>Вдома</i>	
Підйом та дотримання особистої гігієни	6.30–7.30
<i>У дошкільному навчальному закладі</i>	
Ранкова зустріч дітей, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальне спілкування, ранкова гімнастика	7.30–8.30

Процеси	Години доби
Сніданок	8.30–9.00
Ігри, організація різних видів діяльності дітей за освітніми лініями БКДО	9.00–10.00
Прогулянка	10.00–12.00
Обід	12.00–13.00
Денний сон	13.00–15.00
Поступовий підйом, гімнастика після сну, оздоровчі заходи	15.00–15.30
Полуденок, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, гурткова робота	15.30–16.30
Прогулянка	16.30–18.00
Повернення з прогулянки, вечеря, ігри, бесіди вихователя з батьками	18.00–18.45
Повернення дітей додому	18.45–19.00
<i>Вдома</i>	
Прогулянка з батьками	19.00–20.00
Спокійні ігри в родинному колі, дотримання особистої гігієни	20.00–20.30
Нічний сон	20.30–6.30 (7.30)

**Гранично допустиме навчальне навантаження на дітей
протягом тижня**

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Ознайомлення із соціумом	2
Ознайомлення з природним довкіллям	1
Художньо-продуктивна діяльність (музична, образотворча, театральна тощо)	5
Сенсорний розвиток	—

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Логіко-математичний розвиток	1
Розвиток мовлення і культура мовленнєвого спілкування	3
Здоров'я та фізичний розвиток	3
Додаткові освітні послуги за вибором батьків	4
Максимальна кількість занять на тиждень	16
Максимально допустиме навчальне навантаження на тиждень на дитину (в астрономічних годинах)*	5,3

* Максимально допустиме навчальне навантаження визначають шляхом множення загальної кількості занять на тиждень, відведених на вивчення освітніх ліній у віковій групі, на тривалість заняття залежно від віку вихованців.

Здоров'я та фізичний розвиток

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Спрямовувати роботу на збереження здоров'я дітей, покращення показників їхнього фізичного розвитку.
- Пояснювати значення фізичних вправ, загартовувальних заходів, нетрадиційних методів і засобів оздоровлення для збереження здоров'я.
- Формувати вміння і навички з ходьби, бігу, стрибків, метання, лазіння, утримання рівноваги; фізичні якості; розвивати функції рівноваги, координацію рухів.
- Стимулювати бажання разом із педагогом обговорювати причини невдач під час виконання фізичних вправ, брати участь у плануванні спільної рухової діяльності.
- Виховувати витримку, відповідальність, підтримувати інтерес до занять фізичними вправами, виявляти приязне ставлення одне до одного.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Загартовування. Продовжувати всі види загартовування. Забезпечувати достатнє щоденне перебування дітей на свіжому повітрі. Продовжувати проводити місцеві й загальні водні процедури — вологе обтирання, обливання ніг, тіла. Привчати дітей до самостійного вологого обтирання до пояса. Температуру води під час місцевих і загальних водних процедур поступово знижувати.

Фізкультурно-оздоровча робота. Під час ранкової гімнастики та гімнастики після денного сну привчати дітей активно виконувати різні види ходьби, бігу, стрибків і вправ для рук, ніг, тулуба. Звертати увагу на чіткість прийнятих положень, уміння зберігати правильну поставу, виконання вправ, які зміцнюють стопу.

Під час рухливих ігор на прогулянці виховувати бажання дотримуватися правил гри, виконувати відповідну роль; розвивати кмітливість, спритність. Проводити на заняттях, де переважає розумова та ручна праця, фізкультурні хвилинки, між малорухомими заняттями — фізкультурні паузи (динамічні перерви).

Проводити щоденні заняття з фізичної культури тривалістю 25–30 хв. Проводити один раз на місяць День здоров'я, два рази на місяць — фізкультурні розваги, два рази на рік — фізкультурні свята. Під час фізкультурних розваг і свят залучати дітей до виконання спільних вправ, ігор, розваг, підтримувати бажання виявляти свої можливості в рухах.

Підтримувати бажання дітей виявляти рухову активність у різних видах самостійної діяльності, брати участь у рухливих іграх і спортивних вправах, виконувати рухові дії за власним бажанням.

Здоров'язбережувальна діяльність. Проводити щоденно ранкову гімнастику з використанням дихальних вправ, хороводних ігор, ігор малої та середньої рухливості, «рухового оповідання»; гімнастику після сну з використанням дихальних вправ, вправ профілактичного спрямування та загальноорозвивальних, доріжки здоров'я.

Проводити щоденно перед початком занять розумового характеру та на статичних заняттях хвилинки здоров'я з використанням гімнастики для очей, дихальної та пальчикової гімнастики, малорухливих ігор та загальноорозвивальних вправ, а між заняттями — динамічні перерви (фізкультпаузи) з використанням загальноорозвивальних вправ, основних рухів, дихальної гімнастики, масажу рук, танцювальних рухів, ритмічної гімнастики, рухливих ігор на обмеженій площі малої та середньої рухливості.

Залучати дітей на прогулянці до рухової діяльності з використанням рухливих ігор та вправ спортивного характеру, основних рухів, імітаційних дихальних вправ, пальчикової та ритмічної гімнастики, гімнастики для очей, елементів релаксації.

На заняттях з фізичної культури активно використовувати інноваційні технології, різноманітний арсенал рухових дій, дихальну та пальчикову гімнастику, елементи релаксації, вправи з психогімнастики, фітбол-гімнастику, загальнорозвивальні вправи профілактичного спрямування, вправи для напруження та розслаблення м'язів.

Разом з медичним персоналом проводити оздоровчо-профілактичні заходи: фітотерапію (вітамінний, заспокійливий чаї, відвари та настої, інгаляції з фітонцидами, лікарськими рослинами, сольові, лужні інгаляції), ароматерапію (носії «часникового намиста», зрошення фізичної та музичної зал перед кожним заняттям відваром ялинкової хвої, використання аромалампи), полоскання ротової порожнини, горла, промивання носової порожнини.

Виховання культурно-гігієнічних навичок. Удосконалювати навички культури прийняття їжі. Вчити правильно сидіти за столом. Учити дітей самостійно вмиватися, стежити за чистотою своїх рук. Привчати правильно чистити зуби і причісуватись; під час кашлю відвертатися, прикриваючи рот носовою хустинкою.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Ходити на носках, врозтіч, за сигналом знаходити своє місце в колоні, зупинятися під час ходьби; одне за одним у колоні, невеликими групами і всією групою зі зміною ведучого, темпу, парами, змійкою між предметами; по колу, зі зміною напрямку, за сигналом чергувати ходьбу з бігом (з іншим рухом), приставним кроком лівим і правим боком з рухами рук (оплеск над головою, перед грудьми, за спиною); широким і дрібним кроком, з різним положенням рук, по колу, зі зміною напрямку, в чергуванні з іншими рухами.

Біг. Бігати одне за одним у колоні, врозтіч, за сигналом знаходити своє місце в колоні, зупинятися під час бігу, зі зміною ведучого, по вузькій доріжці, між лініями; невеликими групами і всією групою зі зміною ведучого, парами, змійкою між предметами, широким кроком; по колу зі зміною напрямку; з прискоренням і уповільненням темпу, човниковим бігом (3 рази по 5 м); з високим підніманням колін, врозтіч з вивертанням; 40–60 м із середньою швидкістю у чергуванні (3–4 рази) з ходьбою (півдистанції (20–30 м) — повільний біг, пів-

дистанції — ходьба); наввипередки до 15–20 м. Бігати 10, 20 м з максимальною швидкістю. Пробігати швидко 10 м з перервами (2–3 рази). Пробігати повільно до 240 м по пересіченій місцевості.

Стрибки. Стрибати, енергійно відштовхуючись обома ногами, на місці та просуваючись уперед (відстань 3–4 м); з обертанням навколо себе ліворуч і праворуч; на обох ногах, просуваючись уперед (відстань 3–4 м); у довжину з місця на відстань 50–55 см, приземлюючись на обидві ноги з перекатом з п'яток на носки. Стрибати в довжину з місця на відстань 55–60 см; через 2–3 мотузки, відстань між якими до 50 см, з обруча в обруч з плоским ободом (2–4 обручі). Виконувати по 20 стрибків на місці (2–3 рази з невеликими перервами). Стрибати вгору, намагаючись дістати предмет, підвішений на 10–12 см вище піднятих вгору рук дитини; з ноги на ногу. Стрибати в довжину з місця на відстань 65–75 см з приземленням на м'який ґрунт. Стрибати через предмети заввишки 5–10 см, відштовхуючись обома ногами. Зістрибувати з лави, куба, пенька висотою 20–30 см. Стрибати через 4–6 мотузок, відстань між якими до 50 см. Стрибати вгору на двох ногах із 3–4 кроків розбігу. Виконувати стрибки з короткою скакалкою.

Кочення, кидання, ловіння, метання. Катання м'яча одне одному з відстані 1,5–2 м. Прокочувати м'ячі, кульки, обручі між предметами, у ворота завширшки 50 см з відстані 1,5–2 м. Катання м'яча між палицями, лініями, шнурами (довжина доріжки — 2–3 м). Підкидати м'яч угору і ловити його (4–5 разів підряд). Ударяти м'яч об землю (підлогу) і ловити його двома руками. Кидати м'яч одне одному і ловити його з відстані 1,5–2 м. Метати м'яч, мішечки з піском вагою 100 г правою та лівою руками на дальність (наприкінці року на відстань 3,5–6,5 м) способом із-за спини через плече. Прокочувати м'ячі, кульки, обручі між предметами, у ворота завширшки 50 см з відстані 2–2,5 м. Кидати м'яч одне одному обома руками знизу та від грудей і ловити його (відстань — 1,5–2 м). Кидати м'яч двома руками від грудей через мотузку, натягнуту на висоті піднятої руки дитини (відстань — 2 м). Кидати м'яч одне одному двома руками із-за голови в положенні стоячи, сидячи. Відбивати м'яч об землю (підлогу) однією рукою. Метати маленькі м'ячі, сніжки, шишки правою та лівою руками на дальність (4–5 м) способом із-за спини через плече. Перекидати маленькі м'ячі правою і лівою руками через мотузку, підвішену на рівні голови дитини, з відстані 2–2,5 м від мотузки. Метати мішечки з піском, м'ячі в горизонтальну ціль (ящик, кошик) з відстані 2,5–3 м правою і лівою руками способом зверху, знизу, із-за спини через плече. Відбивати м'яч об підлогу правою та лівою ру-

ками не менше 5 разів поспіль. Кидати м'яч об стінку і ловити його. Метати у вертикальну ціль — щит (центр мішені — 1,5 м) з відстані 2–2,5 м правою і лівою руками способом знизу, зверху, із-за спини через плече. Кидати м'яч одне одному обома руками знизу, із-за голови, від грудей і ловити його (відстань — 1,5–2 м).

Повзання, підлізання, пролізання, перелізання, лазіння. Підлізати під палицю, мотузку, дугу заввишки 40–50 см правим, лівим боком і грудьми вперед. Повзати по дошці, гімнастичній лаві в упорі стоячи на колінах, спираючись кистями рук, лежачи на животі, відштовхуючись руками. Повзати по підлозі накарачках: з опорою на кисті (передпліччя), коліна та ступні ніг. Повзати по похилій дошці в упорі стоячи на колінах, спираючись кистями, вгору і вниз, змійкою між предметами. Пролізати в обруч діаметром 50–60 см правим і лівим боком, грудьми вперед. Повзати на животі під лавою. Переходити з одного прольоту гімнастичної стінки на інший приставним кроком ліворуч і праворуч. Пролізати між предметами, підлізати під нижню рейку гімнастичної лави. Повзати по підлозі (траві) з опорою на кисті (передпліччя), коліна та ступні ніг до 8–10 м. Підлізати під низькі гілки. Перелізати через колоду, лаву. Лазити по гімнастичній стінці, парканчику, похилій драбинці заввишки до 2 м приставним кроком; змінним кроком (однойменним, різнойменним).

Рівновага. Ходити по доріжці, гімнастичній лаві завширшки 15–20 см і заввишки 25–30 см. Ходити по дошці з мішечком на долоні. Ходити і бігати по прямій та звивистій доріжках, обминаючи дерева, кущі тощо. Ходити по ребристій дошці, по обмеженій горизонтальній і похилій площині (колоді, дошці). Підніматись на гірку, сходити на підлогу прямо, колом та зигзагоподібно, обхоплюючи її стопою. Ходити по мотузці з мішечком на голові (вага — 300–400 г, розмір — 12x18 см), руки в сторони, руки на поясі. Утримувати рівновагу, стоячи на носках, руки вгору; утримувати рівновагу на одній нозі, піднявши другу вперед або в сторону, руки на поясі. Ходити та бігати по дошці завширшки 15–20 см, один кінець якої піднято на висоту 30–35 см. Переступати через палицю або мотузку на висоті 20–25 см. Переступати через рейки драбини, піднятої від землі на 25 см. Ходити по гімнастичній лаві (колоді) з рухами рук вперед, у сторони та переступати через предмети (кубики, м'ячі). Робити пережат з п'яток на носки і навпаки, стоячи на гімнастичній палиці. Переступати через куби, палиці (висота — 40 см). Ходити по колоді (лаві) горизонтальній, похилій прямо, боком, приставним кроком. Ходити по гімнастичній лаві, ставлячи ногу з носка, руки в сторони. Утримувати

рівновагу, стоячи на носках, руки вгору; утримувати рівновагу на одній нозі, друга зігнута в коліні перед собою або в сторону, руки на поясі. Крутитися в обидві сторони, руки на поясі, в сторони. Розійтися удвох на лаві (дошці) і починати рух назустріч одне одному з обох боків лави.

Загальнорозвивальні вправи. Загальнорозвивальні вправи виконуються з різними предметами і з різних вихідних положень (стоячи, сидячи, лежачи).

Вправи для рук і плечового пояса. Піднімати руки вперед, в сторони, вгору і опускати по черзі. Піднімати руки вперед-вгору, опускати, відводити назад (ривком). У положеннях руки в сторони, вперед стискувати і розтискувати кисті, обертати їх, зводити і розводити пальці. Ставити руки перед грудьми, закладати кисті за голову і розводити лікті. Робити колові рухи зігнутими в ліктях руками. Піднімати руки через сторони вгору, щільно притискуючись спиною до стіни. Піднімати паляцію, обруч вгору, опускати їх за плечі.

Вправи для ніг. Підніматися на носки і стояти. Виставляти по черзі ноги вперед на п'ятку, потім на носок, робити притупування. Виконувати поспіль 4–5 напівприсідань. Присідати, тримаючи руки на поясі, відводячи руки в сторони, розводячи руки в сторони з положення вперед. Згинати ногу в коліні, випрямляти вперед, знову згинати і розгинати. Витягувати носки, згинати ступню. Піднімати пальцями ніг мотузку; захоплювати ступнями обох ніг і перекладати з місця на місце предмети. Переступати приставним кроком у сторону, спираючись п'ятками на палицю, канат, носками — на підлогу.

Вправи для тулуба. Повертатися в сторони, тримаючи руки на поясі, розводячи їх у сторони (плавно і ривком). Стійка «ноги разом» (нарізно), нахилитися вперед, діставати руками носки ніг, класти і піднімати з підлоги предмети. Нахилитися в сторони, тримаючи руки за головою (спиною). Прокочувати навколо себе м'яч, сидячи на підлозі й стоячи на колінах. Піднімаючи по черзі ноги, перекладати над ногою предмет з однієї руки в другу. Трохи піднімати обидві ноги над підлогою в упорі сидячи, згинати і випрямляти, опускати їх на підлогу. Сідати і вставати з положення «ноги калачиком». В упорі, стоячи на колінах, прогинати і вигинати спину, по черзі піднімати руки. З положення сидячи лягти на спину з підтримкою, знов сісти. Лежачи на спині, виконувати різноманітні рухи: по черзі піднімати і опускати прямі ноги, одночасно згинати і розгинати їх. Перевертатися зі спини на живіт, тримаючи у витягнутих угору руках предмет. Трохи піднімати витягнуті вперед руки, плечі і голову, лежачи на животі.

Танцювальні вправи. Рухатися відповідно до темпу музики, парами, по колу, у танцях та хороводах. Чітко зупинятись та рухатись за музичним сигналом. Виконувати рухи відповідно до характеру мелодії і змісту пісні.

Шиккування і перешиковування. Самостійно шикуватися невеликими групами і всією групою в колону, в коло, в пари, в шеренгу; перешиковуватись у ланки. Повертатися праворуч, ліворуч, кругом. Рівнятись за орієнтиром.

Рухливі ігри та ігрові вправи

Ігри з ходьбою, бігом, на утримання рівноваги: «Знайди собі пару», «Мак», «Кольорові автомобілі», «Про Катрусу і цапка», «Пташки і кіт», «Іменинний пиріг», «Пастух і стадо», «Качечка», «Прапорці», «Чапля на болоті».

Ігри з повзанням і лазінням: «Не дзвони», «Діти і вовк», «Кошенята й цуценята», «Прудкі мавпочки», «Равлик на галявинці».

Ігри з киданням та ловінням предметів: «Лови, кидай, падати не давай!», «М'яч через сітку (мотузку)», «Збий булаву», «Школа м'яча», «Кеглі».

Ігри зі стрибками: «Зайці й вовк», «Лисиця в курнику», «Зайчик сірий умивається», «Жабки і журавлі», «Горобчики», «Не замочи ніг», «Подзвони в брязкальця».

Ігри на орієнтування в просторі: «Знайди, де заховано», «Знайди і промовчи», «Хто вийшов», «Відгадай за голосом», «У лісочку на горбочку».

Ігри на обмеженому місці (на веранді, під навісом): «Карлики та велетні», «Лелека», «Антенa», «Бережи предмет», «Гарячий м'яч».

Ігри за столом: «Видуй кульку із чашки», «Ручний квач», «Піймай м'ячик», «Хто вище?», «Підніми палець».

Атракціони: «Будь уважним», «Мотальники», «Швидко візьми, швидко поклади», «Побудуй башту», «Яка пара швидше донесе повітряну кульку», «Кому дістанеться кегля?», «Хто швидше перенесе предмети».

Українські народні рухливі ігри: «Подоляночка», «Мак», «У дзвона», «Сірий кіт», «Кіт і миша», «Маринка», «Чаклун».

Вправи спортивного характеру

Катання на санчатах. Спускатися з невисокої гірки по одному, гальмувати під час спуску п'ятами. Катати на рівному місці вдвох одного. *Ігри та ігрові вправи:* «Санна плутанина», «Санний потяг», «Парне катання», «Веселі трійки», «Санне коло».

Ходьба на лижах. Ходити на лижах перемінним ковзним кроком одне за одним. Виконувати поворот переступанням на місці, праворуч і ліворуч, кругом в обидва боки. Підніматись на гірку ступаючим кроком, напів'ялинкою, спускатись з гірки. Самостійно брати і ставити лижі на місце; знімати і надягати їх, переносити їх, тримаючи під рукою. Проходити на лижах 800–1200 м. *Ігри:* «Ширше крок», «Ворітця», «Хто далі пройде», «Пройди і не зачепи», «Карусель у лісі».

Катання на велосипеді. Кататися на триколісному і двоколісному велосипедах по прямій, по колу; робити повороти праворуч, ліворуч. *Ігри та ігрові вправи:* «Хто швидше?», «Пройдь у ворота», «Потяг», «Хто пройде останнім?».

Плавання. Ходити та бігати по дну басейна, допомагаючи гребковими рухами рук. Вистрибувати з води якомога вище. Занурюватись у воду з головою; присівши, обхопити гомілки (підборіддя на поверхні води), зробити вдих, затримуючи дихання, голову опустити у воду.

Сидячи по пояс у воді, підняти руки вперед-угору, зробити вдих, затримуючи дихання, нахилитись уперед, повільно лягти на воду, плавати подібно медузі або морській зірці. Встати на ноги.

Ковзати на грудях та на спині з допомогою дорослого, як торпеда.

Вправи для оволодіння плаванням у стилі «кроль»: рухати ногами, як при плаванні кролем, в упорі, сидячи, руки прямі (на бортику басейна та у воді); те ж саме в упорі, лежачи на прямих руках. Стоячи по пояс у воді, виконувати прямими руками колові обертання вперед та назад одночасно та по черзі. *Ігри у воді:* «Чапля», «Каруселі», «Брід», «Бігом за м'ячиком», «Гойдалка», «Катання на кругах», «Покажи п'ятки».

Піші переходи (дитячий туризм)

Піші переходи, прогулянки за межі ДНЗ. Ходити у природному для дітей темпі двома переходами (по 20–30 хв кожний). Під час прогулянок за межі ДНЗ виконувати основні рухи, загальнорозвивальні вправи, рухливі ігри, ігрові вправи у природних (незвичних) умовах, поєднувати пізнавальну та рухову активність.

МОВЛЕННЯ ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Удосконалювати звукову культуру мовлення: розвивати мовленнєвий слух та правильне дихання, силу голосу; уточнювати, закріплювати правильну вимову звуків рідної мови; розвивати інтонаційну виразність мовлення; формувати елементарне усвідомлення звукового складу мови.
- Сприяти розвитку словника: збагачувати лексику новими, раніше невідомими словами, образними виразами, приказками; допомагати розумінню їх значення, використанню їх у спілкуванні з однолітками та дорослими.
- Формувати граматичну правильність мовлення: спонукати до вживання різних типів речень, дотримуючись граматичного ладу мовлення; граматично правильно узгоджувати слова у роді, числі й відмінку, вживаючи різні частини мови; утворювати та вживати слова у різних граматичних формах.
- Розвивати зв'язне мовлення: відповідати на запитання, ставити їх співрозмовникам; учити переказувати казки, складати невеликі оповідання, спираючись на чуттєвий досвід; мовленнєву та пізнавальну активність.
- Виховувати любов до рідної мови, бажання нею спілкуватися, мовленнєву культуру, сприяти засвоєнню і практичному вживанню правил етики у спілкуванні з однолітками та дорослими.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У світі звуків. Розвивати мовленнєве дихання, артикуляційний апарат, фонематичне сприймання: розвиток умінь слухати й чути мовні та немовні звуки (з навколишнього середовища) й інтонації мовлення, розрізняти їх, наслідувати тощо; учити впізнавати слова близького звучання (рими) і самим добирати подібні слова; розрізняти значення слів, які різняться одним звуком (*день — пень*); правильно вживати наголос у словах. Уточнювати, закріплювати правильну вимову всіх звуків рідної мови, автоматизувати правильну вимову свистячих, шиплячих, сонорних груп приголосних звуків; слів з апострофом.

Вправляти у правильному і по можливості швидкому промовлянні нескладних скоромовок, утішок з різними групами звуків. Знайомити з тим, що слова складаються зі звуків, звучать по-різному, звуки вимовляються у певній послідовності. В іграх і вправах формувати уміння проспівувати голосні звуки мови; розрізняти на слух тверді та м'які приголосні (без вживання термінів). Практично, без визначення, ознайомлювати з термінами «звук», «слово». Формувати уміння часткового звукового аналізу слів: встановлення послідовності звуків у слові з 3–4 звуків без збігу приголосних; виокремлення першого, а згодом останнього звуку в мовленому слові; визначення місця запропонованого звуку у слові; називання слова із заданим звуком; визначення кількості звуків; пригадування слів із заданим звуком. Учити виділяти голосом звук у мовленому слові: вимовляти заданий звук протяжно, гучно (*ж-ж-ж-ук*), називати ізольовано. Вправляти у самостійному доборі слова із заданим звуком на основі поданих предметних малюнків в іграх; в умінні передавати за допомогою інтонації різних настрій. Закріплювати вміння говорити чітко, виразно, володіти силою голосу, різним темпом мовлення.

Слово до слова — зложиться мова. Продовжувати збагачувати, уточнювати, активізувати словник дітей різними частинами мови відповідно до тем: «Родина», «Людина серед людей», «Про ввічливість», «Наш дитячий садок», «Різних професій у світі багато», «Україна — рідний край», «Вогонь і діти», «Світлофор-моргайко», «Тварини», «Рослини» тощо. Приділяти увагу правильному розумінню різних слів дітьми, точному вживанню їх за змістом. Поповнювати словниковий запас дітей словами — назвами предметів та явищ навколишнього світу, дій, ознак, кількості; тварин жіночого роду (*вовчиця, слониха*), дитинчат (*кошеня, зайченя*) із пестливими суфіксами (*кошенятко, зайченятко*) і предметів (*дзеркальце, віконце*); людей за фахом, дією (*продавець, поштар*), за характерною ознакою (*сплюха, хвастун*); ознак (*умитий, намальований*); а також складними словами (*листопад, електроприлад* тощо). Учити при порівнянні предметів виділяти і точно позначати істотні ознаки, якості і властивості предметів. Збагачувати мовлення дітей словами з близьким та протилежним значенням (*солодкий — кислий*). Знайомити дітей з різними значеннями багатозначних слів (*хвостик мишки та хвостик у яблука*); використовувати узагальнюючі слова (*їжа, іграшки, посуд, меблі, одяг, взуття, овочі, фрукти, дерева, куці, квіти, трави*). Розвивати вміння групувати предмети за характерними ознаками, властивостями (*стіл письмовий, обідній, журнальний; одяг для хлопчиків, для дівчаток, для чоловіків, для жінок*). Пояснювати дітям, що люди спілкуються за допомогою слів. Учити від-

повідати на запитання типу «Яким словом це називається?», «Які ще ви знаєте слова?», «Хто хоче назвати своє слово?». Формувати вміння відгадувати описові загадки про іграшки, предмети, істот, явища.

У країні граматики. Вправляти дітей у вживанні слів — назв предметів у різних граматичних формах. Учити утворювати складні форми слів: іменники чоловічого та середнього роду в родовому відмінку (*меду, снігу, трамвая, пальта*) та в родовому відмінку множини (*цуценя — цуценят*). Звертати увагу на різні способи творення слів (*хлібниця, цукорниця, сільниця*); слова — назви взуття у множині й однині (*чоботи — чобіт, черевики — черевик*); назви малят тварин, птахів (*жабеня, горобеня*); назви людей за характерною ознакою (*добряк, весельчак*), за фахом (*садівник*); утворення назв приміщень за їх призначенням (*спальня, вітальня*); іменники з кількісними числівниками (*одна лялька, дві ляльки*), збірними (*двоє хлопців, троє зайчиків*), порядковими (*перший день, третій раз*); дієслова у різних особових формах із змінами звуків (*робити — роблю*); дієслова в наказовій формі (*намалюй, зачини*); форми дієслова *хотіти*; прикметники вищого й найвищого ступенів (*добрий — добріший — найдобріший*); прикметники з посиленою ознакою (*злий — злющий, хитрий — хитрющий*) та інше. Стимулювати дітей до вживання різних типів речень (простих, складних), з однорідними членами (*наш котик маленький, сірий, пухнастий*), із сполучниками *і, а, але*, займенниками *ви, наш, ваш, хто, що, чий, який*; будувати речення з допомогою вихователя та самостійно.

Ми розмовляємо. Продовжувати вчити самостійно будувати відповідь згідно із запитаннями різного типу: констатації (*Хто? Що? Де? Який?*), причинно-наслідкові (*Як? Чому? Навіщо?*); відповідати на запитання загадок; вчити культурі спілкування; привчати у розмові з дорослими, однолітками вживати слова ввічливості. Спонукаючи до постановки запитань різного типу (пошукові, запитання, що стимулюють до виявлення внутрішнього емоційного стану співрозмовника), до мовленнєвої та пізнавальної активності. Формувати вміння будувати діалог в уявних сюжетних ситуаціях («У транспорті», «У магазині», «У гостях», «У театрі» тощо) та в іграх як мовними, так і немовними засобами (погляд, міміка, жести, рухи); емоційно сприймати й відгукуватися на театральні вистави та інсценівки у виконанні дорослих (співчувати, співпереживати разом з акторами, дякувати).

Ми розповідаємо. Продовжувати вчити дітей уважно слухати, розуміти й переказувати відомі та вперше почуті невеликі казки та оповідання: виразно передавати зміст, називати імена персонажів, відтворювати пряму мову, сприяти включенню у переказ примовок з тексту казки, якомога точніший передачі мовлення персонажів, стежити за по-

слідовністю відтворення подій. Заохочувати дітей до участі в коротких етюдах для формування елементів акторської майстерності (жести, міміка, інтонація, сценічний рух, сценічне мовлення). Вчити складати в іграх невеликі загадки — описи предметів та іграшок, за якими безпосередньо спостерігають; описові загадки про добре знайомі іграшки, предмети, за якими безпосередньо не спостерігають; порівняльний опис двох іграшок, картинок; описувати добре знайомі сюжетні та предметні картини; сюжетні розповіді за добре знайомим змістом картини; з допомогою вихователя складати розповіді про іграшку (за запитаннями вихователя, а потім самостійно): описувати її якості і властивості (зовнішній вигляд і одяг, якщо це лялька), називати найбільш характерні ознаки; з особистого досвіду, з допомогою вихователя, на запропоновану тему, приміром: «Моя улюблена іграшка», «Як ми сажали цибулю», «Як ми збирали букет з осіннього листя» тощо.

ДИТИНА В СОЦІУМІ

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Поглиблювати знання дітей про предметний світ довкола.
- Дати дітям знання про те, що всі речі, які знаходяться довкола, відносяться до рукотворного світу.
- Ознайомити дітей з видами матеріалів (дерево, пластик, гума, тканина, глина), з яких виготовляють речі, та елементарними способами їх обробки (витесаний, пошитий).
- Продовжувати вчити дітей орієнтуватися у предметах одного виду, порівнювати предмети між собою, знаходячи спільні та відмінні якості.
- Вчити дітей знаходити альтернативне застосування предметам, виходячи з їх властивостей та якостей.
- Продовжувати знайомити з будовою предметів, встановлювати аналітичні зв'язки між властивостями предметів та навколишнього середовища (що станеться, якщо ложка стане паперовою).
- Продовжувати вчити використовувати узагальнювальні назви предметів (іграшки, посуд, білизна).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Ознайомлювати дітей з українським народним житлом (хата, хати́на, хати́нка), особливостями інтер'єру та подвір'ям. Формувати уявлення про різні види будівель у місті (багатопверхівка, міст, торговельний центр, школа) та селі (будино́к, курни́к, клу́ня, хлі́в). Поглиблювати знання про предмети побуту та інтер'єру в квартирі (будинку).

Продовжувати ознайомлювати дітей з одягом та взуттям. Вчити дітей добирати одяг відповідно до місця (в гості — гарну сукню, на пляж — купальний костюм), сезону, статі.

Продовжувати ознайомлювати з приміщеннями дитячого садка, їх предметним середовищем (екскурсії на кухню, в кабінет медичної сестри).

Продовжувати ознайомлення дітей з будовою та функціональним призначенням електротехніки, транспорту, інструментів. Розширювати знання дітей про працю людей з різними видами техніки. Дати знання про техніку, яку використовують на фабриках та заводах для виробництва продуктів харчування та побутових речей. Формувати уявлення про їх безпечне використання.

Ознайомити дітей з видами пересування, якими користувались люди в давнину (коні, воли). Уточнити знання дітей про вантажний та пасажирський транспорт, розширювати знання про інші його види, зокрема: залізничний, морський, повітряний. Поглибити знання дітей про комунальний та спеціальний транспорт, військову техніку.

Розширювати знання про традиційні предмети побуту (посуд, знаряддя праці), а також про народні обереги: рушник, віночок, сорочка-вишиванка.

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати ознайомлювати дітей із соціальним світом.
- Розвивати розуміння того, що людина — член суспільства.
- Формувати знання дітей про соціальні ролі людей у сім'ї та суспільстві.

- Розвивати морально-етичні уявлення стосовно людських взаємин, зокрема, позитивних залежностей між людьми, як-от: взаємодопомога, підтримка, безкорисливість, дружба, любов тощо.
- Формувати ціннісне ставлення до батьківщини, праці, природного і рукотворного світу.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Розширювати знання про культуру сімейних стосунків, обов'язки кожного члена сім'ї, в тому числі права й обов'язки дитини; значення взаємодопомоги, спільної праці, радість сімейного відпочинку. Формувати уявлення про родину, що об'єднує усіх родичів батька та матері, способи підтримки родинних стосунків (спілкування, гостини, родинні свята тощо). Сприяти розумінню того, що всі члени сім'ї мають потреби в духовних і матеріальних цінностях, вчити виявляти стриманість у власних бажаннях (не вимагати від батьків того, чого вони не можуть дати). Виховувати повагу до рідних, любов, ніжність, ввічливість, тактовність, бажання допомагати старшим. Привчати спілкуватися спокійно, не втручатися у розмову дорослих.

Людина серед людей. Продовжувати ознайомлювати з правилами поведінки між людьми в системах: дорослі — дорослі, дорослий — дитина, дитина — діти. Поглиблювати уявлення про позитивні й негативні риси характеру людей (добрий — злий, ввічливий — грубий, щедрий — жадібний, чуйний — жорстокий, чесний — брехливий); дати уявлення про наслідки негативних рис характеру людини. Вчити визначати і називати моральну якість (рису характеру) за конкретними вчинками, діями; співвідносити власну поведінку з моральним еталоном. Вчити виявляти чуйність, доброту, ввічливість, щедрість, чесність, скромність у конкретних життєвих ситуаціях. Викликати бажання наслідувати позитивні моральні зразки. Сприяти формуванню довіри і поваги до близьких дорослих (батьків, вихователів, знайомих) та однолітків, обачливого ставлення до незнайомих, чужих на вулиці, у дворі тощо. Продовжувати знайомити з правилами поведінки у громадських місцях.

Наш дитячий садок. Уточнювати та поглиблювати знання дітей про власну групу, особливості життєдіяльності, правила поведінки та добрих взаємин. Розширювати уявлення дітей про призначення, зміст роботи дошкільного закладу, діяльність його підрозділів (медичного кабінету, харчоблоку, пральні), сприяти усвідомленню суспільної значимості праці педагогічних працівників, медичного, технічного персо-

налу, кухарів та ін. Виховувати ціннісне ставлення до дошкільного закладу: роботи працівників та матеріальних цінностей.

Україна — рідний край. Розширювати та уточнювати уявлення про рідне місто (селище), ознайомити з назвою вулиці, де живе дитина, та вулиці, де розташований дитячий садок. Виховувати почуття гордості за рідну домівку, вулицю, шанобливе ставлення до людей, що оберігають навколишню красу, примножують її. Ознайомити з назвою країни — Україна, корінним населенням країни (українцями), характерними рисами українського народу. Дати первинні уявлення про державні символи (герб, прапор, гімн), виховувати повагу до них. Ознайомити з національним одягом. Дати уявлення про державну мову (українську). Розвивати інтерес до історичних подій на рідній землі. Сприяти вихованню приналежності до українського народу, любові до Батьківщини.

Різних професій у світі багато. Продовжувати ознайомлення дітей з працею *медичних працівників*, уточнюючи знання дошкільників про поліклініку і роботу лікарів, з якими діти мають досвід спілкування: педіатра, хірурга, стоматолога, окуліста, отоларинголога. Формувати первинні уявлення про роботу лікарів «швидкої допомоги».

Поглиблювати уявлення про представників *мужніх професій*: рятувальника, поліцейського, військового, пожежника, льотчика, охоронця. Ознайомлювати зі змістом їхньої роботи, трудовими буднями. Формувати елементарні уявлення про професію космонавта.

Розширювати уявлення про *робітничі професії*: листоноші, будівельника, водія, машиніста, кранівника, перукаря, швачки, продавця, пекаря, кухаря. Ознайомити з місцем, знаряддями та змістом їхньої роботи, суспільною значимістю праці.

Формувати уявлення про зміст та значення діяльності *працівників сільськогосподарського сектора*: фермера, комбайнера, доярки, ветеринара.

Поглиблювати знання дітей про працю людей на різних видах техніки. Виховувати самостійність, охайність та відповідальність у власній трудовій діяльності.

Економічне виховання. Орієнтуючись на характерні особливості регіону, знайомити дітей з виробництвом окремих речей та продуктів. Дати уявлення про ресурси, необхідні для фабрик та заводів, людей як виробників та споживачів товарів. Розкрити послідовність процесу руху продукту від виробника до покупця. Уточнити знання дітей про соціальні об'єкти, де можна придбати товари. Поглиблювати уявлення дітей про гроші, їх необхідність та цінність; значення здійснення вибору під час покупок, роль реклами.

Допомогти зрозуміти, що є те, чого не можна купити за гроші (любов близьких, дружбу, здоров'я).

Вогонь і діти. Дати дітям уявлення про джерела вогню, його роль у житті людини, користь і небезпеку. Пояснити причини виникнення пожеж. Ознайомити з правилами протипожежної поведінки.

Світлофор-моргайко. Знайомити дітей з правилами дорожнього руху, різними видами пішохідних переходів (наземний — «зебра», надземний, підземний), роботою світлофора, його призначенням. Дати уявлення про проїжджу частину дороги, тротуар. Ознайомити з інформаційно-вказівними дорожніми знаками (зупинка, пішохідний перехід, пішохідна доріжка, підземний пішохідний перехід, надземний пішохідний перехід, пункт зупинки). Розширити знання про транспортну техніку, призначення пасажирського, вантажного транспорту, комунальної техніки, різні види громадського транспорту, дії водія. Ознайомити з правилами поведінки на вулиці, в громадському транспорті.

ГРА ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Сприяти формуванню стійких ігрових інтересів, диференціювати ігрові інтереси хлопчиків та дівчаток.
- Заохочувати дітей до спільних ігор.
- Збагачувати та перетворювати ігрове середовище з метою заохочення дітей до вирішення ігрових завдань.
- Учити виявляти творчість та ініціативність у процесі гри.
- Сприяти створенню власного задуму майбутньої гри, способів побудови ігрового образу, тематики і сюжетів індивідуальної та спільної гри.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Творчі ігри. Формувати у дітей вміння спільно обирати тему гри, розподіляти ролі, погоджувати ігрові дії. Вчити організовувати гру: обирати місце та облаштовувати його відповідно до сюжету. Спонукаати дітей до відображення в іграх правил культурної поведінки, до побудови гри на засадах доброзичливості та взаємодопомоги.

Збагачувати зміст ігрової діяльності за рахунок розгортання нових, послідовно пов'язаних між собою сюжетів, відображення по-

дій з реального життя, улюблених мультфільмів, літературних творів. Підтримувати прояви дитячої ініціативи та фантазування.

Формувати уміння діяти узгоджено, уникати конфліктів, самостійно знаходити вихід із складних ситуацій.

Орієнтовна тематика завдань: «Сім'я», «Дитячий садок», «Лікарня», «Швидка допомога», «Рятувальники», «Водії та пішоходи», «Льотчики», «Листоноші», «Будівництво», «Перукарня», «Ателье мод», «Магазин», «Супермаркет», «Пекарня», «Фермерське господарство», «Садівники» тощо.

Конструктивно-будівельні ігри. Розвивати вміння використовувати раніше набутий досвід для зведення нескладних конструкцій; спонукати до зведення складніших конструкцій (багатоповерховий будинок, двоярусна парковка) як за зразком вихователя, так і самостійно.

Вчити будувати споруду за обраною тематикою (задумом), планувати, якою вона буде, обирати матеріали для будівництва, радитись з іншими учасниками гри щодо послідовності зведення. Заохочувати дітей до використання споруд з будівельного матеріалу в сюжетно-рольових іграх.

Орієнтовна тематика завдань: багатоповерховий будинок для іграшок, дитячий садок, ігровий майданчик, міст через річку, гараж для автомобілів, магазин, зоопарк (вольери для тварин), фермерське подвір'я, а також тунель для автомобілів, міст через річку (вузький, широкий), снігова вежа, лабіринт (з природних матеріалів).

Ігри-драматизації, інсценівки, театралізації (див. підрозділ «Театральна мозаїка» розділу «Дитина у світі культури»).

Ігри за правилами

Дидактичні ігри. Створювати сприятливі умови для розвитку пізнавальної активності дітей в різних сферах життєдіяльності. Вчити використовувати в процесі ігрової діяльності набуті знання, власний життєвий досвід. За допомогою дидактичних ігор продовжувати розвивати у дітей пам'ять, увагу, мислення. Активізувати та збагачувати словниковий запас, розвивати зв'язне мовлення.

Формувати уміння групувати предмети за заданими ознаками, виокремлювати спільне та відмінне, розташовувати предмети у порядку збільшення або зменшення, використовувати у мовленні числівники, орієнтуватись у часі.

Закріпити за допомогою ігор знання дітей про природне та суспільне довкілля. Розвивати уміння вирішувати ігрові задачі, дотримуючись правил, доводити розпочату гру до кінця.

Орієнтовна тематика завдань:

— *ознайомлення із суспільним довкіллям:* «Постав посуд на полиці», «Що зайве?», «Віночок», «Чарівна скринька», «Розставимо меблі в кімнаті», «Транспорт», «Знайди за описом», «Впізнай на дотик», «Хто як працює?», «Половинки», «Буває — не буває», «Що з чого зроблено?», «Знайди пару», «Для чого потрібно...», «Чарівний промінчик», «Наведи лад», «Добре — погано» тощо;

— *ознайомлення з природним довкіллям:* «З якої гілки дітки?», «Впізнай на смак», «Що де росте?», «Магазин квітів», «Хто де живе і чим харчується?», «Ботанічне лото», «Зоологічне лото», «По гриби», «Город», «Сад», «Звідки гості?», «Що спочатку, що потім?» тощо;

— *логіко-математичний розвиток:* «Виклади орнамент», «Розрізні картинки», «Геометричне доміно», «Драбинка», «Магазин», «У кого скільки?», «Знайди будиночок», «Наш день», «Добери за формою», «Хто знає, той продовжує», «Сусіди», «Знайди помилку», «Чарівна квітка» тощо;

— *розвиток мовлення:* «Добери слово», «Словниковий віночок», «Скажи навпаки», «Підкажи звук», «Спіймай слово», «Телефон», «Не помились», «Хто більше», «Опиши, а ми відгадаємо», «Казкарик» тощо.

Рухливі ігри (див. підрозділ «Здоров'я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»).

Народні ігри. Формувати у дітей інтерес до українських традицій за допомогою народних ігор. Викликати у дітей бажання брати участь у народних іграх, хороводах та іграх парами; розвивати естетичні почуття; вчити створювати виразний образ. Заохочувати дітей до використання елементів традиційних народних ігор, українського фольклору у різних видах самостійної діяльності.

Орієнтовна тематика завдань: «Качечка», «Дрібу, дрібу, дрібушечки», «Гуси», «Цапок», «Горобейко», «Редька», «Птахи», «Ой вийтєся, огірочки», «Ой у полі жито», «Вишні-черешні», «Біла квочка», «Галя по садочку ходила», «Бродить кіт по траві...», «Рибалка та рибки», «Тікав заець через ліс...», «Зайчик, зайчик-побігайчик...», «Вовк і Лисичка», «Віночок», «А продай, бабусю, бичка», «Дідусь і кози», «Галя по садочку ходила», «Кізонька», «Мишка й котик» тощо.

Комп'ютерні ігри (див. розд. «Комп'ютерна грамота»).

ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати у дітей інтерес до розмаїття світу природи.
- Збагачувати уявлення про зв'язки між явищами та об'єктами природи, залежність природи від діяльності та ставлення до неї людини.
- Розширювати знання про різноманітні середовища існування рослин і тварин.
- Формувати вміння помічати красу та естетичну своєрідність природи у різні пори року, вчити насолоджуватися спогляданням.
- Залучати дітей до різних видів діяльності у природі (спостережень, ігор, праці), різних форм освоєння природно-прекрасного.
- Виховувати шанобливе ставлення до всіх виявів життя.
- Формувати доцільну поведінку в природі.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Природа планети Земля

Осінь. Продовжувати формувати знання про характерні сезонні явища в природі та особливості її об'єктів в осінній період.

Сонце. Підвести дітей до розуміння того, що сонце рухається небосхилом. Восени воно опускається нижче, тож гріє менше. На початку осені вдень ще тепло, стоять сонячні дні. Чим ближче до зими, тим менше сонячних днів, погода стає похмурою, холодною і дощовою.

Вітер. Осінні вітри — холодні, непривітні, пронизливі (середина і кінець осені).

Стан неба. Вчити помічати, що осіннє небо у сонячний тихий день світло-синє, повітря прозоре. Похмурого дня небо сіре. Осінні хмари часто несуть дощі. Вони темного кольору, низько нависають над землею (дощові хмари). Хмари по небу переносить вітер.

Опади. Осінь — час дощів. Осінні дощі — холодні, затяжні, мрячні. Після дощу з'являються калюжі. Осіннє повітря вологе й прохолодне. Наприкінці осені з важких темних хмар падає сніг з дощем.

Ґрунт. Восени завершуються сільськогосподарські роботи, і земля відпочиває. Її вкриває товстий шар листя. Під ними корені рослин зачинають до весни.

Рослини. Розширити знання дітей про осінні зміни в рослинному світі, карнавал осінніх кольорів: яскраво-жовтий колір листя клена, беріз; яскраво-червоний осики, винограду, вишні; зелене листя бузку. Яскравість дозрілих калини і горобини. Дати знання про листопад — захисне пристосування дерев і кущів до зими. Вчити встановлювати найелементарніші зв'язки між явищами осінньої природи і змінами в житті рослин (без води рослина засихає, менше світить сонце — листя змінює свій колір, настають холоди — листя опадає).

Ознайомити дітей з кількома кімнатними рослинами, схожими на куцик (герань, бальзамін), їх ботанічними ознаками та естетичними характеристиками.

Гриби. Ознайомити із зовнішнім виглядом та видами грибів. Дати знання про гриби їстівні (печериці, білі, лисички) та отруйні (мухомор, бліда поганка).

Тварини. Вчити помічати осінні зміни в житті тварин: комахи заховалися в землю, під коріння, в щілинки; комахоїдні птахи відлітають у теплі краї; наблизились до людських осель птахи, що залишаються зимувати, звірі готуються до зими — накопичують жир (ведмідь, їжак), змінюють хутро на більш тепле, зайці змінюють колір хутра.

Закріпити знання назв тварин. Формувати уявлення про безперечне право на життя всіх представників тваринного світу. Вчити виокремлювати характерні ознаки та естетичні характеристики представників тваринного світу (величина; шкіряний покрив, його забарвлення; спосіб пересування і живлення; звуки, які видають, роль в природі та житті людини).

Вчити встановлювати зв'язки між явищами осінньої природи і змінами в житті тварин (засохли рослини — зникли комахи; зникли комахи — відлетіли перелітні птахи тощо). Продовжувати знайомити зі свійськими (кінь, коза, вівця) та дикими (кабан, ведмідь, вовк, лисиця) тваринами.

Ознайомити дітей з правилами поведінки в природі.

Зима. Продовжувати ознайомлення з характерними явищами природи та змінами об'єктів природи в зимовий період.

Сонце. Розширити знання дітей про значення сонячного тепла і світла в житті рослин, тварин, людей. Вчити помічати, що сонце взимку над землею піднімається невисоко, шлях його на небосхилі короткий, тепла дає мало, стає холодно, вся природа реагує на це.

Наприкінці зими сонечко часто пригріває, на дахах тане сніг. З води, що крапає, утворюються бурульки. Після відлиги, якщо вдаються морози, на гілках дерев та кущів з'являється тонкий шар льоду — ожеледь, шар льоду на поверхні землі — ожеледиця. Ожеледь — кра-

сиве, але небезпечне для птахів явище — важко добувати корм з-під кори дерев, важко утримуватися на гілках. Ожеледиця — небезпечне явище для людей, бо легко посковзнутися і впасти.

Вітер. Вчити помічати, що взимку дмуть холодні вітри, вони бувають сильними, піднімають сніг із землі й переносять його в інші місця, утворюють заметілі.

Стан неба. Закріпити знання про стан неба взимку: сонячного дня небо голубе і прозоре, у похмурий — вкрите сірими хмарами, білі купчасті хмарки зникають.

Опади. Сформувати у дітей елементарні уявлення про сніг (білий, м'який, пухнастий, холодний, під дією тепла розтає, коли мокрий — липиться, сухий — розсипається). За низької температури вода перетворюється на лід. Ознайомити з властивостями льоду (крихкий, прозорий, твердий, гладенький). На початку зими сніг випадає рідко. Бувають холодні тумани, ожеледиця.

Ґрунт. Сформувати у дітей елементарні уявлення про властивості ґрунту взимку: земля замерзає, стає твердою.

Рослини. Сформувати у дітей уявлення про зміни, що сталися в житті рослин: дерева і кущі відпочивають, стоять без листя, не ростуть, не квітують, але вони живі; під снігом — засохлі трав'янисті рослини, коріння рослин спочиває в землі. Рослини взимку потребують нашої охорони, бо у морозні дні гілки дерев легко ламаються.

Продовжувати ознайомлення дітей з кімнатними рослинами (геранню, бальзаміном), умовами, необхідними для їх зростання, формувати практичні та дослідницькі вміння щодо догляду за ними.

Тварини. Продовжувати ознайомлення дітей з різноманітним світом тварин, їх зовнішньою будовою. Сформувати уявлення про зміни, що сталися в житті тварин взимку: відлетіли шпаки, ластівки, стрижі; залишилися ворони, сороки, горобці, синиці; наблизились до наших осель снігурі. Учити дітей розпізнавати лисицю і зайця, зображених на картинах, книжкових ілюстраціях. Виявляти подібні й відмінні ознаки у цих тварин. Ознайомити з правилами охорони птахів взимку.

Познайомити дітей із хом'ячком, морською свинкою (зовнішнім виглядом, способом життя та харчування).

Весна. Продовжувати вчити помічати зміни в природі.

Сонце. На початку весни сонце гріє більше, світить яскравіше, з кожним днем помітно піднімається на небосхилі. Від весняних сонячних променів все навкруги оживає.

Вітер. Вчити розрізняти характерні особливості весняних вітрів: приємний, лагідний, теплий, іноді повіває холодом.

Стан неба. Вчити помічати як з кожним весняним днем небо яснішає. На небі з'являються білі хмари, вони називаються купчастими, сірі важкі хмари зникають.

Опади. Ознайомити з розмаїттям весняних опадів: початок весни буває зі снігом, заметіллю. Весняний сніг сірий, брудний, крихкий. Пояснити дітям, чим корисна тала вода. З потеплінням земля вмивається дощами. Весняні дощі теплі, ясні, незатяжні, корисні для землі і рослин. Наприкінці весни бувають грози з блискавками.

Ґрунт. Продовжувати формувати у дітей уявлення про властивості ґрунту: навесні ґрунт розмерзається, пахне свіжістю, при нагріванні сонцем парує. Пояснити значення ґрунту для рослин, тварин, людини та необхідність його охорони. Залучати до дослідження ґрунту, його збереження на доступних для дитячої праці ділянках (очищати від поверхневого бруду, запобігати витоптуванню).

Вода. Продовжувати формування у дітей уявлень про воду в рідкому стані (прозора, без запаху, розливається, тече); пояснити, для чого потрібна вода рослинам, тваринам, людині; як треба воду використовувати, охороняти.

Рослини. Продовжувати ознайомлення дітей з різноманітними дикоростучими та кімнатними рослинами, умовами їх життя та особливостями догляду; формувати уявлення про частини рослин: (корінь, стебло, листя, квіти): у різних рослин вони не однакові за величиною, формою, кольором, запахом. Дати знання про те, що рослини ростуть в різних умовах — в лісі, парку, на водоймі, в саду, на городі тощо.

Ознайомити зі змінами, що сталися в житті рослин навесні: ранньою весною розпустилися кущики верби (котики), зацвіли береза, осика, ліщина, їхні квіти зібрані у «сережки»; на деревах і кущах поступово набухають бруньки, з яких згодом з'являється листя; на відкритих сонцю місцях можна побачити підсніжники, проліски, фіалки, гусячу цибульку, мати-й-мачуху. У другій половині весни все навколо вкривається молододю зеленню: травою, квітами; буйно квітнуть фруктові дерева.

Закріпити правила охорони рослин весною. Залучати до вирощування квітів (висаджування цибулин лілей, глідюлусів) і городини (картоплі, буряку, бобових, гарбузів, соняшнику).

Тварини. Продовжувати ознайомлення дітей з різноманітним світом тварин як у природному середовищі, так і в домашньому оточенні (звірі, птахи, риби, комахи), з умовами їх існування; формувати уявлення про особливості зовнішньої будови тварин, спосіб їх пересування, живлення.

Навчати дітей порівнювати тварин найближчого оточення за зовнішніми ознаками, способом життя, живлення.

Вчити помічати зміни в житті тварин навесні: прокинулися комахи (метелики, жуки, мухи, мурашки, джмелі, бджоли); на водоймах кумкають жаби; повернулися перелітні птахи: шпаки, ластівки, стрижі, трясогузки; зимуючі птахи (синиці, горобці, граки, ворони, сороки) стають більш активними; заєць та білка змінили хутро на літнє; у тварин з'явилися малята.

Продовжувати вчити дітей дотримуватись правил поведінки у природі.

Літо. Під час ігор, праці та безпосередніх спостережень у природі закріплювати і розширювати знання дітей про літні явища та зміну об'єктів природи у літній період.

Сонце. Продовжувати вчити помічати сезонні зміни у природі: сонце високо піднімається на небосхилі, яскраво світить; дні стають довгі та спекотні.

Вітер. Вчити розрізняти особливості вітрів: слабкий, помірний, сильний. Літній вітер теплий. Іноді влітку віють сильні вітри, що супроводжуються зливами, — буревії та суховії (сухі вітри).

Стан неба, опади. Продовжувати формування у дітей уявлень про те, що влітку небо високе, голубе, перед грозою вкривається темними хмарами. Закріпити знання дітей про літні дощі — короткочасні, теплі, зливові, після яких на небі з'являється веселка.

Ґрунт, вода. Продовжувати формувати у дітей уявлення про ґрунт і воду; властивості, користь для рослин, тварин, людини. Формувати уміння ошадливо використовувати водні ресурси.

Рослини. Ознайомити дітей зі змінами у розвитку рослин влітку: невелика кількість дерев (робінія, липа, катальпа), кущів (шипшина, малина, чорниці) та трав'янистих рослин (кульбаба, спориш, подорожник, в'юнок, кропива) улітку цвіте, а на рослинах, що відцвіли, з'явилися плоди. Продовжувати ознайомлювати дітей з частинами рослин (корінь, стебло, листя, квітки, плоди), функціями, які вони виконують у житті рослин; навчати дітей розрізняти за зовнішніми ознаками групи рослин (дерева, кущі, трав'янисті рослини). Закріпити правила охорони рослин улітку.

Гриби. Продовжувати знайомити дітей із зовнішнім виглядом та видами грибів. Формувати у дітей знання про те, що влітку в лісах починається збір їстівних грибів (лисичок, сироїжок). Продовжувати формувати уміння дітей розрізняти їстівні та отруйні гриби за зовнішніми ознаками.

Тварини. Ознайомити дітей зі змінами в житті тварин улітку: комахами, птахами, тваринами. Продовжувати ознайомлення із зовнішнім виглядом тварин (комахи — мурашки, лимонниця, білана капустияного, кропив'янки, сонечка, туруна; земноводних — жаби; плазунів — ящірки, черепахи; птахів — сірої ворони, грака, голуба, горобця, синиці, шпака, стрижа; звірів — ведмедя, зайця, білки, їжака), їх поведінкою, способами пересування, властивими для них звуками. Закріпити правила охорони тварин улітку. Залучати до облаштування поїлок для птахів і комах на ділянці дитячого садка.

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати розвивати сенсорні здібності дітей у різних видах діяльності.
- Поглиблювати уявлення дітей про елементарну математику: лічбу, обчислення, вимірювання, орієнтування у просторі та часі, що супроводжує всі перцептивні дії.
- Формувати звичку користуватися сенсорними еталонами, набути математичними уявленнями в різних видах діяльності.
- Продовжувати формувати інтерес до занять математикою.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Сенсорні еталони. Збагачувати уявлення дітей про кольори: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, білий, чорний. Вправляти у змішуванні білого та основних кольорів для отримання відтінку основного кольору, називати відтінок від найтемнішого до найсвітлішого. Формувати вміння розрізняти звуки та запахи у навколишньому світі. Вправляти у розрізненні предметів за кольором, формою, величиною та її параметрами (довжина, висота, ширина, товщина). Продовжувати вчити орієнтуватися у частинах доби (ранок, день, вечір, ніч), порах року, визначенні подій у часі — спочатку, потім, пізніше. Продовжувати вчити порівнювати, групувати та упорядкову-

вати предмети, іграшки, картинки за кольором, формою, кількістю, силою звуку, часом тощо.

Формування уявлень про множину. Продовжувати вчити порівнювати групи предметів за кількістю (більше, менше, стільки ж). Вправляти в об'єднанні двох груп предметів і визначенні кількості за допомогою перелічування усіх предметів (у межах п'яти), у вилученні частини предметів за певною ознакою із множини та визначенні кількості предметів в остачі способом перелічування (у межах п'яти). Засвоєння та використання термінів *однаково, порівну, стільки, скільки*.

Формування уявлень про число. Ознайомити дітей з лічбою предметів у межах п'яти. Вчити називати числа у межах п'яти в прямому і зворотному порядках. Вправляти в утворенні числа шляхом додавання 1 до попереднього числа. Вчити визначати місце кожного числа в ряду чисел від 1 до 5. Формувати вміння використовувати кількісну і порядкову лічбу. Сприяти засвоєнню термінів *між, перед (за)*. Ознайомлювати з цифрами у межах п'яти. Вчити співвідносити цифру з числом і число з цифрою в межах п'яти. Вправляти в упорядкуванні числових карток у межах п'яти, в обведенні контурів цифр, клітинок пальчиком, олівцем, заштриховуванні, викладанні з паличок.

Ознайомлення з величиною предметів. Продовжувати вчити порівнювати предмети за величиною та її параметрами: довжиною (*довгий — короткий*), висотою (*високий — низький*), товщиною (*товстий — тонкий*), шириною (*широкий — вузький*). Вправляти в упорядкуванні предметів та умінні позначати словами параметри упорядкованих предметів: *довгий — довший — ще довший — найдовший*. Вчити використовувати умовну міру для порівняння предметів. Сприяти розумінню відносності результату, отриманого за допомогою умовної міри: чим менша умовна міра, тим більший результат; чим більша умовна міра, тим результат менший. Ознайомити з народними умовними мірами (*крок і п'ядь*).

Ознайомлення з формою предметів. Ознайомити дітей з трикутником та чотирикутником. Вчити обстежувати геометричні фігури та визначати сторони, кути, вершини. Продовжувати вчити визначати та порівнювати кількість сторін, кутів, вершин у знайомих геометричних фігурах. Вправляти у розрізненні геометричних фігур (*круг, квадрат, трикутник, чотирикутник*) зі словесним поясненням їхніх характеристик (колір, величина). Вправляти у визначенні форми реальних предметів на основі зіставлення з геометричними фігурами: *книга чотирикутної форми, підставка трикутної форми, блокнот квадратної форми*.

Орієнтування у просторі. Продовжувати формувати вміння орієнтуватися у просторі, позначаючи місцезнаходження своє, предметів та речей словами: *над, під, на, за, поруч, високо, низько*. Формувати розуміння понять *між, посередині, біля, поза*. Вправляти у визначенні напрямків: *вперед-назад, вгору-вниз, зліва направо, справа наліво*.

Орієнтування у часі. Продовжувати формувати уявлення про частини доби (ранок, день, вечір, ніч), часові відношення (*тепер — пізніше, спочатку — потім, учора — завтра*), засвоювати відношення *швидше — повільніше*. Продовжувати вчити розрізняти пори року за їх характерними ознаками.

КОНСТРУЮВАННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати інтерес до конструювання з різноманітних матеріалів.
- Ознайомити з можливостями виготовлення конструкцій з будівельного матеріалу, деталей конструкторів, паперу, природного та викидного матеріалу.
- Навчати конструювати різні моделі за зразком (малюнками, схемами, умовами), розуміти просторові характеристики предметів (*високий — низький, широкий — вузький, довгий — короткий, товстий — тонкий*) та реалізувати ці знання в практичній ігровій та конструктивній діяльності.
- Вправляти дітей у просторовому моделюванні, залучати до виконання колективних робіт.
- Заохочувати вияв творчості дітей, самостійності та ініціативи; підтримувати інтерес дітей до конструювання, пропонуючи цікаву тематику; продовжувати формувати навички створення різних варіантів конструкцій.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Конструювання з будівельного матеріалу. Ознайомити дітей з новими деталями будівельного матеріалу (циліндр, арка, брусок), навчити розрізняти їх, правильно називати і застосовувати відповідно до їх конструктивних властивостей. Вчити дітей самостійно аналізувати схожі об'єкти (визначати в них спільне та відмінне) і на цій основі формувати узагальнені уявлення про них, розвивати вміння диферен-

ціювати схожі елементи. Вчити порівнювати зразок та виготовлену за ним конструкцію.

Закріплювати вміння добирати потрібні для побудови матеріали, планувати послідовність виконання роботи, вчити використовувати будівлі в ігровій діяльності. Створювати варіанти основних конструкцій через перетворення зразків за висотою, довжиною і шириною. Вчити визначати просторові ознаки будівлі (висоту, довжину, ширину) і співвідносити їх між собою; перетворювати конструкції за висотою і довжиною.

Орієнтовна тематика завдань:

— *створення конструкцій з урахуванням розміру іграшок:* «Будинок для ляльки», «Гараж для автомобілів», лялькові меблі, різні варіанти воріт, будинків, подвір'їв;

— *транспорт:* легкові автомобілі, машини з цистернами, потяги, трамваї.

Конструювання з деталей конструкторів. Ознайомити дітей із сучасними настільними та великими конструкторами: пластмасовими, металевими, тематичними тощо. Вчити з'єднувати деталі конструктора різними способами, користуючись мовною інструкцією дорослого, схемами та за потреби додатковими інструментами, що є в наборах.

Орієнтовна тематика завдань: «Казковий будинок», «Вулиця міста», «Загорожа для тварин», «Вежа», «Ялинка», «Космічна ракета», «Пішохідний міст», «Ділянка дитячого садка», конструкції у відповідності до визначеної тематики.

Конструювання з паперу. Продовжувати ознайомлення дітей з конструктивними властивостями паперу, картону шляхом експериментування. Навчати основним способам конструювання з паперу. Формувати вміння добирати розмір і колір паперу відповідно до призначення виробу. Вчити підкреслювати образну характеристику предмета співвідношенням кольорів, допоміжними деталями. Розвивати спостережливість, образне сприйняття. Підтримувати інтерес дітей до створення різноманітних образів. Формувати вміння вводити створену іграшку в структуру загальної композиції. Створювати предмети способом жмакання паперу, намагаючись надати йому певної форми. Вчити складати папір за допомогою різноманітних комбінацій (елементи оригамі): складання квадрата по діагоналі, по прямій навпіл із поєднанням протилежних сторін і кутів.

Орієнтовна тематика завдань:

— *конструювання з паперових кульок, овалів, джгутиків, отриманих шляхом жмакання і скручування паперу:* «Яйце», «Ялинкові прикраси», «Пташка», «Квітка», «Метелик», «Жуки сонечка»;

— конструювання з використанням елементів оригамі: «Рибка», «Сумка», «Скляночка», «Птахи», «Букет квітів».

Конструювання з природного матеріалу. Залучати дітей до сприймання багатства природних форм, кольорів та відтінків, розвивати їх бачення. Формувати вміння аналізувати природний матеріал як основу майбутнього виробу. Розвивати у дітей вміння бачити у природному матеріалі певні образи, спираючись на їх природну форму і фактуру, підкреслювати схожість додатковою обробкою, «опредмечувати», тобто асоціювати з певним предметом, образом. Спонукаати дітей до експериментування з різноманітним природним матеріалом. Вчити виготовляти іграшки із шишок, жолудів, каштанів, підкреслюючи схожість природних форм з предметами та об'єктами навколишньої дійсності за допомогою додаткових деталей.

Орієнтовна тематика завдань:

— викладання намиста, квітки з жолудів, каштанів або чергуючи жолуді та каштани;

— викладання з жолудів, каштанів, шишок, гілочок образів метелика, жука сонечка, сонця;

— конструювання з жолудів, каштанів фігурок на теми: «Пташка», «Рибка», «Їжачок», «Колобок», «Гусінь», «Літачок»;

— конструювання з шишок на теми: «Пташка», «Рибка», «Їжачок»;

— викладання намиста, квітки, метелика, простих візерунків з черепашок.

Конструювання з викидних матеріалів. Заохочувати дітей досліджувати різні види викидних матеріалів, формувати вміння аналізувати такий матеріал як основу майбутнього виробу. Звертати увагу дітей на різні можливості нового використання предметів, що були у вжитку, та залишків різних матеріалів. Ознайомлювати дітей з характерними особливостями цих матеріалів через їхнє дослідження: визначення форми, м'якості чи твердості, еластичності, кольорів. Вчити виготовляти вироби з готових форм без їхньої зміни з добиранням додаткових деталей, створювати предмети відповідно до задуму та призначення виробу. Заохочувати дітей до створення різних варіантів одного виробу. Знайомити дітей з технікою безпеки.

Орієнтовна тематика завдань: «Шапочка для ляльки», «Телевізор», «Щуценья», «Кошеня», «Ведмедик», «Зайчик», «Ялинкові прикраси», «Метелик», «Жук», «Пташка», «Медуза», «Фея», «Лялька».

ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ

Образотворча майстерня

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати емоційну та зорову чутливість, здатність захоплюватись та дивуватись, радіти розмаїттю барв та образів навколишньої дійсності.
- Формувати у дітей позитивне ставлення до образотворчої діяльності, почуття впевненості у своїх можливостях.
- Створювати позитивну емоційну атмосферу на заняттях.
- Продовжувати формувати навички використання різних способів зображення (малювання, ліплення, аплікація).
- Навчати дітей різним прийомам ліплення, аплікації.
- Формувати навички роботи з ножицями, навчати правилам безпеки діяльності.
- Вчити засобами мовлення передавати власні враження від занять образотворчою діяльністю, дитячих робіт на основі прикладу дорослого.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Малювання. Продовжувати вчити дітей користуватися олівцями, пензлем і фарбами, домальовувати деталі, зафарбовувати предмет не виходячи за його контур. Вчити змішувати фарби для утворення іншого кольору, використовуючи ігрові прийоми та нескладне експериментування. Навчати розташовувати зображення на аркуші таким чином, щоб воно мало естетичний вигляд; створювати малюнки, використовуючи різні засоби виразності (колір, форму, композицію). Продовжувати використовувати нетрадиційні техніки малювання, формувати у дітей естетичний смак.

Орієнтовна тематика завдань: «Веселка», «Акваріум», «Ваза», «Котик Мурчик», «Жуки сонечка», «Осіньне дерево», «Ялинковий хоровод», «Зимові візерунки», «Посилка з фруктами», «Захід зимового сонця», «Ой летіли ластівочки», «Стільниковий телефон», «Павич», «Тюльпани для мами», «Зоряне небо», «Їжачок», «Загадки із грядки», «Метелики».

Аплікація. Вчити дітей користуватися ножицями, вирізати по прямій, косій та округлій формах. Вчити дітей охайно користуватися клеєм, пензликами для наклеювання, підставками для пензликів, серветками для промокання. Використовувати для аплікації готові форми з різних матеріалів (засушені рослини, пір'я, клаптики тканин, хутра, пластику тощо). Частково навчати елементам техніки колажу (бажано не використовувати на заняттях продукти харчування, а саме: крупи, макаронні вироби тощо).

Орієнтовна тематика завдань: «Кольорова травичка», «Білетики», «Монетки», «Прикраси на ялинку», «Килимок», «Зимові візерунки», «Санчата», «Вийди, вийди сонечко», «Букет для матусі», «Сади цвітуть», «Вишеньки-черешеньки», «Картата сорочка», «Капітошка і хмаринка», «Улюблені пухнастики».

Ліплення. Продовжувати удосконалювати навички дітей з ліплення. Вчити новим прийомам: загострення та заокруглення країв, вдавлення матеріалу для ліплення у предмети різної форми для отримання відбитку, згинання країв сплющеної форми, згладжування поверхні виробу. Навчати дітей прийомам декорування (виготовлення дрібних деталей та прикрашання ними художнього образу). Сприяти удосконаленню у дітей навичок роботи зі стекою (нанесення рельєфів). Формувати відчуття форми, скульптурної композиції.

Орієнтовна тематика завдань: «Дарунки осені», «Грибна галявинка», «Їжачки», «В гостях у казки» (виготовлення персонажів казок для настільного театру «Рукавичка», «Троє поросят», «Маша і Ведмідь», «Пан Коцький», «Сірко», «Солом'яний бичок» та ін.), «Рамка для фото», «Сервіз для ляльки», «Ваза для квітів».

Музичний калейдоскоп

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати розвиток інтересу до музики, бажання її слухати.
- Викликати емоційний відгук при сприйнятті творів музичного мистецтва.
- Формувати уявлення про авторів музики (композиторів), знайомити з життям та творчістю композиторів, використовуючи показ їх портретів.

- Розвивати уміння розуміти зміст музичних творів.
- Розширювати слухацький досвід та збагачувати музичні явлення дітей.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Слухання музики. Розвивати емоційний відгук на різнохарактерні музичні твори, формувати уміння вслуховуватися в музику або пісню, вчити усвідомлено висловлюватися про їх жанр (марш, пісня, танець) та давати різні визначення про характер музики (весела, радісна, сумна, мрійлива), розширювати словниковий тезаурус дітей та стимулювати дітей до пошуку своїх визначень щодо емоційного змісту музичного твору. Вчити розрізняти дво- та трьохчастинну форми музики, розширювати обсяг знань про засоби музичної виразності (регістр: високий — низький; динаміка: тихо — голосно; темп: швидко — повільно), завдяки яким передається той або інший художній образ (зайчик, автомобіль, дощик тощо). Застосовувати зорову наочність (репродукції картин, ілюстрації, картинки) для появи в уяві дітей певних художніх образів.

Співи. Вчити дітей виразно співати, формувати уміння співати природним голосом, без напруження, чисто інтонувати мелодії з поступовим та стрибкоподібним розвитком у діапазоні re^1 – $сі^1$ (до¹). Вчити дітей брати правильно дихання між короткими музичними фразами, слідкувати за чіткою вимовою слів, співати протяжно, легко, рухливо. Вчити дітей співати виразно та правильно передавати різний характер пісень (веселий, лагідний, бадьорий, кумедний тощо). Формувати у дітей уміння контролювати слухом власний спів та спів сусідів, вчити співати як з інструментальним супроводом, так і без нього, за підтримкою дорослого, підводячи до уміння співати окремі музичні фрази, речення та прості маленькі пісні.

Музично-ритмічна діяльність. Продовжувати формувати у дітей навички ритмічних рухів відповідно до характеру музики; вчити рухатись ритмічно та виразно; самостійно реагувати на зміну дво- або трьохчастинної форми музики, динаміки, регістру; вчити виконувати рухи відповідно до темпу музики та правильно передавати ігрові образи. Розширювати навички виразних рухів: «пружинка», рух у парах та по одному, прямий галоп. Формувати у дітей уміння робити підскоки, прості перешиковування з вільного розташування в колі та навпаки, рухатись у парах по колу, ставити ногу на носок і п'ятку. Продовжувати вчити дітей плавним рухам, тримати руки легко й ненапружено, використовуючи різні предмети (листочки, квіти, стрічки), а також удо-

сконалювати навички основних рухів (біг легкий, стрибки високі, хода святкова).

Гра на дитячих музичних інструментах. Вчити грати на знайомих музичних інструментах (металофон, ложки, барабан, брязкальця) по одному або невеликими групами, відтворюючи ритмічний малюнок співаночок; формувати вміння грати на металофоні прості мелодії, побудовані на одному, двох або декількох звуках; вчити дітей під час гри на музичних інструментах свідомо реагувати на зміни у характері музичного супроводу педагога (змінювати силу звуку: тихіше — голосніше; темп звучання: швидко — повільно).

Орієнтовний музичний репертуар:

— *слухання музики:* «Марш», муз. Р. Шумана; «Марш», муз. О. Гречанінова; «Ранок», муз. Е. Гріга; «Сонячний зайчик», муз. В. Волкова; «Місяць», муз. С. Баневича; «Уночі», муз. М. Осокіна; «Канарка», муз. В. Моцарта; «Горобець», муз. Т. Ломової; «У гості» («Пішки», «На велосипеді», «На машині»), муз. І. Арсеєва; «У лісі» («Зайчик», «Ведмідь», «Лисиця», «Вовк»), муз. Т. Ломової; «Хвороба ляльки» (з «Дитячого альбому»), муз. П. Чайковського; «Нова лялька» (з «Дитячого альбому»), муз. П. Чайковського; «Жартівливий вальс — шарманка», муз. Л. Грабовського; «Дитячий вальс», муз. П. Чайковського; «Старовинний годинник із зозулею», муз. Н. Бачинської; «Музична скринька», муз. Ю. Некрасова; «Метелики», муз. О. Тілічєєвої; «Метелик», муз. Е. Гріга; «Скарга», муз. С. Майкапара; «Маленький жарт», муз. В. Селіванова; «Гопак», укр. нар. танець; «Полька», муз. М. Глінки;

- *наочний матеріал до слухання музики:* «Аю-Даг в туманний ранок» І. Айвазовського; «Озеро Світіязь П.З.» Т. Степанюк; «Місяць» С. Ковальчука; «Зоряна ніч» В. Ван Гога; «Гілка бузку і канарка» Ф. Толстого; «Ранок у сосновому лісі» І. Шишкіна; «Натюрморт з годинником» А. Передаї-Сальгадо; «Краплі роси» О. Самчук; ілюстрація до твору М. Гоголя «Тарас Бульба»;

— *співи:*

- *співаночки:* «Труби, Грицю, в рукавицю», муз. В. Верховинського, сл. народні; «Іде, іде, дід, дід», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Бім-бом», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового; «Пес і кіт», чеська нар. примовка, укр. текст Н. Ткаченко; «Козо, козо, вилий воду», укр. нар. пісня; «Дрібушечки», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Зробимо коло», муз. В. Верховинця, сл. народні;

- *пісні*: «Чарівні слова», муз. Н. Горбенко, сл. Н. Балацької; «Добрим будь», муз. і сл. Н. Горбенко; «Вігерець», муз. В. Мацюка, сл. К. Перелісної; «Співуча осінь», муз. Н. Шевченко, сл. В. Паронової; «Осінь», муз. М. Ведмедері, сл. Н. Краюткіної; «Осінь», муз. І. Кишка, сл. Т. Волгіної; «Золоті листочки», муз. і сл. С. Шевченко; «Кольоровий дощик», муз. М. Ведмедері, сл. Л. Руденко; «Капосний дощик», муз. М. Ведмедері, сл. К. Перелісної; «Прилетіли дві ворони», муз. І. Острроверхого, сл. М. Пономаренко; «Падає сніг», муз. В. Клина, сл. М. Познанської; «Зима», муз. Л. Дичко, сл. В. Лагоди; «Ялинка», муз. О. Швеця, сл. М. Лисича; «Запросини Діда Мороза», муз. В. Верменича, сл. М. Сингаївського; «Новорічна привітальна», муз. і сл. О. та В. Качан; «Новорічний хоровод», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Коляда», муз. О. Зозулі, сл. К. Перелісної; «Ой, щедрівко», муз. І. Острроверхого, сл. В. Кленца; «Зимо, зимо, відступи!», муз. О. Швеця, сл. Л. Компанієць; «Іде весна весела», муз. І. Острроверхого, сл. В. Гальченко; «Встала весна», муз. І. Острроверхого, сл. Т. Шевченка; «Весняні краплини», муз. М. Дремлюги, сл. Г. Бойка; «Пісня про маму», муз. О. Швеця, сл. М. Сингаївського; «Пісня про матусю», муз. і сл. Ю. Михайленко; «Пісня про матусю», муз. А. Олейнікової, сл. Л. Ратич; «Промінці для бабусі», муз. Т. Розякіна, сл. В. Полинок; «Краплинки», муз. і сл. Н. Май; «Ранкова пісня», муз. М. Дремлюги, сл. О. Бродського, укр. текст Л. Клименко; «Лялечка Наталочка», муз. М. Дремлюги, сл. Г. Бойка; «Зелена пісенька», муз. Є. Калюжної, сл. В. Вікторова; «Прилетіла бджілка», муз. К. Мяскова, сл. Г. Бойка; «Ой, журжуравель», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Веселі черевички», муз. А. Філіпенка, сл. І. Кульської;

— *музично-ритмічна діяльність*:

- *вправи*: «Марш», муз. М. Раухверегера; «Марш», муз. І. Берковича; «Вертушки», укр. нар. мелодія, обр. Я. Степового; «Горобчики» (фрагм. з опери «Рогнеда»), муз. О. Серова; «Веселі м'ячики», муз. М. Сатуліної; «Вправа з брязкальцями», «Екосез», муз. О. Жиліна; «Вправа з обручами», лат. нар. мелодія, обр. А. Донас; «Ведмідь і діти», муз. І. Берковича; «Знайди свій колір», білорус. нар. мелодія; «Жуки», угор. нар. мелодія,

- обр. Л. Вишкарьова; «Дудочка», муз. Т. Ломової; «Вправи з квітами», «Вальс», муз. О. Жиліна;
- *музичні ігри*: «Городня-хороводна», муз. Б. Можжевелова, сл. А. Пасової; «Хто швидше займе стільчик», естон. нар. мелодія; «Курочки та півник», рос. нар. мелодія, обр. Г. Фріда; «Квач», муз. Й. Гайдна; «Гра з брязкальцями», муз. Ф. Флотова; «Гра Діда Мороза із сніжками» (фрагм. з балету «Спляча красуня»), муз. П. Чайковського; «Льотчики, на аеродром!», муз. М. Раухвергера; «Веселі музиканти», муз. А. Філіпенка; «Барабанщики», «Марш», муз. Е. Парлова; «Барабанщики», муз. Д. Кабалевського; «Коліскова», муз. С. Левидова; «Знайди собі пару», муз. Т. Ломової;
 - *танці*: «Танок з ляльками», укр. нар. мелодія, обр. М. Лисенка; «Танок — запрошення», укр. нар. мелодія; «Новорічний хоровод», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Танок сніжинок», муз. В. Моцарта; «Танок біля ялинки», муз. В. Курочкіна; «Танок дівчаток та зайчиків», муз. А. Філіпенка; «Веселий танок», муз. В. Семенова; «Танок з бубнами», укр. нар. мелодія, обр. М. Вериківського; «Парний танок», муз. О. Тілічєєвої; «Український танок», укр. нар. мелодія, обр. Г. Левкодимова; «Танок з вітами», муз. І. Ареєва;
- *гра на дитячих музичних інструментах*: «Гоп-гоп», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Іде, іде, дід, дід», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Сію, сію, посіваю», укр. нар. колядка; «Щедрик, ведрик», укр. нар. щедрівка; «Бім-бом», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового; «Пес і кіт», чеська нар. примовка, укр. текст Н. Ткаченко.

Театральна мозаїка

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Дати дітям знання з елементарних основ театрознавства (особливості професії актора, види театральних ляльок, театри нашого міста, правила поведінки в театрі).
- Мотивувати дітей з батьками до відвідувань драматичних та лялькових театрів.

- Продовжувати формувати у дітей уміння емоційно сприймати й відгукуватись на театральні вистави та інсценівки у виконанні дорослих (співчувати, співпереживати разом з акторами, дякувати).
- Вчити розуміти мораль літературного твору, що театралізується (диференціювати поведінку, думки та вчинки позитивних та негативних персонажів, висловлювати свої емоції, почуття й враження вербально й невербально).
- Заохочувати дітей до участі в коротких етюдах на формування елементів акторської майстерності (жести, міміка, інтонація, сценічний рух, сценічне мовлення).
- Заохочувати організацію дітьми театралізованих ігор та лялькових вистав (за участю дорослого та без його участі).
- Спонукаати дітей до відтворення літературних текстів напам'ять у процесі театралізованих ігор та сценічних театральних постановок.
- Залучати дітей до пізнання мистецтва ляльководіння, заохочувати до самостійного керівництва елементарними рухами театральних ляльок.
- Продовжувати ознайомлення дітей з видами настільного театру (театр іграшок із тканини, пластмаси тощо; театр іграшок із природного та викидного матеріалу; театр на олівцях, на воді; театр ложок, коробок, кухлів, масок), театру картинок (театр картинок на картонній основі, фотокартинок та двосторонніх картинок, театр одного малюнка, театр слайд-шоу), стендового (стенд-книжка, книжка-забава, театр на липучках, на магнітах, на прищіпках, на фартуху, театр трансформаток, театр у коробці, на дереві, тіньовий театр, театр-панорама) та іграми-драматизаціями (власне драматизація та ігри-драматизації з ляльками: театр надувних кульок, театр-пуф, театр смикунчиків, кулачковий театр, театр тапок, тупотушок, театр на пружинках, театр бі-ба-бо, театр тростинних ляльок, пальчиковий театр, театр легплеерс).
- Ознайомлювати дітей із основами сценографії (залучати дошкільників та їхніх батьків до виготовлення декорацій, ляльок та інших театральних атрибутів).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Настільний театр іграшок. «Сміливе кошеня» (П. Воронько), театр коробок; «Равлик» (Н. Забіла), «Бабусин песик»; «Колюча розмова» (М. Людкевич), театр ложок; «Маленька Фея» (О. Лоза), театр з природного та викидного матеріалу; «Веселі жабенята» (К. Михайлюк), «Я у ванні» (О. Миронович), театр на воді.

Театр картинок. «Осіння казка» (А. Кох), «Пригода» (Л. Полтава), театр двосторонніх картинок; «Журився їжачок» (П. Ребро), на вибір вихователя, «Коляда про колядку з колядою» (Е. Козак), театр слайд-шоу; «Намалюю» (П. Король), «Зайчик і дощик» (Р. Скиба), театр одного малюнка; «Прибиралочка» (Н. Сиротич), театр фотокартинок; «Віршик про вітер» (О. Лоза), «Розповім вам казку, байку» (М. Підгірянка), стенд-книжка.

Стендовий театр. «Сторож» (В. Крищенко), тіньовий театр; «Груша» (В. Ляшук), театр трансформаток; «Будиночок казковий, п'ятиповерховий» (Н. Забіла), театр на магнітах; «На узліссі» (Н. Сиротич), панорама; «Пісня про ялинку» (М. Рильський), театр на липучках; «Солодка хатка» (П. Глазовий), «Домовик» (Т. Лисенко), театр на дереві, на вибір вихователя; «Як бджілка мед збирала» (А. Кох), театр на липучках.

Ігри-драматизації з ляльками. «Курочка Ряба» (українська народна казка), театр надувних кульок; «Песик, котик і коник» (Р. Завадович), театр-пуф; «Журавлі-журавлики» (П. Воронько); «Колобок» (українська народна казка), театр смикунчиків; «Кошеня» (В. Крищенко), «Мікроби» (Т. Лисенко), кулачковий театр; «Веселий зоопарк» (Г. Гаращенко), «Котик» (М. Підгірянка), театр іграшок біба-бо; «Взимку» (І. Блажкевич), театр на пружинках; «Вони самі винні» (О. Миронович), театр тупотушок; «Рукавичка» (українська народна казка), «Дві кізочки» (М. Коцюбинський), театр тапок; «Гаряча Арктика» (Б. Жолдак), театр тростинних ляльок; «Ріпка», пальчиковий театр, «Про двох цапків» (М. Коцюбинський), театр лег-плеєрс.

Власне драматизація. «Кольорова казка» (Н. Лоцицька), «Зайченятко» (В. Крищенко), «Як кошеня з хвостиком посварилося» (А. Кох), «Поля плаче» (В. Крищенко), «Плаче свинка у калюжі» (Р. Скиба), «Сонячне яблуко» (В. Крищенко), «Сонце та сонечко» (І. Прокопенко).

Літературна скринька

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати відчуття краси художнього слова.
- Вчити виразно читати напам'ять знайомі вірші.
- Формувати інтерес до діяльності в куточку книги.
- Організувати різні види дитячої діяльності за змістом художніх творів.
- Використовувати твори художньої літератури у повсякденні.
- Виховувати бережливе ставлення до книги, прищеплювати бажання лагодити книжки.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Продовжувати знайомити дітей з художніми творами різних жанрів, учити відчувати їх характер, розрізняти жанри: казки та оповідання, вірші, загадки, приказки, прислів'я.

Знайомими з новими казками про тварин, чарівними та соціально-побутовими, казками різних народів світу.

Вчити запам'ятовувати та пригадувати повну назву та автора твору. Продовжувати вчити зосереджено слухати та розуміти зміст казки, оповідання, вірша, сприймати художній твір в єдності думки і почуття; відповідати на запитання за змістом прослуханого, самим запитувати, послідовно переказувати зміст знайомих казок та оповідань, передавати характер персонажів (*лисичка хитра, зайчик наляканий, вовк злий* тощо).

Вчити розуміти мораль та ідею прослуханого твору (чого вчить ця казка (оповідання)); висловлювати оцінно-етичні судження (аналізувати та оцінювати вчинки героїв); запам'ятовувати окремі подробиці, що стосуються героїв, ситуацій, в яких герої знаходяться, їх вчинків тощо; висловлювати своє ставлення до прослуханих творів, їх персонажів.

Учити сприймати засоби художньої виразності творів: помічати особливості побудови розповіді (зачин, повтор, кінцівка), виразні засоби мови (епітети, порівняння).

Вчити співвідносити зміст художнього тексту із власною поведінкою та поведінкою оточуючих; визначати позитивні та негативні риси

персонажів (добрий, злий, чесний, сміливий, ввічливий, жадібний, сором'язливий) і відповідно оцінювати вчинки героїв.

Знайомити дітей з приказками, прислів'ями, вчити розуміти і пояснювати їх прихований зміст.

Залучати до елементарного художнього аналізу віршів (знаходити повтори, добирати римовані слова). Виховувати інтерес до заучування поетичних творів напам'ять (на 6–8 рядків), виразного їх читання; сприяти розумінню почуття, настрою, висловлених автором (веселий, сумний). Учити виразно передавати за допомогою інтонації різний характер поетичних творів (радість, сум, здивування, урочистість, піднесеність). Учити правильно користуватись логічними наголосами, паузами, дотримуючись відповідного темпу і сили голосу. Вчити знаходити рими в тексті віршів (травичка — вербичка, стежки — сережки), виразно розповідати по пам'яті вірші різної тематики.

Орієнтовний перелік творів:

— *твори українського фольклору*: загадки, приказки, прислів'я, веснянки, скоромовки;

— *казки*: «Колосок», «Лисичка-сестричка», «Лисичка та Журавель» (укр. нар. казки); «Дві кізочки», «Про двох цапків» (М. Коцюбинський); «Ледача подушка», «Осінь принесла золотисті стрічки», «Як синичка будить мене» (В. Сухомлинський); «Сльоза (різдвяна казка)» (М. Черемшина); «Квіти» (Є. Ярошинська); «Чорномордєнький» (О. Іваненко); «Чому усміхався трамвай» (В. Довжик); «Олівець-малювець» (Н. Забіла); «Весняна казочка» (Г. Беленька); «Казочка про зайчикову знахідку» (І. Андрусяк);

— *казки народів світу*: «Двоє жадібних ведмежат» (угор. нар. казка); «У Сонечка в гостях» (словац. нар. казка); «Троє поросят» (англ. нар. казка); «Заєць та їжак», «Горщик каші», «Червона Шапочка» (нім. нар. казки в обробці братів Грімм);

— *оповідання*: «Десять робітників» (М. Коцюбинський); «Що найсмачніше» (В. Сухомлинський); «Чого синичка повеселішала» (Ю. Ярмиш); «Дивовижна дружба», «Весна у лісі» (О. Копиленко); «Подарунок Морської Свинки» (Л. Письменна);

— *вірші*: «Сніжинки» (М. Вороний); «Для потішечки» (К. Перелісна); «Облітав журавель» (П. Воронько); «Забудько» (М. Стельмах); «Заєць» (Д. Павличко); «Котики-воркотики» (А. М'ястківський); «Вербові сережки», «Соловейко застудився» (Л. Костенко).

ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати життєву компетентність дитини п'ятого року життя з особливостями психофізичного розвитку.
- Продовжувати формувати мовленнєву і комунікативну компетентності.
- Розвивати пізнавальну й мовленнєву активність, психічні процеси (увагу, сприймання, пам'ять, мислення).
- Формувати та удосконалювати дрібну моторику.
- Розвивати навички співробітництва дитини з дорослими й однолітками.
- Виховувати почуття впевненості в своїх силах, самостійність.
- Забезпечувати емоційне благополуччя дитини.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Продовжувати розвивати сприймання, зорово-моторну координацію (узгодженість рухів рук та очей); формувати уявлення про сенсорні еталони, удосконалювати вміння дитини порівнювати предмети за різними ознаками.

Удосконалювати просторові (*вгорі, поряд, праворуч, ліворуч, позаду тощо*) та часові орієнтації як основу розуміння причинно-наслідкових зв'язків.

Розвивати фонематичний слух, фонематичне сприймання та фонетичний аналіз.

Розвивати слухову увагу, здатність дитини наслідувати та відтворювати ритми слів, коротких речень, окремих рядків віршів (*та-та та та та-та — Падав сніг на поріг; та та-та та-та та-та — Кім зліпив собі пиріг*).

Розвивати артикуляційний апарат. Вчити описувати сюжетні картинки, переказувати нескладні оповідання та казки.

Формувати позитивне емоційне ставлення до ігрової діяльності, інтерес до сюжетної гри; розвивати вміння створювати задум гри та визначати шляхи його реалізації, використовувати предмети-замінники, співпрацювати з іншими дітьми у процесі ігрових дій, брати на себе певні ролі й діяти у грі відповідно до взятої ролі, враховуючи при цьо-

му рольову позицію партнера; розвивати продуктивні види діяльності (малювання, конструювання, ліплення тощо).

Формувати навички співробітництва дитини з дорослими й однолітками, збагачувати позитивний досвід спілкування особливої дитини з людьми довкола і продуктивної взаємодії з однолітками: бажання зрозуміти іншу дитину, допомогти, поступитися, виявити турботу про слабшого, взаємодіяти.

Виховувати самостійність, заохочувати до прояву ініціативи.

У РОДИННОМУ КОЛІ

Спонукаати дитину ставити запитання, заохочувати прислухатись до того, про що її запитують і що відповідають.

Створити повноцінне мовленнєве середовище, намагатися говорити правильно і чітко. З метою розвитку зв'язного мовлення спонукаати дитину розповідати про побачене на прогулянці, на вулиці, в лісі, на річці. Систематично розглядати вдома з дитиною сюжетні малюнки, вчити дитину розкривати причинно-наслідкові, цільові, часові, просторові зв'язки між зображеними подіями. Під час розглядання малюнка з дитиною слід керувати її сприйманням, привертати увагу до деталей, які важко помітити, пояснювати їх значення, якщо вони малозрозумілі, стимулювати висловлювання дитини.

Організовувати ігри дітей з природним матеріалом, оскільки це сприяє розвитку відчуттів і уявлень, пізнавальної діяльності дошкільнят. Наполегливо й терпляче сприяти тому, щоб дитина сумлінно й до кінця доводила розпочату справу: прибирала іграшки, одяг тощо. Особливе значення має позитивна оцінка, якою дорослий підкріплює зусилля малюка.

СТАРША ГРУПА «ФАНТАЗЕРИ-МРІЙНИКИ» (ШОСТИЙ РІК ЖИТТЯ)

ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ

Вікові особливості психічного розвитку дітей

Провідна потреба — у спілкуванні, творчій активності.

Провідна діяльність — творча гра.

Провідна функція — уява.

Особливості віку

Спілкування з дорослим ситуативно-особистісне; прояв до-вільності всіх психічних процесів; у спілкуванні з однолітками відбувається перехід від ситуативно-ділової форми до позаситуативно-ділової; прояв творчої активності в усіх видах діяльності; розвиток фантазії; статева ідентифікація.

Новоутворення: передбачення результату діяльності, активна плануюча функція мовлення, позаситуативно-ділова форма спілкування з однолітками.

Дитина 5–6 років прагне пізнати себе й іншу людину як представника суспільства (найближчого соціуму), поступово починає усвідомлювати зв'язки та залежності у соціальній поведінці та взаєминах людей. У 5–6 років дошкільнята здійснюють позитивний моральний вибір (переважно в уявному плані). Незважаючи на те що, як і в 4–5 років, діти в більшості випадків використовують в мовленні слова-оцінки (*хороший — поганий, добрий — злий*), вони значно частіше починають вживати й більш точні слова для позначення моральних понять (*важливий, чесний, дбайливий* тощо). У цьому віці в поведінці дошкільників відбуваються якісні зміни: формується можливість саморегуляції, тобто діти починають висувати до себе ті вимоги, які раніше висували до них до-

рослі. Так вони можуть, не відволікаючись на більш цікаві справи, доводити до кінця малопривабливу роботу (прибирати іграшки, наводити лад у кімнаті тощо). Це стає можливим завдяки усвідомленню дітьми загальноприйнятих норм і правил поведінки та обов'язковості їх виконання. Дитина емоційно переживає не тільки оцінку її поведінки іншими, але й дотримання нею самою норм і правил, відповідність поведінки своїм морально-етичним уявленням. Проте дотримання норм (дружно грати, ділитися іграшками, контролювати агресію тощо), як правило, в цьому віці можливе лише у взаємодії з тими, хто найбільш симпатичний, з друзями.

У віці від 5 до 6 років відбуваються зміни в уявленнях дитини про себе. Ці уявлення починають включати не тільки характеристики, якими дитина наділяє себе справжню в даний відрізок часу, але й якості, якими вона хотіла б або, навпаки, не хотіла б володіти в майбутньому, і які існують поки як образи реальних людей або казкових персонажів (*Я хочу бути таким, як Людина-Павук; Я буду, як принцеса* тощо). У висловлюваннях виявляються засвоєні дітьми етичні норми. У цьому віці діти значною мірою орієнтовані на однолітків, більшу частину часу проводять з ними у спільних іграх і бесідах, оцінки та думки товаришів стають суттєвими для них. Підвищується вибірковість і стійкість взаємин з ровесниками. Свої переваги діти пояснюють успішністю тієї чи іншої дитини у грі.

У 5–6 років у дитини формується система первинної гендерної ідентичності, тому після 6 років виховні впливи на формування її окремих сторін вже набагато менш ефективні. У цьому віці діти мають диференційоване уявлення про свою гендерну приналежність за істотними ознаками (жіночі і чоловічі якості, особливості прояву почуттів, емоцій, специфіка гендерної поведінки). Дошкільнята оцінюють свої вчинки відповідно до гендерної приналежності, прогнозують можливі варіанти вирішення різних ситуацій спілкування з дітьми своєї та протилежної статі, усвідомлюють необхідність і доцільність виконання правил поведінки у взаєминах з дітьми різної статі відповідно до етикету, зауважують прояви жіночих і чоловічих якостей у поведінці оточуючих дорослих, орієнтуються на соціально схвалювані зразки жіночих і чоловічих проявів людей, літературних героїв і з задоволенням переймають ролі гідних чоловіків і жінок в ігровій, театралізованій та інших видах діяльності. При обґрунтуванні вибору однолітків протилежної статі хлопчики спираються на такі якості дівчаток, як краса, ніжність, лагідність, а дівчатка — на такі, як сила, здатність заступитися за іншого. При цьому якщо хлопчики мають яскраво виражені жіночі якості, то вони відкидаються хлоп'ячим товариством, дівчатка ж

приймають у свою компанію таких хлопчиків. У 5–6 років діти мають уявлення про зовнішню красу чоловіків і жінок; встановлюють зв'язки між професіями чоловіків і жінок та їх статтю.

Істотні зміни відбуваються в цьому віці у дитячій грі, зокрема, в ігровій взаємодії, у якій істотне місце починає займати спільне обговорення правил гри. Діти часто намагаються контролювати дії одне одного, тобто вказують, як повинен поводитись той чи інший персонаж. У випадках виникнення конфліктів під час гри діти пояснюють партнерам свої дії або критикують їх вчинки, посилаючись на правила. При розподілі дітьми цього віку ролей для гри можна іноді спостерігати і спроби спільного вирішення проблем (*Хто буде ... ?*). Разом з тим узгодження дій, розподіл обов'язків у дітей найчастіше виникає ще по ходу самої гри. Ускладнюється ігровий простір (наприклад, у грі «Театр» виділяються сцена і гримерна). Ігрові дії стають різноманітними. Поза грою спілкування дітей стає менш ситуативним. Вони охоче розповідають про те, що з ними сталося: де були, що бачили. Діти уважно слухають одне одного, емоційно співпереживають розповідям друзів (чи групи) або їхнім позитивним якостям (*Вона хороша; Він не б'ється*).

Більш досконалою стає велика моторика. Дитина цього віку здатна до освоєння складних рухів: може пройти по вузькій лавці і при цьому навіть переступити через невеликі перешкоди; вміє відбивати м'яч об землю однією рукою кілька разів поспіль. Вже спостерігаються відмінності в рухах хлопчиків і дівчаток (у хлопчиків — більш рвучкі, у дівчаток — м'які, плавні, врівноважені), у загальній конфігурації тіла залежно від статі дитини. Активно формується постава дітей, правильна манера триматися. За допомогою цілеспрямованої і систематичної рухової активності зміцнюються м'язи і зв'язки. Розвиваються витривалість (здатність досить тривалий час займатися фізичними вправами) і силові якості (здатність до застосування дитиною невеликих зусиль протягом досить тривалого часу).

Спритність і розвиток дрібної моторики проявляються у більш високому ступені самостійності дитини при самообслуговуванні: діти практично не потребують допомоги дорослого, коли одягаються і взуваються. Деякі з них можуть впоратися зі шнурками — просмикнути їх у черевик і зав'язати бантиком.

До 5 років діти оволодівають досить великим запасом уявлень про навколишній світ, які отримують завдяки своїй активності, прагненню ставити запитання та експериментувати. Уявлення про основні властивості предметів ще більше розширюються й поглиблюються. Дитина цього віку вже добре знає основні кольори та має уявлення про від-

тінки, тобто може показати два відтінки одного кольору: світло-червоний і темно-червоний. Діти шостого року життя можуть розповісти, чим відрізняються геометричні фігури одна від одної. Для них не складає труднощів зіставити між собою за величиною велику кількість предметів, наприклад: розставити по порядку 7–10 тарілок різної величини і розкласти до них відповідну кількість ложок різного розміру. Зростає здатність дитини орієнтуватися в просторі. Якщо запропонувати дошкільнику простий план кімнати, то він зможе показати ліжечко, на якому спить. Освоєння часу все ще не зовсім на належному рівні. Відсутня точна орієнтація в порах року, днях тижня. Діти добре засвоюють назви тих днів тижня і місяців року, з якими пов'язані яскраві події.

Увага дітей стає більш стійкою і довільною. Вони можуть займатися не дуже привабливою, але потрібною справою протягом 20–25 хв разом з дорослим. Дитина цього віку вже здатна діяти за правилом, яке задається дорослим (відібрати кілька фігур певної форми і кольору, знайти на малюнку зображення предметів і заштрихувати їх певним чином).

Обсяг пам'яті змінюється не суттєво. Поліпшується її стійкість. При цьому для запам'ятовування діти вже можуть використовувати нескладні прийоми і засоби (підказками можуть виступати картки або малюнки).

У 5–6 років провідного значення набуває наочно-образне мислення, яке дає змогу дитині вирішувати більш складні завдання з використанням узагальнених наочних засобів (схем, креслень тощо) і уявлень про властивості різних предметів і явищ. До наочно-дієвого мислення діти вдаються в тих випадках, коли складно без практичних спроб виявити необхідні зв'язки та відносини. Наприклад, перш ніж керувати машинкою за допомогою пульта, дитина, спочатку пробує, встановлює зв'язок рухів машинки з маніпуляціями кнопок на пульті. При цьому спроби стають планомірними та цілеспрямованими. Завдання, в яких істотно для вирішення зв'язки можна виявити без практичних спроб, дитина нерідко розв'яже подумки.

Вік 5–6 років можна охарактеризувати як вік оволодіння дитиною активною (продуктивною) уявою, яка починає набувати самостійності, відділяючись від практичної діяльності та випереджаючи її. Образи уяви значно повніше й точніше відтворюють дійсність. Дитина починає чітко розрізняти дійсне й вигадане. Дії уяви — створення і втілення задуму — починають складатися спочатку в грі. Це проявляється в тому, що передусім у грі народжується її задум і сюжет. Поступово діти набувають здатність діяти за попереднім задумом у конструюванні і малюванні.

На шостому році життя дитини відбуваються важливі зміни у розвитку мовлення. Для дітей цього віку стає нормою правильна вимова звуків. Порівнюючи свою вимову з вимовою дорослих, дошкільник може виявити власні мовні недоліки. Дитина шостого року життя вільно використовує засоби інтонаційної виразності: може читати вірші сумно, весело або урочисто, здатна регулювати гучність голосу і темп мовлення залежно від ситуації (голосно читати вірші на святі або пошепки ділитися своїми секретами тощо). Діти починають вживати слова для узагальнення, синоніми, антоніми, відтінки значень слів, багатозначні слова. Словник дітей також активно поповнюється іменниками, що позначають назви професій, соціальних установ (бібліотека, пошта, універсам, спортивний клуб); дієсловами, що позначають трудові дії людей різних професій, прикметниками, що відображають якість дій, ставлення людей до професійної діяльності. Дошкільнята можуть використовувати у мовленні складні граматичні конструкції (іменники множини у родовому відмінку), слідувати орфоепічним нормам мовлення, здатні до звукового аналізу простих слів, що складаються з трьох звуків. Діти вчаться самостійно будувати ігрові та ділові діалоги, освоюючи правила мовленнєвого етикету, користуватися прямою й непрямою мовою, в описовому й оповідальному монологах здатні передати стан героя, його настрій, ставлення до події, використовуючи епітети, порівняння. Коло читання дитини 5–6 років поповнюється творами різноманітної тематики, в тому числі пов'язаними з проблемами сім'ї, взаєминами з дорослими, однолітками, з історією країни.

Малюк здатний утримувати в пам'яті великий обсяг інформації, йому доступне читання з продовженням. Діти долучаються до літературного контексту, в який включається ще й автор, історія створення твору. Практика аналізу текстів, робота з ілюстраціями сприяють поглибленню читацького досвіду, формуванню читацьких симпатій.

Підвищуються можливості безпеки життєдіяльності дитини 5–6 років. Це пов'язано із зростанням усвідомленості й довільності поведінки, подоланням езопової позиції (дитина вже здатна стати на позицію іншого).

Розвивається прогностична функція мислення, що дає змогу дитині бачити перспективу подій, передбачити близькі та віддалені наслідки як власних дій і вчинків, так дій і вчинків інших людей.

У старшому дошкільному віці (5–6 років) активно розвиваються планування і самооцінювання трудової діяльності (за умови сформованості всіх інших компонентів дитячої праці). Освоєні раніше види дитячої праці виконуються якісно, швидко, усвідомлено. Стає можливим освоєння дітьми різних видів ручної праці. У процесі сприймання

художніх творів, творів музичного та образотворчого мистецтва діти здатні обирати те, що їм більше подобається (твір, персонаж, образ), обґрунтовуючи вибір за допомогою елементів естетичної оцінки. Вони емоційно відгукуються на ті твори мистецтва, в яких передано зрозумілі їм почуття і стосунки, різні емоційні стани людей, тварин, боротьба добра зі злом.

У старшому дошкільному віці відбувається істотне збагачення музичної ерудиції дітей: формуються початкові уявлення про види і жанри музики, встановлюються зв'язки між художнім образом і засобами виразності, які використовують композитори, формулюються естетичні оцінки і судження, обґрунтовуються музичні вподобання, проявляється деяка естетична вибірковість. При слуханні музики діти виявляють більшу зосередженість і уважність, удосконалюється якість музичної діяльності, творчі прояви стають більш усвідомленими й спрямованими (образ, засоби виразності продумуються та свідомо добираються дітьми). У продуктивній діяльності діти також можуть зобразити задумане (задум веде за собою зображення). Розвиток дрібної моторики впливає на вдосконалення техніки художньої творчості. Дошкільнята можуть проводити вузькі та широкі лінії фарбою, малювати кільця, дуги, робити потрійний мазок з однієї точки, змішувати фарбу на палітрі для отримання світлих, темних і нових відтінків, розбілювати основний тон для отримання більш світлого відтінку, накладати одну фарбу на іншу. Вони у змозі ліпити з цілого шматка глини, моделюючи форму кінчиками пальців, згладжувати місця з'єднання, відтягувати деталі пальцями від основної форми, прикрашати свої роботи за допомогою стеки, розписувати їх. Удосконалюються і розвиваються практичні навички роботи з ножицями: діти можуть вирізати кола з квадратів, овали з прямокутників, перетворювати одні геометричні фігури на інші: квадрат — на кілька трикутників, прямокутник — на смужки, квадрати — на маленькі прямокутники; створювати з нарізаних фігур зображення різних предметів або декоративні композиції.

Діти конструюють за умовами, заданими дорослими, але вже готові і до самостійного творчого конструювання з різних матеріалів. У них формуються узагальнені способи дій та узагальнені уявлення про об'єкти, які вони конструюють.

Орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності дітей шостого та сьомого років життя вдома та у дошкільному навчальному закладі (у робочі дні)

Процеси	Години доби
<i>Вдома</i>	
Підйом та дотримання особистої гігієни	6.30–7.30
<i>У дошкільному навчальному закладі</i>	
Ранкова зустріч дітей, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальне спілкування, ранкова гімнастика	7.30–8.30
Сніданок	8.30–9.00 (9.30)
Ігри, організація різних видів діяльності дітей за освітніми лініями БКДО	9.00–10.30 (9.30–11.00)
Прогулянка	10.30 (11.00)–12.30
Обід	12.30–13.20
Денний сон	13.20–15.20
Поступовий підйом, гімнастика після сну, оздоровчі заходи	15.20–15.50
Полуденок, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, гурткова робота	15.50–16.40
Прогулянка	16.40–18.10
Повернення з прогулянки, вечера, ігри, бесіди вихователя з батьками	18.10–18.45
Повернення дітей додому	18.45–19.00
<i>Удома</i>	
Прогулянка з батьками	19.00–20.15
Спокійні ігри в родинному колі, дотримання особистої гігієни	20.15–20.45
Нічний сон	20.45–6.30 (7.30)

Гранично допустиме навчальне навантаження на дітей протягом тижня

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Ознайомлення із соціумом	3
Ознайомлення з природним довкіллям	2
Художньо-продуктивна діяльність (музична, образотворча, театральна тощо)	5
Сенсорний розвиток	—
Логіко-математичний розвиток	2
Розвиток мовлення і культура мовленнєвого спілкування	3
Здоров'я та фізичний розвиток	3
Загальна кількість занять на тиждень	15
Додаткові освітні послуги за вибором батьків	5
Максимальна кількість занять на тиждень	20
Максимально допустиме навчальне навантаження на тиждень на дитину (в астрономічних годинах)*	8,3

* Максимально допустиме навчальне навантаження визначають шляхом множення загальної кількості занять на тиждень, відведених на вивчення освітніх ліній у віковій групі, на тривалість заняття залежно від віку вихованців.

Здоров'я та фізичний розвиток

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Спрямовувати роботу на збереження здоров'я, покращення показників фізичного розвитку, підвищення опірності організму до несприятливих факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.
- Розвивати уміння доцільно використовувати набутий руховий досвід у самостійній руховій діяльності.
- Забезпечувати усвідомлення дітьми значення рухової діяльності, загартовувальних заходів, засобів оздоровлення

для збереження власного здоров'я та покращення фізичного розвитку, удосконалення функціональних можливостей організму.

- Формувати вміння домовлятися про спільну рухову діяльність, планувати її, обговорювати правила рухливих ігор, особливості виконання фізичних вправ.
- Формувати інтерес та позитивне ставлення до активної рухової діяльності, бажання досягати певних успіхів, долати перешкоди, особисті труднощі, отримувати м'язову насолоду від рухової діяльності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Загартовування. Продовжувати здійснювати комплекс загартовувальних заходів. Забезпечити щоденне достатнє перебування дітей на свіжому повітрі та відповідність їхнього одягу умовам погоди. Під час проведення загартовування здійснювати індивідуальний підхід до дітей, враховуючи стан їхнього здоров'я, ступінь звикання до впливу загартовувальних заходів.

Фізкультурно-оздоровча робота. Виховувати у дітей звичку до щоденного виконання ранкової гімнастики та гімнастики після денного сну (тривалість 8–10 хв).

Привчати дітей гратись у природних умовах з використанням особливостей природного оточення в різні пори року; змагатися у швидкості, спритності.

Проводити на заняттях, які потребують зосередження уваги і тривалого перебування в одноманітній позі, фізкультурні хвилинки. Організувати між статичними заняттями фізкультурні паузи, динамічні перерви.

Проводити щоденні заняття з фізичної культури тривалістю 30–35 хв. Проводити один раз на місяць День здоров'я, два рази на місяць — фізкультурні розваги, два рази на рік — фізкультурні свята. Під час фізкультурних розваг і свят залучати дітей до виконання спільних вправ, ігор, розваг, підтримувати бажання виявляти свої можливості в рухах.

Підтримувати бажання дітей виявляти рухову активність у різних видах самостійної діяльності, брати участь у рухливих іграх і спортивних вправах, виконувати рухові дії за власним бажанням.

Здоров'язбережувальна діяльність. Проводити щоденно ранкову гімнастику з використанням дихальних вправ, хороводних ігор, ігор малої та середньої рухливості, «рухового оповідання», танцювальних рухів, психогімнастики, оздоровчого бігу, точкового масажу після ранкової гімнастики; гімнастику після сну з використанням дихальних та розвивальних вправ для напруження та розслаблення м'язів, доріжки здоров'я; масаж щіточкою, самомасаж стоп ніг.

Проводити щоденно перед початком занять розумового характеру та на статичних заняттях здоров'язбережувальні фізкультхвилинки, хвилинки здоров'я у вигляді гімнастики для очей, дихальної, пальчикової гімнастики, точкового масажу, танцювальних рухів, малорухливої гри.

Щоденно між заняттями робити фізкультпаузи у вигляді гімнастики для очей, пальчикової, дихальної та мімічної гімнастики, масажу рук, точкового масажу, основних рухів, танцювальних рухів, ритмічної гімнастики, рухливих ігор на обмеженій площі малої та середньої рухливості.

Залучати дітей на прогулянці до участі в іграх і фізичних вправах з використанням дихальних вправ, гімнастики для очей, пальчикової, ритмічної, мімічної гімнастики, точкового масажу, елементів релаксації, психогімнастики тощо.

На заняттях з фізичної культури використовувати дихальну та пальчикову гімнастику, елементи релаксації та психогімнастики, фітбол-гімнастику, вправи для напруження та розслаблення м'язів, гімнастику профілактичного спрямування, а також з елементами колекції.

Спільно з медичними працівниками проводити оздоровчо-профілактичні заходи: фітотерапію (вітамінний, заспокійливий чай, відвари та настої, інгаляції з фітонцидами, лікарськими рослинами, сольові, лужні інгаляції), ароматерапію (носія «часникового наміста», зрощення фізичної та музичної зал перед кожним заняттям олією евкаліпту чи хвої, використання аромалампи), полоскання ротової порожнини, горла, профілактичне промивання носової порожнини.

Виховання культурно-гігієнічних навичок. Учити дітей правильно користуватись виделкою, ножем, серветкою, їсти охайно, правильно сидіти під час їди. Привчати сидіти за стіл в охайному вигляді. Розвивати самоконтроль при виконанні правил і застосуванні навичок особистої гігієни.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Ходити у колоні парами та по одному, з перешиковуванням у пари, на носках, широким кроком, зі зміною темпу, ходити зі зміною положення рук (вгору, вперед, в сторони, плескаючи у долоні), приставним кроком вперед, назад, ліворуч, праворуч, змієюю, тривала ходьба у спокійному темпі 35–40 хв; врозтіч, використовуючи весь простір зали (майданчика), не наштовхуючись одне на одного; ходити, взявшись за руки або тримаючись за мотузку, чергуючи з іншими руками, із заплученими очима (3–4 м); схресним кроком, у напівприсіді, спиною вперед, із предметом у руках (гімнастична палиця на плечах, за спиною, перед грудьми; те саме з м'ячем тощо); з переступанням через предмети (кубики, м'ячі), розміщені на підлозі на відстані 30–40 см один від одного, з подоланням перешкод (перестрибнути, підлізти, переступити), перекатом з п'ятки на носок.

Біг. Бігати у колоні по одному і парами, перешиковуватись за певним сигналом (з бігу врозтіч у колону по одному). Пробігати із середньою швидкістю 60–100 м, чергуючи з ходьбою 120–200 м за 1,5–2 хв. Пробігати з максимальною швидкістю 20–30 м. Повільно бігати впродовж 1,5–2 хв. Бігати врозтіч, використовуючи весь простір зали (майданчика), не наштовхуючись одне на одного; бігати, взявшись за руки або тримаючись за мотузку, короткими та широкими кроками, змієюю; на носках, зі зміною темпу, нап'ям, у поєднанні з іншими рухами, змієюю між розставленими в одну лінію предметами, з високим підніманням колін. Пробігати швидко відстань у 10 м (3–4 рази з перервами). Бігати з подоланням перешкод (оббігати предмети, перестрибувати, переступати, підлізати, вибігати на гірку та збігати з неї). Пробігати під мотузкою, яку обертають. Бігати наввипередки (хто швидше) на відстань до 25–30 м. Бігати у середньому темпі 150–200 м. Пробігати повільно 350 м пересіченою місцевістю. Човниковий біг (3x10 м) на швидкість.

Стрибки. Стрибати на місці (ноги навхрест, нарізно, одна нога вперед, друга назад). Стрибати по вузькій доріжці на двох ногах з просуванням уперед на відстань 3–4 м, з обруча в обруч. Підстрибувати до предмета, підвішеного на 15–20 см вище від піднятої вгору руки дитини. Стрибати з висоти 25–30 см, приземлятися м'яко, на носки напівзігнутих ніг з плавним переходом на всю стопу. Стрибати у висоту (20–25 см), зігнувши ноги, з короткого розбігу (1–3 кроки) поштовхом однієї ноги. Перестрибувати з ноги на ногу на місці, просуваю-

чись уперед на 4–5 м. Стрибати на одній нозі (правій, лівій), просуваючись уперед. Стрибки на двох ногах боком (лівим і правим), вперед, назад. Перестрибувати на обох ногах 5–6 предметів заввишки 15–20 см. Стрибати у довжину з 2–3 кроків розбігу поштовхом однієї ноги. Стрибати з висоти 35–40 см. Стрибати у довжину з місця на відстань 80–100 см, приземлятися на обидві ноги з переходом з п'ятки на всю стопу. Стрибати у висоту (25–30 см) з короткого розбігу (3–5 кроків), зігнувши ноги. Зістрибувати з висоти 35–40 см у зазначене місце на відстані 50 см від місця відштовхування. Застрибувати на предмети заввишки до 20 см: колоду, куб, пеньок. Стрибати в довжину з місця та з розбігу через канаву завширшки 60–70 см, приземлюючись на м'який ґрунт. Стрибати у висоту на 35–45 см з розбігу 6–8 м. Стрибати у довжину на 140–160 см з розбігу 8 м. Стрибати через довгу скаалку, обертуючи її вперед і назад. Стрибати з колоди, куба, пенька заввишки 30–40 см у зазначене місце. Перестрибувати на двох ногах 5–6 предметів заввишки 15–20 см.

Кочення, кидання, ловіння, метання. Котити м'яч з попаданням у предмети, зміюкою між предметами. Метати м'ячі діаметром 10–15 см, мішечки з піском вагою 200 г правою та лівою руками на дальність до 4,5–7–8 м способом із-за спини через плече. Влучати у вертикальну та горизонтальну цілі з відстані 2,5–3 м. Кидати м'яч вгору, об землю і ловити його обома руками не менше 10 разів поспіль, однією рукою не менше 4–6 разів підряд; перекидати із однієї руки в іншу. Відбивати м'яч об землю двома руками, стоячи на місці (не менше 10 разів поспіль), з просуванням уперед. Кидати м'яч одне одному від грудей, знизу, із-за голови на відстань 2–2,5 м, з відскоком від підлоги, з оплеском, ловити його з положення сидячи, з поворотом кругом. Кидати м'яч одне одному в русі. Відбивати м'яч об підлогу двома руками та однією (правою, лівою) не менше 10 разів поспіль, просуваючись уперед на 5–6 м. Відбивати м'яч об стінку з оплеском, поворотом, відскоком від землі. Накидати кільця на стрижень (кільцекид) з відстані 2–2,5 м. Метати м'ячі, мішечки з піском вагою 200 г правою та лівою рукою у вертикальну та горизонтальну цілі з відстані 3,5–4 м способом знизу, зверху, із-за спини через плече. Метати м'ячі з-за голови обома руками на дальність, у кільце, прикріплене на відстані 2,2 м від підлоги (землі) способом із-за голови, від грудей. Кидати двома руками набивний м'яч вагою до 1 кг від грудей, із-за голови.

Повзання, підлізання, пролізання, перелізання, лазіння. Повзати накарачка зміюкою між предметами, під дугою, між перекладами поставленої на підлогу драбини. Повзати по лаві, стоячи на колінах, сидячи на п'ятках, підтягуючись руками. Повзати по лаві на животі, відштовхую-

чись руками. Повзати по лаві накарачках, з опорою на коліна, пальці ніг і кисті рук. Пролізати в обруч зверху, знизу, грудьми вперед, лівим та правим боком. Підлізати під дугу, мотузку, палицю, розміщену на висоті 40–50 см, грудьми вперед, лівим та правим боком. Лазити по похилій драбині в упорі стоячи. Повзати по-пластунськи, на передпліччях і колінах, штовхаючи перед собою головою м'яч. Чергувати повзання з іншими видами рухів (ходьбою, бігом, переступанням тощо). Лазити по гімнастичній драбині змінним кроком ритмічно, не пропускаючи щаблів, перелізати приставним кроком з одного прольоту драбини на другий. Повзати по похилій дошці накарачках в упорі на коліна і кисті рук. Повзати накарачках у поєднанні з перелізанням через лаву, підлізанням під неї. Повзати по лаві на грудях та животі, рухаючи кінцівками попеременно. Сидячи на лаві, пересуватись уперед за допомогою рук та ніг. Лазити по гімнастичній стінці, перелізати приставним кроком з одного прольоту на інший, спускатися по похилій дошці. Лазити по гімнастичній стінці, піднімаючись вгору по діагоналі з прольоту на проліт. Стоячи біля канату (жердини), захопити його руками на рівні грудей, потім перехвачувати його руками вгору якомога вище; те саме з положення присівши, переходячи у вис стоячи. Перелізати з похилої дошки заввишки 30–40 см на гімнастичну драбину. Перелізати через лаву (колоду). Підлізати під гілки кущів, дерев грудьми вперед та боком. Лазити по гімнастичній стінці, змінюючи темп. Лазити по мотузчій драбині. Тримаючись за канат, прийняти положення вис лежачи, переступати ногами; прийняти положення вис стоячи, підняти на носки, захопити канат руками над головою, на короткий момент відірвати ноги від підлоги (повиснути); сидячи захоплювати канат стопами.

Рівновага. Ходити по дошці, гімнастичній лаві завширшки 20–25 см і заввишки 30–35 см, по колоді діаметром 20 см прямо і боком, на носках. Ходити по мотузці, приставляючи п'ятку однієї ноги до носка іншої. Присідати на носках після бігу, стрибків, виконувати повороти навколо себе. Стояти на одній нозі. Ходити і бігати в колоні змійкою між розставленими предметами. Ходити і бігати по дошці, покладеній похило (висота — 35–40 см). Переступати через підняті палиці, мотузки на висоті 25–30 см. Ходити по лаві, переступаючи через предмети (набивні м'ячі, куби заввишки 20 см). Ходити приставним кроком по дошці, лаві, тримаючи в руках палицю, м'яч, переступаючи через палицю, мотузку, закріплені на висоті 25–30 см. Ходити по лаві, посередині присісти й повернутися кругом. Ходити по мотузці завдовжки 8–10 м, покладеній на підлогу прямо, по колу, зигзагоподібно, з мішечком вагою 500 г на голові. Стояти на одній нозі, друга відведена назад, руки в сторони, вгору, робити «ластівку». Стояти на одній нозі, друга зігнута, на

колiні мiшечок з пiском. Стоячи на гiмнастичнiй лавi (колодi), пiднiматись на носки, опускається на всю стопу (виконувати 3–5 разiв). Стояти на гiмнастичнiй лавi на однiй нозi, чергувати праву i лiву ногу. Ходити i бiгати по горизонтальнiй i похилiй лавi. Ходити по лавi (колодi) з мiшечком вагою 500 г на голoвi. Ходити по лавi з нахилами, збираючи або розкладаючи кубики, мiшечки з пiском. Ходити по лавi, прокочуючи м'яч двома руками перед собою. Ходити по рейцi гiмнастичноi драбини з пiдтримкою. Пiсля бiгу, стрибкiв присiдати на носках, руки в сторони; зупинятись i стояти на однiй нозi, руки на пояси. Стоячи на гiмнастичнiй лавi (колодi), пiднiматись на носки, повертатись на носках, руки в сторони, вгору, на пояси, робити «ластiвку». Крутитись парами, тримаючись за руки.

Загальноорозвивальнi вправи. Вправи виконують з рiзних вихiдних положень (стоячи, сидючи, лежачи), використовуючи обручi, палицi, скакалки, м'ячi та iншi предмети.

Вправи для рук i плечового пояса. Приймає рiзні вихiдні положення: руки перед грудьми, руки до плечей (лiктi опущенi, лiктi в сторони). З першого положення розводити руки в сторони, випрямляти вперед, розгинаючи в лiктях; з другого — пiднiмати руки вгору, розводити в сторони долоньями вгору. З положення руки за голoву розводити руки в сторони, пiднiмати вгору. Пiднiмати руки вперед-вгору зi зчепленими в замок пальцями (кистi повертати всередину тильною стороною). Пiднiмати обидвi руки вгору-назад по черзi й одночасно. Пiднiмати i опускає кистi, стискати i розтискати пальцi.

Вправи для нiг. Переступати на мiсцi, не вiдриваючи вiд опори пальцi нiг. Присiдати кiлька разiв поспiль, з кожним разом нижче; пiднiмати пряму ногу вперед махом. Робити випад уперед, у сторону, тримаючи руки на пояси, виконуючи руками рухи вперед, у сторону, вгору. Захоплюючи предмети пальцями нiг, трохи пiднiмати i, опускаючи, перекладати або пересувати їх з мiсця на мiсце. Просуватись приставними кроками в сторону на п'ятках, спираючись пальцями нiг на палицю, канат.

Вправи для тулуба. Стати до стiни без плiнтуса, притиснутись до неї потилицею, плечима, спиною, сiдницями i п'ятками, пiднiмати руки вгору i опускає їх униз. Притиснувшись спиною до гiмнастичноi драбини, взятись руками за рейку (на рiвнi стегон), по черзi пiднiмати зiгнутi й прямi ноги. Стоячи обличчям до гiмнастичноi драбини на вiдстанi витягнутих рук, узятись руками за рейку на рiвнi пояса, нахилитись прогинаючись. Повертатись, вiдводячи руки в сторони (з положення перед грудьми), за голoву. Нахилятись вперед, намагаючись торкнутись пiдлоги долоньями, пiднiмати за спиною зчепленi руки.

Тримаючи руки вгорі, нахилитися в сторони. Прийняти упор присівши; з упору присівши переходити в упор присівши на одній нозі, відводячи другу ногу в сторону. Стоячи на колінах, сідати на підлогу праворуч від колін. Лежати на спині, рухати ногами; підтягати голову, ноги до грудей — групуватися. Лежачи на животі, упиратися руками, випрямляти їх, трохи піднімаючи голову і плечі. Підтягатися на руках, просуваючись по гімнастичній лаві.

Танцювальні вправи. Починати та закінчувати рухи відповідно до музичної фрази. Виконувати приставні кроки з присіданням, крок галопу; змінювати характер рухів на швидкий, пошквалений; точно виконувати ритмічний малюнок. Чергувати простий і дрібний кроки, виконувати перешиковування у колі. Розходитись та сходитись парами. Творчо застосовувати знайомі танцювальні дії.

Шиккування і перешиковування. Самостійно шикуватися в колону, шеренгу по одному, парами, в коло, перешиковуватися з однієї колони в три, чотири через центр трійками, четвірками; повертатися праворуч і ліворуч. Розмикатися в колоні на відстань витягнутих рук уперед, у шерензі, колоні — на відстань витягнутих рук у сторони.

Рухливі ігри та ігрові вправи

Ігри з ходьбою, бігом, на утримання рівноваги: «Птахи і зозуля», «Гуси-лебеді», «Ми — веселі діти», «Чия ланка швидше збереться?», «Зроби фігуру», «Каруселі», «Хто перший?», «Мишоловка», «Квач», «Карасі й щука», «Хитра лисиця», «Шпаки», «Піжмурки».

Ігри з повзанням і лазінням: «Спритні ящірки», «Веселі мавпочки», «Жуки на галявині».

Ігри з киданням та ловінням предметів: «Мисливці і зайці», «Цілься краще», «Серсо», «Підкинь і злови», «Не давай м'яч», «Кільцекид».

Ігри зі стрибками: «Вудочка», «Хто краще стрибне?», «Чижик у клітці», «Не боюсь!», «Снігурі і кіт», «Не лишайся на підлозі».

Ігри на орієнтування у просторі: «Горюдуб», «Відгадай, чий голосок», «Заборонений рух», «Бережи предмет», «Чий вінок кращий?», «Чарівний дзвіночок».

Ігри на обмеженому місці (на веранді, під навісом): «Усім вста ти», «Пінгвіни», «Хрюкай, поросятко», «Літає — не літає», «Фігури», «Черепашки», «Вудочка», «Фанти».

Ігри за столом: «Передай морський камінчик», «Веселі читачі», «Підніми брусочок», «Силачі», «Піаніно», «Закоти кульку у ворота», «Ти уважний?».

Атракціони: «Перенеси м'ячі», «Дракончики», «Хто більше збере м'ячів?», «Хто перший схопить мотузку?», «Збери шишки», «Хто швидше перенесе тенісні м'ячики?», «Бій півнів».

Естафети та змагання: «Струмок», «Передай м'яч», «Садіння картоплі», «М'яч назустріч», «Вершники», «Постав кеглю», «Вантаження кавунів».

Українські народні рухливі ігри: «Веребей», «Яструб і курчата», «Вуж», «Гречка», «Бездомна лисиця», «Панас», «Рибалки й рибки».

Доріжка перешкод. Виконувати послідовно такі вправи: біг, підлізання під дугу, пролізання в обруч, ходьба по колоді (лаві), стрибок у глибину, бігом повернутись на місце старту.

Ігри спортивного характеру

Бадмінтон. Учити правильно тримати ракетку і відбивати волан ракеткою, спрямовуючи його у протилежний бік. Грати одне з одним (з вихователем), рухаючись майданчиком. *Ігри та ігрові вправи:* «Не впусти», «Відбий волан», «Влуч у ціль», «З руки в руку», «Воланом у коло», «Волан назустріч волану».

Городки. Кидати бити збоку з правильного вихідного положення. Знати кілька фігур (3–4). Уміти вибивати городки з кону (6 м) і напівкону (3 м). *Ігри та ігрові вправи:* «Хто далі кине?», «Збий кеглю».

Баскетбол. Передавати м'яч одне одному обома руками від грудей, однією рукою від плеча. Ловити м'яч, який летить, на різній висоті. Вести м'яч правою та лівою руками з відскоком від землі (підлоги). Кидати м'яч у кошик обома руками від грудей, знизу, зверху, грати за спрощеними правилами. *Ігри та ігрові вправи:* «У кого менше м'ячів», «Кого назвали, той ловить м'яч», «М'яч ведучому», «М'яч у повітрі», «Попади м'ячем у кільце».

Футбол. Виконувати удари по м'ячу з місця та з розбігу. Вести м'яч правою та лівою ногами. Зупиняти м'яч, який котиться, підшвою або внутрішньою стороною стопи, відбивати його у зворотному напрямі. Ударяти м'ячем об стінку кілька разів підряд. Передавати м'яч ногою одне одному в парах на відстані 3–5 м. Влучати м'ячем у предмети (булави), забивати м'яч у ворота. Грати за спрощеними правилами. *Ігрові вправи:* «Влуч у ворота», «Влуч у кеглю», «Проведи м'яч», «М'яч у стінку», «Точний пас», «Гол у ворота».

Хокей. Прокочувати шайбу (маленький м'яч) ключкою одне одному в парах. Прокочувати шайбу (м'яч) ключкою в заданому напрямі; забивати її у ворота. Вести м'яч (шайбу) ключкою, не відриваючи її від м'яча, прямо і «змійкою». Грати за спрощеними правилами. *Ігрові вправи:* «Забий шайбу у ворота», «Збий городок», «Естафета з шайбою (м'ячем)».

Вправи спортивного характеру

Катання на санчатах. Кататися з гірки по одному, по двоє. *Ігри та ігрові вправи:* «Встигни першим», «Гонки санчат», «Два на два», «Хоровод із санчатами», «На санки!», «Швидкі запряжки».

Ходьба на лижах. Ходити поперемінним ковзним кроком з палицями. Виконувати повороти на місці переставленням лиж навколо п'яток ліворуч і праворуч, а також у русі. Підніматись на гірку, ступаючи кроком драбинкою, спускатись зі схилу в середній стійці (тримаючи зігнутими ноги в колінах) без палиць. Самостійно брати, ставити лижі на місце, знімати і надівати їх, переносити під рукою. *Ходьба на лижах у повільному темпі на відстань до 1,2–1,5 км. Ігри та ігрові вправи:* «Дожени», «Гонки на одній лижі», «Швидко вгору», «На лижах з гірки», «Підніми», «Естафети на лижах».

Катання на велосипеді. Кататися на двоколісному велосипеді по прямій, виконувати повороти праворуч та ліворуч. Кататись на самокаті, відштовхуючись правою або лівою ногою. *Ігри та ігрові вправи:* «Хто швидше», «Естафетні гонки», «Проїдь по прямій», «Дістань предмет».

Плавання. Ходити та бігати по дну басейну грудьми та спиною вперед, допомагаючи гребковими рухами рук. Вистрибувати з води якомога вище, відштовхуючись долонями, та падати у воду. Занурюватися з головою у воду, затримуючи дихання, відкриваючи очі, збирати предмети, які знаходяться на дні басейну. Чергувати повний вдих з інтенсивним видихом у воду (8–10 разів). Виконувати видих у воду під час ковзання на грудях. Виконувати вправи «Поплавець» та «Медуза», вправи для оволодіння плаванням у стилі «краль», плавати зручним способом. *Ігри у воді:* «Фонтан», «Море хвилюється», «Поїзд у тунелі», «Каруселі», «Рибалки», «Хоровод», «Сом у сітці».

Піші переходи (дитячий туризм)

Піші переходи, прогулянки за межі ДНЗ. Ходити у природному для дітей темпі у два переходи (по 30–35 хв кожний). Під час прогулянок за межі ДНЗ виконувати основні рухи, загальнорозвивальні вправи, рухливі ігри, ігрові вправи у природних (незвичних) умовах, поєднувати пізнавальну та рухову активність, збагачувати словник дітей такими поняттями, як: турист, піший похід, компас, привал, збір.

МОВЛЕННЯ ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати виховувати любов до рідної мови.
- Формувати культуру мовного спілкування.
- Виховувати звукову культуру мовлення.
- Сприяти лексичному розвитку — збагачувати й активізувати словник дітей назвами предметів, якостей, дій, антонімами, епітетами, омонімами, скоромовками, загадками, приказками, прислів'ями; сприяти поглибленому розумінню значення і смислових відтінків слів і словосполучень, оволодінню узагальненнями; уточненню значення слів, засвоєнню їх багатозначності; активізації словника у різних мовленнєвих ситуаціях.
- Удосконалювати граматичну правильність мовлення — правильно вживати форми слів та сполучати їх в різних типах речень.
- Розвивати зв'язне мовлення — учити доречно відповідати на різні види запитань, звертатися із запитаннями; в розмові із співрозмовником чітко, точно, зрозуміло для інших виражати свої думки, прохання, наміри, бажання у ввічливій формі.
- Формувати вміння користуватися різноманітними способами спілкування — словесними, мімічними, пантомімічними залежно від життєвої ситуації; запам'ятовувати та переказувати казки, оповідання, складати різні види розповідей; розвивати мовленнєву та пізнавальну активність, спонукати до словесної творчості.
- Навчати елементів грамоти — сприяти усвідомленню дитиною мовлення шляхом практичного ознайомлення з елементами мови (реченням, словом, складом слова, звуком, буквою).
- Формувати вміння проводити звуковий аналіз мовлених слів різної звукової структури, давати характеристику звука, що виділяється в мовленому слові, визначати місце наголосу в словах; вчити алгоритму усвідомленого читання складів, слів у межах вивчених літер; готувати руку дитини до письма.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У світі звуків. Формувати вміння правильно вимовляти всі групи звуків рідної мови відповідно до норм орфоепії. Зокрема, вправляти у вимові слів зі збігом приголосних (*книга*); з африкатами [дж], [дз] (*бджілка, дзвоник*); учити чітко розрізняти у вимовлянні і на слух групи приголосних звуків; правильно вимовляти слова і фрази за допомогою наголосу, інтонації, відповідно до темпу, що відповідає нормам літературної вимови.

Продовжувати вчити римувати слова (*колобок — колосок; вагон — вазон*), в тому числі імена (*Максим — Вадим, Яринка — Даринка* і т.п.) та клички тварин. Виховувати критичне ставлення до фонетичних помилок, прагнення до фонетичної правильності та виразності мовлення.

Слово до слова — зложиться мова. Продовжувати активізувати словник дітей різними частинами мови відповідно до тем: «Родина», «Людина серед людей», «Наш дитячий садок», «Навколо нас працюють усі», «Техніка навколо нас», «Україна — рідний край», «Свята», «Тварини: дикі та свійські», «Рослини: фрукти та овочі» тощо. Поповнювати лексичний запас дітей словами — назвами предметів, дій, якостей, властивостей предметів; збагачувати кількісний склад лексики скоромовками, загадками, приказками, учити розуміти їх та пояснювати їх зміст; розвивати уміння добирати слова з протилежним значенням (антоніми): *добрий — злий*; близькі за значенням слова (синоніми): *радісний, веселий*; багатозначні слова (омоніми): *сонечко, ручка, кран; сніг падає, світло падає*; образні порівняння: *багатий, як земля; гарна, як квітка*. Учити вживати слова при визначенні якостей і властивостей об'єктів, що характеризують зовнішність, риси, поведінку людей і тварин; добирати слова, що виражають емоції, стани: *настрій веселий, сумний*. Поповнювати словник узагальнюючими словами (видовими): *природа, професія, країна*; родовими: *кімнатні рослини, військові професії, міста України*. Стимулювати образне вживання слів: *умиватися росю*. Практично ознайомити з деякими фразеологізмами: *голодний як вовк; у рот води набрати — ні пари з вуст; давати хropaка — спати*. Розвивати пізнавальний інтерес дітей до незнайомих та малознайомих слів та їх тлумачення.

У країні граматики. Вправляти у вживанні складних форм знайомих слів. Учити вживати різні форми слів для назви одних і тих самих об'єктів (*заєць, зайчик, зайченя*), утворювати назви малят тварин (*жаба — жабеня*), в тому числі з пестливими суфіксами (*кошенятко, ведмежатко*), назви тварин жіночого роду від іменників чоловічого

роду і навпаки: *гусак — гуска; лисиця — лис*; ознайомлювати з назвами професій (*вихователь, учитель, лікар, пожежник, військовий, будівельник*). Учити узгоджувати різні частини мови в роді, числі й відмінку; утворювати жартівливі слова: *помагайлик, любуся*; впізнавати спільно-кореневі слова: *мир — мирний; яблуко — яблучний*, самостійно та за завданням вихователя добирати такі слова; здогадуватися про зміст незнайомих слів. Учити самостійно будувати прості й складні речення із сполучниками: *а, але, то... то, адже, якщо, тому що* та ін. в іграх, розмовах і бесідах, різних видах розповідей, граматично правильно змінювати в них слова; вживати вставні слова (*мабуть, здається, певне*) та порівняльні звороти із сполучниками (*мов, немов*). Розвивати уміння здогадуватися про зміст незнайомих слів. Виховувати критичне ставлення до граматичних помилок, прагнення до чистоти і граматичної правильності мовлення.

Ми розмовляємо. Розвивати вміння починати, підтримувати розмову, будувати різні форми діалогу. Привчати слухати співрозмовника незалежно від міри своєї прихильності до нього; чітко і зрозуміло для інших відповідати на запитання різного характеру (за змістом об'єкта спостереження, за змістом літературних творів, дидактичних та художніх картин, на запропоновану тему); вправляти у налагодженні стосунків, спонукати звертатися із запитаннями, виявляти ініціативу в діалогах, полілогах (етичного характеру: «Про ввічливість», «Про дружбу», «Бережи свої та громадські речі» тощо; пізнавального характеру: «Меблі», «Одяг і взуття», «Тварини», «Рослини», «Професії», «Транспорт» тощо). Підтримувати інтерес дітей до спілкування з однолітками в різних видах діяльності; продовжувати вчити відтворювати діалог дійових осіб в рухливих, із співом та діалогами, народних, творчих іграх (іграх-драматизаціях, інсценуваннях, театралізованих), в уявних сюжетних ситуаціях; сприяти засвоєнню етичних способів налагодження стосунків із партнерами по грі чи сцені (допомагати одне одному, вступати у діалог, помічати та називати акторські чи режисерські уміння одне одного); привчати творчо та доречно застосовувати для цього різноманітні способи спілкування — словесні, мімічні, пантомімічні залежно від ситуації.

Ми розповідаємо. Розвивати інтерес і бажання дітей розповідати за власною ініціативою та за пропозицією вихователя: самостійно, зв'язно, послідовно, зрозуміло для інших ділитися власним досвідом про події, знайомий предмет, тварину, рослину, людей, за якими безпосередньо спостерігають, та описувати їх з пам'яті; усвідомлено переказувати казки, оповідання без допомоги вихователя (стимулювати вживання мовних та позамовних засобів виразності); давати характе-

ристику вчинків персонажів; самостійно складати описові та сюжетні розповіді за дидактичною картиною (за серією картин), чітко зазначати місце і час дії, придумувати події, що передують тим, які відтворені на картинах, чи є продовженням їх змісту. Спонукаати до словесної творчості: самостійно складати казки, короткі історії з включенням образів, які уособлюють ляльки та інші сюжетні іграшки, предмети, тварини, рослини; описувати добре знайомі репродукції художніх картин. Прищеплювати навички пояснювального мовлення в ході ігрової, художньо-мовленнєвої, образотворчо-мовленнєвої та інших видів діяльності; вчити повідомляти назву гри, пояснювати правила, описувати ігрові елементи та дії, умови виграшу чи програшу. Стимулювати прагнення дітей до самореалізації у режисерському задумі чи акторській імпровізації, заохочувати внесення авторських творчих фрагментів чи неочікуваних сюжетних поворотів у знайомий сценарій. Сприяти розвитку уяви, мислення, пізнавальної та мовленнєвої активності, ініціативності.

Варіативна складова

Навчаємося елементів грамоти. Розподіл програмових завдань і змісту підрозділу є умовним. Кожен педагог, плануючи роботу з дітьми, має спиратися не лише на вікові, але й на індивідуальні особливості вихованців. Тому темп засвоєння дітьми пропонуваного знання, вміння на заняттях та у повсякденні може бути різним. Гра залишається провідною діяльністю дітей цього віку. Тому процес навчання дітей на заняттях необхідно здійснювати в ігровий спосіб з широким застосуванням ігор різної складності (дидактичних, рухливих із співом та діалогами, народних, творчих та ін.).

У повсякденні в іграх відбувається практичне закріплення правильного вживання відповідних термінів в активному мовленні, удосконалюється вміння проводити звуковий, складовий аналіз і синтез слів різної звукової структури, усвідомлене читання складів, слів, простих речень тощо.

Робота зі словом. Формувати уявлення про слово (його значення), учти ставити запитання до слів (*Хто? Що? Що робить? Який? Яка? Яке? Які?*), стимулювати до усвідомленого вживання понять «слова-назви», «слова-дії», «слова-ознаки». Дати уявлення про слова з різною тривалістю звучання (довгі та короткі слова): *кіт — кошеня — кошенятко*; вчити утворювати слова із заданим звуком (звуками). Продовжувати удосконалювати вміння ставити запитання до мовлених слів різної звукової структури; стимулювати до активного вживання понять.

Робота над реченням. Ознайомити з терміном «речення». Формувати навички впізнавання речень у зв'язних висловлюваннях, що складаються з двох-трьох речень. Вчити поділяти речення на слова, складати прості речення з 2–6 слів за сюжетними малюнками, предметними картинками, предметами, з досвіду, зображати схему до мовленого речення. Формувати вміння чути й виділяти окремі слова з речень. Вчити складати речення з прийменниками і сполучниками (словами-помічниками): *Іринка їде на роликах*. Закріплювати знання про те, що слова в реченні вимовляються в певній послідовності. Формувати вміння складати речення за графічними схемами; самостійно будувати схеми до речень, пропорованих вихователем чи самостійно складених дітьми.

Робота над звуками мови. Формувати вміння розрізнати на слух і правильно інтонувати звуки в словах різної звукової структури (*д-д-д-у-б*; *з-и-м-м-м-а*; *в-о-в-к-к-к-к*), робити звуковий аналіз слів, що складаються з 3–4 звуків: встановлювати послідовність звуків у мовленому слові нейтральними фішками. Дати практичне уявлення про голосні, приголосні (м'які й тверді) звуки мови, ознайомити з їх умовним позначенням (○ — голосний; ■ — твердий приголосний; = — м'який приголосний) та вчити правильно вживати відповідні терміни. Продовжувати закріплювати вміння проводити звуковий аналіз слів різної звукової структури, давати характеристику звуків за допомогою умовних фішок, мотивувати свій вибір; добирати слова із заданим звуком (звуками).

Удосконалювати вміння робити звуковий аналіз слів різної звукової структури за допомогою умовних фішок та усно без них; називати слова з певним звуком (звуками), за запропонованою схемою; визначати у слові «зайві» звуки чи ті, яких бракує.

Робота над складовою структурою слова. Формувати практичне уявлення про склад (частина слова, злиття приголосного з голосним). Вправляти у поскладовому промовлянні слів, лічилок, утішок, віршів. Учити ділити на склади слова різної складової структури: двоскладові без збігу приголосних на межі складоподілу (*мама*); трискладові з відкритими складами (*калина*); односкладові (*жук*); багатоскладові з різною складовою структурою (*велосипед*, *метро*). Учити визначати різними способами кількість складів у слові. Практично ознайомити зі складотворною роллю голосних звуків. Дати уявлення про наголошений склад, наголос; учити визначати наголос у слові та його місце в структурі складу, самостійно вимовляти слова з наголосом. Учити дітей усвідомлено вживати відповідні терміни. Вправляти у поскладовому промовлянні лічилок, утішок, віршів.

Ознайомлення з буквами (літерами). Формувати початкове уміння усвідомленого читання. Дати практичне уявлення про букву (бачимо і пишемо). Засвоєння букв, які позначають голосні (*а, о, е, у, и, і*) та приголосні звуки (*м, м', н, н', л, л', в, с, с', т, т', к, к'*), та інших букв. Учити робити елементарний звуко-буквений аналіз слів: послідовне називання звуків слова, викладання його з букв розрізної азбуки, називання букв. Навчання основного способу читання — злитого прочитання двох букв, що позначають сполучення приголосного з голосним (злиття). Формувати початкові вміння читати склади (слова) простої «ПГ» (*ма, на*), «ГП» (*ам, ан*) та ускладненої структури типу «ППП» — *лис*; ПГ ПП — *ліс*; двоскладові слова найпростішої структури: *ау, уа, мама, тато*; трискладові слова із прямих складів — *лиmoni, молоко* та двоскладові слова із збігом приголосних звуків й відповідних літер: *слива, місто*; усвідомлено читати прості речення з 2–4 слів у межах вичених літер; інтонувати розповідні та питальні речення.

Підготовка руки дитини до письма. Удосконалювати рухові навички, розвивати окомір, дрібні м'язи п'ястка руки та пальців дитини. Ознайомити дітей із зошитами в клітинку та лінію (обкладинка, сторінки, поля, рядок), правилами роботи із ним, вчити орієнтуватися в зошиті. Вчити правильно тримати олівець трьома пальцями: великим, вказівним і середнім; писати в зошиті простим м'яким олівцем з коротким вістря. Учити ставити крапки на лініях та між ними; проводити похилі лінії між двома лініями, прямі лінії з крапками тощо. Вчити заштриховувати у межах контуру (трикутник, квадрат, круг), не відриваючи руки, орієнтуватись у напрямках (згори вниз, зліва направо) та заповнювати простір переривчастими, прямими, похилими, горизонтальними, вертикальними симетричними лініями; проводити прямі, похилі, довгі та короткі, ламані лінії, малювати предмети з прямих, похилих, ламаних ліній (трикутники, намет, ялинка, цеглинка, човник тощо).

Учити штрихувати готові контури (будиночок, барабан, чашка) в обмеженому просторі, чергувати вертикальні, горизонтальні й похилі штрихові лінії, малювати предмети округлої форми, напівовальні, овальні лінії (жолуді, яблука, лимон, слива, жук, місяць тощо), штрихувати предмети напівовальними лініями (шишка, рибка, кукурудза тощо), формувати візерунки з округлих, овальних, напівовальних ліній. Підготувати руку дитини до безвідривного проведення хвилястих, дугоподібних ліній; малювання візерунків з неперервної хвилястої та суцільної дугоподібної ліній, спіралеподібних ліній (лубок), закруток (гачки), прямих і похилих ліній з петлями внизу й вгорі, вчити проводити суцільну колову лінію.

ДИТИНА В СОЦІУМІ

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Поглиблювати знання дітей про предметний світ, привертати увагу до значення краси та привабливості предмета, доцільність розташування красивих речей у приміщеннях.
- Продовжувати вчити дітей називати суттєві ознаки й особливості предметів, розуміти взаємозв'язок між їх властивостями, будовою та матеріалом, з якого вони вироблені.
- Виховувати естетичний смак, охайність, відчуття необхідності порядку та чистоти.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Поглиблювати знання дітей про особливості будівництва українського національного житла, його зовнішнє та внутрішнє оздоблення. Розширити знання про предмети народного побуту, особливості їх виготовлення. Учити помічати красу міської архітектури, доцільність споруд, структурних елементів будинків. Дати дітям знання про будівлі соціального призначення (поліклініка, пошта тощо). Спонукаати їх самостійно моделювати споруди навколишнього світу.

Продовжувати вчити дітей орієнтуватися у приміщеннях та на ділянці дитячого садка. Виховувати бережливе ставлення до предметів загального користування.

Розширювати знання дітей про національний одяг та взуття різних регіонів України та інших країн світу, про призначення одягу та доцільність використання в різних ситуаціях.

Поширити знання дітей про будову та призначення побутових приладів. Закріпити правила безпечного поводження з технікою.

Поглиблювати знання дітей про будову та особливості транспорту, його різновиди. Поповнити знання дітей про космічну техніку. Знайомити їх з давніми фантазіями людей про такі фантастичні засоби пересування, як: чоботи-сороходи, летючий корабель, ступа, килим-літак, що відображені у казках та переказах.

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати формувати морально-етичні уявлення про взаємини з іншими людьми (дорослими та однолітками).
- Формувати активне діяльнісне ставлення до суспільного довкілля, бажання брати участь у спільній діяльності з дітьми та дорослими, вміння знаходити спільну мову, виходити із суперечливих ситуацій.
- Формувати основи патріотичних почуттів, громадянської свідомості.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Формувати уявлення про сім'ю як цінність в житті людини. Розширювати уявлення про функції сім'ї (виховання дітей, турбота про всіх членів родини, підтримка та допомога старшому поколінню, збереження народних та сімейних традицій). Дати уявлення про щасливу сім'ю як таку, у якій люблять одне одного, допомагають, прислухаються, піклуються, роблять приємні речі тощо). Продовжувати прищеплювати шанобливе ставлення до членів родини. Сприяти формуванню авторитетного ставлення до батьків. Виховувати бажання брати участь у родинних справах, спільній діяльності, готовність прийти на допомогу. Вчити розуміти власні потреби, поважати потреби інших членів сім'ї, розуміти можливості компромісу у разі зіткнення інтересів. Формувати бажання підтримувати родинні традиції та звичаї, поглиблювати уявлення про можливості посиленої участі дітей у родинних святах (прибирання та прикрашання помешкання, підготовка подарунків, уміння порадувати близьких вітальним словом тощо). Вчити приймати подарунки, дякувати. Виховувати у дітей співчуття, співпереживання до членів родини.

Людина серед людей. Продовжувати формувати уявлення про те, що усі люди різні, кожна людина особлива і не схожа на інших. Розвивати етичні уявлення дітей: продовжувати знайомити з позитивними рисами характеру (доброта, щедрість, чесність, чуйність, ввічливість, скромність, працьовитість, повага), вчити розуміти їх зміст, виділяти з конкретних ситуацій і вчинків, давати мотивовану моральну оцінку та самооцінку. Продовжувати знайомити з правилами культурної поведінки, сприяти усвідомленню необхідності їх дотримання, ви-

ховувати бажання наслідувати позитивні зразки поведінки. Вчити реально оцінювати свої можливості.

Продовжувати формувати уявлення про статево-рольові стандарти поведінки чоловіків і жінок, хлопчиків і дівчаток. Вчити усвідомлювати своє місце серед інших людей. Формувати вміння розрізняти представників чоловічої та жіночої статей. Розвивати навички безпечної поведінки в місцях скупчення людей, знання того, що потрібно робити у разі небезпеки, як звернутись по допомогу до дорослих.

Наш дитячий садок. Продовжувати вчити орієнтуватися у приміщеннях садочка, знати їх розташування та призначення. Продовжувати вчити цінувати та поважати працю членів колективу дошкільного закладу, усвідомлювати значення їхньої роботи для дітей (цікаво, весело, швидко, смачно). Виховувати відчуття приналежності до соціальної групи, в якій перебуває дитина, колективізму, згуртованості, товарищескості, вчити радіти успіхам одне одного, допомагати, підтримувати. Формувати відчуття гордості за власну групу (під час виставок робіт, святкових заходів тощо). Формувати бережливе ставлення до майна садочка, групи. Вчити адекватно оцінювати свої вчинки, передбачати можливі наслідки власних дій, визнавати власну провину або неправоту в суперечливих ситуаціях, справедливо оцінювати дії інших дітей, обґрунтовувати власні вимоги та судження. Виховувати бажання і вміння взаємодіяти з іншими дітьми, планувати розвиток спільної діяльності, домовлятися про розподіл обов'язків, доводити задум до кінця. Вчити виявляти ініціативу, висувати власні ідеї та пропозиції.

Різних професій у світі багато. Поглиблювати уявлення дітей про відомі професії, розширювати знання про взаємозв'язок представників різних професій на підприємстві. Продовжувати знайомити дітей з творчими професіями, зокрема поглибити їхні знання про професію фотографа, журналіста, репортера, оператора, дизайнера, про роботу працівників радіо, телебачення. Вчити помічати цікаві сюжети в реальному житті та робити фотознімки. Ознайомлювати дітей з професіями людей, яких вони безпосередньо не можуть спостерігати, проте праця яких є важливою, а її результати можна побачити. Продовжувати ознайомлювати з робітничими професіями та професіями сільськогосподарського сектора (слюсар, тесля, пасічник, овочівник, фермер).

Розширити уявлення про значення військової служби, зокрема про особливості служби військових різних родів військ (льотчиків, моряків, прикордонників, танкістів, артилеристів), характерні якості військових: мужність, зібраність, відповідальність. Виховувати повагу до військових професій.

Поглиблювати знання про професії людей в соціальних установах — на пошті, у банку, поліклініці. Поглиблювати уявлення про роботу «швидкої допомоги», пожежної, служби порятунку (МНС).

Дати уявлення про старовинні професії та ремесла (гончар, коваль, ткаля, різьбяр та ін.), їх трансформацію в сучасному світі. Вивчати назви та функції основних знарядь праці. Знайомити дітей з видатними людьми певних професій.

Виховувати повагу до праці, бажання брати участь у різних видах трудової діяльності разом з дорослими, виконувати посильні дії. Розвивати інтерес до спільної праці з дітьми, вчити розподіляти обов'язки в групі. На основі сформованих практичних трудових умінь із самообслуговування, праці на природі, господарсько-побутової тощо формувати почуття самостійності та відповідальності за результат власної діяльності.

Економічне виховання. Формувати розуміння, що всі люди мають свої потреби і працюють для їх забезпечення, створюючи речі, вирощуючи та виробляючи продукти харчування. Люди мають різні професії, тому їх сумлінна праця потрібна іншим членам суспільства. Продовжувати ознайомлювати дітей з виробництвом на фірмах, фабриках та заводах. Формувати розуміння, що для виготовлення речей люди докладають багато зусиль, тому вони є цінними. Дати дітям знання про те, що раніше люди обмінювалися товарами, проте це було незручно, тому придумали гроші. Розширити уявлення дітей про гроші, їх цінність, можливості використання (збирання, витрачання). Ознайомлювати дітей з поняттями «багатий», «бідний», «ощадливий», «марнотратний». Формувати поняття про можливість закінчення грошей та обмеженість можливостей придбання товарів. Дати уявлення про рекламу як засіб привернення уваги до товару, який хочуть продати; формувати критичне ставлення до реклами. Дати елементарне уявлення про банк, його призначення та діяльність.

Україна — рідний край. Поглиблювати, узагальнювати та активувати уявлення дітей про рідний край, про доступні географічні (природні багатства країни), економічні (промисловість, якою славиться країна), культурні відомості (відомі історичні особи та українці-сучасники, видатні пам'ятки країни). Розширити уявлення про державні символи країни: Державний Прапор, Герб, Гімн; ознайомити з їх назвами та символічним значенням, правилами поведінки щодо державних символів. Розказати про рослинні та народні символи України. Дати уявлення про основні повноваження Президента України, ознайомити з портретом чинного Президента, його ім'ям. Дати уявлення про столицю України та інші великі міста краї-

ни (Львів, Чернігів, Харків та ін.), розширити знання про рідне місто (селище). Дати уявлення про державні свята: День Незалежності України, День захисника України тощо. Сприяти формуванню любові до Батьківщини.

Вогонь і діти. Продовжувати ознайомлення з правилами протипожежної безпеки. Ознайомити з правилами дій під час пожежі (швидко повідомити дорослих, потурбуватись про інших молодших дітей, відійти в безпечне місце, викликати пожежну службу), дати елементарні уявлення про способи гасіння загорань залежно від їх причини (пісок, ганчірка, вода, вогнегасник). Продовжувати знайомити з професією пожежника.

Світлофор-моргайко. Продовжувати знайомити з правилами дорожнього руху, дорожніми знаками: інформаційно-вказівними (зона стоянки, житлова зона, населений пункт), заборонними (в'їзд заборонено, рух заборонено, рух пішоходів заборонено), попереджувальними (діти, дорожні роботи, дикі тварини), знаками сервісу (лікарня, автозаправка, місце відпочинку, пункт технічного обслуговування). Продовжувати ознайомлення з правилами поведінки у громадському транспорті, на зупинках, а також з правилами обходу громадського транспорту на зупинках.

ГРА ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Створювати умови для виникнення, розвитку, поєднання різних видів ігор (сюжетно-рольових, конструктивно-будівельних, театралізованих тощо).
- Збагачувати ігровий досвід дітей.
- Вчити дотримуватись правил гри, за потреби самостійно змінювати їх за домовленістю з іншими учасниками гри.
- Продовжувати вчити дітей самостійно обирати ігри, іграшки, грати на самоті, об'єднуватись з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань, дотримуватись рольових способів поведінки.
- Удосконалювати у дітей вміння спілкуватись одне з одним під час гри, висловлювати власну думку, дотримуватись норм та етикету спілкування.

Творчі ігри

Сюжетно-рольові ігри. Збагачувати тематику сюжетно-рольових ігор на основі спостережень дітей за навколишнім життям, а також знань, отриманих під час читання літературних творів, перегляду телевізійних передач тощо. Формувати уміння дітей розгортати сюжет гри за допомогою поєднання різних тематик (сім'я — магазин — дитячий садок), збагачувати ігровий задум.

Спонукаати дітей заздалегідь узгоджувати тему гри, розподіляти ролі, організовувати початкову предметно-просторову ситуацію. Формувати у дітей відповідальне ставлення до ігрового партнерства і рольових способів поведінки, норм та етикету ігрового спілкування. У процесі гри спонукаати дітей дотримуватись засвоєних правил та норм поведінки.

Орієнтовна тематика завдань: «Сім'я», «Дитячий садок», «Школа», «Поліклініка», «Лікарня швидкої допомоги», «Ветеринарна лікарня», «Аптека», «Бібліотека», «Пожежники», «Служба порятунку», «Військова служба», «Моряки (на підводному човні)», «Пошта», «Банк», «Радіокомпанія», «Телекомпанія», «Дизайнерська студія», «Автомийка», «Супермаркет», «Ательє мод», «Модний подіум», «Космічна подорож», «Мандрівники», «Фермерське господарство», «Зоопарк», «Садівники», «Екскурсія рідним краєм» тощо.

Конструктивно-будівельні ігри. Формувати вміння планувати процес створення конструкцій (виокремлювати частини будівлі, співвідносити за розміром, добирати матеріали, дотримуватись послідовності будівництва), обговорювати його з іншими учасниками гри. Спонукаати дітей до прояву творчості, ініціативності, винахідливості в процесі будівництва з різних видів конструктора (тематичні конструктори, дрібні та великі будівельні матеріали, універсальні пластмасові конструктори, зокрема "LEGO"), природних та штучних матеріалів тощо, а також до якісного виконання задуму (виправлення помилок, перероблення). Формувати вміння аналізувати та адекватно оцінювати роботу. Заохочувати до використання споруд в інших видах ігор.

Орієнтовна тематика завдань: вулиця міста, транспорт (літаки, автомобілі, трамваї, кораблі, потяги переважно з вторинних матеріалів), стадіон, зоопарк, дитячий садок (школа), ігровий майданчик, споруди різного призначення (театр, бібліотека, вокзал, кафе, магазин тощо); будівництво за казковими сюжетами (казкові будиночки, чарівне місце); меблі для лялькової кімнати (коробки різного розміру).

Ігри-драматизації та театралізовані ігри (див. підрозділ «Театральна мозаїка» розділу «Дитина у світі культури»).

Ігри за правилами

Дидактичні ігри. Заохочувати дітей до самостійних ігор з предметами та настільно-друкованим матеріалом, словесних дидактичних ігор в невеличких підгрупах. Спонукаати дітей дотримуватись правил та чітко виконувати завдання гри.

Розвивати вміння використовувати початкові логічні прийоми, пов'язані з формуванням понять, здійснювати серіацію за величиною, масою, розташуванням у просторі, а також найпростіші усні обчислення.

Розширювати знання дітей про навколишнє середовище, активізувати та розширювати словниковий запас, удосконалювати діалогічне та монологічне мовлення.

Орієнтовна тематика завдань:

— *ознайомлення із суспільним довкіллям:* «Що спочатку, що потім?», «Кому що потрібно для роботи?», «Подорож містом (селом)», «Як було, як стало?», «Кому що потрібно?», «Професії», «Наведи лад», «Буває — не буває», «Що з чого зроблено?», «Знайди пару», «Для чого потрібна ця річ?», «Правильно — неправильно» тощо;

— *ознайомлення з природним довкіллям:* «Знайди на дотик», «Вершки і корінці», «Дозріло — не дозріло», «Їстівне — неїстівне», «Хто де живе?», «Бігає, літає, повзає, стрибає», «Віночок», «Що де росте?», «З якої гілки “дітки”?», «Коли це буває?», «Пори року», «Чиста річка», «Де чий вуха (чий хвіст)?», «Місяць, Сонце, Земля» тощо;

— *логіко-математичний розвиток:* «Знайди відмінності», «Відгадай, що в мішечку», «Розмісти по порядку», «Що зайве?», «Доміно», «Сходинки», «Лото», «Було, є чи буде?», «Садоводи», «Парні числа», «Хто перший?», «Порахуй і покажи», «Знайди за планом», «Знайди пару», «Хто більше?», «Числовий кошик», «Чарівна квітка» тощо;

— *розвиток мовлення:* «Загадай, ми відгадаємо», «Зіпсований телефон», «Тиша», «Спіймай звук», «Так — ні», «Небилиці», «Плутанина», «Хто більше?», «Назви предмет», «Зустріч», «Продовж далі», «М'яч лови — речення назви», «Впізнай, хто я», «Чарівний потяг», «Словниковий кошик», «Звукове намисто», «Що я чув, що я бачив», «Звукове лото», «Фразовий конструктор», «Посилка», «Що ми задумали?», «Назви одним словом» тощо.

Рухливі ігри (див. підрозділ «Здоров'я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»).

Народні ігри. Прилучати дитину до минулого та сучасного української культури; продовжувати ознайомлення з українськими традиціями на прикладі народних ігор. Сприяти оволодінню дітьми лексичним багатством української мови через використання малих фольклорних форм (загадок, лічилок, скоромовок).

Ознайомити дітей зі своєрідними народними іграми — мовчанками. Вчити дотримуватись характерних для мовчанок правил гри.

Орієнтовна тематика завдань: «Довгоносий журавель», «Подоляночка», «А ми просо сіяли», «Ходить гарбуз по городу», «Перепілка», «Грушка», «Звідкіля ти?», «Залізний ключ», «Мак», «На чому стоїш?», «Огірочки», «Полетів півень на хлівець», «На дубові, на вершечку», «Мишка й котик», «Ластівки-ластівки», «Зозуле рябая», «Шкандибики», «Горюдуб», «Піжмурки», «Панас», «Котилася бочка» тощо.

Комп'ютерні ігри (див. розділ «Комп'ютерна грамота»).

ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати у дітей узагальнені знання про природу нашої планети.
- Ознайомити з моделлю Землі — глобусом, картою світу та України, ілюстрованими атласами.
- Формувати практичне уміння розрізняти на карті та глобусі материки, острови, океани, моря, річки, озера.
- Формувати ціннісне ставлення до природи планети Земля як джерела добробуту людей, краси довкілля, натхнення митців.
- Узагальнити знання про повітря: знаходиться навколо і всередині нас, заповнює весь простір; ним дихає все живе — рослини, тварини, люди; рух повітря — вітер.
- Сформувати вміння розрізняти ознаки повітря, позитивно сприймати дії дорослих з підтримання його чистоти у приміщенні та поліпшення засобами провітрювання кімнати, зволоження, очищення повітря.
- Формувати знання про тверду поверхню планети — сушу, різні її форми: рівнини, пагорби, гори, яри; про надра пла-

нети — корисні копалини (вугілля, газ, нафта тощо), їх добування й використання людьми.

- Вчити досліджувати ґрунт, оцінювати його стан та обробляти (скопувати, підпушувати, поливати).
- Узагальнити знання про воду: знаходиться у річках, озерах, морях, океанах, льодовиках, під землею; вода океанів і морів — солоня, в річках і озерах — переважно прісна; у воді ростуть рослини, живуть комахи, риби, тварини; вода необхідна всім живим істотам. Формувати уміння розрізняти стани води: рідкий, твердий, газоподібний.
- Розширити знання про роль у природі та для людини таких явищ, як дощ, гроза, грім, блискавка, веселка, туман, снігопад, заметіль, хуртовина, ожеледиця, посуха, шторм.
- Ознайомити з істотними ознаками об'єктів рослинного і тваринного світу, за якими їх можна групувати (рослини бувають культурні і дикорослі, кімнатні, лікарські; рослини — представники різних угруповань (фітоценозів): лісу, луків, водойм; тварини бувають дикі, свійські й домашні; птахи — перелітні й зимуючі).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Природа планети Земля

Осінь

Сонце. Продовжувати формувати у дітей уявлення про вплив сонячного тепла та світла на сезонні зміни в природі та житті людей: сонце восени піднімається не так високо, як улітку, сонячних днів менше, переважають прохолодні; коротшають дні й довшають ночі; листя дерев і кущів від зменшення кількості сонячного світла і тепла змінює колір і опадає, надземні частини трав'янистих рослин відмирають, у підземних кореневищах (конвалія, мати-й-мачуха, жоржина) і цибулинах (тюльпан, нарцис, крокус) окремі рослини зберігають накопичені за літо поживні речовини, однорічні рослини гинуть повністю, але залишають насіння, з якого навесні може з'явитись нова рослина (соняхи, чорнобривці, айстри).

Вітер. У процесі спостережень дати знання про те, що вітер — це рух повітря. Продовжувати вчити розрізняти характерні особливості вітрів: сильний, слабкий, поривчастий, восени холодний. Ознайомити зі значенням вітрів у житті людей (користь: рухає вітряки, вітрильні-

ки, висушує землю після дощів, переносить хмари по небу, дельтапла-ни тощо; шкода: сильний вітер ламає дерева, руйнує будівлі, піднімає пилові бурі). Закріплювати уміння дітей порівнювати відмінні особливості осіннього і літнього вітрів. Вчити помічати, що стан повітря залежить від часу доби, пори року, діяльності людини.

Стан неба. Під час спостережень продовжувати формувати у дітей уявлення про стан неба: на початку осені прозоре, блакитне, по ньому пливуть легкі купчасті хмарки; ближче до зими небо вкривається сірими важкими хмарами.

Опади. Формувати у дітей початкові знання про грози — дощі, зливи із сильними поривами вітру, громом та блискавкою; туман — дрібні краплини води, що зависли у повітрі; приморозки. Продовжувати формувати уявлення про осінні зміни погоди: ранньої осені бувають грози; пізньої — дощ іде довго, краплини дрібні; восени над землею вранці стеляться тумани; починаються приморозки; у другій половині осені випадає дощ зі снігом, сніг.

Рослини. Під час спостережень, екскурсій та праці на природі продовжувати формувати уявлення про рослини: їх частини, розмаїття, середовище існування. Дати уявлення про дикорослі (подорожник, кульбаба, лопух, кропива, грицики), культурні (жоржини, айстри, чорнобривці, іриси, морква, помідори, капуста, петрушка, редиска), кімнатні, які не мають яскраво виражених ознак відмінності та подібності (герань, бегонія), та ті, які вирізняються формою, кольором, величиною стебла, листя, квітів (колеус, плющ, кімнатний виноград), лікарські рослини (кропива, лопух, грицики, подорожник). Ознайомити дітей з особливостями розповсюдження рослин (насіння лопуха мають гачечки, клена — крильця, кульбаби — парашутики). Закріпити уявлення про те, з чого виростає рослина, для чого рослині коріння, листки; однорічні (трав'янисті рослини, які живуть упродовж одного року) та багаторічні рослини (живуть багато років); чим корисні для нас овочі й фрукти, чому їх слід мити перед споживанням.

Продовжувати навчати розпізнавати дерева за формою листя (каштан, тополя, дуб, біла акація), характерними ознаками плодів (клен, липа, каштан, дуб). Підвести дітей до розуміння того, що для росту й розвитку рослини потребують різних умов, наприклад: одні потребують багато світла, інші — менше. Закріпити правила поведінки серед природи.

Ознайомити зі змінами, що сталися в житті рослин восени: на початку осені сади, сквери, парки ще зелені, починає жовтіти листя. Згодом листя дерев забарвлюється в різні кольори: у світло-жовтий — клена, берези; у червоний — вишні, горобини; у пурпур та багрянець — черемхи. У більшості рослин восени досягають плоди.

З'ясувати, чому в листопаді дерева і кущі скидають листя, багато трав'янистих рослин засихає, морозостійкі рослини квітнуть.

Восени сонце ходить низько, його проміння мало зігріває землю. Дні стають коротшими. З кожним днем рослини одержують все менше світла і тепла. Вони перестають рости, скидають листя і розсівають своє насіння. Багато трав засихає, і тільки морозостійкі рослини зимують під снігом зеленими.

Ознайомити дітей з охороною рослин восени. Залучати до посильної праці на природі: збору врожаю, збирання насіння квітів, згрібання листя, влаштування компостної ями з опалого листя.

Гриби. Дати знання про те, що гриби є санітарами довкілля. Вони перетворюють рештки відмерлих рослин і тварин на поживні речовини. Гриби бувають їстівними й отруйними. Їстівні гриби — корисний продукт харчування (білі гриби (боровики), лисички, опеньки, маслюки). Отруйними є мухомор, бліда поганка. Проте для лісових мешканців вони є ліками.

Тварини. Продовжувати формувати у дітей уявлення про тварин: комах, риб, птахів, звірів. Учити розпізнавати тварин за їхніми зовнішніми ознаками (величина, форма, чим вкрите тіло, якого кольору покрив тощо). Підвести дітей до розуміння того, що тварини, які живуть поряд з людиною, — свійські; ті, що самі собі здобувають їжу, — дикі; птахи, які залишаються на зиму, — зимуючі; ті, що відлітають, — перелітні. Формувати знання про перелітних птахів (птахи, які не знаходять узимку їжі — дикі гуси, стрижі, ластівки, шпаки, — збираються у зграї і відлітають у вирій) та зимуючих (птахи, що не відлітають — сороки, синиці, ворони, галки, — натомість перелітають ближче до житла людей, де можна знайти корм).

Продовжувати ознайомлення дітей зі змінами, що сталися у житті тварин восени: наприкінці вересня відлітає у вирій більшість пташок; такі комахи, як кропив'янка, лимонниця, сонечко знаходять собі місце під корою дерев, у щілинах парканів і там зимують, комарі найчастіше зимують у старих темних приміщеннях, підвалах, погребах; у звірів відростає густа, пухнаста шерсть, змінюється її забарвлення, деякі тварини готуються до зими, заготовляючи корм; осіннє похолодання викликає линяння свійських та диких тварин. Ознайомити дітей з охороною тварин восени.

Зима. Продовжувати навчати дітей описувати погоду зимового дня (як світить сонце — тепло чи холодно? який вітер? яке небо? чи є опади? які вони?).

Сонце. Продовжувати в ході щоденних спостережень формувати уявлення про рух сонця по небу та його вплив на природу. Вчити по-

мічати, що взимку сонце ходить низько, тому знизилася температура повітря, дні стали короткі, ночі довгі. Після новорічного свята дні довшують, більше сонячного світла ллється на землю. Наприкінці зими дедалі частіше на небі з'являється сонце. Воно піднімається вище, посилає більше тепла, з'являються бурульки й проталини.

Вітер. Продовжувати вчити дітей помічати характерні особливості вітру: взимку дуже холодний.

Небо. Часто вкривається темними хмарами.

Опади. На землю падає сніг. У морозний сонячний день сніг рипить під ногами, виблискує, під час відлиги стає мокрим, гарно ліпиться.

Вода. Водойми вкрилися кригою.

Ґрунт. Земля замерзла.

Рослини. Взимку ріст рослин сповільнюється, вони перебувають у спокої. Листяні рослини, такі як каштан, липа, береза, осика, верба, горобина, біла акація, бузок, шипшина, смородина, скинули листя, на гілках залишилися тільки бруньки. На ялинах, соснах (хвойних рослинах) залишилися листочки-хвоїнки.

Стебла більшості трав'янистих рослин на зиму засихають. Але їх насінинки (спориш, суріпа, волошки), кореневища (ірис, конвалія, мати-й-мачуха, полин), цибулини (лілія, тюльпан, нарцис, гусяча цибулька, пролісок) зимують під снігом. А деякі трав'яністі рослини (братки, кульбаба, грицики) взимку зберігаються зеленими. Під снігом рослинам тепло. У другій половині зими закінчується період спокою у дерев і кущів, починається сокорух.

Навчати дітей розпізнавати дерева, кущі за характерними ознаками (кора, плоди, розташування гілок). Продовжувати формувати уявлення про кімнатні рослини (герань, бегонія, колеус, плющ). Формувати навички догляду за ними, вміння самостійно визначати потребу рослин у поливі, спушенні землі.

Тварини. Усю довгу зиму сплять мухи, сонечка, мурашки, кропив'янки, ящірки, їжаки, кажани і навіть бурі ведмеді. Не видно стрижив, ластівок, шпаків. Вони повернуться до нас, коли настане весна. Сороки, ворони, горобці, синиці не залишають нас, вони тільки переселяються з лісів і полів ближче до людських осель. У мороз і хуртовину птахи замовкають, настовбурчують пір'я, ховаються в затишні місця. У пошуках їжі вдень і вночі нишпорять лисиці, зайці, полюють вовки.

Продовжувати формувати уявлення про диких і свійських тварин, про умови, в яких вони живуть, як пристосувалися до цих умов (риба плаває, птах літає тощо). Закріплювати знання про охорону диких тварин. Навчати дітей порівнювати тварин за суттєвими ознаками.

Весна

Сонце. Спостерігати, як сонце піднімається на небосхилі дедалі вище, світить яскравіше, більше тепла посилає на землю. Температура повітря поступово підвищується.

Стан неба. Звертати увагу дітей на те, що навесні небо набуває яскравого синього кольору. По ньому пливуть яскраво-білі пухнасті купчасті хмарки.

Вода, ґрунт. Під час праці на ділянці показати, як земля поступово звільняється від снігу. Течуть струмки, з'являються таловини. На річках починається льодохід. Земля, зігріта сонцем, парує.

Рослини. Розширити уявлення дітей про зміни в житті рослин навесні: вони вкриваються ніжними зеленими листочками, квітують ліщина, мати-й-мачуха, пролісок, вільха, тополя, осика. Неначе зеленою рососою вкриваються гілочки смородини, починає зеленіти бузок. На хвойних деревах з'являються молоді пагони. Більшість рослин лісу, парку, квітника зацвітає наприкінці весни.

Ознайомити з умовами, необхідними для розвитку рослин. Формувати уявлення про дикоростучі, культурні й кімнатні рослини; листяні й хвойні; ранньоквітучі. Учити дітей порівнювати рослини за різними ознаками. Розширювати уявлення про охорону рослин, бажання і вміння надавати їм допомогу.

Тварини. Ознайомити зі змінами, що сталися в житті тварин: прокинулися комахи, з пробудженням рослин і комах переселилися в сади і ліси зимуючі птахи; повернулися з теплих країв перелітні птахи; пробудилися тварини (ведмеді, борсуки, їжаки). Змінилося забарвлення хутра у зайців, білок. Густа, пухнаста шерсть стала рідшою.

Наприкінці зими і на початку весни у звірів народжуються малята. Дорослі звірі оберігають малят, учать їх добувати їжу.

Свійських тварин доглядають люди. Щойно зазеленіють поля, дорослих тварин переганяють на пасовища. Качок випускають на ставки. Сонце і свіже повітря корисні їм.

Ознайомити з охороною диких тварин навесні. Формувати у дітей уявлення про групи тварин, навчати розпізнавати тварин за їхніми суттєвими ознаками.

Літо

Сонце. Звернути увагу дітей на те, як пригріває сонце, його проміння проникає всюди. Але вночі ґрунт, трава, листя охолоджуються, водяна пара, яка є в повітрі, осідає на них, охолоджується і перетворюється на дрібні краплинки води — росу.

Перший місяць літа — місяць найдовших днів. Сонце найвище піднімається на небосхилі. Повітря добре прогрівається, тому вечори

й ночі також теплі. Наприкінці літа, хоча і стоять жаркі дні, вночі стає дедалі холодніше. Наближається осінь.

Рослини. Пояснити, що наявність достатньої кількості тепла, вологи, світла сприяє пишному розвитку рослин. Закріпити знання про умови, необхідні для розвитку рослин. Продовжувати формувати уявлення про різноманітний світ рослин, середовище їх існування.

Гриби. Навчити розрізняти за зовнішнім виглядом отруйні (бліда поганка, мухомор) та їстівні гриби (боровик, лисичка, опеньок, масляк, шампінйон, глива).

Тварини. Формувати у дітей уявлення про зміни у житті тварин улітку. Систематизувати знання про те, що літо — найсприятливіша пора року для тварин. Достатньо їжі для комах, птахів, звірів. На початку літа багато птахів вигодовують пташенят. Зростають малята у звірів. У водоймах вода тепла, зростають мальки риб. Наприкінці літа починають відлітати птахи.

Продовжувати ознайомлювати дітей з характерними особливостями кожної групи тварин, ознаками їх пристосування до умов середовища, в якому живуть. Розширювати знання про охорону тварин у природі.

Життєдіяльність людини у природному довкіллі. Формувати уміння дітей з природодоцільної поведінки, використання об'єктів і явищ природи як джерела естетичної, моральної, інтелектуальної насолоди (радість пізнання). Ознайомити дітей з професіями, знаряддям праці і змістом діяльності людей, що працюють у сфері природи: обробляють землю, вирощують хліб, овочі і фрукти, доглядають тварин, вивчають і здійснюють прогноз погоди, прикрашають ландшафти, охороняють природу. Формувати позитивне ставлення до представників цих професій і бажання діяти на користь природі.

Всесвіт. Формувати у дітей знання про Всесвіт як безліч зірок та інших космічних тіл — планет та їх супутників, комет, метеоритів тощо. Ознайомити дітей із Сонячною системою як частиною Всесвіту. Формувати узагальнені знання про Сонячну систему: в центрі її знаходиться Сонце, яке є джерелом світла й тепла; навколо Сонця обертаються планети, серед яких і наша планета — Земля. Ознайомити дітей лише з тим, що планети Сонячної системи різні за розміром (є більші та менші за Землю), знаходяться від нього на різній віддалі і всі набагато менші за Сонце.

Використовуючи глобус та освітлювальний прилад, дати знання про те, що Земля робить один оберт навколо Сонця за рік, під час обертання вона по-різному освітлюється і нагрівається його променями, що спричинює зміну пір року. Місяць — супутник Землі, має форму кулі,

яка завжди обернена до Землі однією стороною. Місяць освітлюється Сонцем.

За зорями і планетами можна спостерігати за допомогою спеціальних астрономічних приладів — телескопів.

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Виховувати інтерес до логіко-математичних вправ та завдань.
- Викликати радість від пізнання нового.
- Вчити застосовувати домірні прийоми виявлення відношень і закономірностей між предметами та явищами у повсякденному житті.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Сенсорні еталони. Поглиблювати уявлення про сенсорні еталони: колір, форму, величину. Продовжувати вчити порівнювати предмети за кольором, формою, величиною, смаком і запахом, розрізняти властивості та якості предметів на основі знань про сенсорні еталони. Вправляти у класифікації та серіації предметів, геометричних фігур та їх сукупностей за кількісними і якісними ознаками (двома: колір і форма; трьома: колір, форма, величина), в упорядкуванні об'єктів у напрямку зростання чи зменшення (спадання) певної ознаки (колір, висота, ширина, товщина, довжина, загальна величина, форма, кількість, сила звуку, час, смак, запах тощо).

Розуміти особливості розташування предметів і об'єктів у просторі (*близько, далеко, ліворуч, праворуч, всередині, під, над, біля, зверху, знизу, назад, вперед*). Орієнтуватися на площині аркуша паперу, книги.

Вправляти у визначенні та встановленні часової послідовності подій, використанні слів — означень часових проявів (*вчора, сьогодні, завтра, раніше, пізніше, зараз, спочатку, тепер, давно, скоро, на світанку, в сутінках, опівдні, опівночі, надвечір'я, доба, тиждень, місяць, рік*). Вміти визначати порядок та послідовність пір року, днів тижня, частин доби. Встановлювати причинно-часові залежності ритмічних природ-

них явищ. Продовжувати формувати вміння визначати тривалість секунди, хвилини, розповідати, що можна зробити за цей проміжок часу.

Формування уявлень про множину. Вправляти в об'єднанні двох груп предметів та вилученні означеної групи предметів, визначенні кількості за допомогою перелічування усіх предметів (у межах десяти). Сприяти засвоєнню понять *однаково, порівну, стільки, скільки, усі, кожний, будь-який, останній* та використовувати їх у мовленні. Вчити об'єднувати і вилучати частини з множини за певною ознакою (у межах десяти).

Формування уявлень про число. Продовжувати ознайомлювати з цифрами натурального ряду чисел (5–9) та 0, називати числа від 1 до 10. Вчити рахувати предмети у межах десяти (розміщення предметів хаотичне, лінійне, по колу). Продовжувати ознайомлювати із загальними властивостями чисел натурального ряду: не тільки дане, а будь-яке число можна утворити додаванням одиниці до попереднього; будь-яке число більше, ніж кожне з попередніх, і менше кожного з наступних. Вправляти у порядковій та кількісній лічбі, лічбі в прямому і зворотному порядку. Знайомити зі складом числа у межах десяти шляхом розкладання предметних множин на дві частини. Ознайомити з українськими грошима: монетами та купюрами (1, 2, 5, 25, 50 копійок та 1, 2, 5, 10 гривень).

Додавання та віднімання. Ознайомити із задачею, її структурою (умовою та запитанням). Використовуючи сюжети найпростіших казок, різні життєві ситуації, складати задачі та приклади на додавання і віднімання: задачі-драматизації, задачі-ілюстрації, за практичними діями, за малюнками, на знаходження суми і остачі. Вправляти у вирішенні задач і прикладів на додавання та віднімання в межах десяти за допомогою цифрових карток. Формувати вміння складати та розв'язувати задачі за допомогою малюнків та практичних дій з фішками. Вправляти дітей у складанні та розв'язуванні різних типів арифметичних задач з використанням моделей монет та паперових гривень, змістом яких є придбання та продаж товарів.

Ознайомлювати із знаками «+» (плюс), «-» (мінус), «=» (дорівнює), « \neq » (не дорівнює). Вчити читати приклади. Вправляти у використанні прийомів додавання та віднімання по одному.

Ознайомлення з величиною предметів. Продовжувати порівнювати предмети за висотою, шириною, товщиною, довжиною, загальною величиною. Вчити вимірювати об'єм рідких та сипких речовин за допомогою використання еталонних та інших способів вимірювання.

Продовжувати вчити будувати упорядковані послідовні ряди: *найширша — вужча — ще вужча — найвужча*. Вправляти у використанні

в мові у різних життєвих ситуаціях слів-термінів, що означають різні параметри величини: *найбільший — менший — ще менший — найменший* тощо.

Ознайомлення з формою предметів. Ромб, п'ятикутник. Вчити розпізнавати геометричні фігури, їх властивості та особливості. Вправляти у класифікації та серіації геометричних фігур. Вчити видозмінювати геометричні фігури шляхом поділу на частини та складанням із частин. Вчити розуміти залежності між частинами і цілим, цілим та окремими частинами.

Орієнтування у просторі. Вчити розміщувати предмети на таблиці прямокутної форми із зображенням двох-трьох рядків і стовпчиків. Визначати розміщення предметів за двома координатами — назвою рядка і стовпчика, а також відносно іншого предмета. Продовжувати вчити орієнтуватися на площині столу, аркуші паперу, в зошиті, книзі: визначати проміжні напрямки (верхній правий кут, нижній лівий тощо), використовувати у мові терміни на позначення різних напрямків і просторових відношень між предметами. Вчити користуватися схемами, планами як моделями просторового розташування.

Орієнтування у часі. Продовжувати формувати уявлення про тиждень, усвідомлення послідовності днів тижня. Вчити називати поточний день тижня, попередній і наступний з опорою на порядкові числівники (*Сьогодні четвертий день тижня — четвер*).

Учити розрізняти пори року, їх послідовність, тривалість. Вправляти у називанні поточного місяця, попереднього і наступного. Навчити розрізняти та користуватися різними видами календарів та годинників. Формувати і розвивати у дітей відчуття часу при виконанні різних завдань, доручень, побутових процесів.

КОНСТРУЮВАННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати розкривати конструктивні можливості різних матеріалів.
- Вчити дітей створювати власні конструкції з урахуванням умов їхнього використання; перетворювати запропоновані зразки відповідно до заданих умов.
- Формувати вміння визначати форму конструкції та її деталей за схожістю зі знайомими об'ємними та площинни-

ми геометричними фігурами, визначати відносну величину частин.

- Сприяти формуванню у дітей просторового орієнтування і розвитку на цій основі конструктивної творчості.
- Залучати до виконання колективних конструкцій, об'єднаних одним змістом, правильно розміщувати окремі об'єкти один відносно одного з урахуванням загального задуму.
- Вчити конструювати за темою, за власним задумом.
- Виховувати раціональне та економне ставлення до речей та матеріалів.
- Виховувати позитивне ставлення до колективної роботи.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Конструювання з будівельного матеріалу. Вчити використовувати у конструюванні об'єми (куб, призму, циліндр, конус) та площинні (квадрат, трикутник, прямокутник, круг) геометричні фігури. Вчити дітей самостійно аналізувати об'єкт, визначати в ньому основні частини і деталі, їх складові, з'ясовувати призначення кожної з них. Вчити враховувати просторові ознаки конструкцій, формувати вміння співвідносити розміри окремих їх частин з розмірами предметів, що зумовлюють призначення конструкції. Вчити на основі аналізу зразка знаходити окремі конструктивні рішення. Формувати у дітей вміння перетворювати зразок відповідно до заданих умов (створювати задуми конструкції відповідно до конкретних умов, аналізувати ці умови і на основі аналізу будувати й контролювати власну практичну діяльність). Вчити дітей створювати задум конструкції з урахуванням кількох умов, виражених вербально та предметно. Вчити конструювати за моделлю. Формувати вміння самостійно добирати будівельний матеріал відповідно до задуму. Вчити дітей споруджувати різні будівлі, об'єднані спільним змістом. Вчити планувати спільну діяльність, колективно створювати задуми побудов і реалізувати їх. Сприяти формуванню у дітей просторового орієнтування і розвитку на цій основі конструктивної творчості.

Орієнтовна тематика завдань: мости через річку (співвіднесення довжини моста із шириною річки); одно- та багатоповерхові будинки з різною кількістю під'їздів, різноманітними балконами; колективні роботи: житловий масив, місто, місто біля річки; різні види суден, автомобілів, гаражів на різну кількість машин.

Конструювання з деталей конструкторів. Продовжувати знайомити дітей з різними видами конструкторів: “LEGO”, “LEGO DUPLO”, “LEGO DACTA”, «Тектон», «Квадро». Вчити закріплювати деталі за допомогою шипів, штифтів, гайок, гвинтів. Вчити конструювати різні моделі за малюнком, умовами, власним задумом, розширювати тематику конструювань.

Конструювання з паперу і картону. Розвивати інтерес до самостійного вивчення особливостей паперу і картону. Продовжувати вчити дітей враховувати властивості паперу і картону під час створення іграшок. Вчити передавати характерні особливості форми, розміру, пропорцій виробів, співвідношення їхніх частин. Розвивати відчуття кольору, лінії, форми, композиції. Заохочувати прикрашати вироби аплікацією, посилюючи їх образну та емоційну виразність. Вчити добирати декор об’ємних виробів відповідно до їх задуму та призначення. Виховувати вміння виконувати роботу в певній послідовності. Формувати вміння планувати діяльність з урахуванням спільної для всіх мети. Вчити дітей створювати власні конструкції з урахуванням умов їхнього використання; перетворювати запропоновані зразки відповідно до заданих умов. Використовувати прийоми, які спираються на уявлення та уяву дітей. Вчити дітей аналізувати створені ними вироби і на цій основі формувати уявлення про багатофункціональність використаних способів конструювання. Вчити поєднувати в одній конструкції площинні та об’ємні елементи. Заохочувати створювати різні варіанти одних і тих самих образів з метою формування у дітей вміння самостійно використовувати засвоєні способи конструювання для створення нових, складніших конструкцій. Вчити виготовляти з картону та напівкартону деталі об’ємних виробів: конуси (високий та низький), циліндри; видозмінювати геометричні основи, доповнюючи їх додатковими деталями. Вчити виготовляти об’ємні іграшки з основної викрійки складанням, надрізанням та склеюванням квадрата, поділеного на шістьнадцять рівних частин. Продовжувати вчити дітей створенню основ для виготовлення виробів у техніці оригамі.

Орієнтовна тематика завдань: «Медуза» (з низького конусу), «Шапочка для ляльки» (з низького та високого конусів); «Цукерка» (з циліндрів), «Хлопавка», «Метелик», «Гриб», «Миша», «Білочка», «Зайчик», «Ведмедик», «Лялька», «Паровоз» (з конусів та циліндрів); коробочки, кубики, будиночки, транспорт, іграшкові меблі (стілець, стіл, ліжка) з паперової (картонної) викрійки; конструювання базових заготовок оригамі (трикутник, піраміда, квадрат) та доповнення

їх додатковими деталями для створення образів: «Рибка скалярія», «Сова», «Пінгвін», «Метелик», «Синичка», «Скляночка», «Лілія», «Тюльпан», «Букет квітів», «Цуценя», «Котик».

Конструювання з природного матеріалу. Розвивати уміння передавати красу природи в художніх образах. Підтримувати інтерес до вивчення особливостей різних видів природного матеріалу. Вчити дітей бачити у формах природного матеріалу схожість з предметами оточуючого світу, знаходити способи художнього втілення образів. Заохочувати дітей до використання основних способів і прийомів створення образу. Вчити застосовувати різні способи з'єднання частин виробу. Вчити добирати додаткові деталі для підкреслення образної характеристики предмета. Формувати у дітей вміння створювати образи з урахуванням загального сюжету, що деталізує і збагачує образ, та специфіки природного матеріалу. Спонукаати дітей до виготовлення кількох варіантів одного образу (заміна деталей чи природного матеріалу). Вчити дітей використовувати різні способи з'єднання частин виробу, дотримуючись техніки безпеки. Формувати у дітей уміння враховувати при створенні виробів не лише форму природного матеріалу, але й колір та фактуру.

Орієнтовна тематика завдань: «Будиночок», «Колобок» (з декоративних гарбузів), «Миша», «Пташка», «Казковий птах», «Жабка», «Віслучок», «Герої улюблених мультфільмів»; сюжетні композиції: «Сім'я їжачків», «Птахи», «Рибки».

Конструювання з викидних матеріалів. Навчати застосовувати конструкції та форми предметів, які були у вжитку і втратили своє побутове призначення, для створення нових предметів. Розвивати уміння оцінювати естетичні характеристики предметів. Заохочувати дітей до створення конструкцій за власним задумом, враховуючи специфіку викидних матеріалів. Формувати уміння поєднувати готові форми без їхньої зміни, добираючи необхідні деталі. Вчити комбінувати різні матеріали, змінювати готові форми. Вчити дітей самостійно обирати матеріал для роботи й обґрунтовувати раціональність вибору з урахуванням особливостей та можливостей заміни цього матеріалу, способів виготовлення виробів та деталей оформлення.

Орієнтовна тематика завдань: іграшкові меблі (диван, шафи, ліжко, телевізор з підставкою, стіл, стілець, крісло); транспорт; фігурки людей та тварин; сюжетні композиції: «Будинок і меблі для ляльки», «Міський транспорт», «Домашні тварини», «Лісові звірята», «Зоопарк», «Ферма».

ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ

Образотворча майстерня

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Створювати емоційно позитивну творчу атмосферу на заняттях з образотворчого мистецтва.
- Формувати у дітей знання про твори живопису.
- Стимулювати самостійну художню діяльність дітей.
- Формувати уміння естетично оцінювати власну образотворчу діяльність.
- Формувати естетичне ставлення до творів образотворчого мистецтва.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Малювання. Продовжувати навчати дітей доцільно використовувати різноманітні засоби образотворчої діяльності залежно від бажаного результату. Розширювати уявлення про кольоровий спектр, значення кольору для передачі фактури, настрою, оригінальності зображення. Вчити поєднувати різні техніки малювання. Вчити малюванню з натури (на пленері), за уявою. Вчити використовувати силуети різних зображень для обведення пензликами різних номерів (№ 1, 2, 3). Навчати технікам зафарбовування, створення тла. Вчити елементам декорування предметів, використовуючи українські народні регіональні традиції та сучасні підходи, що застосовуються у декоративно-ужитковому мистецтві. Стимулювати дитячу ініціативність, бажання домовлятися, ділитися творчим задумом, узгоджувати дії під час виконання колективних робіт.

Орієнтовна тематика завдань: «Спогади про літо», «Країна фарб», «Барвистий килим осені», «Декорування дощечки», «Сльози осені», «Відлітають журавлі...», «Кришталевий передзвін», «Афіша на новорічне свято», «Пташиний карнавал», «Майстерня українського народного розпису», «Запрошення на українські вечорниці», «Афіша на свято Стрітення», «Запрошення на Масляну», «Тендітні підсніжники», «Портрет мами», «Рамочка для картини», «Писанка», «Великодня листівка», «Заквітчана земля», «Мoje місто — мій дім», «Рушник на щастя», «Зоряне небо», «Оживи казку», «Малюнки на асфальті»,

«Сестрички-полунички», «Наша грядка», «Наш садочок», «Літній дощик».

Аплікація. Продовжувати навчати правильно користуватися ножицями, використовувати раціональні прийоми симетричного вирізання з паперу, складеного навпіл. Навчати технікам обривання та силуетного вирізання. Навчати прийомам використання в аплікації різних предметів (засушених частин рослин, шматочків шкіри, тканин, хутра, намистинок, пайєток, пір'я). Знайомити та вправляти у техніці квілінгу.

Орієнтовна тематика завдань: «Грибочки для білочки», «Фрукти у вазі», «Запрошення на свято осені», «Казковий птах», «Золота осінь», «Новорічна листівка», декоративне панно «На гостини до Зими» (підготовка дітьми елементів для панно впродовж кількох занять, основу готує вихователь), «Подарунок для матері», «Вербові котики», «Святковий пиріг», «Пасхальний кошик», «Сади цвітуть», «У бабусі на подвір'ї розкидають кури пір'я», декоративне панно «А вже красне сонечко припекло» (підготовка дітьми елементів для панно впродовж кількох занять, основу готує вихователь).

Ліплення. Формувати у дітей навички ліплення, які дають змогу більш точно передавати особливості предметів (кільцеве наліплювання, виймання глини тощо). Навчати декоративним прийомам ліплення (оборка, гравірування, нанесення рельєфів стекою та штампиками). Розвивати дрібну моторику, координацію рухів, посидючість. Сприяти творчій ініціативі дітей. Стимулювати задоволення дітей від результатів діяльності заохоченням, схваленням, підкресленням значущості їхніх зусиль для отримання позитивного результату.

Орієнтовна тематика завдань: «Вийшла курочка гуляти», «Семеро козенят», «Троє поросят», «Декоративна тарілочка», «Підсвічник», «Пташки в годівниці», «Кухлики», «Глечики», «Снігуронька», «Новорічний хоровод», «Зимові розваги», «Кумедні звірята», «Рамочка для фото», «Цукерниця», «Дюймовочка», «Підвіс», «Кулон», «Намісто для мами», «Прикрашаємо наш садочок» (посуд, декоративні пластини, вази, підставки для олівців, пензликів).

Ознайомлення з живописом. Пріоритетне завдання педагога — упередити у дітей байдужість та емоційну глухоту до мистецтва живопису. Знайомити дітей з картинами різних жанрів (натюрморт, пейзаж, портрет, казково-билинний). Формувати уявлення про жанри живопису. Вчити вирізняти засоби виразності: колір, колорит, перспективу, композицію. Навчати дітей елементарному мистецькому аналізу творів живопису. Давати доступні їм відомості про художників, розвивати креативність мислення, стимулювати бажання самостійно сприймати та невимушено, вільно, нешаблонно оцінювати твори мис-

тецтва. Навчати дітей чуттєвому сприйманню. Стимулювати осмислення дітьми художнього образу, виявленням якого є естетичні судження. Формувати естетичне ставлення до творів живопису зокрема та до мистецтва в цілому.

Картини:

— *натюрморт*: К. Білокур «Жоржини», «Квіти і виноград», «Сніданок», «Натюрморт з хлібом», «Квіти за тином», «Богданівські яблука», «Кавун. Морква. Квіти»; О. Шовкуненко «Букет троянд»; «Натюрморт з глечиком і персиками»;

— *пейзаж*: С. Жуковський «Осінь. Веранда»; В. Ван Гог «Осіній пейзаж з чотирма деревами»; О. Шовкуненко «Золота осінь»; С. Шишко «Дніпро восени», «Ранок у лісі», «Весна», «Зима»; М. Глушенко «Перший сніг», «Морозний день», «Повінь», «Весна в Карпатах»; І. Грабар «Лютнева блакить»; А. Куїнджі «Рання весна», «Вечір на Україні», «Місячна ніч над Дніпром», «Веселка»; П. Суходольський «Весняний пейзаж із заходом сонця»; І. Айвазовський «Чорне море», «Буря», «Дев'ятий вал»;

— *казково-бيلинний жанр*: В. Васнецов «Іван Царевич на Сіромі Вовкові», «Килим-літак», «Снігуронька», «Три царівни підземного царства», «Баба-Яга», «Царівна-жаба», «Коцїй безсмертний»; М. Врубель «Царівна Лебідь»;

— *портрет*: В. Маковський «Пастушки», «Портрет української дівчини»; І. Труш «Портрет Катерини Грушевської»; М. Пимоненко «Квіткарка», «Різдвяне ворожіння», «Великдень»; О. Мурашко «Дівчина в червонім капелюшку»; В. Боровиковський «Портрет Лопухіної»; Т. Шевченко «Автопортрет»; І. Рєпін «Портрет Наді Рєпіної»; В. Серов «Дівчинка з персиками»; М. Врубель «Дівчинка на тлі персидського килима».

Музичний калейдоскоп

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати розвивати естетичне сприйняття та інтерес до музики.
- Формувати музичну культуру через знайомство з творчістю композиторів різних країн та епох, класичною, сучасною, народною, національною музикою.
- Розширювати уявлення про музичні жанри та музичний тезаурус.

- Продовжувати розвивати у дітей основні музичні здібності (емоційний відгук на музику; ритмічний, звуковисотний, тембровий та динамічний слух; музичну пам'ять; музичне мислення).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Слухання музики. Вчити дітей розрізняти звучання музичних інструментів різних груп (клавішних, струнних, духових, ударних). Розвивати музичну пам'ять дітей через впізнавання музики за її вступом або закінченням, формувати вміння визначати назву твору та його композитора; розвивати здібності свідомо сприймати образний зміст музичного твору та визначати його словами (сумний, мрійливий, спокійний; веселий, радісний, святковий). Вчити дітей виокремлювати засоби музичної виразності (темп, динаміку, регістр); розвивати вміння порівнювати характер спільних за жанром або однакових за назвою музичних творів; формувати вміння порівнювати характер музики із змістом наочності (ілюстрації, картинки), через засоби виразності або через застосування репродукцій картин проілюструвати незнайомі явища та певні художні образи.

Співи. Закріплювати навички співу природним голосом, формувати вміння співати легким звуком, без напруження; слідкувати за правильним диханням перед початком пісні та між музичними фразами; точно відтворювати пунктирний ритм пісні; вчити співати інтонаційно чисто в діапазоні до¹ (ре¹) — до² (ре²). Формувати вміння точно попадати на перший звук мелодії пісні після вступу, вчасно починати та закінчувати пісню; вчити співати виразно, прискорюючи та уповільнюючи темп, посилюючи та послаблюючи звучання; формувати у дітей навички усвідомленого відтворення характеру та змісту пісні, відчуваючи при цьому її жанрову основу; вчити співати хором, невеликими групами, розвивати навички сольного співу під музичний супровід та без нього.

Музично-ритмічна діяльність. Розвивати відчуття ритму, вміння рухатися виразно відповідно до змін характеру музики та її емоційно-образного змісту. Вчити дітей в музично-руховій діяльності самостійно визначати зміни темпу, регістру, динаміки звучання, музичних частин або фраз, а також реагувати на початок та закінчення музики, передавати в рухах метричну пульсацію та ритмічний малюнок. Допомогати дітям вільно орієнтуватись у просторі (перешикуватись із шеренги в коло, з кола в пари тощо), відстежувати відстань між парами, сприяти формуванню навичок виконання танцювальних рухів (підскоки

з ноги на ногу, прямий та боковий галоп, приставний крок з присіданням, присідання з виставленням ноги вперед тощо).

Гра на дитячих музичних інструментах. Вчити дітей виконувати прості мелодії на металофоні індивідуально або невеликими групами, дотримуючись загальної динаміки та темпу; передавати метричну пульсацію та нескладний ритмічний малюнок на ударних та шумових інструментах. Формувати уміння грати ритмічно та виразно в ансамблі, відповідно до характеру музичного твору.

Орієнтовний музичний репертуар:

— *слухання музики:* «Марш» (з опери «Любов до трьох апельсинів»), муз. С. Прокоф'єва; «Марш» (з балету «Лускунчик»), муз. П. Чайковського; «Старовинний марш», муз. М. Скорульського; «Рондо-марш», муз. Д. Кабалевського; «Колискова», муз. М. Римського-Корсакова; «Колискова», муз. Л. Ревуцького; «Колискова», муз. С. Шевченка; «Вальс», муз. Е. Гріга; «Вальс квітів», муз. Д. Шостаковича; «Повільний вальс», муз. Д. Кабалевського; «Жарт», муз. Й. Баха; «Клоуни», муз. Д. Кабалевського; «Гумореска», муз. А. Дворжака; «Гумореска», муз. В. Косенка; «Полька», муз. Д. Львова-Компанійця; «Полька», муз. С. Рахманінова; «Дитяча полька», муз. М. Глінки; «Гопак», укр. нар. танець; «Козачок», муз. В. Кирейка; «Гопак» (фрагм. з опери «Сорочинський ярмарок»), муз. М. Мусоргського; «Сумна пісенька», муз. О. Гречанінова; «Сумна історія», муз. Д. Кабалевського; цикл «У зоопарку»: «Зебра», «Мавпочки», «Ведмідь», «Зайчики», муз. Т. Шутенко; «Качка з каченятами», «Слон», «Поні», муз. Т. Шутенко; «Черепашка», «Білочка», «Лисиця», муз. М. Степаненка; «Казочка», муз. С. Прокоф'єва; «Вечірня казка», муз. А. Хачатуряна;

- *наочний матеріал до слухання музики:* «Марш дерев'яних солдатиків», Д. Остин; «Стійкий олов'яний солдатик», Д. Пейшенс; «Колискова», О. Середина (Котляр); «Вальс на балі Мабілл», Ф. Ж. Ліндер; «Клоун з парасолькою», А. Колоколов; «Буковинський танець», А. Хомчик;

— *співи:*

- *співаночки:* «Вода, вода холодна», укр. нар. примовка; «Гриби», укр. нар. примовка; «Ковалі», укр. нар. примовка; «Бобер», укр. нар. примовка; «На зеленому горбочку», укр. нар. примовка; «Добрий вечір, щедрий вечір», укр. нар. щедрівка; «Коляд, коляд, колядниця», укр. нар. колядка;
- *пісні:* «Врожайна», укр. нар. мелодія, гарм. А. Філіпенка, сл. Н. Кукловської; «Ой, на горі жита много», укр. нар. піс-

ня; «Яблучка», муз. Т. Шутенка, сл. Л. Рєви; «Нєслухняний гусак», муз. І. Острєвєрхого, сл. Т. Артєм'євої; «Осїнь», муз. М. Вєдмєдерї, сл. Г. Фєдун; «Кленовї листочки», муз. і сл. Н. Гранєвської; «Лїстопад», муз. М. Вєдмєдерї, сл. Л. Рудєнко; «Останнї листочки», муз. М. Вєдмєдерї, сл. Г. Фєдун; «Першїй снїг», муз. Г. Гємбєрї, сл. В. Чорної; «Святий Миколай», муз. і сл. Р. Пападїнець; «Зїмонька», муз. К. М'яскова, сл. Г. Бойка; «Бїлесєнькї снїжиночки», муз. В. Вєрховїнця, сл. М. Вєроного; «Дїд Мороз», муз. І. Острєвського, сл. М. Пїдгїрянкї; «Наша ялинка», муз. В. Таловїрї, сл. Г. Бойка; «Вїхола-мєтєлїця», муз. А. Фїлїпенка, сл. Т. Волгїної; «Святкують Новий рїк звїр'ята», муз. В. Качана, сл. О. Качан; «Гарнє свято», муз. І. Острєвєрхого, сл. В. Кленца; «Вєсн'янка», муз. В. Таловїрї, сл. К. Пєрєлїсної; «Вєсн'яний вальс», муз. А. Фїлїпенка, сл. Т. Волгїної; «Всє в мамї красїве», муз. В. Стєцєнка, сл. М. Туркївського; «Мамаїна пїсн'я», муз. О. Швєця, сл. М. Пїдгїрянкї; «Пїсєнька про бабусю», муз. А. Фїлїпенка, сл. Т. Волгїної; «Мама й тато», муз. і сл. Н. Май; «Пїсанка», муз. М. Вєдмєдерї, сл. Н. Гумєнюк; «Хрїстос Вєскрєс!», муз. О. Зозулї, сл. К. Пєрєлїсної; «Хочу конїка», муз. О. Швєця, сл. А. М'ясткївського; «Супєрєчка», муз. І. Острєвєрхого, сл. Т. Артєм'євої; «Сонєчко», муз. Ю. Рожавської, сл. Л. Рєви; «Гарна наша Україна», укр. нар. пїсн'я, обр. С. Файнтуха; «Рїдний край», муз. І. Кїшка, сл. П. Голубнїчного; «Будєм козаками», муз. В. Ізотова, сл. А. Загрудного; «Наш садок», муз. Н. Лєбєдєвої, сл. Г. Таргонїй; «Дїтячий садок», муз. і сл. В. Лїсєнка;

— *музично-рїтмїчна дїяльнїсть:*

- *вправи:* «Марш», муз. М. Богословського, Д. Дєшєвова; «Малєнький марш», «Пєрєдавання хусточки» («Мєлодїя»), «Вправа з м'ячами», «Вправа з уявним м'ячєм», муз. Т. Ломової; «Бадьора хода» («Бадьорою ходю крїзь лїс...»), муз. М. Чємбєржї; «Пружїнка» («Етюд»), муз. О. Гнєсїної; «Крок та бїг», муз. Ф. Надєнєнко; «Вїдїйдї — пїдїйдї», чєська нар. мєлодїя; «Вправа зї стрїчками», укр. нар. мєлодїя, обр. Р. Рустамова; «Знайди своє мїсцє в колонї», муз. Ю. Шїшакова; «Звужєння та розширєння кола», муз. Ф. Шубєрта; «Хлопчїки та дївчата», англ. нар. мєлодїя, обр. Л. Вїшкарьова; «Пєрємїнний крок», рос. нар. мєлодїя; «Галоп», муз. Ф. Шубєрта; «Вєртушки», укр. нар. мєлодїя, обр. Я. Стєпового;

- *музичні ігри*: «Світлофор» («Машини»), муз. Ю. Чічкова; «Марш», муз. М. Богословського; «Не випустимо», муз. Т. Ломової; «Знайди собі пару», латв. нар. мелодія, обр. Т. Попатенко; «Кіт та миші», муз. Т. Ломової; «Веселі танцюристи», укр. нар. мелодія; «Оркестр», укр. нар. мелодія, обр. В. Полевого; «Гра з бубном», муз. М. Красева; «Гра петрушок», муз. Т. Вількорейської; «Відважні вершники», муз. В. Вітліна; «Вершники» («Гра»), муз. В. Вітліна; «Будь спритним!», муз. М. Ладухіна; «Гра з хусточкою», укр. нар. мелодія, обр. Л. Ревуцького; «Кіт Васько», муз. Г. Лобачова, сл. Н. Френкель;
 - *танці*: «Дружні пари» («Полька»), муз. Й. Штрауса; «Танок з іграшками», муз. Р. Равін; «Танок намистинок», муз. М. Черьомухіна; «Танок Снігуроньки та сніжинок», муз. Р. Глієра; «Танок гномів», муз. Ф. Черчеля; «Ой, минула вже зима», укр. нар. пісня, обр. І. Кишка; «Танок-запрошення», рос. нар. мелодія; «Веселі діти», литов. нар. мелодія, обр. В. Агафоннікова; «Полька», муз. Л. Лядової; «Танцюйте, як я!», муз. В. Золотарьова; «Вишивання», чеська нар. пісня, обр. Ан. Александрова; «Український танок», укр. нар. мелодія;
- *гра на дитячих музичних інструментах*: «Дрібушечки», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Іди, іди, дощику», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Щедрик, щедрик, щедрівочка», укр. нар. щедрівка; «Коляд, коляд, колядниця», укр. нар. колядка; «Ой, дзвони дзвонять», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового; «Іди, іди, дід», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового; «Вийди, вийди, сонечко», укр. нар. пісня, обр. Л. Ревуцького; «Ластівочка», укр. нар. пісня, гарм. Ю. Михайленка.

Театральна мозаїка

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати залучати дітей до пізнання елементарних основ театрознавства та сценографії, закріплювати знання театральної термінології (складові приміщення театру та структурні частини вистави, види ширм, назви театральних ляльок та їх елементів тощо).

- Навчити прийомам виготовлення ширм та театральних ляльок, створення аквагриму, підбору світлового та звукового супроводу до театральної постановки чи театралізованої гри, виготовлення декорацій та одягу акторів.
- Закріпити знання форм літературних творів, що театралізуються (казка, вірш, оповідання).
- Продовжувати формувати вміння емоційно сприймати та відгукуватися на театральні вистави й інсценівки у виконанні дорослих (оцінювати вчинки героїв, описувати риси їхнього характеру, особливості передачі образів театральних персонажів).
- Спонукаати до налагодження стосунків із партнерами по грі чи сцені (допомагати одне одному, вступати у діалог, помічати та називати акторські чи режисерські уміння одне одного).
- Стимулювати прагнення дітей до самореалізації у режисерському задумі чи акторській імпровізації.
- Заохочувати внесення авторських творчих фрагментів чи неочікуваних сюжетних поворотів у знайомий сценарій.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Продовжувати організовувати походи дітей з батьками у драматичні та лялькові театри, влаштовувати зустрічі із митцями театру. Заохочувати до аналізу змісту вистави, у якій дитина бере пасивну чи активну участь (сценічне мовлення та сценічний рух акторів, декорації, музичний супровід, атрибути, грим, особливості ляльководіння тощо).

Залучати дітей до участі у системі вправ та етюдів на формування акторських та режисерських умінь (жести, міміка, інтонація, сценічний рух, сценічне мовлення, ляльководіння, сценографія, перетворення художнього твору на сценарій, розподіл ролей, добір музичного супроводу тощо).

Заохочувати організацію дітьми театралізованих ігор та лялькових вистав за участю дорослих та без їх участі (вихователь може виступати у ролі читця). Спонукаати дітей до відтворення літературних текстів напам'ять у процесі театралізованих ігор та сценічних театральних постановок.

Продовжувати ознайомлювати дітей з різними видами лялькових театрів: *настільним театром* (театр іграшок із тканини, пластмаси тощо; театр іграшок із природного та викидного матеріалу;

театр на олівцях, на воді; театр ложок, коробок, кухлів, масок); *театром картинок* (театр картинок на картонній основі, фото- та двосторонніх картинок, театр одного малюнка, театр слайд-шоу), *стендовим* (стенд-книжка, книжка-забава, театр на липучках, на магнітах, на прищіпках, на фартуху, театр трансформаток, театр у коробці, на дереві, тіньовий театр та театр-панорама) та *іграми-драматизаціями* (власне драматизація та ігри-драматизації з ляльками: театр надувних кульок, театр-пуф, театр смикунчиків, кулачковий, тапок, тупотушок, на пружинках, бі-ба-бо, тростинних ляльок, пальчиковий, лег-плеєрс, рукавичковий, ляльок-велетнів, ліхтариків та парасольок, шарфіків, маріонеток).

Орієнтовна тематика показу театральних інсценівок дітьми (інколи з допомогою та участю вихователя):

— *настільний театр іграшок*: «Риби» (Л. Полтава), театр на воді; «Ще зі вчора їжачиха...» (Р. Скиба), «Казочка про Зайчикову знахідку» (І. Андрусяк), «Солом'яний бичок» (українська народна казка), «Сміхота» (І. Андрусяк), «Улянка у лісі» (Н. Сиротич), театр з природного та викидного матеріалу, на вибір вихователя;

— *театр картинок*: «Як зима помирила горобця і синичку» (А. Кох), «Як Ведмежатко Новий рік зустрічало» (О. Новик), театр фотокартинок; «Пан Перевертас» (С. Пантюк), «Сонце, сонечко та соняшник» (І. Прокопенко), театр двосторонніх картинок; «Олівець-малювець» (Н. Забіла), «У лісі намальованім» (Л. Вербицька), театр одного малюнка; «Хочу літати» (А. Костецький), театр слайд-шоу;

— *стендовий театр*: «Осінні танці» (К. Перелісна), «Казка про Ведмедика Непосидька» (О. Заміховська), тіньовий театр; «Чорне море й синій кит» (О. Кротюк), «Подарунки» (М. Качмар), «Великдень» (Р. Завадович), панорама; «Хлопчик і сніжинка» (В. Сухомлинський), «Малюнок» (А. Царук), театр на липучках; «Киця-Миця і Крілик-Трілик» (Марійка Підгірняка), «Малюнок» (А. Царук), театр на прищіпках.

— *ігри-драматизації з ляльками*: «Лісова стежка» (Г. Усач), театр ліхтариків; «Павучок — рудий бочок» (І. Жиленко), театр лег-плеєрс; «Півник і двоє мишенят» (укр. нар. казка), театр смикунчиків; «Калачі» (Д. Павличко), «Мрія» (М. Качмар), «Буквар» (Г. Чубач), «Десять жовтих гусенят» (С. Ісмаїлова), театр бі-ба-бо; «Слоняча колискова» (Р. Скиба), театр шарфіків; «Борсучок, який умів малювати» (Л. Куліш-Зіньків), театр маріонеток або парасольок; «Казочка про хлопчика та янгола» (А. М'ястківський), театр іграшок-тупотушок;

— *власне драматизація*: «Летюча миша» (нар. казка за переказом О. Заміховської), «Смачний хлібець» (І. Блажкевич), «Десять робіт-

ників» (М. Коцюбинський), «Пригоди парасольки» (Н. Зубрицька), «Хатка для пташок» (І. Боднарчук), «Святий Миколай іде» (А. Лотоцький), «Мрія Безпритулька» (О. Погребняк), «Про ледачу дівчину» (укр. нар. казка), «Балакухи» (К. Демченко), «Розмова про сонце» (М. Підгірянка), «Чому у сонечка подвійні крильця?» (А. Кох), «Овечка та кульбабки» (О. Скляренко), «Равлик і море» (М. Фляк), «Як дракончик Юрась врятував ліс від браконьєра» (Г. Осадко), «Про повітряну кульку» (А. Кох).

Літературна скринька

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати ознайомлення з фольклорними та авторськими творами різних жанрів та тематики як української, так і світової літератур; творами письменників-класиків, сучасних українських письменників.
- Продовжувати ознайомлення з дитячою книгою, формування «читацької грамотності».
- Вчити уважно слухати, усвідомлювати ідею та зміст складніших за обсягом художніх творів різних жанрів (казка, оповідання, вірш, байка) української та зарубіжної літератури для дітей; запам'ятовувати і пригадувати жанр, назву та автора художнього твору (за фрагментами, ілюстраціями, описом героїв).
- Ознайомити дітей з байкою, учити розуміти її мораль.
- Учити впізнавати та визначати жанр твору на слух: казка, вірш, оповідання, байка; здійснювати елементарний аналіз літературно-художньої структури художнього твору.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Продовжувати ознайомлювати дітей з новими чарівними (фантастичними), соціально-побутовими, народними та авторськими казками, веснянками, легендами. Учити відповідати на запитання за змістом казок, самостійно розповідати у вільний час знайомі казки; висловлювати своє ставлення до героїв казок, оцінювати їхні вчинки; впізнавати назву казки за описом героїв, ілюстраціями та фрагментами з тексту казки; самостійно виділяти зачин і кінцівку, знаходити по-

втори, називати фантастичні події, чарівні предмети тощо. Залучати до читання віршів, байок за ролями, вивчення напам'ять кількох казкових зачинів, кінцівок.

Знайомити з творами українських класиків літератури для дітей та сучасних письменників. Ознайомити з портретами, біографією (в доступній формі) відомих українських письменників (Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка). Учити впізнавати їх на портретах, пригадувати назви їхніх творів.

Продовжувати ознайомлення дітей з приказками та прислів'ями, вчити розуміти і пояснювати їх прихований зміст, під час спілкування використовувати їх. Ознайомити з лічилками, їх призначенням.

Вчити здійснювати елементарний аналіз художніх творів: знаходити, розуміти засоби виразності (порівняння, епітети, повтори, образні художньо-поетичні вирази, зачини, кінцівки) і спонукати до їх використання у власному мовленні.

Вчити дітей брати участь у різних видах бесід за змістом художніх творів (морально-оцінювального характеру, за запитанням автора твору, у зв'язку із прочитаним, на з'ясування розуміння жанру, засобів художньої виразності; узагальнювальні бесіди, бесіди за творчістю одного письменника, етичні бесіди). Вчити свідомо аналізувати поведінку героїв художніх творів, висловлювати своє ставлення до них, мотивувати моральні оцінки.

На основі аналізу художніх творів формувати узагальнені уявлення про позитивні моральні якості, як-от: доброта, чесність, щедрість, чуйність, скромність, ввічливість — та негативні: злість, брехливість, жадібність, хвастливість, жорстокість, грубість. Вчити розрізняти позитивні та негативні моральні якості в конкретних ситуаціях буття, розуміти, як кожна моральна якість проявляється у поведінці. Вчити давати мотивовану моральну оцінку поведінці персонажів та власним діям, розвивати уміння робити моральний вибір.

Розвивати поетичний слух, бажання запам'ятовувати вірші, виразно читати напам'ять. Стимулювати дітей до самостійного переказу казок та оповідань, чітко зберігаючи послідовність сюжету, передаючи своє ставлення до літературних героїв. Учити виявляти творчу ініціативу, придумувати продовження і закінчення казки, розповіді.

Формувати самостійність у театральномовленнєвій діяльності за змістом художніх творів. Стимулювати інтерес дітей до ігор-драматизацій, показу різних видів театру, театралізованих ігор, за сюжетами художніх творів, до імпровізації — інсценування фрагментів відомих художніх творів (казок, оповідань, віршів тощо).

Залучати дітей до різних видів діяльності за змістом художньої літератури: ігрової (сюжетно-рольові ігри «Книжковий магазин», «Бібліотека»; театралізовані ігри), продуктивної (виготовлення книжок-саморобок), образотворчо-мовленнєвої (ілюстрування художніх творів з коментарем зображеного, словесне зображення персонажа, чарівного предмета тощо), трудової («лікування книжок»). Забезпечити наявність відповідного розвивального середовища (куточка книги, театрального осередку).

Продовжувати виховувати інтерес до книги. Звертати увагу дітей на те, що на обкладинці вказуються прізвище автора (того, хто написав оповідання або вірш) та назва книжки (написана великими літерами). На обкладинці, як правило, є малюнок.

Привчати бережно поводитися з книжкою, виховувати бажання лагодити книжки. Привчати до чергування в куточку книги, залучати до участі у влаштуванні виставки дитячих книг. Стимулювати дитину до висловлення власного враження від прочитаного, від самої книги.

ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати компетентність дитини шостого року життя з особливостями психофізичного розвитку відповідно до оптимальних для цього віку основних показників.
- Забезпечувати збагачення (ампліфікацію) розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах використання різних видів дитячої діяльності (ліплення, аплікації, малювання, конструювання, ручної праці, праці в побуті, а також ігор: дидактичних, рухливих, сюжетно-рольових); розвиток елементарної навчальної діяльності, пізнавальної активності.
- Забезпечувати пізнавальний розвиток дитини з особливими освітніми потребами, який значною мірою залежить від процесів, пов'язаних з переробкою та засвоєнням інформації: концентрації уваги, сприймання і запам'ятовування.

- Продовжувати формувати мовленнєву і комунікативну компетентність дитини з особливими освітніми потребами.
- Формувати готовність дитини з особливими освітніми потребами до навчальної діяльності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Продовжувати формувати в особливій дитини уявлення про саму себе, адекватну оцінку власних можливостей і досягнень у різних видах діяльності, самостійність і незалежність.

Удосконалювати загальну і дрібну моторику, зорово-рухову координацію, наочно-образне мислення, мисленнєві операції словесно-логічного рівня; розвивати довільну увагу, опосередковане запам'ятовування, зорове орієнтування у просторі, уяву, пізнавальну активність, стимулюючи аналіз предметів, дій, оцінюючи їх результат, узагальнюючи власний та колективний досвід; формувати систему сенсорних еталонів.

Розвивати вміння концентрувати увагу і сприймання, що є основою для пізнавального розвитку дитини; формувати цілісне сприйняття і уявлення про різні предмети і явища оточуючої дійсності, адже ознайомлення з довкіллям збагачує чуттєвий досвід дитини, вчить її бути уважною до того, що її оточує: дивитися і бачити, слухати і чути, обшупувати і відчувати на дотик. Забезпечувати навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку, використовуючи комбіновані фізичні, візуальні і словесні стимули.

Формувати позитивне емоційне ставлення до ігрової діяльності, специфічні компоненти ігрової діяльності (ігрову мотивацію, ігрову мету, ігрові дії, правила гри, контроль та оцінювання дітьми ігрових дій, досягнення уявної мети). Розвивати уміння формулювати план-задум сюжетно-рольової гри і реалізовувати його, використовувати предмети-замінники, розгортати сюжетну гру як спільну діяльність; правильно реалізовувати відносини, закладені в ролі, для чого потрібно вчити виділяти відносини між людьми як головний зміст гри, робити їх предметом усвідомлення, вчити орієнтуватися в субординації ролей, в реалізації рольових відносин за правилами.

Удосконалювати фонематичний слух, фонематичне сприймання та фонемний аналіз. Вчити розрізняти місце означеного звука в слові: на початку, у середині, в кінці; називати послідовність звуків у коротких словах — одно- і двоскладових. Розвивати уміння визначати звук на основі фонематичних уявлень (вихователь дає дві великі картини, у на-

звах яких є звуки, наприклад: [ж] і [ш] — *жолудь і шишка*, і набір картинок, назви яких також містять вказані звуки; дитина визначає, які звуки розташовані на початку слова, потім мовчки розкладає картинки під відповідними великими картинками: під картиною *шишка* — *шапка, шашки, мишка, шина*; під картиною *жолудь* — *жук, їжак, жабенятко* тощо).

Розвивати слухову увагу, зокрема, виділяти задане слово з групи слів, які об'єднані однією темою і складаються з однакової кількості складів, а також асемантичних слів (наприклад: виділити оплеском слово *кущ* в момент його звучання у групі слів: *квітка, трава, дерево, ягода, гриб, кущ, мох*; слово *дуб*: *кінь, дах, лев, торт, душ, дуб, слон*; асемантичне слово *ліхрашка*: *кробус, одеркон, гамінь, хобійка, ліхрашка, бадякаманяка*).

Розвивати слухову пам'ять, використовуючи звукові ряди з 3–5 (7) звуків, ряди слів з 3–5 (7) слів; розвивати слуховий контроль, спонукати дитину до розпізнавання власної неправильної вимови під час говоріння (наприклад, розповідання казки); неправильної звуковимови в чужому мовленні (наприклад, замін, спотворень, пропусків, перестановки звуків у словах вихователя з імітацією відхилень звукового і складового компонентів).

Розвивати здатність дитини наслідувати та відтворювати ритм двоскладових та трискладових слів, речень із 3–4 слів і більше, віршів (*та-та́-та та́-та та-та-та-та́-та та́-та-та* — *Оленка добре намальовала яблуко*), автоматизувати й диференціювати правильну звуковимову ([с] — [з], [ш] — [ж], [л] — [р] тощо, в залежності від потреб дитини); вчити читати одно- та двоскладові слова.

Розвивати імпресивне мовлення, удосконалюючи навички розуміння інформації, відтвореної в різних за мовною складністю реченнях (наприклад: *Марійка, намальована Оленкою; Марійкою намальована Оленка*), зв'язне мовлення на основі спостереження та аналізу діяльності дорослих, товаришів та своєї власної, мовленнєве спілкування в контексті діяльності та поза нею.

Виховувати уміння емоційно співчувати іншим людям, виражати співчуття, співпереживання і співдію, удосконалювати емоційний досвід. Розвивати уміння співпрацювати з дорослими і здоровими однолітками, збагачувати позитивний досвід спілкування особливої дитини з оточенням, виховувати навички продуктивної взаємодії під час спільної діяльності, розвивати словесно-логічне мислення і пам'ять у процесі різних видів діяльності.

У РОДИННОМУ КОЛІ

Бути терплячим, доброзичливим і вимогливим до дитини, відзначати її найменші успіхи та заохочувати до виконання завдань.

Розвивати розмовне і описове мовлення дитини. Спонукаати дітей описувати оточуючі предмети (квіти, дерева, птахів, звірів), розповідати за малюнком або серією малюнків, не виходячи за межі того, що зображено, доповнювати сюжет (*Що було раніше? Що трапилось потім?*), розповідати невеличкі тексти і казки, які читались дітям; зв'язно і послідовно розповідати про прості випадки із особистого життя; вчити виразно читати напам'ять вірші, загадки, скоромовки.

Залучати дошкільника до занять ручною працею, до роботи з природними матеріалами (глиною, піском, водою, об'єктами живої природи — листям, гілочками, насінням, мушлями, шишками, жолудями, каштанами тощо), оскільки це розвиває відчуття і уявлення дітей, активізуючи їх пізнавальну, особистісну і мотиваційну сфери. Крім того, робота з піском та водою сприяє зниженню агресивних проявів у поведінці дітей.

«ДОСЛІДНИКИ» (СЬОМИЙ РІК ЖИТТЯ)

ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ

Вікові особливості психічного розвитку дітей

Діти сьомого року життя перебувають у ДНЗ як виняток, їх не виділяють в окрему вікову групу. Організація їх життєдіяльності відбувається за правилами організації освітнього процесу в старшій групі. Але освітні завдання і зміст педагогічної роботи з ними ускладнюються. Реалізуються вони за рахунок індивідуальних та групових форм роботи.

Ці діти можуть переживати психологічну кризу, що виявляється у намаганні вести першість серед дітей. Дитина розуміє й усвідомлює власні переживання (*я радію, я сумую, я серджуся*). У неї виникає узагальнення переживань, або «логіка почуттів». Вимогливість до себе, самолюбство, самооцінка, рівень запитів до свого успіху виникають саме у цьому віці і є наслідком усвідомлення та узагальнення власних переживань. Ці утворення починають опосередковувати дії і вчинки дитини. У цьому віці значно розширюється життєвий світ дитини. Виникнення інтересу до загальних питань свідчить про розширення сфери інтересів дитини, її прагнення знайти своє місце в широкому світі. Розширюється не тільки сфера інтересів дитини, але й сфера її соціальних контактів.

У сфері контактів з дорослими складається позаситуативне, «позаконтекстне» спілкування, головною рисою якого є довільність, підпорядкованість правилу. У цих контактах дитина повинна діяти не під впливом своїх миттєвих спонукань, а з урахуванням правил, умов, цілей та інших моментів, які задають контекст ситуації. Характер спілкування з однолітками також змінюється. З'являються дружба, прихильність, турбота про інших. Спілкування дітей все більш опосередковується правилами, прийнятими в дитячих спільнотах. Крім пра-

вил спільної гри, починають працювати правила, які регулюють дитячі відносини: правила черговості, справедливості. Щоб заслужити визнання, дитина повинна поводитись згідно з правилами, що формує звернені до неї очікування. Проте зазвичай ці правила не оформлені в чіткі свідомі інструкції, а існують у формі конкретної соціальної ролі.

Діти сьомого року життя вперше починають виділяти для себе такий критерій, як соціальний статус людини (її професія, становище в суспільстві, сімейний статус). Дитина починає думати про своє майбутнє й хоче зайняти певне місце в суспільстві (начальника, ветеринара, мами). Уявлення про себе в новій соціальній ролі набуває у семирічок вигляду освоєння рольової поведінки як найбільш адекватної форми соціальної активності. Саме в ролі об'єктивується соціальна за змістом перспективна мета. Соціальний статус у групі однолітків і виконання певної соціальної (а не ігрової) ролі стає головним сенсоутворювальним чинником їхньої діяльності. Все це дає можливість говорити про те, що одним з головних новоутворень, яке виникає на рубежі дошкільного і молодшого шкільного віку, є здатність до соціального функціонування, тобто здійснення суспільно значимої діяльності. У сучасних умовах прагнення 7-річних дітей зайняти соціально значущу роль зазвичай і найбільш природно реалізується в позиції учня, яку займає дитина з переходом до шкільного навчання.

У цілому дитина сьомого року життя усвідомлює себе як особистість, як самостійний суб'єкт діяльності та поведінки. Її соціально-моральні почуття і емоції досить стійкі.

В основі довільної регуляції поведінки лежать не тільки засвоєні (або задані ззовні) правила і норми. Мотиваційна сфера дошкільнят розширюється за рахунок розвитку таких соціальних за походженням мотивів, як пізнавальні, просоціальні (спонукають робити добро), а також мотивів самореалізації. Поведінка дитини починає регулюватися також її уявленнями про те, що добре і що погано. З розвитком морально-етичних уявлень безпосередньо пов'язана й можливість емоційно оцінювати свої вчинки. Дитина відчуває задоволення, радість, коли чинить правильно, добре, і збентеження, незручність, коли порушує правила, вчиняє погано.

Загальна самооцінка дітей являє собою глобальне, позитивне недиференційоване ставлення до себе, що формується під впливом емоційного ставлення з боку дорослих.

У цьому віці діти володіють узагальненими уявленнями (поняттями) про свою гендерну приналежність, встановлюють взаємозв'язки між своєю гендерною роллю та різними проявами чоловічих і жіночих властивостей (одяг, зачіска, емоційні реакції, правила поведінки, прояв

власної гідності). Діти відчувають задоволення та гідність від своєї гендерної приналежності, аргументовано обґрунтовують її переваги. Вони починають усвідомлено виконувати відповідні гендерні ролі правила поведінки у побуті, громадських місцях, спілкуванні, оволодівають різними способами дій і видами діяльності, які є домінуючими серед людей різної статі, орієнтуючись на типові для певної культури особливості поведінки чоловіків і жінок; усвідомлюють відносність чоловічих і жіночих проявів; моральну цінність вчинків чоловіків і жінок стосовно одне одного.

В іграх діти відображають досить складні соціальні події — народження дитини, весілля, свято, війна тощо. У грі може бути кілька центрів, у кожному з яких відображається та чи інша сюжетна лінія. Діти цього віку можуть по ходу гри брати на себе дві ролі, переходячи від виконання однієї до іншої. Вони можуть вступати у взаємодію з кількома партнерами по грі, виконуючи як головну, так і підпорядковану роль (наприклад, медсестра виконує розпорядження лікаря, а пацієнти у свою чергу — її вказівки).

Триває подальший розвиток моторики дитини, нарощування і самостійне використання рухового досвіду. Розширюються уявлення про самого себе, свої фізичні можливості, фізичний вигляд. Удосконалюються ходьба, біг, кроки стають рівномірними, збільшується їх довжина, з'являється гармонія в рухах рук і ніг. Дитина здатна швидко переміщатися, ходити й бігати, тримати правильну поставу. За власною ініціативою діти можуть організовувати рухливі ігри та найпростіші змагання з однолітками. В силу накопиченого рухового досвіду й досить розвинених фізичних якостей дошкільник цього віку часто переоцінює свої можливості, робить необдумані фізичні дії.

Істотно збільшується стійкість мимовільної уваги, а також обсяг пам'яті, що дає змогу запам'ятовувати досить великий обсяг інформації. Діти також можуть самостійно ставити перед собою завдання щось запам'ятати, використовуючи при цьому найпростіший механічний спосіб запам'ятовування — повторення. Однак, на відміну від малюків, вони роблять це або пошепки, або мовчки. Якщо задачу на запам'ятовування ставить дорослий, дитина може використовувати більш складний спосіб — логічне упорядкування: розкласти картинки, які необхідно запам'ятати, по групах, виділити основні події оповідання. Дитина починає відносно успішно використовувати новий засіб — слово (на відміну від дітей від 5 до 6 років, які ефективно можуть використовувати тільки наочно-образні засоби — картинки, малюнки). За допомогою слова дошкільник аналізує те, що необхідно запам'ятати, групує, відносячи до певної категорії предметів чи явищ, встановлює

логічні зв'язки. Але мимовільне запам'ятовування залишається найбільш продуктивним до кінця дошкільного дитинства. Для дівчаток характерними є більші обсяг і стійкість пам'яті.

Уява дітей цього віку стає багатшою й оригінальнішою, а також більш логічною і послідовною, вона вже не схожа на стихійне фантазування дітей молодших років. Незважаючи на те що побачене або почуте часом перетворюється дітьми до невпізнання, в кінцевих продуктах їхньої уяви чіткіше простежуються об'єктивні закономірності дійсності. Так, наприклад, навіть у найфантастичніших оповіданнях діти намагаються встановити причинно-наслідкові зв'язки, а у найфантастичніших малюнках — передати перспективу при вигадуванні сюжету гри, теми малюнка, історій. Діти не тільки утримують початковий задум, але можуть обмірковувати його до початку діяльності. Разом з тим розвиток здібності до продуктивної творчої уяви і в цьому віці потребує цілеспрямованого керівництва з боку дорослих. Без нього зберігається ймовірність того, що уява буде виконувати переважно афективну функцію, вона буде спрямована не на пізнання дійсності, а на зняття емоційної напруги і на задоволення нереалізованих потреб дитини.

У цьому віці триває розвиток наочно-образного мислення, яке дає змогу дитині вирішувати більш складні завдання з використанням узагальнених наочних засобів (схем, креслень) і уявлень про властивості різних предметів і явищ. Дії наочно-образного мислення (наприклад, при знаходженні виходу з намальованого лабіринту) дитина цього віку, як правило, виконує вже подумки, не вдаючись до практичних предметних дій навіть у випадках ускладнень. Дошкільнята класифікують зображення предметів також за істотними ознаками, наприклад, за родовою приналежністю (меблі, посуд, дикі тварини). Можливість успішно здійснювати дії серіації та класифікації багато в чому пов'язана з тим, що на сьомому році життя у процес мислення дедалі активніше включається мовлення. Використання дитиною (слідом за дорослим) слова для позначення істотних ознак предметів і явищ приводить до появи перших понять. Звичайно ж, поняття дошкільника не є абстрактними, теоретичними, вони зберігають ще тісний зв'язок з його безпосереднім досвідом. Часто свої перші понятійні узагальнення дитина робить, виходячи з функціонального призначення предметів або дій, які з ними можна виконувати. Так, діти можуть об'єднати малюнок кішки з групою «Дикі тварини», «тому що вона теж може жити в лісі», а зображення дівчинки і сукні буде об'єднано, «тому що вона її носить».

Мовленнєві вміння дітей дають змогу повноцінно спілкуватися з різним контингентом людей (дорослими й однолітками, знайомими

та незнайомими). Діти не тільки правильно вимовляють, але й добре розрізняють фонemi (звуки) і слова. Завдяки оволодінню морфологічною системою мовлення вони успішно утворюють досить складні граматичні форми іменників, прикметників, дієслів. Більше того, у цьому віці діти чутливо реагують на різні граматичні помилки, як свої, так і інших людей, у них спостерігаються перші спроби усвідомити граматичні особливості мови. У своєму мовленні старший дошкільник дедалі частіше використовує складні речення. Збільшується словниковий запас: діти точно використовують слова для передачі своїх думок, уявлень, вражень, емоцій, при описі предметів, переказі. Під час діалогу дитина намагається вичерпно відповісти на запитання, сама ставить запитання, зрозумілі співрозмовнику, узгоджує свої репліки з репліками інших.

Активно розвивається у цей період й інша форма мовлення — монологічна. Діти можуть послідовно переказувати або розповідати. У цьому віці їх висловлювання поступово втрачають риси ситуативного мовлення. Вони активно використовують різні експресивні засоби: інтонацію, міміку, жести. З'являється мовлення-роздум. Найважливішим підсумком розвитку мовлення є те, що до кінця дошкільного періоду воно стає справжнім засобом як спілкування, так і пізнавальної діяльності, а також планування й регуляції поведінки.

Здоров'я та фізичний розвиток

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Виховувати свідоме ставлення до оздоровлення, самостійність при виконанні оздоровчих дій.
- Розвивати координаційні здібності (вміння розрізняти темп і амплітуду рухів, відчуття часу і простору); домагатися природності та легкості виконання рухів.
- Пояснювати значення фізичних вправ, заходів загартовування, засобів оздоровлення, доступних розумінню дітей знань з галузі гігієни, медицини і фізичної культури для збереження і зміцнення власного здоров'я та покращення показників фізичного розвитку.
- Формувати бажання та потребу в систематичних заняттях фізичними вправами, брати участь в рухливих іграх та самостійно організовувати рухову діяльність.

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Загартовування. Проводити ранкову гімнастику, гігієнічну гімнастику після денного сну, заняття з фізичної культури у фізкультурному залі з відчиненими кватирками. Тривалість прогулянки має становити не менше 2–2,5 год у першій і 1–1,5 год у другій половині дня.

Водні процедури: вологе обтирання, обливання ніг, тіла.

Купання дітей у відкритих водоймах проводити при температурі повітря не нижче +24 °С, води — не нижче +23 °С. Тривалість купання від 3–5 до 10–12 хв.

У холодний період року загартовування водою проводиться після денного сну, влітку — після ранкової гімнастики і перед обідом.

Фізкультурно-оздоровча робота. Формувати у дітей потребу в щоденному виконанні ранкової гімнастики та гігієнічної після денного сну (тривалість 10–11 хв). Привчати чітко виконувати загальнорозвивальні вправи з різних вихідних положень, виконувати рухи відповідно до характеру музики. Звертати увагу на формування постави та зміцнення стопи.

Проводити щоденні заняття з фізичної культури тривалістю 35–40 хв. Привчати дітей самостійно організовувати рухливі ігри і виконувати фізичні вправи на прогулянці, яка має тривати 1 год 20 хв — 1 год 30 хв, виховувати наполегливість, організованість, почуття товариськості та взаємодопомоги. Заохочувати дітей до ігор у природних умовах (з використанням природного оточення), до ігор-естафет та ігор спортивного характеру (городки, настільний теніс, бадмінтон, баскетбол, хокей, футбол). Учити справедливо оцінювати результати гри.

Проводити на заняттях, де переважають розумова та ручна праця, фізкультурні хвилинки, між малорухливими заняттями — фізкультурні паузи, динамічні перерви.

Здоров'язбережувальна діяльність. Проводити щоденно ранкову гімнастику, фізкультурні хвилинки, паузи та заняття з використанням дихальної гімнастики, звукогімнастики, елементів психогімнастики та психомоторних розминок, гімнастики з елементами корекції.

Виховання культурно-гігієнічних навичок. Привчати дітей здійснювати контроль за додержанням особистої гігієни: закріплювати навички догляду за чистотою тіла (миття рук, ніг, обличчя тощо), зубів, стежити за зачіскою, своєчасно користуватися чистим носовичком, особистим рушником.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Ходити в колоні по одному, парами, змінюючи напрям, з різним положенням рук, подоланням перешкод, гімнастичним кроком, у присіді та напівприсіді, у повільному темпі 40–45 хв; з перешиковуванням у пари, трійки, четвірки в одному темпі, схресним кроком, випадками; із заплющеними очима 4–5 м, спиною вперед; ходити, правильно обираючи будь-який спосіб ходьби залежно від умов.

Біг. Бігати по обмеженій площі залу, майданчика, не наштовхуючись одне на одного; зі зміною напрямку, по колу, «змійкою», високо піднімаючи коліна, переступаючи через невисокі (10–15 см) перешкоди, м'ячі. Бігати стрибками; широким кроком через перешкоди заввишки 10–15 см; із середньою швидкістю 100–150 м по 3–4 рази, у повільному темпі до 3–3,5 хв; із відведенням назад зігнутих у колінах ніг (10–20 с), повторювати 2–3 рази, чергуючи зі звичайним бігом чи ходьбою; у поєднанні з іншими рухами (веденням м'яча, стрибками зі скакалкою); піднімаючи вперед прямі ноги (10–20 с), повторювати 2–3 рази, чергуючи зі звичайним бігом чи ходьбою; спиною вперед, зберігаючи напрям та рівновагу; зі скакалкою, м'ячем, по дошці, лаві, колоді; з високого старту, з різних стартових позицій. Пробігати 10 м з найменшою кількістю кроків. Бігати наввипередки 25–30 м.

Стрибки. Стрибати на обох ногах на місці з поворотом кругом; рухаючись уперед із затиснутим між ногами мішечком із піском або м'ячем. Стрибати в пісок з висоти 35–40 см у позначене місце та з поворотом ліворуч, праворуч. Підстрибувати на місці і з розбігу (3–4 кроки), намагаючись дістати предмет, підвішений на 25–30 см вище від піднятої вгору руки дитини. Стрибати по черзі на правій, лівій нозі, просуваючись уперед на 5–6 м; на одній нозі, рухаючись уперед і штовхаючи перед собою маленький предмет (м'яч, камінчик). Стрибати у довжину з місця на 100–110 см, приземлюючись на м'який ґрунт; у висоту (50–55 см) і довжину (180–200 см) з прямого розбігу на відстань 10–12 м способом «зігнувши ноги». Стрибати через довгу і коротку скакалки різними способами. Перестрибувати через 6–8 набивних м'ячів. Стрибати по гімнастичній лаві з просуванням уперед. Стрибати по похилій дошці вгору, вниз. Стрибати через лінію, мотузку на одній нозі вперед, назад, ліворуч, праворуч, на місці та з просуванням уперед. Стрибати з висоти із положення стоячи спиною вперед, з поворотом на 180°. Стрибати на предмет заввишки 40 см з декількох кроків поштовхом однієї ноги.

Кидання, ловіння, метання. Підкидати м'яч і ловити його обома руками до 20 разів поспіль. Кидати м'яч одне одному з відстані 3–4 м обома руками від грудей, з-за голови, з відскоком від підлоги. Кидати м'яч, мішечок з піском масою 200 г, шишки на дальність 7–12 м способом із за спини через плече. Відбивати м'яч об землю, стінку і ловити його обома руками, підкидати м'яч угору і ловити його після виконання додаткових рухів (оплеску в долоні перед грудьми, під колінами, за спиною). Накидати кільця на стрижень з відстані 4–4,5 м правою та лівою рукою. Кидати м'яч обома руками через сітку, натягнуту на висоті 1,3–1,4 м від землі до верхнього її краю, з відстані 2–2,5 м. Кидати м'яч, торбинки з піском у горизонтальну та вертикальну ціль правою і лівою рукою з відстані 4,5–5 м різними способами. Перекидати набивні м'ячі масою 1 кг одне одному. Кидати м'яч діаметром 20–25 см однією та обома руками знизу та з-за голови в кільце, прикріплене на висоті 1,8–2,2 м від землі. Кидати предмети в ціль, яка рухається (м'яч, обруч).

Повзання, підлізання, пролізання, перелізання, лазіння. Лазити по гімнастичній стінці, драбинці заввишки 2,2–2,5 м, перелізати з одного прольоту стінки на інший приставним кроком. Перелізати через лаву, колоду. Пролізати в обруч (грудьми вперед, спиною вперед, лівим і правим боком, зверху вниз, знизу вгору), підлізати під дугою заввишки 40–50 см прямо та боком. Повзати по гімнастичній лаві на животі, спині, підтягуючись руками і відштовхуючись ногами. Повзати по гімнастичній лаві накарачках назад. Повзати по підлозі, лаві, колоді, в упорі стоячи на колінах і спираючись долонями рук, по-пластунськи. Підлізати під гімнастичну лаву. Повзати по похилій дошці, лазити по похилій драбині (кут нахилу 25–30°) в упорі стоячи. Лазити по гімнастичній стінці змінним кроком ритмічно, легко. Повзати накарачках догори животом, з опорою на ступні та долоні. Лазити накарачках по горизонтальній драбині, піднятій на висоту 50 см. Лазити по гімнастичній стінці, злізати по діагоналі. Лазити по гімнастичній стінці вгору по одному прольоту, вниз — по діагоналі; по мотузяній драбинці довільним способом; між рейками парканчика. Лазити по канату на довільну висоту.

Рівновага. Ходити і бігати прямо; ходити боком по дошці, лаві завширшки 15–20 см і заввишки 40 см, горизонтальній і похилій колоді діаметром 20 см. Переступати через палиці, мотузку, підняті на висоту 30–35 см. Ходити по гімнастичній лаві, колоді, підкидаючи м'яч угору (під крок лівої ноги) і ловлячи його обома руками (під крок правої); переступати через предмети (кубики, м'ячі), покладені на відстані кроку один від одного. Ходити по гімнастичній лаві, виконувати повороти, присідання, підстрибування, елементи танцю. Ходити по гімнастичній лаві, колоді назустріч одне одному, на середині розминутися, підтриму-

ючи партнера за плечі, лікті. Ходити по вузькій рейці гімнастичної лави прямо та боком; з різними положеннями рук (в сторони, вперед, долоні на потилиці тощо). Ходити по лаві, на кожен крок високо піднімати ногу, робити під нею оплеск. Повзати по гімнастичній лаві накарачках з мішечком на спині. Ходити по дошці, гімнастичній лаві, колоді з торбинкою масою 500–700 г на голові. Ходити по мотузці на високих карачках: ступні на мотузці, долоні справа і зліва від неї. Стояти на носках на одній нозі, заплющуючи за сигналом очі; те саме, стоячи на кубі, гімнастичній лаві, колоді, а також повертаючись кругом, роблячи змах руками вгору. Ходити по гімнастичній лаві, посередині пролізти в обрuch, під натягнуту мотузку на висоті 50 см. Балансувати на великому набивному м'ячі масою 3 кг. Стоячи на лаві, підстрибнути вгору, м'яко приземлитися. Ходити по лаві, посередині перестрибнути через мотузку (висота — 20 см) і йти далі. Кидати і ловити м'яч парами, стоячи на лаві. Встати і сісти, утримуючи на голові мішечок з піском. Після бігу, стрибків зробити «ластівку».

Загальнорозвивальні вправи. Вправи виконують з різних вихідних положень (стоячи, сидячи, лежачи), використовуючи обручі, палиці, скакалки, м'ячі та інші предмети.

Вправи для рук і плечового пояса. Піднімати одночасно руки вперед і вгору, підводячись на носки з положення стоячи. Розводити руки в сторони з поворотом праворуч, ліворуч, з положення руки за голову (стоячи і сидячи). Піднімати й опускати плечі. Обхват правою рукою лівого плеча, лівою рукою — правого плеча, потім розвести руки в сторони і знову виконати обхват плечей. Енергійно розгинати вперед зігнуті в ліктях руки («бокс»). Відводити лікті назад двічі-тричі, випрямляти руки в сторони з положення руки перед грудьми, зігнуті в ліктях. Колові рухи вперед і назад прямими руками по черзі і обома разом. Виконувати різноманітні рухи руками, лежачи на підлозі.

Вправи для ніг. Присідати, піднімаючи руки вперед, угору з предметами і без них. Присідати, торкаючись спиною і потилицею стіни. Піднімати по черзі зігнуті в колінах ноги, перекладати під ними предмети з однієї руки в іншу. Переступати вперед і назад через палицю або обруч, що знаходиться в руках. Захоплювати пальцями ніг предмети, сидячи на підлозі підтягувати ноги, випрямляти їх, перекладати предмети пальцями ніг праворуч і ліворуч.

Вправи для тулуба. Повороти тулуба праворуч і ліворуч. Нахили тулуба в сторони при різному положенні рук. Нахили тулуба якомога нижче вперед, торкаючись руками підлоги (брати і класти предмети збоку біля носка правої або лівої ноги). Піднімати, опускати витягнуті ноги, сидячи на підлозі й спираючись ззаду руками, переносити одно-

часно обидві ноги через палицю, скакалку. Нахили до правого та лівого колін і торкання їх лобом (допомагати собі руками), сидячи на підлозі, склавши ноги навхрест. Із положення стоячи на колінах сідати і вставати. Піднімати ноги, зігнуті в колінах, та виконувати рухи ними («велосипед»), лежачи на спині. Піднімати одночасно обидві витягнуті ноги, лежачи на спині.

Танцювальні вправи. Невимушено рухатися відповідно до характеру та темпу музики; погоджувати рухи з музичними фразами.

Шиккування та перешиковування. Самостійно швидко шикуватись у колону по одному, парами, в коло, у кілька колон (ланок), шеренгу. Рівнятись у колоні, шерензі, колі. Перешиковуватись із одного кола в кілька. Виконувати повороти праворуч, ліворуч. Перешиковуватись із колони по одному в колону по чотири, розходитись праворуч, ліворуч і змикатись у пари, четвірки. Розраховуватись на «перший — другий», після чого перешиковуватись із однієї шеренги у дві.

Рухливі ігри та ігрові вправи

Ігри з ходьбою, бігом, на утримання рівноваги: «Два Морози», «Зміни прапорець», «Дожени свою пару», «Сміливіше вперед!», «Рибалки і рибки», «Швидко візьми, швидко поклади», «Визволяй!», «Совонька», «Третій зайвий», «Трактористи», «День і ніч», «Квачі парами», «Шуліка», «Пастух і вовк», «Заєць без хатки», «Білка, жолуді, горіхи», «Слухай сигнал!», «Море хвилюється», «Білі ведмеді», «Вільне місце», «Третій — зайвий».

Ігри з повзанням, лазінням, підлізанням: «Пожежники на навчанні», «Мисливці й мавпи», «Розвідники», «Птахи в клітці», «Струмочок».

Ігри з киданням та ловінням предметів: «Мисливці й звірі», «Квач з м'ячем», «Хто далі кине?», «Не давай м'яча ведучому», «Передай і встань!», «Влуч у м'яч», «Снігові кола», «Влуч у кільце», «Влуч м'ячем», «М'яч середньому», «Хто більше?», «М'яч у повітрі», «Вантаження кавунів», «Переправа», «Спіймай м'яч», «М'яч через шеренгу».

Ігри зі стрибками: «Вовк у рові», «Горобці-стрибунці», «Горобці й білий котик», «Жаби й чапля», «Стрибуни», «Бій півнів», «Класи».

Ігри на орієнтування у просторі: «Догори-донизу!», «Подольночка», «Як у нас біля воріт», «До свого прапорця!», «Зозуля», «Карлики і велетні».

Ігри на обмеженому місці (на веранді, під навісом): «Хто перекощить?», «Гонка», «Палиця, що падає», «Вартовий», «Луна», «Руки сусяда».

Ігри за столом: «Хто сильніший?», «Веселі читачі», «Перевір свою пам'ять», «Веселі футболісти».

Атракціони: «Хто перший витягне скакалку?», «Удвох на трьох ногах», «Злови рибку», «Футболіст», «Примхлива ноша», «Потрапити в обруч».

Естафети, змагання: «Перетягування мотузки», «Біг пінгвінів», «Дні тижня», «М'яч назустріч», «Швидше в обруч», «Естафета з кеглями», «Стрибки командою», «Тачки», «Передай м'яч», «Біг в обручах», «Зустрічна естафета», «Естафета з прапорцями», «Естафета з викликом номерів», «Зустрічна естафета з перешкодами», «Естафета парами», «Естафета з веденням м'яча».

Українські народні рухливі ігри: «Жнива», «Грибок», «Довга лоза», «Качки і рибалки», «Горішки», «Двоє — мало, третій — зайвий», «Піжмурки».

Доріжка перешкод. Виконувати різні рухові завдання, вправляючись в основних рухах.

Ігри спортивного характеру

Бадмінтон. Правильно тримати ракетку, бити волан, перекидаючи його на бік партнера (без сітки, через сітку або мотузку). Вільно рухатись по майданчику, намагаючись не пропустити волан. *Ігри та ігрові вправи:* «Підбий волан», «Попади в обруч», «Хто далі?», «Волан по колу», «Попади в кільце чи щит».

Городки. Кидати биту від плеча і збоку, зберігаючи правильне вихідне положення (півоберта до кону з опорою на праву ногу, що стоїть позаду). Знати чотири-п'ять фігур. Уміти вибивати городки з кону (відстань 6 м) і півкону (3 м). *Ігри та ігрові вправи:* «Збий кеглю», «Точно в ціль», «Хто швидше зіб'є фігуру».

Баскетбол. Передавати м'яч одне одному: обома руками від грудей, однією рукою від плеча. Передавати м'яч одне одному обома руками від грудей у русі. Ловити м'ячі на різній висоті (на рівні грудей, над головою, збоку, знизу, біля підлоги тощо), з різних боків. Кидати м'яч у кошик обома руками із-за голови, від плеча. Вести м'яч однією рукою, перекидаючи його з однієї руки в іншу, рухаючись у різних напрямках, зупиняючись і знову рухаючись за сигналом; грати за спрощеними правилами. *Ігри та ігрові вправи:* «Піймай м'яч», «Передав — сідай», «Проведи м'яч до прапорця», «Будь уважним».

Футбол. Передавати м'яч одне одному з пересуванням у парах на відстань 5–6 м. Вести м'яч по майданчику: по прямій, «змійкою» між розставленими предметами (кубики, кеглі), із зупинкою м'яча за сигналом. Вести м'яч 6–8 м і забивати правую і лівую ногами у ворота. Вивчити дії з м'ячем воротаря: ловіння м'яча обома руками, відбивання кулаками та введення м'яча у гру (удар по нерухомому м'ячу).

Грати у футбол за спрощеними правилами. *Ігри та ігрові вправи:* «Влуч у предмет», «Не пропусти м'яч», «Зустрічна естафета з м'ячем», «М'яч ведучому», «Дальній удар».

Хокей. Проводиться на снігу без ковзанів (взимку) та на траві (в теплу пору року). Вести шайбу ключкою, не відриваючи її від шайби, прямо і «змійкою». Виконувати удари по шайбі, влучати шайбою у ворота. *Ігри та ігрові вправи:* «Естафета “змійкою”», «Естафета з шайбою», «Влуч шайбою у коло», «Вибий кулю».

Настільний теніс. Правильно тримати ракетку, виконувати підготовчі вправи з ракеткою і м'ячем (підкидати і відбивати м'яч ракеткою трохи вгору, підкидати і відбивати м'яч з ударом об підлогу, стінку). Перебивати м'яч через сітку після відскоку від столу, грати в теніс за спрощеними правилами. *Ігри та ігрові вправи:* «Попади в ціль», «Закоти м'яч у ворота», «Хто швидше?», «Качати м'ячі у парах», «Упіймай м'ячик».

Вправи спортивного характеру

Катання на санчатах. Спускаючись із гірки, підняти предмет (сніжку, прапорець, гілочку тощо). Виконувати такі ігрові завдання: проїжджати у «ворітця», влучати сніжкою в ціль, хто далі проїде. *Ігри та ігрові вправи:* «Естафета на санчатах», «Хто перший до прапорця?», «Арка», «Хто далі проїде?», «Хто швидше?», «Підніми предмет».

Ходьба на лижах. Ходити поперемінним кроком по лижні одне за одним. Ходити на лижах по пересічній місцевості, яка має невеликий схил і рівні ділянки. Робити повороти переступанням на місці кругом (праворуч, ліворуч). Підніматися на гірку різними способами: ступаючи кроком, «напів'ялинкою», «ялинкою», «драбинкою». Спускатися з гірки (кут підйому гірки — до 20°) без палиць, гальмуючи під час спуску «напівплугом», «плугом». Проходити на лижах 600–800 м у середньому темпі, 2–2,5 км — у повільному темпі. *Ігри та ігрові вправи:* «Зустрічна естафета», «Пройди і не зачепи», «Естафета з перенесенням лижних палиць», «Квач на лижах», «Поміняй прапорець».

Катання на велосипеді. Кататися на двоколісному велосипеді по колу, «змійкою», робити повороти праворуч, ліворуч, гальмувати. Керувати велосипедом однією рукою (правою, лівою), сигналізувати другою. Кататись на самокаті, відштовхуючись правою або лівою ногою. *Ігри та ігрові вправи:* «Вісімка», «Зі склянкою води», «Попади у ціль», «Весела парочка».

Плавання. Ковзати на грудях та на спині, відштовхуючись ногами від бортика басейну. Під час ковзання перевертатись з грудей на спину і навпаки («гвинт»). Робити вдих, потім видих (до десяти разів посліпль).

Те саме в упорі, лежачи на прямих руках (або тримаючись за поручень), з поворотом голови під час вдиху. Ковзати на грудях з видихом у воду; ковзати на спині, чергуючи вдих і видих. Плавати на грудях та на спині на дистанцію 10–15 м. *Ігри та ігрові вправи:* «Брід», «Щука», «Карасі і коропи», «Дивись уважно», «Вудочка», «Я пливу», «Торпеди», «Квач», «Хто швидше?».

Піші переходи (дитячий туризм)

Піші переходи, прогулянки за межі ДНЗ. Ходити у природному для дітей темпі в два переходи по 35–40 хв кожний.

МОВЛЕННЯ ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Сприяти удосконаленню звукової культури мовлення.
- Продовжувати сприяти лексичному розвитку.
- Привернути увагу до мови як особливого явища; викликати інтерес до розмаїття мов, розповісти, що українська мова є державною мовою в Україні, виховувати любов до рідної мови, повагу до державної та інших мов.
- Сприяти удосконаленню граматичної правильності мовлення, правильному вживанню форм слів та їх сполучуваності; удосконаленню структури речень і словосполучень, активному використанню різних типів речень.
- Спонукаати бути уважними до свого навчання, продовжувати виробляти звичку правильно висловлюватись.
- Продовжувати розвивати зв'язне мовлення: підтримувати бажання вести розмову, звертатись із запитаннями до однолітків та дорослих, виявляти знання етичних норм спілкування, користуючись різноманітними способами залежно від життєвої ситуації; розповідати, спираючись на чуттєвий досвід, переказувати, складати власні загадки, казки й оповідання, образні описи.
- Заохочувати організацію дітьми театралізованих ігор та лялькових вистав за участю дорослих та без їх участі (вихователь може виступати у ролі читця).

- Спонукаати дітей до відтворення літературних текстів напам'ять у процесі театралізованих ігор та сценічних театральних постановок.
- Сприяати розвитку мовленнєвої та пізнавальної активності, словесної творчості.
- Навчати елементів грамоти: закріплювати уявлення про одиниці мови (речення, слово, склад, звук, буква (літера)) та навички правильного і доречного вживання відповідних термінів.
- Продовжувати вчити розрізняти звуки мови, формувати уміння здійснювати мовно-звуковий аналіз і синтез різної звукової структури без схем та фішок, а також звукобуквений аналіз; закріплювати уміння в азбуці, на картках і сторінках книжок впізнавати букви, що позначають голосні та приголосні (м'які та тверді) звуки мови; зміцнювати знання про склад і наголос слова.
- Продовжувати вчити алгоритму усвідомленого читання складів, слів, речень, невеликих текстів у межах всього алфавіту; готувати руку дитини до письма.
- Продовжувати виховувати любов до рідної мови, мовленнєву культуру, сприяти активному застосуванню правил етики у спілкуванні з однолітками та дорослими.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У світі звуків. Удосконалювати мовленнєвий слух, вимову усіх звуків рідної мови. Відпрацьовувати уміння вимовляти шиплячі звуки, звукосполучення [шч] (позначається на письмі буквою *щ*); м'який приголосний звук [й] після твердих приголосних перед [а], [і], [у], [е] (*риб'я́чий, об'я́хати, в'я́н, з'я́днати*); твердих [дж], [дз] і м'якого [дз'] (дзьоб) і груп приголосних звуків, вимова яких становить труднощі. Вправляти у повторенні за педагогом будь-яких поєднань глухих і дзвінких приголосних (*суп — зуб, кут — куб*). Виховувати інтерес до дослідництва: знаходити аналоги звуків мови у звуках природи, музики, навколишнього оточення. Удосконалювати уміння правильного наголошування слів у різних формах (*сковорода — сковорду — сковородою — сковороди — сковорід*). Сприяти засвоєнню варіативного наголошування деяких слів (*хустки — хустки*). Продовжувати знайомити з будовою артикуляційного апарату, сприяти його розвитку. Виховувати інтонаційну виразність мовлення, тобто точно висловлювати свої думки, емоції, почуття, настрої за допомогою логічних пауз,

темпу, ритму, тембру, закріпити розуміння наголосу, аналізуючи почуті слова, що різняться значенням завдяки різному наголошуванню (*білизна* — *білизна*, *згодитися* — *згодитися*), й змінювати його за завданням педагога. Продовжувати учити римувати слова, у тому числі імена. Продовжувати виховувати критичне ставлення до фонетичних помилок, прагнення до фонетичної правильності.

Слово до слова — зложиться мова. Продовжувати збагачувати лексичний запас за темами: «Природа» (тварини: дикі та свійські; рослини: фрукти, овочі, квіти і трави; планети Сонячної системи, космос тощо), «Люди» (сім'я, родина, інші люди, людство та ін.), «Культура» (світ предметів, мистецтво: літературне, музичне, театральне, образотворче), «Я» (зовнішній вигляд, гігієна тіла, харчування, статеві особливості, свої думки, почуття, моральна поведінка, взаємини з рідними та друзями тощо). Учити розрізняти істот, предмети, явища за характерними ознаками (*люди* — *дорослі й діти* тощо); помічати відмінності між предметами, діями, явищами, що мають багато спільного і відмінного, з допомогою педагога пояснювати значення слів синонімічного ряду (*шапка, капелюх, кашкет, бриль*). Закріплювати та розширювати запас антонімів, синонімічних та багатозначних слів, омонімів, узагальнюючих слів (*іграшки, одяг, взуття, меблі, посуд, люди* тощо), уточнювати розуміння їх дітьми та вчити усвідомлено вживати в життєвих ситуаціях. Продовжувати вчити добирати за завданням педагога якомога більше прикметників і дієслів до іменників і навпаки; прислівників до дієслів і навпаки (без уживання термінів). Звернути увагу дітей на сполучуваність деяких слів (*вологі очі, сильний вітер* тощо). Стимулювати образне вживання слів (*квіти розмовляють, стежинка в'ється, струмочок співає*), розвивати стилістичне чуття. Виховувати критичне ставлення до власного мовлення та мовлення інших (дорослих та однолітків), бажання виправляти помилки, говорити граматично правильно.

У країні граматики. Сприяти удосконаленню граматичної будови мови дитини, вправляти у вживанні різних важких форм знайомих дітям слів: різних відмінкових форм іменників — назв істот чоловічого роду: *бачу (кого?)*; назв предметів чоловічого і середнього роду: *бачу (що?)*; слів типу *дідусі* — *дідусів, мама* — *мамі*; іменників у місцевому відмінку (*у книзі, у пальті* тощо). Учити утворювати називний відмінок множини слів типу *дитина (діти), людина (люди)*; відмінкові закінчення орудного відмінка іменників (*шампунь* — *шампунем*); іменники за родами на позначення професій (*лікар* — *лікарка, вчитель* — *вчителька*) та за іншими ознаками (*ласун* — *ласунка*); прикметники від іменників — назв істот; короткі форми деяких прикметників (*радий* — *рад*); прикметники з префіксами *без-* (*беззубий*), *за-* (*завеликий*),

складні прикметники (*чорні очі — чорноока*); слова з префіксом **пів-** (**пів'**яблука). Також діти повинні вміти співвідносити іменники з дієсловами, від яких вони утворені (*сміятися — сміх, працювати — праця*); форми дієслів (*колишу — колихаю*); варіантні форми керування при деяких дієсловах (*чекати тата (на тата)*); синонімічні утворення дієприкметників (*одягнений — одягнутий*). Закріпити правильне вживання займенників *він, вона, воно* з прийменниками *на ньому, від нього, у них*. Вправляти у творенні й вживанні порядкових числівників, узгодженні їх з іменниками, вживанні числівників з іменниками, що мають форму тільки множини (*двоє дверей, троє ножиць*). Стимулювати до вживання прикметників і прислівників у вищому та найвищому ступенях порівняння. Продовжувати розвивати уміння здогадуватися про зміст незнайомих слів; учити самостійній побудові простих речень та з ускладненою структурою. Формувати уміння висловлювати ту саму думку в різній формі (*Я люблю... Мені подобається... Мене звати... Я звуся...*). Виховувати кричне ставлення до граматичних помилок, бажання говорити правильно, спонукати дітей бути уважними до свого навчання.

Ми розмовляємо. Продовжувати вчити культури мовлення в ході розмови: робити правильний вибір інтонації при розмові з дорослими та однолітками (ввічливої, серйозної, жартівливої тощо); звертатися на ім'я та по батькові у кличній формі до дорослого, на ім'я до товариша; вживати слова ввічливості; звертатися із проханням, побажанням, пропозицією; висловлювати подяку, вибачатися тощо; підтримувати бажання спілкуватися з дорослими й однолітками, спираючись на чуттєвий досвід у діалогах, полілогах («Київ — столиця України», «Моя рідна Україна», «Ким я хочу бути», «Про школу» тощо); говорити чітко, виразно, в нормальному темпі, творчо та доречно застосовуючи мовні та немовні засоби виразності; сприяти розвитку уяви, мислення, пізнавальної й мовленнєвої активності.

Ми розповідаємо. Розвивати зв'язне виразне монологічне мовлення, підтримувати бажання розповідати, спираючись на чуттєвий досвід, міркувати вголос, коментувати, переказувати вже відомі і нові літературні твори (казки, оповідання), користуючись різними способами, стимулюючи при цьому використання художньо-виражальних засобів тексту; вчити трансформувати мову персонажів у непряму мову, розповідь від першої особи — у розповідь від третьої особи (з незначною допомогою вихователя). Залучати до усного складання колективних листів. Сприяти розвитку словесної творчості: складанню загадок, описових та сюжетних розповідей, казок (додержуючи композиції викладу і характеризуючи персонажів казки), розповідей-міркувань, об-

разних описів; розкриттю таємниці слів і речей у ході дидактичних ігор різної складності (наприклад: *Що можуть розповісти про себе стіл, книжка, пілосос, не називаючи себе?*). Залучати до колективної розповіді — складати серії розповідей чи казок, об'єднаних одним персонажем. Продовжувати стимулювати прагнення дітей до самореалізації у режисерському задумі чи акторській імпровізації, заохочувати до створення власних сценаріїв; сприяти розвитку уяви, мислення, мовленнєвої та пізнавальної активності.

Навчаємося елементів грамоти. Робота зі словом. Розширювати й закріплювати загальне уявлення про слово як основну одиницю мовлення та складову частину речення. Учити поділяти речення на слова і формувати вміння самостійно складати речення (прості й складні), визначати місце слова в реченні, самостійно будувати схеми до речень, пропонованих вихователем чи самостійно складених дітьми.

Робота над реченням. Продовжувати формувати навички правильного вживання терміна «речення», учить усвідомлено складати речення з 3–7 слів з прийменниками і сполучниками (словами-помічниками), поділяти речення на слова, самостійно складати прості й поширені речення, визначати послідовність слів у реченні, підраховувати їх кількість, самостійно складати речення за графічними схемами, предметами, картинками та без них. Формувати вміння чути й виділяти окремі слова з речень, що складаються з двох-чотирьох слів — повнозначних частин мови. Продовжувати учить поділяти речення на слова і формувати вміння складати речення (прості й складні), визначати місце слова в реченні, самостійно будувати схеми до речень, пропонованих вихователем чи самостійно складених дітьми.

Робота над звуками мови. Закріплювати практичне уявлення про всі голосні та приголосні звуки мови, їх акустичні та артикуляційні ознаки; повідомити, що за допомогою тільки приголосних звуків, без голосного, не можна утворити складу. Продовжувати учить розрізняти на слух близькі за звучанням приголосні звуки, в тому числі парні, за твердістю-м'якістю, дзвінкістю-глухістю (без уживання термінів «дзвінкий», «глухий»). Продовжувати формувати вміння проводити звуковий аналіз слів різної звукової структури: розрізняти на слух та інтонаційно виділяти звуки в слові, визначати послідовність звуків у словах, що аналізуються, давати характеристику звуків за допомогою умовних фішок та без них; називати слова з певним звуком (звуками); виконувати звуковий аналіз слів різної звукової структури без схем та фішок; усвідомлено вживати відповідні поняття.

Робота над складовою структурою слова. Закріплювати знання про склад як артикуляційно-вимовну одиницю, вміння усно утворю-

вати (зливати) склади із заданих звуків — твердих і м'яких приголосних, голосних, а також ділити на склади слова різної складової структури, визначати їх кількість, називати слова із заданим складом. Учити виділяти голосні звуки в одно- та двоскладових словах. Закріплювати уявлення про наголошений склад, наголос, складотворну роль голосних звуків; учити визначати наголошений склад в мовленому слові, самостійно вимовляти слова з наголосом, правильно вживати потрібні терміни, називати слова із заданим складом. Формувати вміння визначати різними способами кількість складів у слові, наголошений склад у слові. Вправляти у поскладовому промовлянні лічилок, утішок, віршів.

Варіативна складова

Ознайомлення з буквами. Формування початкового вміння усвідомленого читання. Засвоєння букв, які позначають деякі голосні (а, о, е, у, и, і) та приголосні звуки (м, н, н', л, л', в, с, с', т, т', к), а також інших букв у межах усього алфавіту. Вчити робити елементарний звуко-буквений аналіз слів: послідовне називання звуків слова, викладання його з букв розрізної азбуки, називання букв (алфавітними назвами). Навчати основного способу читання — злитим прочитуванням двох букв, що позначають сполучення приголосного з голосним (злиття «ПГ», «ГП»). Формувати вміння читати склади (слова) різної складової структури. Учити усвідомлено читати речення з 3–7 слів у межах всього алфавіту, короткі тексти з 3–5 речень, розуміти прочитане. Здійснювати інтонування розповідних і питальних речень.

Підготовка руки дитини до письма. Удосконалювати рухові навички, розвивати дрібні м'язи п'ястка руки та пальців дитини, координацію рухів руки, пальців, передпліччя, очей; просторові уявлення, плавність, точність, ритм рухів, вміння проводити протягом 0,5 хв безвідривні лінії (прямі, ламані, хвилясті тощо). Продовжувати ознайомлення дітей із зошитами в клітинку та лінію (обкладинка, сторінки, поля, рядок), правилами роботи з ними, вчити орієнтуватися в зошиті. Учити писати простим м'яким олівцем з коротким вістрям знайомі літери друкованим шрифтом на папері, в зошитах у клітинку, лінійку та рідку сітку, на піску, дошці, асфальті тощо; записувати друкованим шрифтом окремі склади, слова, прості речення на основі попереднього звуко-буквеного аналізу; викладати склади і слова на набірному полотні, столі із букв розрізної азбуки.

У повсякденні в іграх потрібно уточнювати і закріплювати такі поняття, як: *слово, речення, звук* (голосний, приголосний (м'який чи твердий)), *склад, буква (літера)*, вправляти у правильному їх вживанні в активному мовленні. Удосконалювати вміння дитини здійснювати мовно-звуковий аналіз і синтез слів різної звукової структури, давати характеристику звуку (почутого чи мовленого), що виділяється, визначати місце звуку у складі, складу у слові (у дво-, три- та чотирискладових словах), букви (літери) в друкованому слові. Продовжувати прищеплювати навички активного прослуховування художніх творів різних жанрів, а у подальшій роботі з книжкою — активного читання.

ДИТИНА В СОЦІУМІ

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Закріплювати уміння аналізувати властивості предметів за матеріалом (гума, шкіра, тканина, папір, пластик, дерево, скло, хутро).
- Продовжувати вчити розуміти істотні ознаки певних груп предметів, виокремлювати спільні та відмінні якості у схожих предметів (крісло, стілець, табуретка).
- Продовжувати формувати естетичний смак, відчуття необхідності порядку.
- Формувати розуміння того, що речі необхідно берегти, оскільки нові та красиві предмети всім подобаються та цікавлять.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Продовжувати вчити орієнтуватися у найближчій території, прилеглий до власного будинку та садочка.

Поглиблювати знання дітей про житло сучасне та українське народне, особливості його будови. Звертати увагу дітей на різновиди сучасних будівель, їх функціональне призначення, дизайн, внутрішній інтер'єр.

Ознайомлювати дітей зі спеціальним одягом людей різних професій. Продовжувати розглядати інструменти та предмети, необхідні людям для праці.

Поглиблювати та розширювати знання про транспорт. Розповісти про винайдення транспорту та його елементів (колесо, мотор). Поглиблювати знання про різновиди транспорту та правила безпеки у поведженні з ним.

Ознайомити дітей з групами предметів, що знадобляться у школі (зошит, портфель, пенал тощо).

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Ознайомлювати дітей із взаєминами людей у суспільстві.
- Продовжувати вчити розуміти причинно-наслідкові зв'язки подій у навколишньому житті.
- Поглиблювати знання дітей про діяльність дорослих.
- Продовжувати формувати основи морально-етичних уявлень, діяльнісне ставлення до світу.
- Формувати основи патріотичних почуттів, економічної культури.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Розширювати знання про власну сім'ю, родину, родовід, цінність родинних стосунків, роль кожного члена сім'ї, їхні права та обов'язки. Вчити розповідати про традиції та звичаї, що існують у сім'ї дитини. Усвідомлювати значення родинних свят, спілкування з близькими. Спонукаати дітей до виявлення своїх почуттів під час родинних свят за допомогою дій та приємних слів. Підтримувати бажання дітей роботи приємне близьким шляхом надання посильної допомоги, вияву уваги та піклування. Формувати розуміння необхідності прийняття опіки з боку дорослих, вчити помічати піклування про себе. Формувати почуття гордості за власну сім'ю, бажання підтримувати її авторитет.

Людина серед людей. Дати дітям знання про те, що всі люди різні, кожна людина є важливою і має право на життя на землі. Вчити дітей розрізняти людей за ступенем близькості (рідні, знайомі, сусіди, дру-

зі, близькі), рівнем довіри та способом спілкування. Розвивати вміння та готовність спілкуватися з людьми різного віку, статі. Вчити виявляти інтерес до співрозмовників, уміння підтримувати розмову, аргументувати власні судження, обстоювати власні інтереси та враховувати інтереси інших, контролювати власну поведінку в громадських місцях.

Поглиблювати уявлення про позитивні і негативні риси характеру, вчити мотивовано оцінювати власні вчинки, спонукати та підтримувати бажання наслідувати позитивні зразки поведінки в конкретних життєвих ситуаціях. Вчити оцінювати вчинки не лише за їх наслідками, але й за мотивами.

Продовжувати вчити дітей правилам поведінки в громадських місцях (театрі, кінотеатрі, магазині, лікарні, транспорті тощо).

Наш дитячий садок. Поглиблювати знання дітей про дитячий садок, розуміння його призначення як етапу набуття необхідних знань та вмінь для подальшого навчання у школі. Виховувати повагу до працівників дитячого садка. Виховувати у дитячому колективі почуття згуртованості, гордості за свою групу та навчальний заклад. Удосконалювати уміння дітей виходити з конфліктних ситуацій під час гри чи спілкування шляхом обговорення, наведення аргументів, створення певних домовленостей, гумору. Вчити знаходити спільні рішення у життєвих ситуаціях. Вчити дітей радіти успіхам одне одного.

Різних професій у світі багато. Поглиблювати уявлення дітей про професії дорослих, зокрема працівників освіти, школу; формувати елементарне уявлення про ступеневість освіти (дитячий садок, школа, коледж, університет), стимулювати бажання вчитися.

Продовжувати знайомити із сучасними професіями: журналіст, спортивний тренер, програміст, перекладач, бухгалтер, менеджер тощо. Поглиблювати уявлення про вже відомі та знайомити з новими робітничими професіями; сприяти усвідомленню значення власної праці, виховувати повагу до людей, які мають «золоті руки». Продовжувати знайомити з професіями сільськогосподарського сектора, виховувати повагу до людей, які працюють на землі. Закріплювати знання дітей про представників творчих професій, як-от: художник, скульптор, ландшафтний дизайнер, музикант, артист, фотограф. Вчити дітей робити фотознімки цікавих предметів, явищ довкілля.

Економічне виховання. Продовжувати вчити дітей економного ставлення до ресурсів. Формувати елементарне уявлення про сімейний бюджет (потреби і витрати, розподіл коштів), вчити дітей помірковано ставитися до покупок, орієнтуючись не лише на свої бажання, але й на потреби сім'ї. Сприяти розумінню того, що щастя не залежить від багатства.

«Дослідники» (сьомий рік життя)

Україна — рідний край. Розширювати та закріплювати уявлення дітей про доступні географічні, економічні, культурні, історичні відомості з життя країни. Ознайомити з картою України, вчити знаходити на карті столицю країни, гори, моря, річки, своє місто. Формувати уміння розрізняти позитивні та негативні дії людей стосовно держави, давати адекватну мотивовану оцінку патріотичним (антипатріотичним) вчинкам персонажів, реальних осіб. Формувати ціннісне ставлення до всього українського. Формувати елементарні уявлення про держави, що знаходяться навколо нас; знати їх назви, народи, які там проживають; розуміти наявність культурних цінностей, що відрізняють нас і пов'язують. Формувати уявлення про світ як сукупність різних держав та народів. Формувати доброзичливе ставлення до громадян інших країн. Учити розуміти різноманітність традицій та культурних цінностей інших народів, держав.

Дати дітям уявлення про те, що люди різних національностей можуть проживати на одній території і бути громадянами однієї держави, всі вони мають підтримувати і поважати країну, в якій живуть.

Вогонь і діти. Уточнити та узагальнити знання дітей про користь та небезпеку вогню. Закріплювати знання дітей про службу порятунку. Продовжувати формувати знання про причини загоряння, інвентар пожежників, особливості гасіння.

Світлофор-моргайко. Закріплювати знання дітей про усіх учасників дорожнього руху, правила переходу вулиці та поведінки у транспорті.

ГРА ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати вміння планувати та обговорювати майбутню гру, її сюжетну лінію, добирати атрибути до гри, розподіляти ролі, знаходити та облаштовувати місце для гри.
- Посилювати пізнавально-адаптаційну функцію ігор за допомогою розгортання сюжетів шкільної тематики.
- Заохочувати дітей дотримуватись правил гри, пояснювати правила іншим гравцям.
- Формувати уміння самостійно встановлювати правила, попередньо узгоджуючи їх з іншими учасниками гри.

- Формувати уміння діяти послідовно, адекватно оцінювати власну діяльність та діяльність партнерів по грі, розвивати витримку, посидючість, пізнавальну активність.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Творчі ігри

Сюжетно-рольові ігри. Збагачувати ігровий досвід дітей, спонукати до самостійної організації сюжетно-рольових ігор. Розширювати тематику ігор за допомогою введення виробничих сюжетів та ігор-подорожей. Продовжувати формувати уміння спільно планувати гру та дотримуватись попередніх домовленостей. Розширювати діапазон ігрових ролей, формувати здатність за потреби виконувати кілька ролей (2–3) у межах однієї гри. Формувати відповідальне ставлення до гри, бажання допомагати. Спонукати до укрупнення ігрових груп.

Орієнтовна тематика завдань: «Сім'я», «Школа», «Лікарня швидкої допомоги», «Ветеринарна лікарня», «Аптека», «Бібліотека», «Космонавти», «Служба порятунку», «Військова служба», «Банк», «Радіокомпанія», «Телекомпанія», «Дизайнерська студія», «Ательє сучасного українського одягу», «Модний подіум», «Гараж», «Кафе», «Екскурсія до етнічного музею», «Подорож Україною», «Мандрівники», «Космічна подорож», «Супермаркет», «Українська кухня», «Автомийка», «Фермерське господарство», «Зоопарк», «Видавництво журналу» тощо.

Конструктивно-будівельні ігри. Заохочувати дітей до організації конструктивно-будівельних ігор, використовуючи набуті знання про якості будівельних матеріалів та попередній досвід будівництва. Удосконалювати вміння будувати об'єкти з різних матеріалів (конструктори, природні матеріали, вторинні матеріали) за зразками різного характеру (модель, малюнок, фото, схема тощо); заохочувати до прояву творчості та фантазії. Закріплювати уміння діяти послідовно за колективно створеним планом, допомагати одне одному. Заохочувати дітей до аналізу результатів своєї конструктивної діяльності.

Орієнтовна тематика завдань: моє місто (вулиця, театр, вокзал, аптека, пошта, стадіон, зоопарк, дитячий садок (школа), ігровий майданчик, парк тощо); дорожньо-транспортне будівництво (дорога, парковка, літаки, автомобілі, трамваї, кораблі, потяги); будівництво за казковими сюжетами (казкові будиночки, чарівне місто); споруди промислової тематики (завод іграшок, автомобільна майстерня, швейна фабрика тощо).

Ігри-драматизації та театралізовані ігри (див. підрозділ «Театральна мозаїка» розділу «Дитина у світі культури»).

Ігри за правилами

Дидактичні ігри. Стимулювати бажання дитини самостійно грати у дидактичні ігри. Вдосконалювати вміння використовувати набуті знання та власний досвід для вирішення ігрових завдань. Систематизувати знання про довкілля; уточнювати просторові уявлення; вдосконалювати вміння орієнтуватися у просторі, часі; використовувати у процесі гри набуті знання з різних галузей. Сприяти розвитку дрібної мускулатури пальців, координації дрібних рухів, важливих для підготовки руки до письма. Засобами гри виховувати довільність поведінки. Формувати та розвивати ініціативність, кмітливість, вольову поведінку, бажання домогтися високих результатів.

Орієнтовна тематика завдань:

— *ознайомлення із суспільним довкіллям:* «Абетка безпеки», «Що нам потрібно для навчання?», «Загадки мудрого портфеліка», «Потрібно — не потрібно», «Буває — не буває», «Обереги», «Що спочатку, що потім?», «Як було, як стало», «Кому що потрібно?», «Професії», «Наведи лад», «Чого не вистачає?», «Виправ помилку», «Що змінилось?», «Вгадай настрої» тощо;

— *ознайомлення з природним довкіллям:* «Що зайве?», «Проклади маршрут», «Вершки і корінці», «Дозріло — не дозріло», «Їстівне — неїстівне», «Хто де живе?», «Бігає, літає, повзає, стрибає», «Віночок», «Де що зріє?», «З якої гілки “дітки”?», «Коли це буває?», «Пори року», «Хто де живе?», «Чиста річка», «Де чий вуха (чий хвіст)?», «Екологічні ланцюжки» тощо;

— *логіко-математичний розвиток:* «Хто більше запам’ятає?», «Що змінилось?», «Знайди пару», «Чого не стало?», «Парні числа», «Хто більше?», «Кращий лічильник», «Хто швидше?», «Танграм», «Чарівна квітка», «Живі числа», «Знайди відмінності», «Відгадай, що в мішечку», «Розмісти по порядку», «Що зайве?», «Доміно», «Сходинки», «Лото», «Було, є чи буде?» тощо;

— *розвиток мовлення:* «Скажи навпаки», «Загадай, ми відгадаємо», «Зіпсований телефон», «Тиша», «Спіймай звук», «Так — ні», «Небилиці», «Плутанина», «Хто більше?», «Назви предмет», «Зустріч», «Продовж далі», «М’яч лови — слово назви», «Папуги», «Впізнай, хто я», «Чарівний потяг», «Що було б, якби...», «Назви одним словом» тощо.

Рухливі ігри (див. підрозділ «Здоров’я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»).

Народні ігри. Заохочувати до самостійності та ініціативності в організації народних ігор; продовжувати розширювати уявлення дітей про календарно-обрядові, хороводні, рухливі ігри. Дати дітям уявлення про гумористичні мовні ігри-небилиці. Викликати емоційне задоволення від гумористичної творчості українського народу. Продовжувати формувати позитивне ставлення до українських традицій та народних ігор зокрема.

Орієнтовна тематика завдань: «Калина», «Як у нас біля воріт», «Мир-миром», «Панас», «Ой летіла зозуленька», «Дзвін», «Вовк», «Крук», «У гусей», «Ягідочка», «Пень», «Ой на горі жито», «Мак», «Рядки», «Піжмурки», «Дід Макар», «Розлилася вода» тощо.

Комп'ютерні ігри (див. розділ «Комп'ютерна грамота»).

ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати у дітей уявлення про наукову та образну картину природи.
- Дати елементарні уявлення про Сонячну систему, дослідження та освоєння людиною космосу.
- Формувати знання про Землю як планету, фактори, що забезпечують існування життя на ній.
- Допомогати дітям бачити красу і велич природи, її крихітність та залежність від діяльності людини.
- Формувати екологічно доцільну поведінку.
- Підтримувати та розвивати стійкий інтерес до пізнання природи.

Природа планети Земля. Формувати у дітей знання про природу планети Земля, що має форму кулі та складається з повітря, суші і води. Закріпити знання про модель Землі — глобус, ознайомити з географічними картами.

Осінь

Явища природи. Вчити помічати осінні зміни у природі: сонце світить, але менше гріє, на початку осені дні ще теплі, а ночі холодні, небо частіше вкривається темними хмарами, ідуть дощі, найкрасивіша частина цієї пори року — золота осінь. У другій половині осені менше сонячних днів; настає пора перших заморозків, може падати сніг. Навчити дітей називати осінні місяці, вміти їх пояснювати на основі асоціацій,

що сформувались у результаті спостережень за об'єктами та явищами природи (вересень — від вереску птахів, які відлітають на зимівлю, цвітіння квітів вереску; жовтень — від кольору листя; листопад — від характеристики основного осіннього явища в природі).

Рослини. Закріпити і систематизувати знання дітей про дерева, кущі, трави, мохи, гриби; найпоширеніші дикорослі й культурні рослини своєї місцевості (назва, характерна будова, місце зростання), лікарські властивості рослин найближчого природного оточення. Закріпити знання про те, що рослини виділяють кисень, окремі з них забезпечують їжею тварин, людей, слугують будівельним матеріалом для тварин і людей. Поглибити знання про характерні осінні явища в житті рослин та підготовку їх до зими (достигання плодів і овочів, зміна забарвлення листя дерев і кущів, листопад, відмирання надземної частини стебла у ряду рослин, «засинання» дерев).

Тварини. Поглибити знання дітей про підготовку тварин до зими: зміну хутра на більш густе і тепле (кіт, собака, ведмідь, вовк, олені); зміну окремими тваринами забарвлення хутра на захисне, більш пристосоване до зимових умов (заєць, білка, лисиця); накопичення жиру як джерела енергії та тепла; впадання у сплячку (їжачок, ведмідь, земноводні тварини, комахи). Пояснити причину відльоту у вирій перелітних птахів (відсутність джерела живлення: комах, риби, земноводних), особливості пристосування до складних умов зими зимуючих (зерноїдних та всеїдних) птахів.

Зима

Явища природи. Поглибити знання про зимові явища в природі, пояснити назви і характерні особливості зимових місяців. Грудень рік кінчає, а зиму починає, січень — місяць веселих зимових свят, лютий — найкоротший, але й найсуворіший зимовий місяць. Після зимових свят дні стають довшими. Вчити помічати, що взимку сонце хоч і світить, та не гріє; небо часто вкрите важкими темними хмарами, іде сніг, вітер холодний, бувають сильні морози, заметілі, віхола; крига скувала річки та озера; наприкінці зими небо світлішає, бувають відлиги, з'являються бурюльки.

Рослини. Систематизувати знання дітей про зимові зміни в житті рослин: взимку рослини не ростуть, вони перебувають у спокої; дерева стоять оголені, тільки на дубах шелестить неопале листя; зеленіють лише хвойні дерева — ялини, сосни; на деяких деревах і кущах лишилися плоди — червоні кетяги горобини, плоди шипшини, ними ласують птахи; у лютому збільшуються бруньки на деревах та кущах, за перших теплих днів вони готові розкритися.

Тварини. Узимку сплять метелики, мурашки, їжаки, ближче до життя людей переселилися з полів та лісів сороки, ворони, горобці, сини-

ці. Пісенька синички, що всю зиму була дуже короткою, в лютому стає більш тривалою, сповіщаючи, що від зими до весни тепер уже лишається один крок. Птахи взимку потребують підтримки людей — їх необхідно підгодувати.

Весна

Явища природи. Поглибити і розширити знання дітей про весняні явища в природі: збільшення тривалості дня, сонячного світла і тепла; танення снігу та скресання криги на водоймах, льодохід, появу струмків; капіж; теплі дощі, що пробуджують і напувають землю; перші весняні грози. Ознайомити дітей з назвами весняних місяців та характерними особливостями, що знайшли відображення в їхніх назвах: березень — початок сокоруху у дерев, першими серед яких є береза і клен, поява «сережок» на березі; квітень — цвітіння ефемероїдів (пролісків, мати-й-мачухи, рясту, сон-трави, гусячої цибульки) та інших весняних квітів — нарцисів, тюльпанів, крокусів; травень — вся земля вкривається зеленню.

Рослини. З весною пробуджуються до життя рослини. На перших таловинах з'являються квіти: підсніжники, проліски, мати-й-мачуха. У березні зацвітають вітрозапильні дерева й кущі — ліщина, береза, вільха, верба. З настанням більш теплих днів і появою комах зацвітають інші дерева й кущі: калина, горобина, бузок, плодові дерева. У другій половині весни розпочинаються сільськогосподарські роботи в полі, садах, на городах. У травні яскрава зелень і квіти вкривають всю землю. Повітря наповнюється їхніми пахощами.

Тварини. Вчити дітей помічати зміни в житті тварин та встановлювати найпростіші зв'язки між явищами природи та їхньою поведінкою. Стало тепло — прокидаються від сну комахи, злітаються до квітів метелики, джмелі та бджоли. Повертаються з вирію птахи, бо їм є чим харчуватися: з'явилися хробаки, комахи, у водоймах є риба й жаби. Чути, як кує зозуля, співають солов'ї. Заець, білка, лисиця змінюють зимові шуби на літні. Прокидаються від зимової сплячки ведмеді, ховрахи, їжаки. Жаби на водоймах голосно кумкають. Все живе радіє весні.

Літо

Явища природи. Закріпити та систематизувати знання дітей про літні явища в природі: сонце високо піднімається над небосхилом, його проміння пряме і гаряче, на небі білі хмаринки, дні довгі й теплі, а ночі короткі. У літній день може пройти короткочасний дощ. Літні дощі теплі, зливові, нетривалі, краплі дощу (особливо перші) великі, нерідко бувають грози; після дощу часто на небі можна побачити веселку. Ознайомити з назвами літніх місяців та на основі асоціацій від спостережуваних з дітьми явищ пояснити їх походження: червень —

«Дослідники» (сьомий рік життя)

від червоного кольору перших літніх ягід (суниць, вишень, чершень); липень — вид буяння липневого цвіту; серпень — від назви знаряддя праці — серпа, яким у давнину зрізали траву та спілий колос.

Рослини. Систематизувати знання дітей про літні зміни в житті рослин: відбувається активний ріст і розвиток рослин, його можна спостерігати на ділянці дитячого садка, на городі, в саду, парку, сквері, лісі тощо; на початку літа з'являються перші ягоди — суниці, полуниці, черешні, вишні; плодови дерева відцвіли і на місці квітів утворилася зав'язь майбутніх плодів; на городі зацвітають огірки, помідори, картопля, інші овочеві культури; редис, листковий салат, зелена цибуля, молоді стебла часнику, кріп та петрушка у червні вже готові до вживання (на городі дитячого садка діти можуть збирати їх самостійно, мити і додавати до щоденних страв). Закріпити знання дітей про умови гарного розвитку рослин: світло, тепло, якість ґрунту, зволоженість. Залучати дітей до поливу рослин на ділянці дитячого садка у вранішні та вечірні години, а також до спущування й очистки землі від бур'янів.

У другій половині та наприкінці літа дозрівають окремі сорти яблук, абрикоси, смородина, агрус, інші культури. Плоди можна використати для дидактичних ігор «Упізнай за смаком», «Упізнай за описом», «Упізнай на дотик», «Упізнай за запахом». Дітей можна залучити до виготовлення соків з м'яких ягід: малини, ожини, смородини, використовуючи спосіб віджимання.

Тварини. Закріпити знання про те, що рослини й тварини живуть у певних природних умовах — лісах, луках, водоймах, степах, горах. Систематизувати знання про найбільш поширені групи тварин, як-от: черви, молюски, павуки, комахи, риби, земноводні, плазуни, птахи, звірі. Стимулювати прагнення дітей оперувати їхніми назвами, описувати середовище проживання, пояснювати особливості зовнішнього вигляду, будови тіла, способу життя (живлення, пересування, захист, особливості поведінки), взаємозв'язок між будовою тіла тварини та способом життя. Залучати до спільного з дорослим догляду за свійськими та декоративними тваринами, птахами.

Життєдіяльність людини у природному довкіллі. Закріпити знання дітей про те, що кожна пора року сповнена працею людей на землі й для землі. Сільськогосподарські роботи на землі — вирощування врожаю хліба, овочів та фруктів — тривають з весни до осені, а роботи на тваринницьких фермах — весь рік. Робота з поліпшення природного довкілля теж не має припинятись ані на день. Сприяти усвідомленню того, що природне довкілля змінюється внаслідок людської діяльності. Закріпити уявлення про те, що люди здійснюють природоохоронні заходи для відновлення рослин і тварин, які зникають («Червона кни-

га»), мають дотримуватися правил доцільного природокористування, сприяти чистоті природного довкілля, економному використанню природних багатств. Сприяти оволодінню правилами безпечної взаємодії з рослинами і тваринами, вмінням помічати зміни, що відбуваються в їхньому стані, відповідально ставитися до догляду за ними. Заохочувати до дотримання правил доцільного природокористування (сприяти чистоті природного довкілля, економно використовувати воду, електро- та теплоенергію в побуті), усвідомлення необхідності догляду, збереження та захисту природного довкілля.

Всесвіт. Систематизувати початкові знання про Всесвіт — безліч зірок та інших небесних тіл. Дати елементарну інформацію про Сонячну систему: в центрі її знаходиться Сонце, яке є джерелом світла й тепла; навколо Сонця обертаються планети. Вивчити з дітьми назви деяких планет Сонячної системи (Земля, Марс), пояснити, що вони різні за розміром, але всі набагато менші за Сонце. Закріпити уявлення про те, що Земля робить один оберт навколо Сонця за рік, під час обертання вона по-різному освітлюється і нагрівається його променями, що спричиняє сезонні зміни; навколо окремих планет обертаються інші тіла — супутники; Місяць — супутник Землі, він має форму кулі, його добре видно на небосхилі у вечірні та нічні години.

Стимулювати інтерес дітей до отримання нових знань про космос. Дати знання про те, що за зорями і планетами можна спостерігати за допомогою спеціальних астрономічних приладів — телескопів; у телескоп можна побачити зорі, планети, поверхню Місяця; для вивчення Всесвіту люди виводять у позаземний простір супутники, космічні кораблі, станції; першим космонавтом був Юрій Гагарін, у космосі разом із представниками інших народів побували українські космонавти.

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Виховувати інтерес до вирішення логіко-математичних завдань на заняттях з різних розділів Програми.
- Поглиблювати і розширювати уявлення про елементи математики у визначених змістових розділах.
- Формувати потребу використовувати набуті логіко-математичні компетентності в різних видах діяльності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Сенсорні еталони. Продовжувати формувати вміння розрізняти назви сенсорних еталонів (колір, форма, величина) та використовувати їх у самостійній діяльності. Вправляти в умінні порівнювати предмети за кольором, формою, величиною, смаком, запахом, розрізняти властивості і якості предметів. Пропонувати для класифікації та упорядкування за кількісними та якісними (двома, трьома) ознаками предмети, геометричні фігури та їх сукупності. Вправляти в умінні розташовувати предмети у напрямку зростання чи зменшення певної (або кількох) ознаки.

Продовжувати вчити визначати розташування предметів та об'єктів у просторі (близько, далеко, ліворуч, праворуч, всередині, під, над, біля, зверху, знизу, позаду, попереду), орієнтуватися на площині аркуша паперу, книги. Вправляти у складанні орнаментів, малюнків з використанням геометричних фігур, різних за величиною, формою, кольором.

Поглиблювати уявлення про властивості часу, часові поняття (доба, на світанку, в сутінках, опівдні, опівночі, вдень, вночі; тиждень, місяць, рік), визначати тривалість секунди, хвилини, години за допомогою годинника та за діяльністю. Формувати відчуття часу та вміння помічати йогоплинність.

Формування уявлень про множину. Поглиблювати уявлення про можливості об'єднання предметів у різні множини, розуміти узагальнене значення слів, що їх позначають: посуд, одяг, меблі, транспорт тощо. Вправляти в об'єднанні двох груп предметів і визначенні кількості за допомогою перелічування усіх предметів (у межах десяти), а також у виділенні частини предметів за будь-якою ознакою із множини (у межах десяти). Порівнювати дві множини за кількістю і визначати відношення між їх елементами: «На скільки більше?», «На скільки менше?», «Порівну», «Стільки ж». Використовувати поняття *однаково, порівну, стільки, скільки* у спілкуванні на заняттях та в самостійній діяльності.

Формування уявлень про число. Вправляти в лічбі предметів у межах 10 (розміщення предметів хаотичне, лінійне, по колу). Поглиблювати уявлення про зв'язки між числами натурального ряду, вправляючи в умінні збільшення або зменшення числа на 1. Поглиблювати вміння оперувати числами від 1 до 10, від будь-якого числа до 10, від 10 до будь-якого числа — порядкова і кількісна лічба, лічба у прямому і зворотному порядку. Учити порівнювати числа на основі попереднього встановлення відношень між предметними множинами, упорядковувати числові картки (у бік збільшення чи зменшення) у зростаючому

або спадаючому порядку. Розуміти склад числа у межах 10 за допомогою розкладання предметних множин на дві частини. Формувати уміння оперування українськими монетами та купюрами у різних ігрових ситуаціях (1, 2, 5, 25, 50 копійками та 1, 2, 5, 10 гривнями).

Додавання та віднімання. Продовжувати вчити читати приклади. Вправляти в прийомах прилічування (додавання) та відлічування (віднімання) по 1, 2, 3. Формувати уміння складати та розв'язувати задачі різних типів: зменшення і збільшення на одиницю, збільшення і зменшення на кілька одиниць та на різницеve порівняння чисел.

Ознайомлення з величиною предметів. Закріплювати уміння використовувати еталонні та інші способи вимірювання висоти, ширини, товщини, довжини предметів, об'єму рідких та сипких речовин. Вправляти у вимірюванні довжини відрізків і побудові відрізків заданої довжини за допомогою лінійки. Вправляти у побудові упорядкованих послідовних рядів на основі параметрів величини та маси.

Ознайомлення з формою предметів. Ознайомити з точкою, відрізком, прямою, ламаною лінією. Поглиблювати уявлення про площинні геометричні фігури (круг, овал, трикутник, чотирикутник, многокутник) та їх елементи. Видозмінювати геометричні фігури, знаючи їх властивості. Вправляти у вимірюванні сторін геометричних фігур і побудові їх за допомогою лінійки.

Орієнтування у просторі. Визначати просторове розміщення на площині (на столі, в зошиті), проміжні напрямки (верхній правий кут, нижній лівий тощо). Вправляти у використанні в мові термінів, що означають різні напрямки і просторові відношення між предметами. Вчити орієнтуватися за схемами, планами та розуміти їх як моделі просторового розміщення, визначати місце розташування предметів на таблиці прямокутної форми із зображенням двох-трьох рядків і стовпчиків за двома координатами — назвою рядка і стовпчика, а також розташування одного предмета відносно іншого.

Орієнтування у часі. Учити розуміти календарні міри часу (тиждень, місяць, рік) у тижні — 7 днів, у місяці — 4 тижні, 12 місяців складають 1 рік, у році — 4 сезони, в кожному — по 3 місяці. Вправляти дітей у вивченні назв місяців, їх послідовності, характерних ознак кожного, розумінні сезонних змін — рання-пізня весна, рання-пізня осінь, середина літа, зима; розумінні та використанні поняття *міжсезоння*. Учити орієнтуватися у часі за допомогою годинника. Формувати і розвивати у дітей відчуття часу при виконанні різних завдань, доручень, побутових процесів. Учити встановлювати причинно-часові залежності ритмічних природних явищ, між різними явищами в природному та соціальному довкіллі.

КОНСТРУЮВАННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Вчити дітей конструювати за схемами, малюнками, фотографіями.
- Вчити складати схеми нескладних конструкцій.
- Розвивати інтерес до архітектури.
- Заохочувати дітей до створення колективних конструкцій.
- Розвивати уміння планувати роботу, доводити її до кінця.
- Формувати уміння конструювати сюжетні композиції на задану тему без наочної моделі.
- Розвивати уміння передавати особистісне ставлення до відтворюваних предметів та явищ оточуючої дійсності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Конструювання з будівельного матеріалу. Вчити дітей конструювати за схемами, кресленнями, фотографіями, малюнками. Формувати узагальнені уявлення про будівлі. Залучати до створення колективних робіт: «Житлові масиви», «Транспорт».

Орієнтовна тематика завдань: «Сходи», «Будівлі», «Мікрорайон міста», «Мости», «Судна за кресленнями», «Міський транспорт», «Літаки», «Казковий замок», «Житловий масив», «Казкове місто».

Конструювання з деталей конструкторів. Створювати умови для самостійного ознайомлення дітей з конструктором через практичне випробування його можливостей. Вчити конструювати без опори на схеми та кольорові додатки, представлені у наборах до конструкторів, виготовляти конструкції різної тематики (зірки, замок, літак, тварини тощо) самостійно, через практичні спроби.

Конструювання з паперу і картону. Ознайомити дітей з технікою киригамі: складання з паперу і вирізання його в різних напрямках. Удосконалювати вміння дітей застосовувати різні способи конструювання для створення оригінальних виробів. Заохочувати дітей самостійно використовувати виявлені ними властивості об'єктів у конструюванні. Продовжувати вчити передавати у конструкціях пропорції предметів, розміщення у просторі; враховувати специфічні властивості предметів та їхніх частин щодо конструктивних характеристик (стійкість, рівновага). Вчити самостійно визначати ета-

пи конструювання. Заохочувати виготовляти один і той самий образ у різних варіаціях.

Орієнтовна тематика завдань: «Рак», «Лялька», «Клоун» (з картонних конусів та циліндрів); візочки, скриньки з паперової (картонної) викрійки; «Ворона», «Акула», «Дракон», «Сова», «Будиночок», «Білочка», «Зайчик», «Краб», «Дракон» (оригамі); «Рибки», «Родина тварин», «Сім'я птахів», «Сніжинки», «Казкове містечко», «Квіти», «Космічне містечко» (киригамі з картонних конусів та циліндрів); подарункові коробочки, іграшкові меблі (диван, трюмо, шафа) з паперової (картонної) викрійки; іграшкові меблі за призначенням (для дитячої кімнати вдома, для групового приміщення дитячого садочка); будиночки, «Потяг» (з паперової (картонної) викрійки); тематичні композиції: «Зоопарк», «Акваріум», «Весняне поле» (оригамі), «Тварини» (киригамі).

Конструювання з природного матеріалу. Формувати у дітей вміння розглядати природний матеріал не тільки як основу майбутнього виробу, а й як деталь, частину, значущу для побудови цілісного образу способом її введення у нову цілісність. Заохочувати дітей експериментувати й випробовувати, комбінуючи різні природні форми. Продовжувати формувати вміння підкреслювати схожість природних форм (жолудів, каштанів, шишок, черепашок) з предметами та об'єктами навколишньої дійсності за допомогою додаткових деталей. Продовжувати вчити дотримуватися техніки безпеки при користуванні інструментами.

Орієнтовна тематика завдань: «Пташки», «Тварини», «Людина», «Лісовичок», «Снігова баба», «Герої казок»; сюжетні композиції: «На подвір'ї», «У лісі», «На озері».

Конструювання з викидних матеріалів. Заохочувати дітей до поєднання у конструюванні різноманітних форм і матеріалів. Стимулювати інтерес до експериментування. Продовжувати вчити дотримуватись техніки безпеки при з'єднанні деталей конструкцій. Вчити дітей розробляти варіанти застосування об'єкта, що втратив своє побутове призначення, його модифікації, визначення нових змістових сторін об'єкта для його подальшого використання. Продовжувати формувати вміння аналізувати різний матеріал не тільки як основу, але й як деталь майбутньої конструкції. Виховувати економність, бережливість. Залучати дітей до створення сюжетних композицій.

Орієнтовна тематика завдань: іграшкові меблі, «Комп'ютер», «Телефон», «Гараж з машинами», «Робот», «Космічний персонаж»; сюжетні композиції: «Місто», «Театр», «Порт».

ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ

Образотворча майстерня

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати емоційне ставлення до довкілля, викликати у дитини позитивні емоції, радісне здивування, бажання створювати нові образи на заняттях з образотворчої майстерності.
- Виховувати уміння самовиражатися, стверджувати особистісну позицію в художній діяльності, стимулювати самотійну художню діяльність дітей.
- Формувати у дітей знання про види образотворчого мистецтва (живопис, графіку, скульптуру, архітектуру, декоративно-ужиткове мистецтво).
- Розвивати уміння та творчі здібності дитини в образотворчій діяльності.
- Формувати у дітей уміння естетично оцінювати власну образотворчу діяльність та роботи інших дітей.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Ознайомлення з живописом. Формувати уявлення про види живопису (монументальний, станковий, декоративний, мініатюрний). Продовжувати формувати уявлення про жанри живопису. Закріплювати навички розрізнення жанрів (натюрморт, пейзаж, портрет, казково-билинний). Знайомити з новими жанрами (побутовим, анімалістичним, історичним). Продовжувати вчити вирізняти засоби виразності: колір, колорит, перспектива, композиція. Навчати дітей елементарному мистецькому аналізу творів живопису. Давати доступні дітям відомості про художників, розвивати креативність мислення, стимулювати бажання самостійно сприймати та невимушено, вільно, нешаблонно оцінювати твір мистецтва. Знайомити дітей з мистецтвом графіки. Навчати дітей чуттєвому сприйманню творів мистецтва, стимулювати осмислення ними художнього образу, виявленням якого є естетичні судження. Формувати естетичне ставлення до творів живопису зокрема та до мистецтва в цілому.

Орієнтовна тематика завдань: «Квіткова королева» (художньо-педагогічне спілкування за творами К. Білокур), «Живописна кухня»

(художньо-педагогічне спілкування за натюрмортами Ю. Камишного), «Осінні пейзажі у творчості українських художників» (за картинами О. Шовкуненка, С. Шишка, М. Бурачека), «У світі казок» (художньо-педагогічне спілкування за картинами В. Васнецова), «Планета дитинства» (дитячі портрети у творчості К. Фішер), «Подорож у країну мрій» (знайомство з мистецтвом графіки на матеріалі творчості Є. Гапчинської), «Віхола-хурделиця снігом білим стелиться» (цикл художньо-педагогічних спілкувань за мотивами зимових пейзажів М. Глуценка, І. Грабаря, С. Шишка, І. Марчука), «Життя як воно є...» (ознайомлення з побутовим жанром живопису на матеріалі творчості М. Пимоненка та Ф. Кричевського), «Як оживає казка» (цикл занять з ознайомлення з книжковою ілюстрацією на матеріалі творчості В. Єрко, К. Лавро, К. Штанко, О. Магеровської), «Майстер слова, майстер пензля» (художньо-педагогічне спілкування за живописною спадщиною Т. Шевченка), «Таємниці театру» (ознайомлення дітей з мистецтвом створення декорацій), «Загадка трьох ведмежат» (за картиною І. Шишкіна та К. Савицького «Ранок у сосновому лісі»), «Крила, лапи, вуса, хвіст» (ознайомлення з анімалістичним жанром живопису на матеріалі творчості В. Аверіна: «Бій оленів», «Куниці», «Телята»), «Мистецтво бачити красу...» (художньо-педагогічне спілкування за матеріалами весняних та літніх пейзажів М. Беркоса: «Яблуна цвіте», «У квітучому саду», «Льон цвіте», «Гречка цвіте», «Липень. Маки розквітають»), «Нащадки козацького роду» (художньо-педагогічне спілкування за картинами С. Васильківського «Козача левада», «На варті», «Похід козаків», «Сторожа запорозьких вольностей»), «Розмова з морем» (цикл художньо-педагогічних спілкувань за картинами І. Айвазовського «Морський берег», «Дев'ятий вал», «Шторм», «Нічна подорож», «Рибалки на березі», «Бриг "Меркурій"», «Спокійне море»).

Малювання. Продовжувати вчити дітей доцільно використовувати різноманітні засоби образотворчої діяльності залежно від бажаного результату. Розширювати уявлення про кольоровий спектр, значення кольору для передачі фактури, настрою, оригінальності зображення. Формувати знання про палітру, навчати дітей самостійно виготовляти фарби (змішуючи сухі барвники з олійними розчинами). Продовжувати вчити поєднувати різні техніки малювання, стимулювати до експериментування. Продовжувати навчати малюванню з натури (на пленері), за уявою. Навчати прийомам використання різноманітних матеріалів як основи для малювання (тканина, штучне скло, кора берези тощо). Продовжувати стимулювати дітей до використання українських народних регіональних традицій, що застосовуються в декоративно-ужитковому мистецтві (опішнянський, петриківський, косівський розписи).

Вправляти у писанкарстві, навчати виписувати традиційні елементи орнаменту («сосенка», «гілка», «дерево життя», «зірка», «риба», «меандр» тощо) на площинному шаблоні та на дерев'яній моделі писанки. Стимулювати дитячу ініціативність, творчість, навчати цілеспрямованості для досягнення результату, плануванню дій, створювати умови для втілення творчого задуму дитини.

Орієнтовна тематика завдань: «Золото ланів», «Палітра художника», «А осінь тихо плакала дощем...», «Листівка з Петриківки», «Подорож кленового листя», «Загадкові вітражі...», «То не білі метелики налетіли, то сніжинки, мов пушинки, землю вкрили...», «Запрошення на новорічне свято», «Мудра сова», «Майстерня українського народного розпису», «Лютнева блакить», «Про що шепочуть зорі», «На світі кращого немає, як тая мати молодая...», «Стояла я і слухала весну...»; цикли занять: «Таємниці писанки», «Вбрання для цукерки» (створення ескізів для обгорток), «Зацвіла в долині червона калина», «Скринько моя мальована», «Моя улюблена іграшка», «Місто моєї мрії», «Фантастичні звірі» (за мотивами творчості М. Приймаченко), «Малюнки на асфальті», «Літо веселкове, літо барвінкове».

Аплікація. Закріплювати навички безпечного користування ножицями. Формувати уміння раціонально використовувати папір для вирізання елементів різних розмірів та в залежності від кількості однакових елементів навчати прийомам багат шарового вирізання. Знайомити з технікою витинанки. Продовжувати удосконалювати навички обривання паперу по контуру та техніку силуетного вирізання. Стимулювати самостійність у використанні в аплікації різних предметів (засушених частин рослин, шматочків шкіри, тканин, хутра, ниток, намистинок, пайеток, пір'я). Продовжувати вправляти у техніці квілінгу.

Орієнтовна тематика завдань: колективна робота «Фруктова феєрія», «Курличуть журавлі: "Прощай!"», «Подорож на Місяць», «У підводному царстві», «Листівка Св. Миколаю», виготовлення новорічних гірлянд та сніжинок, декоративне панно «Білі мухи налетіли — все подвір'я стало білим» (підготовка дітьми елементів для панно впродовж кількох занять, основу готує вихователь), «Мереживні фіранки», «Серветки для святкового столу», «Таємниці бабусиною кошика» (аплікація з ниток), «Пригоди котика Фунтика» (аплікація з хутра, ниток, пір'я), декоративне панно «Прощавай, садок дитячий» (підготовка дітьми елементів для панно впродовж кількох занять, основу готує вихователь).

Ліплення. Продовжувати формувати у дітей навички способів ліплення, що дають змогу більш точно передавати особливості предметів

(кільцеве наліплювання, виймання глини тощо). Удосконалювати навички декоративних прийомів ліплення (оборки, гравірування, нанесення рельєфів стекою та штампами). Вчити дітей самостійно виготовляти солоне тісто різних кольорів, використовуючи харчові барвники, робити з нього іграшкове печиво, формувати уміння користуватися кондитерським мішечком. Розвивати дрібну моторику, координацію рухів, посидючість. Сприяти творчій ініціативі дітей. Стимулювати задоволення дітей від результатів діяльності заохоченням, схваленням, підкресленням значущості їхніх зусиль для отримання позитивного результату.

Орієнтовна тематика завдань: колективна робота «Сорочинський ярмарок» (цикл занять, що передбачає виготовлення посуду, фігурок домашніх тварин та людей, які на останньому занятті оформлюються у загальну композицію); цикли занять: «Майстерня прикрас» (підсвічники, декоративні пластини, дзвіночки та янголи на ялинку, обереги, прикраси для матусі), «Школа гончарного мистецтва» (виготовлення посуду: макітри, глечики, горнятка, філіжанки, куманці, плескачики, цукорниці, джезви для кави тощо), «Подорож у країну Шоколяндію» (виготовлення цукерок, тістечок, тортиків, печива різних видів із солоного тіста різних кольорів у вигляді трояндочок, косичок, хрустиків, безе тощо).

Музичний калейдоскоп

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати залучати дітей до музичної культури, збагачувати їхні музичні враження та викликати яскравий емоційний відгук при сприйнятті різної за характером та жанрами музики.
- Формувати музичний смак та свідоме ставлення до класичної та сучасної національної мистецької спадщини.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Слухання музики. Формувати оцінне ставлення до музики, вчити сприймати музичний твір в цілому та відстежувати розвиток художнього образу, закріплювати уміння свідомо визначати емоційно-

образний зміст музичного твору, назву твору та композитора, декількома визначеннями розкривати загальний характер музичного твору, його частини та жанрову приналежність. Знайомити дітей з музикою різних жанрів та формувати уявлення про елементарні музичні поняття (*вокальна, інструментальна та оркестрова музика; музичні жанри: балет, опера, симфонія, концерт*). Використовувати наочний матеріал (репродукції картин, художні ілюстрації) задля підсилення вражень дітей від прослуханої музики та виклику в їхній уяві певних зорових образів та ілюстрації незнайомих явищ. Виявляти улюблені музичні твори та розвивати уміння висловлюватись про свої музичні уподобання.

Співи. Удосконалювати вокально-слухову координацію та голос; продовжувати вчити дітей співати легко, природним голосом, без напруження, з чіткою дикцією; точно відтворювати мелодію пісень у діапазоні $с_1$ (до¹) — $ре^2$ (мі²); закріплювати уміння точно відтворювати голосом різноманітні ритмічні малюнки. Вчити правильно співати під музичний супровід та а капела, м'яко закінчувати музичні фрази, правильно вимовляти голосні звуки в словах; формувати уміння співати виразно, відповідно до характеру, жанру, темпових та динамічних особливостей пісні. Формувати навички контролю якості власного виконання та однолітків, закріплювати уміння співати колективно, у групах та індивідуально; вчити дітей сольо виконувати знайомі пісні.

Музично-ритмічна діяльність. Розвивати емоційне ставлення до музики через культуру музично-ритмічних рухів. Закріплювати уміння рухатись відповідно до характеру музики, точно передавати в руках початок та закінчення музичних фраз, частин або цілого музичного твору. Вчити дітей визначати ритмічні акценти в музиці, самостійно прискорювати та уповільнювати рух відповідно до музичного темпу, а також реагувати на динамічні зміни в музиці. Знайомити з особливостями бальних та національних танців; сприяти подальшому розвитку уміння удосконалювати навички танцювальних рухів; емоційно передавати ігрові образи та музично-образний зміст музики. Формувати навички пластичних та виразних рухів: хода різного характеру (спокійна, м'яка, бадьора), підскоки (легкі, сильні), крок польки, перемінний крок, присідання (різноманітні варіанти для хлопчиків). Учити легко, без напруження рухатись із стрічками, м'ячами та іншими атрибутами.

Гра на дитячих музичних інструментах. Сприяти формуванню інтересу до музикування. Закріплювати знання про назви та засоби гри на різних музичних інструментах. Формувати навички елементарних прийомів гри на різних інструментах (легко та м'яко ударяти молоточком по металофону або ксилофону, чітким та стриманим рухом медіатора виконувати щипок на цимбалах або цитрі тощо). Вчити дітей гра-

ти індивідуально, в ансамблі та в оркестрі на різних музичних дитячих інструментах різноманітні пісні й різножанрові мелодії, дотримуючись ритмічних, темпових та динамічних особливостей музичного твору. Формувати навички самостійної гри на музичних інструментах, вчити дітей добирати мелодії добре знайомих пісень та імпровізувати ритмічні мелодії.

Орієнтовний музичний матеріал:

— *слухання музики:* «Комаринська», муз. П. Чайковського; «Осінь» (з циклу «Дитячі п'єси»), муз. П. Чайковського; «Осінь пісня», муз. О. Гречанінова; «Дощик», муз. Г. Свиридова; «Хмари пливуть», муз. С. Майкапар; «Зима», муз. Ц. Кюї; «Взимку», муз. Р. Шумана; «Зима і Весна», муз. М. Лисенка; «Пролісок», муз. О. Гречанінова; «Пролісок» (з циклу «Пори року»), муз. П. Чайковського; «Волинка», муз. Й. Баха; «Волинка», муз. В. Моцарта; «Передзвони», муз. Е. Гріга; «Долина дзвонів», муз. М. Равеля; «Пісня жайворонка», муз. П. Чайковського; «Танок птахів» (з опери «Снігуронька»), муз. М. Римського-Корсакова; «Вальс з табакерки», муз. О. Даргомизького; «Італійська полька», муз. С. Рахманінова; «Колискова» (з балету «Лускунчик»), муз. П. Чайковського; «Баба-Яга» (з циклу «Дитячий альбом»), муз. П. Чайковського; «Баба-Яга» (з циклу «Картинки з виставки»), муз. М. Мусоргського; «Червона Шапочка і Вовк» (фрагм. з балету «Спляча красуня»), муз. П. Чайковського; «Кіт у чоботях і Біла кішечка» (фрагм. з балету «Спляча красуня»), муз. П. Чайковського; «Танок ляльки Мальвіни», муз. Д. Львова-Компанійця; «Рондо-токата», муз. Д. Кабалевського; «Органна токата ре-мінор», муз. Й. Баха; «Кампанелла», муз. Ф. Ліста;

- *наочний матеріал до слухання музики:* «Танець», К. Лебедев; «Золота осінь», В. Поленов; «Алея», Л. Афремов; «Дош», Р. Рекуненко; «Озеро», К. Крижицький; «Зимове танго», В. Янов; «Казка про зимову річку», М. Іваненко; «Проліски», К. Нікольська; «Дзвіниця в Ростові», О. Коснічев; «Пшеничне поле з жайворонком», В. Ван Гог; «Колиска», Б. Морізо; «Баба-Яга і Лісовик», М. Сергеев; «Кіт у чоботях», О. Макарова-Левіна;

— *співи:*

- *співаночки:* «Ой ну, люлі, котку!», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Сонечко, сонечко», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «На гойдалці», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «На виру, вирочку», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Добрий вечір, щедрий вечір», укр. нар. щедрівка; «Коляд, коляд, колядниця», укр. нар. колядка;

- *пісні*: «Країна дитинства», муз. і сл. Р. Пападинець; «Пихатий індик», муз. І. Острроверхого, сл. Т. Артем'євої; «Вігер», муз. Б. Фільц, сл. Олександра Олеся; «Осінній хоровод», муз. В. Ізотова, сл. М. Стельмаха; «Осінь», муз. М. Ведмедері, сл. М. Меденці; «Осінь пензлики взяла», муз. І. Острроверхого, сл. М. Пономаренко; «Осінні листя», муз. М. Ведмедері, сл. Л. Малахової; «В осіннім гаю», муз. М. Ведмедері, сл. Н. Красоткіної; «Дощові сліди», муз. М. Ведмедері, сл. Л. Малахової; «Пісня про перший сніг», муз. і сл. Н. Май; «Ми всі чекаємо Миколая», муз. і сл. О. Каліщука; «Пісня про ялинку», муз. М. Ведмедері, сл. М. Рильського; «Ялинка», муз. Б. Фільц, сл. Олександра Олеся; «Новорічне свято», муз. М. Чембержі, сл. В. Малишко; «З Новим роком!», муз. М. Ведмедері, сл. Т. Коломієць; «Казки Діда Мороза», муз. І. Острроверхого, сл. М. Пономаренко; «На Святвечір», муз. О. Зозулі, сл. М. Чопик; «Ой, весна-красуня йде», муз. І. Острроверхого, сл. Т. Артем'євої; «Скоро сонечко пригріє», муз. Б. Фільц, сл. Олександра Олеся; «Веснянка», муз. М. Чембержі, сл. Я. Коласа; «Березневі жарты», муз. І. Островського, сл. Т. Артем'євої; «Це весна», муз. і сл. Н. Май; «Мирилочка», муз. і сл. Р. Пападинець; «Рум'яна паляниця», муз. А. Мігай, сл. Л. Ямкового; «У вишневому садочку», муз. В. Верховинця, сл. Л. Глібова; «Йшла корова на базар», муз. М. Чембержі, сл. Л. Ямкового; «Пісня об'єднає всіх», муз. і сл. Л. Горової; «Весела пісенька», муз. В. Ізотова, сл. М. Лисича; «Відчинилося життя для маленької людини», муз. і сл. Л. Горової; «Дитячі мрії», муз. і сл. Л. Горової; «Рідна Україно», муз. і сл. Л. Горової;

— *музично-ритмічна діяльність*:

- *вправи*: «Марш», муз. В. Вітліна, Т. Ломової; «Бігати та кружляти», муз. М. Геллера («Етюд»); «Легкий біг зі стрічками», муз. Т. Ломової; «Перемінний крок», укр. нар. мелодія, обр. Я. Степового; «М'ячики», муз. Л. Шитге («Етюд» № 22); «Качання рук», поль. нар. мелодія, обр. В. Іваннікова; «Вправа з квітами», муз. Т. Ломової; «Елементи українського народного танцю», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля; «Вивертання кола», угор. нар. мелодія; «Крок польки», чеська нар. мелодія, обр. А. Шебестіка; «Циркові конячки», муз. М. Красева; «Кола та ланцюжки», муз. С. Затеплінського («Танок»); «Приставний крок в бік», нім. нар. мелодія; «Вправа із стрічкою», муз. І. Кишка; «Уклін-вітання хлоп-

- чика», муз. С. Гулака-Артемовського (з опери «Запорожець за Дунаєм»); «Уклін-вітання дівчинки», муз. В. Верховинця;
- *музичні ігри*: «Врожай», муз. А. Філіпенка, сл. Н. Грановської, муз. до рухів І. Кишка; «Осінній хоровод», муз. В. Ізотова, сл. М. Стельмаха; «Тин», рос. нар. мелодія, обр. А. Лядова; «Зайці та лисиця», муз. М. Красева; «Кіт та миші», муз. Т. Ломової; «Хто швидше?», муз. М. Шварца; «Потяг», муз. М. Кусс; «Гра з різнокольоровими хусточками», муз. К. Ейгеса; «На прогулянці», рос. нар. пісні, обр. О. Тилічєєвої; «Звіролови та звірі», муз. О. Тилічєєвої;
 - *танці*: «Танок парами», укр. нар. мелодія; «Полька», муз. М. Глінки; «Танок циркових конячок», муз. М. Красева; «Танок петрушок», муз. О. Даргомизького; «Новорічний хоровод», муз. Т. Попатенко, сл. Н. Найдьонової; «Танок Снігуроньки та сніжинок», муз. Г. Фауста; «Дитячий краков'як», польськ. нар. мелодія, обр. О. Тилічєєвої; «Український народний танок», укр. нар. мелодія «Ой, лопнув обруч»; «Танець з віночками», укр. нар. пісня, обр. А. Лазоренка; «Танець з оплесками», карел. нар. мелодія, обр. Т. Ломової; «Круговий галоп», угор. нар. мелодія, обр. М. Метлова; «Танець із дзвіночками», муз. Д. Шостаковича («Вальс-жарт»); «Танець з квітами», муз. Ф. Шуберта; «Випускний вальс», муз. А. Дворжака («Вальс»); «Заклучний танець», муз. М. Любарського; «Вальс», муз. С. Прокоф'єва (з балету «Золушка»);
- *гра на дитячих музичних інструментах*: «Мак», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового; «Марш з барабаном», муз. О. Тилічєєвої; «Кап-кап-кап», румун. нар. пісня, обр. Т. Попатенко; «Зірочка», муз. О. Тилічєєвої; «Турецький марш», муз. В. Моцарта; «Ой, лопнув обруч», укр. нар. пісня, обр. І. Берковича.

Театральна мозаїка

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Залучати дітей до самостійної розробки сценаріїв, створення декорацій та підбору музичного супроводу до різних видів театралізованої діяльності.
- Спонукаати дітей до самостійного показу театральних інсценівок — лялькового театру та власне драматизації (на вибір).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Організувати роботу з виготовлення декорацій та елементів костюмів до запропонованих літературних творів, що можуть бути використані для театралізацій.

Формувати у дітей уміння відчувати та передавати під час виконання ролі особливості образу літературного героя, використовуючи такі засоби виразності, як: пластика рухів, сила голосу, інтонація, жести, пантоміміка.

Орієнтовна тематика завдань: «Літачок-рятівничок» (Н. Вовк), «Їжачок та соловейко» (Ю. Ярмиш), «Няв-няв» (О. Іваненко), «Снігова королева» (Ганс Хрестіан Андерсен), «Соловейко з одним крилом» (О. Романчук), «Цар Плаксій та Лоскотон» (В. Симоненко), «Велике місто, маленький зайчик, або Мед для мами» (І. Малкович, С. Ус), «Білосніжка та семеро гномів» (за В. Диснеєм), «Чия мама краща?» (А. Мігай), «Вовченятко, яке запливло далеко в море» (М. Луговик, І. Малкович), «Казка про котика та півника» (укр. нар. казка), «День народження Місяця» (Зірка Мензатюк).

Літературна скринька

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Виховувати бережливе ставлення до книжки.
- Продовжувати роботу над формуванням узагальнених етичних уявлень: доброта, чесність, чуйність, скромність, ввічливість.
- Підтримувати і розвивати у дітей бажання грати в ігри-драматизації та театралізовані ігри за змістом відомих казок, оповідань, віршів.
- Формувати потребу у поповненні домашньої бібліотеки творами різного жанру, дитячими періодичними виданнями.
- Розвивати поетичний слух, відчуття звучності, ритмічності, поетичності віршованої мови.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Продовжувати знайомити з творчістю українських та зарубіжних поетів, письменників та ін., залучати до активної участі у бесідах про них.

Запровадити з дітьми у груповому куточку книги чи «дитячої бібліотеки» проведення літературно-художніх заходів: читання і розповідання казок, оповідань, віршів, етичні бесіди, узагальнені бесіди (про улюблених літературних героїв, поетів, письменників), прослуховування аудіозаписів творів, перегляд кіно- та відеофільмів, театралізовані ігри, інсценування художніх творів, слухання дитячих (авторських) художніх творів, вечори відгадування загадок, літературні вікторини, складання поетичного ребусу.

Стежити за дотриманням дітьми правил роботи з книжкою. Застосовувати різні типи занять: індивідуальні, індивідуально-групові, групові, фронтальні з художньо-мовленнєвої діяльності.

Стимулювати до висловлювання ставлення до вчинків літературних героїв.

Схвалювати намагання дитини знаходити у книжках знайомі букви, читати окремі склади, слова, речення й невеличкі тексти (з трьох-п'яти речень).

Привчати запам'ятовувати прізвище автора, назву вірша, оповідання, казки, книжки.

ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати компетентність дитини сьомого року життя з особливостями психофізичного розвитку, базові якості особистості (ініціативність, самостійність, комунікативність, довільність тощо), психічні новоутворення, які складають структуру «шкільної зрілості».
- Формувати у дитини з особливими потребами передумови успішного оволодіння навчальною діяльністю: вміння розуміти завдання або інструкцію і самостійно нею керуватися, виконувати правила, долати труднощі, навички самостійності, вміння планувати, контролювати свої та чужі дії, оцінювати результати під час виконання завдань, правильно реагувати на оцінку виконаного завдання, доводити розпочату справу до кінця, формувати здатність

до вольового напруження, довільного регулювання власної поведінки.

- Формувати адекватну самооцінку висловлювань і вчинків, а також оцінку дитиною власних можливостей і досягнень у різних видах діяльності, розвивати самостійність і незалежність.
- Розвивати соціальні уміння: допомагати одне одному, співпрацювати, співчувати, підбадьорювати, брати на себе відповідальність, робити корисні для всіх справи, з повагою і розумінням ставитись до особливостей людей.
- Формувати адекватне сприймання предметів і явищ довкілля, розвивати творчість і креативність у процесі різних видів діяльності.
- Реалізовувати пріоритетні напрями розвитку дитини з особливими потребами — особистісний, соціально-моральний, емоційний, фізичний, моторно-руховий, пізнавальний і мовленнєвий, які забезпечують наступність у навчально-виховній роботі дошкільного навчального закладу і початкової школи.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Сьомий рік життя для «особливої» дитини є роком підготовки до успішного навчання у школі (як правило, діти з особливостями психофізичного розвитку йдуть до школи з семирічного віку, щоб мати можливість більш плідно підготуватися до шкільного навчання, адже від того, наскільки успішним буде навчання, залежить їхнє майбутнє).

При організації навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку потрібно враховувати те, що її розвиток набагато більше, ніж розвиток її однолітків, котрі нормально розвиваються, залежить від якості освітнього середовища, змісту і характеру співробітництва, допомоги дорослого.

Формувати логічне мислення дитини, вчити її розуміти причини та наслідки на основі попередніх просторово-часових уявлень, логіки розгортання діяльності в часі і просторі; розвивати мисленнєву діяльність у щільному взаємозв'язку з розвитком мовлення, що означає необхідність посиленої уваги до комунікативних умінь, навичок спілкування з дорослими і здоровими однолітками; формувати конкретно-понятійне мислення, елементарне міркування і здатність робити висновки.

Розвивати узагальнювальну функцію мовлення, вправляти у вживанні прикметників на означення особистісних якостей (*нерозумний, лінивий, бідний, хитрий*); іменників, які є узагальненим найменуванням осіб з характерними ознаками (*герой, розбійник, жаднюга, ледар*); іменників і дієслів, що позначають стан, переживання (*втішатися, турбуватися*), рід діяльності (*лікувати, сторожити*).

Удосконалювати фонематичний слух, фонематичне сприймання та фонемний аналіз, навички звукового аналізу з опорою на слухове сприймання: визначати звуковий склад (називати звуки), послідовність звуків у слові, кількість звуків і складів, здійснювати аналіз кожного складу.

Розвивати слуховий контроль та увагу, зокрема, навчити виділяти «випадкове» слово у невеликому оповіданні, речення у тексті (*Знають хлопчики й дівчатка, що вони скоро підуть до школи. А дід з бабою плачуть-плачуть. У школі вони навчаються добре читати, писати, розв'язувати задачі, зустрінуть нових друзів*). Розвивати слухову пам'ять, використовуючи звукові ряди з 5–7 звуків, ряди слів з 5–7 слів, вірші.

Розвивати здатність дитини наслідувати та відтворювати ритм трискладових і багатоскладових слів, речень із 5–7 і більше слів; розвивати уміння перекодувати усне мовлення в ритм з виділенням наголошених складів як основу розвитку словесної пам'яті (вихователь називає слово, фразу, а дитина передає їх ритм: *Світить, та не гріє сонце золоте — та́-та та та та́-та та́-та та-та-та́*).

Розвивати зв'язне експресивне мовлення, формуючи мовленнєво-комунікативні навички розповіді та навички побудови описів і міркувань; розвивати імпресивне мовлення, удосконалюючи навички розуміння інформації, відтвореної у різних за мовною складністю реченнях: в інвертованих конструкціях, для розуміння яких потрібно подумки змінити порядок безпосередньо сприйнятої послідовності слів (наприклад: *Дівчинка пішла гуляти після того, як прибрала іграшки в кімнаті*); у реченнях з порівняльними конструкціями (наприклад: *Андрійко, Назар і Марійка бігли наввипередки до річки. Назар прибіг першим, за ним Марійка; останнім був Андрійко. Хто прибіг раніше: Марійка чи Андрійко? Хто прибіг пізніше, Назар чи Марійка? Хто бігає швидше: Андрійко чи Назар? Хто бігає повільніше за всіх?*). Удосконалювати навички розуміння значення окремих слів та ідіоматичних виразів з контексту: дериваційного (значення, що створюється словотвірними афіксами), переносного тощо (наприклад: *І пташина щебетлива нам виспівує пісень*. Питання: *Що означає «пташина щебетлива»?*).

Удосконалювати та автоматизувати у мовленні звуковимову, навички читання; вчити записувати слова, речення, забезпечувати формування навичок самодиктування та здатність оцінювати їх правильність відповідно до наданого педагогом зразка.

Розвивати фізичні якості (спритність, швидкість, витривалість, силу тощо) відповідно до стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовки дитини, її індивідуальних особливостей.

Активізувати емоційну сферу дитини і коригувати наявні у неї відхилення через використання театралізованих видів діяльності.

Виховувати навички продуктивної взаємодії проблемної дитини із здоровими однолітками та дорослими у процесі спільної діяльності; розвивати соціальні уміння: робити вибір, бути щирим і доброзичливим у стосунках, допомагати одне одному, ділитися, віддавати, співпрацювати, співчувати, підбадьорювати, розраджувати, захищати товаришів, брати на себе відповідальність, робити корисні для всіх справи, з повагою і розумінням ставитися до особливостей людей.

У РОДИННОМУ КОЛІ

Стимулювати інтерес дитини до навчання. Слід пам'ятати, що чим більше дитина прагне займатися, тим ефективнішими є заняття. Процес навчання має стати частиною повсякденних ігор малюка. Різні діти мають різні здібності до засвоєння матеріалу, тому тривалість домашніх занять залежатиме від індивідуальних здібностей малюка.

Для формування особистості неприпустимим є неприйняття батьками своєї особливої дитини. Воно може виникати через нерозуміння особистісного розвитку дитини, поведінки, зумовленої низкою хворобливих виявів, своєрідність індивідуальних рис особистості. Родині у вихованні дитини слід уникати невідповідності між власними вимогами і сподіваннями та можливостями і потребами дитини. Потрібно всіляко уникати недовіри до дитини — її можливостей, життєвого досвіду, який збагачується.

..... МІСТОЧОК ДО ШКОЛИ

Перехід дитини із садочка до школи пов'язаний із набуттям низки новоутворень, зміною провідної діяльності та соціального статусу. Для того щоб полегшити дошкільнику цей перехід, необхідно сформувати когнітивну компетентність у різних сферах життєдіяльності та забезпечити достатній психоемоційний, соціальний та фізичний розвиток. Водночас з огляду на самоцінність дошкільного дитинства варто змістити цільові акценти з підготовки дитини до школи на забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти. Батьки дошкільників, які часто вимагають від вихователів відпрацювання шкільної програми, мають розуміти, що це може викликати зворотний ефект та призвести до втрати дитиною навчальної мотивації та допитливості у першому класі.

Згідно з нормативними положеннями, вік дитини, яка іде до школи, має становити шість повних років. Разом із тим дитина може почати шкільне навчання із семи років (на розсуд батьків та педагогів). Орієнтуватись краще не на вік, а на показники фізіологічної, психоемоційної, когнітивної та соціальної готовності дитини до школи.

До кінця дошкільного віку в дитини має сформуватись низка психічних новоутворень, а саме:

- 1) внутрішній план дій, що уможлиблює самоорганізацію та самостійну діяльність дитини;
- 2) супідрядність мотивів (в ієрархії мотивів на перший план виступають мотиви морального змісту);
- 3) розвиток функції саморегулювання, здатності до вольових зусиль;
- 4) усвідомлення свого внутрішнього «Я», своєї автономності, самості;
- 5) рефлексивні уміння — здатність оцінювати себе з позиції інших людей.

На кінець дошкільного віку відбувається перехід від пізнання зовнішнього боку явищ до розуміння їх сутності; формуються основні розумові операції: порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення й конкретизація. Дитина прагне бути школярем.

У структурі мотивів навчальної діяльності першокласників виділяють такі групи: соціальні (прагнення до зміни соціального статусу); навчально-пізнавальні (прагнення нових знань); оціночні (прагнення високої оцінки дорослого, заохочення; запобігання покарання); позиційні (пов'язані з інтересом до зовнішніх атрибутів шкільного життя); зовнішні (викликані соціальною необхідністю); ігрові. Достатній розвиток навчально-пізнавальних та соціальних мотивів у поєднанні з оцінним забезпечує позитивний вплив на успішність навчальної діяльності.

Важливими показниками мотиваційної та пізнавальної готовності дитини до школи є такі ознаки: прагнення нових знань, інтерес до учіння, перевага запитань на встановлення причинно-наслідкових зв'язків, ініціативність, вольові прояви, задоволення від пізнавальної діяльності.

В Освітній програмі «Дитина» передбачено шляхи реалізації **перспективності і наступності дошкільної та початкової освіти**:

— формування психологічної готовності дитини до школи (розвиток пізнавальної мотивації, емоційно-вольової сфери, навичок рефлексії, пізнавальних інтересів);

— формування уявлень про соціальне життя, школу, індивідуальну відповідальність, права, вимоги, обов'язки тощо;

— сприяння фізичному розвитку дитини, фізична підготовка (позитивні зміни в антропометричних показниках, рухових здібностях та активності);

— ампліфікація розвитку дитини через збагачення мовлення, уявлень про навколишнє середовище, розвиток логічного та критичного мислення, формування системи знань, практичних навичок, забезпечення умов для прояву і розвитку творчих умінь;

— формування організаційних умінь (опанування і вдосконалення раціональних способів організації своєї життєдіяльності);

— сприяння усвідомленню дорослими (педагогами, батьками) і самими дітьми логічного зв'язку різних етапів у розвитку людини, зокрема дошкільного і початкового шкільного етапу у розвитку дитини;

— полегшення адаптації дитини до шкільного навчання через усвідомлення нею в дошкільний період особливостей навчальної діяльності, специфіки життєдіяльності в умовах школи, можливості встановлення балансу між бажаним і потрібним, очікуваним і реальним, особисто корисним і суспільно визнаним.

Можна також виокремити кілька напрямів забезпечення наступності між дошкільним закладом та школою: збагачення осередків середовища групи шкільною атрибутикою, оновлення змісту та форми занять, включення шкільної тематики у творчі види діяльності, цілеспрямована роз'яснювальна робота з батьками; налагодження зв'язків зі школою.

Збагачення осередків групи (ігрового, книжкового, будівельного, сенсорного) шкільною атрибутикою, збільшення часу для організованої діяльності порівняно із самостійною, облаштування кутка школяра, де можна посидіти за партою, допоможуть дитині набути первинних емоційних вражень, наблизитися до школи у грі. Актуалізація чуттєвих вражень полегшить процес адаптації на емоційному рівні.

Зміст занять має змінитися за рахунок збагачення видів діяльності. Так, окрім ігрової, конструювання, художньої діяльності, додаються дослідно-експериментальна, моделювання, проектувальна, елементи навчальної діяльності. Разом з тим підкреслимо, що модель заняття має залишатися дошкільною, а не наслідувати класно-урочну. Особлива увага приділяється умінню працювати у колективі і групі (дотримуватись правил, виконувати різні ролі, брати участь у виконанні спільних та індивідуальних завдань).

Включення шкільної тематики у творчі види діяльності передбачає творче осмислення дошкільниками майбутнього шкільного життя. Йдеться про використання сюжетів шкільного життя у рольових іграх, запровадження творчих видів роботи, як-от: виставки малюнків, газети, проекти на орієнтовну тему «Якою я бачу свою школу», розробка кодексів шкільних правил. Проблематизація змісту може бути реалізована через пізнавальні діалоги, зокрема «Від дитячого садка до школи», із вирішенням проблемних питань (наприклад: Чим школа відрізняється від дитячого садка? Навіщо людині труднощі? Чи варто боятися труднощів?)

Зв'язок зі школою може забезпечуватись шляхом організації екскурсій до школи, знайомства із майбутнім учителем та проведення ним занять із майбутніми першокласниками.

Цілеспрямована робота з батьками полягає у роз'ясненні вимог щодо підготовки до школи, порадах з боку вихователя щодо поступової адаптації, зниження емоційного напруження та тривожності дитини. Можливе проведення спільних з учителем батьківських зборів, круглих столів тощо. Потрібно переконати батьків у необхідності створення у дитини емоційного позитивного очікування шкільного життя.

Підкреслимо, що у процесі підготовки дитини до школи особливу роль відіграють ознайомлення дошкільника зі шкільними правилами, зацікавленість майбутнім навчанням, розвиток комунікативних здібностей, забезпечення поступовості переходу від провідної ігрової до навчальної діяльності. Вважаємо, що збереження форм навчання та атмосфери, притаманних дошкільному закладу, у поєднанні з поступовим впровадженням шкільних правил та нових знань полегшить адаптацію дітей до шкільного навчання.

ВАРІАТИВНА ЧАСТИНА БКДО

ПОДОРОЖУЄМО У СВІТ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Четвертий (п'ятий) рік життя

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Основне завдання вихователя на першому етапі вивчення іноземної мови — сформувати у дітей старшого дошкільного віку стійкий інтерес до англійської мови як засобу комунікації між собою та з дорослими.
- Розвивати сприймання іншомовного мовлення та вміння реагувати на нього: реагувати на звертання, вміння звертатись до співрозмовника.
- Виховувати звукову культуру й граматичну правильність мовлення шляхом розрізнення звуків іноземної мови та навчання дітей вимовляти їх правильно, з відповідною інтонацією.
- Формувати інтерес до вивчення іноземних слів та з'ясування їх значень, доцільності вживання.
- Вчити дітей правильно повторювати англомовні фрази, речення, запам'ятовувати порядок слів.
- Навчати спілкуватись англійською мовою в межах комунікативного мінімуму, що відповідає характеру дитячого спілкування, а саме: розвивати монологічне мовлення, створювати розвивальні мовленнєві ситуації для формування діалогічного мовлення.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Навчання дітей має базуватись на їх живому інтересі до процесу вивчення іноземної мови і відбуватись виключно в ігровій формі.

У світі англомовних звуків. Розвивати фонематичний слух, слухову увагу, артикуляційний апарат, мовне дихання дітей. Дотримуючись певної послідовності, учити вимовляти звуки англійської мови, які майже однакові у вимові із звуками рідної мови і не вимагають спеціального навчання, засвоюються шляхом переносу:

I етап: голосні: [A, 0, q, u, e, i:]; приголосні: [m, b, s, z, g].

II етап: голосні: [0u, au, al, el, l, x]; приголосні: [l, f, v, g].

III етап: приголосні: [t, d, Z, G].

Ознайомлювати зі звуками англійської мови та вчити вимовляти такі звуки, які не мають аналогу в рідній мові, потребують пояснення артикуляції та вправлення: голосні і дифтонги [aʊ, ʊə, ju, Iq]; приголосні [w, h, θ (вимова звуку між зубами), ŋ , r].

Учити вслуховуватись у звучання англійських слів, розрізняти їх за звуковим складом, інтонаційно виділяти знайомий звук на початку слова.

Учити говорити англійські звуки зрозуміло, з різною силою голосу (пошепки, тихо, голосніше, голосно), у різному темпі (повільно, швидко).

Вчити дітей звуконаслідуванню, добору рим до слів, буквосполучень: *te-te-te; be-be-be; go-go-go; show-show-show; snow-snow-snow; fly-fly-fly; good-good-bye.*

Збагачувати мовлення дітей англійськими словами, вчити правильно будувати речення англійською мовою з простих граматичних конструкцій.

У світі англійських слів. Вчимося розмовляти правильно. Учити дітей вживати у своєму мовленні іменники в однині і множині; дієслова у Present Simple, Present Continues, дієслова, що позначають спроможність чи намір виконання дії (*can, have (got), may, must*); числівники від 1 до 10 у прямому і зворотному порядкух; прості прийменники місця і простору (*on, in*); прості та якісні прикметники; питальні слова (*Who? What? Were? Why? How? How much? How many?*).

Вчити вживати у мовленні слова, фрази та речення відповідно до заданої тематики.

«Давайте знайомитися!» (*“Let’s get acquainted!”*)

Лексика: morning, good, afternoon, evening, name, my, your, is, this, am.

Грамматика: Let’s get acquainted! Good morning! Good afternoon! Good evening! What is your name? My name is... This is... I am... How old are you? I’m four (five). Where do you live? I live in the town (village).

«Моя сім’я» (*“My family”*)

Лексика: family, mother, father, sister, brother, love/like my family (mother, father, sister, brother), strong, big, small, smart, beautiful.

Грамматика: my family, this is my mother (father, sister, brother), this is my granny (grandmother, grandfather), I love my family (mother, father, sister, brother, grandmother, grandfather).

«Мої іграшки» (*“My toys”*)

Лексика: ball, doll, train, flag, construction set, tumbler, pyramid, car, sand set, teddy bear, sorter, rattle, robot, block, doll house, puzzle, lacing, tool, top.

Грамматика: my toys, to like, to dislike, to play with a ball, to like a doll, to take a train, to bring a tumbler, to make a pyramid, to drive a car, to play

with sand set, to take a teddy bear, to run on a sorter, to grab a rattle, to wind a robot, to put a block, to make a house, to gather a puzzle, to do lacing, to take tools, to wind a top.

«Я — українець» (“I am Ukrainian”)

Лексика: Ukrainian, national, nation, culture, language, European country.

Граматика: I live in Ukraine, Ukrainian nation, I am Ukrainian, national culture, Ukrainian language, people, all over the world, I am proud to be Ukrainian.

«Свійські і дикі тварини» (“Domestic and wild animals”)

Лексика: domestic animals: dog, cat, bunny, cow, house, pig, goose, cock, duck, hen, goat, turkey, ship, donkey); wild animals: hear, wolf, fox, squirrel, hedgehog, bear, dear, wild boar.

Граматика: domestic and wild animals; a dog runs, a cat sits, a bunny plays, a cow stands, a horse rides, a pig lies, a goose eats grass, a cock sings, a duck likes water, a hen has chicken, a goat jumps, a turkey likes to be on a sun, a ship likes to be on a hill, a donkey likes to eat carrot; wild animals this is a... hear (wolf, fox, squirrel, hedgehog, bear, dear, wild boar).

«Їжа. У супермаркеті» (“Food. At the supermarket”)

Лексика: bread, butter, milk, cream, cheese, candy, chocolate, meat, pizza, cakes, toast, ice cream, noodle, vegetables & fruits, juice, water.

Граматика: food, at the supermarket; we go to the supermarket; there is..., there are...; we can buy there...; different food...; this is...(bread, butter, milk, cream, cheese, candy, chocolate, meat, pizza, cakes, toast, ice cream, noodle, juice, water); вчити вживати зазначені лексичні одиниці в граматичній конструкції “these are...”.

«Фрукти. Овочі» (“Fruits. Vegetables”)

Лексика: fruits: apple, pear, plum, peach, grape, orange, kiwi, mandarin, banana, berry, strawberry, blueberry, apricot; vegetables: potato, tomato, onion, cucumber, salad, zucchini, aubergine, radish, garlic, cabbage, broccoli, pumpkin, carrot, beetroot, paprika.

Граматика: fruits, vegetables; this is an (a)... apple (pear, plum, peach, grape, orange, kiwi, mandarin, banana, berry, strawberry, blueberry, apricot; potato, tomato, onion, cucumber, salad, zucchini, aubergine, radish, garlic, cabbage, broccoli, pumpkin, carrot, beetroot, paprika); вчити вживати зазначені лексичні одиниці в граматичній конструкції “these are...”; вчити описувати фрукти та овочі за кольором (white, red, yellow, green, blue, brown, black) та розміром (big, small, long, short).

«Свята, відпочинок, розваги» (“Holidays, rest, entertainments”)

Лексика: Christmas Day (Christmas Tree), Easter (basket, painted eggs, Easter bread), Halloween (sweets, costumes, scaring), New Year (New Year’s Tree, fireworks, happy, wish, dreams).

Граматика: Christmas Day (people buy the Christmas Tree, to decorate the Christmas Tree, make the house lighted), Easter (to take and bring basket to a church, to paint eggs, to eat Easter bread), New Year (New Year's Tree, fireworks, to be happy, to wish, dreams come true).

«Подорож у казку» (“Fairy tails”)

Лексика: Cinderella, The Sleeping Beauty, The Cat in High Boots, A Star Boy, Three Bears, Winnie the Pooh, Bambi, Nutcracker.

Граматика: Cinderella, The Sleeping Beauty, The Cat in High Boots, A Star Boy, Three Bears, Winnie the Pooh, Bambi, Nutcracker.

«Частини тіла. Зовнішність» (“Parts of body. Appearance”)

Лексика: appearance; вживання іменників: a face, a nose, an eye, an ear, a mouth, an arm, a leg, (eyes, brows, eyelashes, nose, lips, teeth, tongue, ears, hair); body: a head, shoulders, hands, legs, fingers; вживання дієслів: brush; get up; wash, like, dislike; white, clean, beautiful, handsome, neat, shot, tall, long.

Граматика: parts of body, appearance; I get up; I wash my face (eyes, nose, lips, ears, hair); body: head, shoulders, hands, legs, fingers); I brush my teeth; I eat (have) my breakfast; I go to the kindergarten; my face is (not) white and clean; my hands are clean (dirty); I like (dislike).

«Побут, меблі, одяг, взуття» (“Way of life, furniture, clothes, footwear”)

Лексика: bed, sofa, table, lamp, computer, chair, arm-chair, wardrobe, window, door, floor, ceiling, corner, curtain; boots, cap, coat, dress, gloves, hat, jacket, jeans, pyjamas, pants, raincoat, scarf, shirt, skirt, slippers, socks, suit, sweater, T-shirt, tie, trousers, underclothes, belt.

Граматика: room; I have a room; there is a... bed (sofa, table, lamp, computer, chair, arm-chair, wardrobe, window, door, floor, ceiling, corner, curtain); вчити вживати зазначені лексичні одиниці в граматичній конструкції «there are...». I wear ... (boots, cap, coat, dress, gloves, hat, jacket, jeans, pyjamas, pants, raincoat, scarf, shirt, skirt, slippers, socks, suit, sweater, T-shirt, tie, trousers, underclothes, belt).

«Будинок. Меблі» (“House, furniture”)

Лексика: a house, a room, a table, a chair, a bed, a sofa, a door, a window, a ceiling, a floor, a bedroom, a kitchen.

Граматика: this a room, this is a house; I have a room (house); my room is (not) big (small); there is a... bed (sofa, table, lamp, computer, chair, arm-chair, wardrobe, window, door, floor, ceiling, corner, curtain); вчити вживати зазначені лексичні одиниці у граматичній конструкції “there are...”.

«Пори року. Погода і природа» (“Seasons. Weather and nature”)

Лексика: seasons, weather; summer, autumn, winter, spring; sun, cloud, rain, snow; warm, cold, rainy, windy, frosty, snowy, sunny; it is raining (snowing, winding).

Грамматика: seasons, weather; there are four seasons in the year: summer, autumn, winter, spring; there is a sun (in the sky), cloud (in the sky); It's rain (snow; warm, cold, rainy, windy, frosty, snowy, sunny); it is raining (snowing, winding).

«Птахи і рослини» (“Birds and plants”)

Лексика: birds: a sparrow, a pigeon, a stork, a parrot, a sparrow, an eagle, an ostrich; plants: a tree, a bush, pear tree, pear tree, maple, palm, lilac, pine, apple tree.

Грамматика: birds: a sparrow, a pigeon, a stork, a parrot, a sparrow... can fly (flies); plants: this is ... a tree, a bush, palm, lilac, pine, apple tree.

«День народження» (“Happy birthday”)

Лексика: age, balloon, birth, birthday, birthday cake, blow out, cake, candle, candy, celebrate, children, chocolate, confetti, cookie, greeting card, guests, happy birthday, wish, invite, invitation, ice cream, present.

Грамматика: to celebrate a birthday, I'm 4(5), to have a birthday party, to blow out candles, to eat cookie, to make greeting card; to gather guests; happy birthday; to make a wish; to invite; to make a present.

Уводити в словник вихованців англійські слова, що означають назви предметів, дій, якостей, ознак і властивостей предметів, речей, явищ. Вчити вживати у межах комунікативного мінімуму іменники, прикметники, дієслова, лексичне значення яких пов'язане із сім'єю, ігровою діяльністю, слова, які позначають якості та ознаки предметів. Вчити активно вживати у мовленні англійські слова ввічливості (*thank you, thanks, please, sorry, good morning, good evening, good night*).

Учити вживати та розуміти предмети, явища, дії, зображені на малюнках, зіставляти почуте англійське слово з реальним об'єктом, дією, явищем. Вчити розуміти узагальнюючі поняття (*toys, furniture, clothing, footwear, food*).

Активізувати словник дітей, використовуючи англомовні малі фольклорні жанри:

— *римівки:* “Good morning, good morning, good morning to you”, “Good night mother, good night father” та ін.;

— *вірші:* “Where is my mother?”, “Family fingers”, “Alice has a little dog”, “Little star”, “Teddy bear”, “Seasons”, “I see window”, “Where is Janet” та ін.;

— *нісеньки:* “What is your name?”, “My name is...”, “Where do you live?”, “I see...”, “Sinning, dancing”, “Little star”, “Happy birthday!”, “Lily bye and good night”, “I wish you a merry Christmas!”, “Head and shoulders” та ін.;

— *ігри:* “Roll a ball”, “Snowball”, “Bears and hears”, “Fairy hat”, “Who came”, “Show me, please”, “This is a way”, “Train”; “Find a fruit”, “My room. My house is my castle”, “At the shop”, “At the table”, “Let's dress a doll”, “Let's travel” та ін.

Учити узгоджувати слова в роді, числі та відмінку, додержуючись правильних граматичних форм. Стимулювати дітей до самостійного виправлення помилок у своєму мовленні та мовленні однолітків. В іграх вправляти їх щодо правильного вживання іменників у різних відмінках, у множині, назв тварин в однині та множині; вживання різних дієслів, слів у фразі та реченнях, стимулювати дитяче словотворення. Учити дітей вживати у мовленні ввічливі слова. Спонукаати дітей вживати речення різного типу (стверджувальні, розповідні, запитальні), додержуватись правильного порядку слів у реченні.

Розвиток елементарних мовленнєвих навичок:

— аудіювання (слухання англомовного тексту за допомогою аудіо-та відеозасобів або комп'ютера) — вчити розуміти і впізнавати слова, фрази речення відповідно до тем, що вивчаються, сприймати основні події малих фольклорних жанрів, розрізняти почуті на аудіо- та відеозасобах вивчені віршики, пісеньки;

— *говоріння* — вчити монологічному мовленню (самостійному приговорюванню англомовного тексту), щоб уміти розповідати про себе, членів родини, улюблену іграшку, описувати предмет (4–5 фраз), складати коротенькі розповіді, віршики, лічилки, співати пісеньки.

Наші англомовні співрозмовники

Маленькі іноземці. Викликати у дітей інтерес до різних типів монологічного мовлення: представлення себе іншим, опису, переказу англомовних малих фольклорних жанрів. Спонукаати їх до самостійної оповіді. Учити давати на запитання вихователя коротку відповідь з двох-трьох фраз за змістом теми, що вивчається.

Вчити складати спільні з вихователем коротенькі розповіді шляхом завершення розпочатого педагогом речення, повторення речень. Викликати у дітей бажання переказувати зміст добре знайомих малих фольклорних жанрів за допомогою навідних запитань, відтворюючи текст, передаючи інтонацію. Створювати ситуації, які вимагають від дитини коротенького пояснення виконання дії (*What do you do? — I sit. I run. I stand...; Who are you? I'm a boy. I'm a girl... тощо*).

Спілкування з представниками англомовних країн та дорослими. Учити дітей вступати в розмову з педагогом (або носієм мови) на запропоновану тему («Знайомство», «Моя сім'я», «Мої іграшки», «Твої друзі», «Дитячий садок»), відповідати на звернення та запитання дорослого, звертатись до дорослих. Засвоїти форми звертань до дорослого: називати на ім'я, вітатись та прощатись з вихователем, дякувати за допомогу, виявлену увагу.

Спілкування англійською з однолітками. Учати дітей налагоджувати одне з одним англомовне спілкування, звертатись до партнера англійською мовою, вислуховувати співбесідника, відповідати на звертання інших дітей, звертатись до ровесників англійською мовою, називаючи ім'я, розмовляти спокійно, привітним тоном.

Етичні засади спілкування з іноземцями. Сформувати у дітей уявлення про культуру спілкування та поведінки представників країни, мова якої вивчається. Учати дітей під час розмови, спілкування дивитись в очі, стояти (чи сидіти) спокійно, розмовляти з усмішкою на обличчі, не відволікатись, уникати сторонніх жестів (руками, ногами, головою), додержуватись відповідного тону, інтонації розмови. Сприяти засвоєнню дітьми форм вітання та прощання (*Good morning! Good afternoon! How do you do? How are you? Good bye! Bye! See you!*), ввічливого прохання (*Please!*), подяки (*Thank you!*), вибачення (*Sorry! Excuse me!*).

Розучувати англомовні дитячі вірші, римування, пісеньки; навчати гратись у англійські дитячі ігри; ознайомлювати дітей з культурою, звичаями та традиціями англомовних країн світу.

Показники компетентності дітей:

- диференціюють звуки іноземної мови, вимовляючи їх правильно, з відповідною інтонацією;
- вживають англомовні слова різних частин мови: іменники, дієслова (за мовним зразком вихователя вживають допоміжні дієслова для утворення теперішнього та теперішнього тривалого часів), прикметники, які позначають колір (основні кольори), числівники (від 1 до 10 у прямому порядку), займенники (особові: *I, he, she, it*; присвійні: *my, his, her, its*; вказівні: *my, his, her, its, this*), сполучники (*with, and*).
- розуміють англомовні фрази: сприймають на звук та реагують на звертання, нескладні команди дорослого та його інструкції;
- вживають слова, що належать до усіх частин мови;
- дають відповідь на прості запитання стосовно імені, віку, місця проживання тощо;
- знають і можуть озвучити та інсценувати окремі вірші, римування, пісеньки (малі фольклорні жанри);
- уміють застосовувати у спілкуванні монологічне і за зразком педагога діалогічне мовлення;
- складають короткі розповіді за зразком педагога.

Шостий (сьомий) рік життя

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати розвивати у дітей старшого дошкільного віку стійкий інтерес до вивчення англійської мови як засобу комунікації між собою, з дорослими та представниками англомовних країн.
- Продовжувати формувати інтерес до сприймання на слух англійської мови та вміння ситуативно реагувати на почуте.
- Продовжувати виховувати звукову культуру й граматичну правильність мовлення англійською шляхом диференціації звуків іноземної мови, навчання правильної вимови та відповідної інтонації.
- Збагачувати англомовний словниковий запас дітей, зокрема, антонімами, синонімами, порівняннями; формувати інтерес до вивчення значення слів, їх вживання відповідно до комунікативних ситуацій.
- Продовжувати вчити дітей правильно повторювати, вимовляти, відтворювати словосполучення, фрази та речення англійською мовою.
- Вчити елементам англійської грамоти шляхом практичного ознайомлення з такими складовими мови, як звук, буква, слово, фраза, речення.
- Вчити розрізняти голосні й приголосні звуки англійської мови.
- Вчити правильно будувати речення, дотримуватись порядку слів, чітко і правильно повторювати зразки словосполучень, фраз та речень, які промовляє педагог (дорослий).
- Підтримувати та розвивати інтерес дітей до англомовного спілкування з однолітками, педагогом (дорослим) та носіями мови. Навчати спілкуватись англійською мовою в межах комунікативного мінімуму, що відповідає характеру дитячого спілкування, а саме: активно застосовувати монологічне та діалогічне мовлення відповідно до заданих ігрових ситуацій.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Навчання дітей 5–6 років іноземної мови повинно відбуватись невимушено, в ігровій формі й базуватись на активному інтересі дітей до процесу її вивчення.

У світі англomовних звуків. Розвивати фонематичний слух, слухову увагу, артикуляційний апарат, мовне дихання дітей. Учити вимовляти звуки англійської мови, дотримуючись певної послідовності.

I етап:

— звуки, які майже однакові у вимові із звуками української мови, не вимагають спеціального навчання і засвоюються шляхом переносу: голосні [A, O, q, u, e, x], приголосні [m, b, s, z, g];

— звуки, які відрізняються від звуків рідної мови, подібні, але мають свої специфічні особливості: голосні і дифтонги [a:, L, H, W, qu, le], приголосні [t, d, n];

— звуки англійської мови, які не мають аналогів у рідній мові, потребують пояснення їхньої артикуляції та вправлення: дифтонги і трифтонги [aoq, Ouq, juq, la], приголосні [w, h, T (вимова звука між зубами), N, r, D (вимова звука між зубами)].

II етап:

— звуки англійської мови, які майже однакові у вимові із звуками української мови, не вимагають спеціального навчання і засвоюються шляхом переносу: голосні і дифтонги [aI, eI, l], приголосні [v, l, p];

— звуки, які майже однакові у вимові, не вимагають спеціального навчання і засвоюються шляхом переносу: голосні і дифтонги [Ou, au, aI, eI, l], приголосні і дифтонги [f, v, S, G, C];

— звуки англійської мови, які відрізняються від звуків рідної мови, подібні, але мають свої специфічні особливості: голосні і дифтонги [OI, ju:, je:, ja:, F:, Fu, le], приголосні [l, j, p, k];

— продовжувати вчити вимовляти звуки англійської мови, які не мають аналогу в рідній мові, потребують пояснення їхньої артикуляції та вправлення: дифтонги і трифтонги [ue, Iq, quI, kju:], приголосні [w, h, T (вимова звука між зубами), N, r (вимова звука між зубами)].

III етап:

— вчити дітей співставляти англomовні звуки з буквами алфавіту. Закріплювати вміння дітей у вимові різних звуків англійської мови;

— продовжувати вправляти дітей у умінні вимовляти звуки англійської мови, які не мають аналогу в рідній мові, потребують пояснення їхньої артикуляції та вправлення: дифтонги і трифтонги [aoe, Oue, juq, la, alq, uq, leq, quI, kju:], приголосні і дифтонги [w, j, h, T (вимова звука між зубами), N, r, D (вимова звука між зубами), C, S];

— продовжувати учити дітей вслуховуватись у звучання слів, розрізняти їх за звуковим складом, знаходити знайомий звук у слові, інтонаційно його виділяти;

— продовжувати збагачувати словник дітей відповідно до програмової тематики (формування активного словника найбільш вживаних лексичних одиниць: іменників, дієслів, займенників, прикметників, числівників від 1 до 20, прийменників).

У світі англійських слів. Вчимося розмовляти правильно. Учти дітей правильно вживати іменники в однині і множині, узгоджувати їх з прикметниками; вчити правильно вживати дієслова у Present Simple, Present Continues, Past Simple, Future Simple, узгоджувати дієслова з іменниками відповідно до особи; вчити вживати дієслова, які позначають спроможність до виконання дії, дозвіл, обов'язковість виконання дії, намір чи прагнення (*can, have (got), may, must, would, should*); числівники від 1–10 в прямому і зворотному порядку, а також числівники до 20 у прямому порядку; прості прийменники місця і простору (*on, in, under, at*); прості та якісні прикметники; питальні слова (*Who? What? Were? Why? How? How much? How many? How do you do? What is it? What are you? Who is he (she, it)?*).

Вчити вживати у мовленні слова, словосполучення, фрази та речення відповідно до тематики.

«Давайте знайомитися!» (“Let’s get acquainted!”)

Лексика: morning, afternoon, evening, good, what, is, name, my, you, your, this, I, am, how, are, old, six (1–10), where, live, town, city, village, yes, no.

Граматика: Let’s get acquainted! Good morning! Good afternoon! Good evening! What is your name? My name is... This is... I am... How old are you? I’m six (seven). Where do you live? I live in the town (city, village). Do you live in the city (town, village)? Yes, I do. No, I don’t.

«Моя родина» (“My family”)

Лексика: family, mother, father, sister, brother, granny (grandmother, grandfather), cousin, nephew, niece, godfather, godmother; love, like, big, there, us, have, house, flat; вживання зазначених іменників у множині; прикметників: young, old, beautiful, handsome, lovely.

Граматика: my family, this is my mother (father, sister, brother), this is my granny (grandmother, grandfather); I love (like) my family (mother, father, sister, brother, grandmother, grandfather); Is your family big? Yes, my family is big / No, my family is not big; There are... (two, three, four) of us. Do you have a sister (brother)? Do you have sisters (brothers)? Yes/No, I... Do you have granny (grannies)? Yes/No, I... Where does your family live? We live in... (town, city, village) / We live in the house (flat).

«Я — українець» (“I am Ukrainian”)

Лексика: Ukrainian, national, nation, culture, language, people, European country, independent, costumes, regions, clothes.

Граматика: I am from..., Ukrainian nation, I am Ukrainian, national culture, Ukrainian language, people, all over the world, I am proud to be Ukrainian, all Ukrainian people, European country, Ukraine is an independent country, National costumes, different regions, Ukrainian clothes.

«Мої улюблені іграшки» (“My favorite toys”)

Лексика: toys, favorite, favorite toy, ball, doll, train, construction set, tumbler, pyramid, car, sand set, teddy bear, sorter, rattle, robot, block, doll house, puzzle, lacing, tool, top, а також вживання зазначених іменників у множині; want, buy, small, pretty, good.

Граматика: my toys, this is a (ball, doll, train, construction set, tumbler, pyramid, toy tea set, car, cube, sand set, music toy, teddy bear, sorter, rattle, robot, block, doll house, puzzle, domino, lacing, tool, top, а також вживання зазначених слів в граматичній конструкції, що позначає множину — there are...); I like my toys; I have (got)...; I want...; I want to buy...; It is big (small, pretty, good); It is my favorite toy.

«На фермі» (“At the farm”)

Лексика: farm, cow, horse, pig, goose, cock, duck, hen, goat, turkey, ship, donkey; вчити вживати зазначені лексичні одиниці у множині.

Граматика: this is... (cow, house, pig, goose, cock, duck, hen, goat, turkey, ship, donkey); вчити вживати зазначені лексичні одиниці в граматичній конструкції “these are...”

«У зоопарку» (“At the Zoo”)

Лексика: zoo; go, can, see, may, play, with, lot of, animals; hear wolf, fox, squirrel, hedgehog, bear, deer, wild boar, tiger, lion, monkey, elephant, kangaroo, giraffe, jaguar, panther, hyena, koala, zebra, camel, rhino, hippopotamus, вживання зазначених іменників у множині.

Граматика: at the zoo; we go to the zoo; we can see there...; we may play with...; a lot of animals; this is a... hear (wolf, fox, squirrel, hedgehog, bear, deer, wild boar, tiger, lion, monkey, elephant, kangaroo, giraffe, jaguar, panther, hyena, koala, zebra, camel, rhino, hippopotamus).

«У супермаркеті» (“At the supermarket”)

Лексика: buy, different; food, bread, butter, milk, soar cream, cheese, candy, chocolate, spicy, meat, pizza, cakes, toast, ice cream, noodle, stewed vegetables & fruits, juice, mineral water); fruits: apple, pear, plum, peach, grape, orange, kiwi, mandarin, banana, berry, strawberry, blueberry, apricot; vegetables: potato, tomato, onion, cucumber, salad, zucchini, aubergine, radish, garlic, cabbage, broccoli, pumpkin, carrot, beetroot, paprika; вчити вживати зазначені іменники у множині, описувати окремі фрукти та

овочі за кольором (white, red, yellow, green, blue, brown, black) та розміром (big, small, long, short).

Грамматика: we go to the supermarket; we can buy there...; different food; this is... (bread, butter, milk, soar cream, cheese, candy, chocolate, spicy, meat, pizza, cakes, toast, ice cream, noodle, stewed vegetables & fruits, juice, mineral water); вчити вживати зазначені лексичні одиниці в граматичній конструкції “these are...”.

«Мій робочий день. Частина тіла. Зовнішність» (“My working day. Parts of a body. Appearance”)

Лексика: my working day, parts of body, appearance; вживання дієслів, іменників: get up; wash, like, dislike, face eyes, brows, eyelashes, nose, lips, ears, hair; body: head, shoulders, hands, legs, fingers, nails); brush teeth (tongue); take towel; take a shower (bath); make a bed; do morning exercises; eat (have) breakfast; go to the kindergarten; вживання прикметників: white, clean; dirty, beautiful, woman, pretty girl, handsome, man, good, tidy, neat, shot, tall, long; займенників: he, she.

Грамматика: my working day, parts of body, appearance; I get up; I wash my face (eyes, brows, eyelashes, nose, lips, ears, hair; body: head, shoulders, hands, legs, fingers, nails); I brush my teeth (tongue); I take my towel; I take a shower (bath); I make my bed; I do my morning exercises; I eat (have) my breakfast; I go to the kindergarten. My face is (not) white and clean; my hands are clean (dirty); it is beautiful woman, pretty girl, handsome man, good boy. Hi (she) is a tidy (neat) boy (girl). She (he) has long (shot) hair (haircut). Hi (she) is tall (short). I like (dislike).

«Кімната. Будинок» (“A room. A house”)

Лексика: room, house; living room, kitchen, sleeping room, cabinet; bed, sofa, table, lamp, computer, chair, arm-chair, wardrobe, window, door, floor, ceiling, corner, curtain; bedside table, bookcase, bookshelf, chest of drawers, clock, cupboard, desk; вживання зазначених іменників у множині.

Грамматика: I have a room (house); this is a living room (kitchen, sleeping room, cabinet); My room is (not) big (small); there is a... bed (sofa, table, lamp, computer, chair, arm-chair, wardrobe, window, door, floor, ceiling, corner, curtain); вчити вживати зазначені лексичні одиниці в граматичній конструкції “there are...”.

«Свята, відпочинок, розваги» (“Holidays, rest, entertainments”)

Лексика: Christmas Day (people, the Christmas Tree, decorate, a house), Easter (take, bring basket, a church, paint, eggs, Easter bread), Halloween (ask, sweets, to put on, costumes, to wear, scaring), Independence Day (to celebrate, Independence Day, independent country, national holiday), Thanksgiving (thanking day, family supper, to gather, to come home), St. Valentine’s Day (to give, Valentine card, to make friendship, to be in love),

New Year (New Year's Tree, fireworks, to be happy, to wish, dreams, come true).

Граматика: Christmas Day (people buy the Christmas Tree, to decorate the Christmas Tree, make the house lighted), Easter (to take and bring basket to a church, to paint eggs, to eat Easter bread), Halloween (to ask sweets, to put on costumes, to wear scaring), Independence Day (to celebrate Independence Day, independent country, national holiday), Thanksgiving (thanking day, to have family supper, to gather, to come home), St. Valentine's Day (to give Valentine card, to make friendship, to be in love), New Year (New Year's Tree, fireworks, to be happy, to wish, dreams come true).

«Пору року. Погода і природи» (“Seasons. Weather and nature”)

Лексика: seasons, weather; summer, autumn, winter, spring; sun, cloud, rain, snow; rainy, cloudy, windy, snowy, sunny, nice, fine, cold, warm, hot; it is raining (snowing, winding).

Граматика: there are four seasons in a year, weather can be different; summer is hot, autumn is cold, winter is frosty, spring is warm; sun is shining, cloud is in the sky, it's raining, it's snowing; it's warm, it's cold, it's rainy, it's windy, it's frosty, it's snowy, it's sunny; it winding.

«Птахи і рослини» (“Birds and plants”)

Лексика: birds: a sparrow, a pigeon, a stork, a parrot, a sparrow, an eagle, an ostrich; plants: a tree, a bush, pear tree, maple, palm, lilac, pine, apple tree.

Граматика: this is a sparrow (a pigeon, a stork, a parrot, a sparrow, an eagle, an ostrich ... can fly (flies); plants: this is ... a tree (a bush, pear tree, pear tree, maple, palm, lilac, pine, apple tree).

«Місто. Транспорт» (“A town. Transport”)

Лексика: at the town; town, big, small, a lot of, people, shops, supermarkets, cars, buses, cafes, play points, child centers, parks, squares; like; transport; airplane, ambulance, boat, car, bicycle, bike, elevator, fire engine, helicopter, jeep, motorcycle, ocean liner, taxi, trolley, truck, van.

Граматика: at the town; this a town, it is big (small), there are a lot of people (shops, supermarkets, cars, buses, cafes, play points, child centers, parks, squares) in the town, I live in the town, I like my town.

«Професії. Хобі» (“Professions. Hobbies”)

Лексика: professions, hobbies; this is a doctor (chef/kitchener, teacher, farmer, musician, sportsman, hair maker, teacher in the kindergarten, policeman, cameraman, director, scientist, astronaut, builder, waiter, businessman (woman), accountant, cashier, driver, artist, singer, dancer).

Граматика: вчити вживати зазначені лексичні одиниці в множині; вчити дітей вживати у мовленні фрази: want to be a...; wish to become...; like the profession of a...; It is interesting profession; The teacher teaches...; The doctor helps...; The driver drives...; The singer sings...; The dancer

dances...; The hair maker makes...; The policeman catches/controls...; The chief makes...; My hobby is to... play games (to draw, to paint; to play football, basketball, hockey); I like to... listen to the music (to dance, to sing, to help, to teach my dolls, to play with my toys); I want to be a...; I wish to become...; I like the profession of a...; It is an interesting profession; The teacher teaches children; The doctor helps people; The driver drives a car; The singer sings songs; The dancer dances; The hair maker makes a haircut (hairdo); The policeman catches thieves; The chef makes dishes; My hobby is to play games (to draw, to paint; to play football, basketball, hockey); I like to... listen to the music (to dance, to sing, to help, to teach my dolls, to play with my toys).

«Подорож у Космос» (“A trip into the Universe”)

Лексика: stars, a moon, a sun, planets, Mercury, Venus, Earth, Mars, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptune, Pluto. The Universe, The Milky Way, satellite.

Грамматика: stars in the space, a moon is a satellite of the Earth, a sun, The Sun system, there are nine planets of the Sun System: Mercury, Venus, Earth, Mars, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptune, Pluto. The Universe. Our planet is in the Milky Way Galaxy.

«Скоро в школу. Алфавіт» (“It’s soon to the school. Alphabet”)

Лексика: At the school, alphabet; school, to learn, letters, to study, to read, a book, to write, an exercise-book, a pen, a pencil, a computer, a diary, a book, homework, a classroom, a schoolboy, an exercise, to do homework.

Грамматика: At the school, alphabet; I want to go to school, I like to learn letters, I will study in the school, I will read books, I will study to write (in the exercise book). I will study all letters (alphabet).

Активізувати словник дітей, використовуючи англомовні малі фольклорні жанри (скоромовки, римівки, вірші, пісеньки):

— *римівки:* “Good morning, good morning, good morning to you”, “Good night mother, good night father”, “Good day” та ін.;

— *вірші:* “Where is my mother?”, “Alice has a little dog”, “Little star”, “Teddy bear”, “Seasons”, “I see window”, “Where is Janet?” та ін.;

— *пісеньки:* “What is your name?”, “My name is...”, “Where do you live?”, “I see...”, “Sinning, dancing”, “Little star”, “Happy birthday!”, “Lily bye and good night”, “I wish you a merry Christmas!”, “Head and shoulders” та ін.;

— *ігри:* “Roll a ball”, “Snowball”, “Bears and hears”, “Fairy hat”, “Who came”, “Interview”, “What is missing?”, “Let’s make a train of words and phrases!”, “Guess a subject”, “We do this so... and this way”, “We visit friends”, “At the shop”, “At the supermarket”, “At the restaurant”, “At the garden”, “At the kindergarten”, “House in the town”, “We travel”, “The ABC” та ін.

Продовжувати учити узгоджувати слова в роді, числі та відмінку, додержуючись правильних закінчень. Стимулювати дітей до виправлення помилок у своєму мовленні та мовленні однолітків. В іграх вправляти їх щодо вживання граматичних форм (іменники в родовому відмінку множини, в однині та множині, дієслівні форми), стимулювати дитяче словотворення. Учити вживати у мовленні ввічливі слова. Спонукаати дітей вживати речення різного типу (стверджувальні, розповідні, окличні, прості запитання, запитання до підмета, спеціальні запитання), додержуватись правильного порядку слів у реченні.

Розвиток елементарних мовленневих навичок:

— *аудіювання (слухання англомовного тексту на аудіо- та відеозаписах або комп'ютері)* — вчити розуміти і впізнавати слова, словосполучення та речення відповідно до програмових тем, що вивчаються, сприймати основні події коротких розповідей, оповідань, казок, малих фольклорних жанрів за допомогою аудіо- та відеозапису, розрізнати та розуміти вивчені віршики, пісеньки;

— *говоріння* — вчити монологічному та діалогічному мовленню: уміти розповідати про себе, членів родини, улюблену іграшку, описувати предмет 3–5 фразами, розповідати віршики, лічилки, співати пісеньки; уміти ставити запитання співрозмовникові, робити уточнення, спонукаати до продовження розмови.

Наші англомовні співрозмовники

Маленькі іноземці. Продовжувати формувати у дітей інтерес до різних типів монологічного мовлення: представлення себе іншим, опису, переказу англомовних віршів, оповідань, казок, малих фольклорних жанрів. Спонукаати їх до самостійної оповіді. Учити давати на запитання вихователя відповідь з двох-трьох фраз за змістом теми, що вивчається, та пов'язаних тем.

Закріплювати вміння складати спільні з вихователем та самостійні коротенькі розповіді та оповідання. Викликати у дітей бажання переказувати зміст добре знайомих малих фольклорних жанрів за допомогою навідних запитань, відтворюючи текст та якнайточніше передаючи інтонацію. Створювати ситуації, які вимагають від дитини пояснення (про виконання дії: *What do you do? — I sit. I run. I stand... Who are you? — I'm a boy. I'm a girl. Do you want to play? — Yes, I do. Do you like snow? — Yes, I do. Do you like to cry? — I don't like. Were do you live? — I live in... Do you have a family? — Yes, I have... тощо*).

Спілкування з представниками англомовних країн та дорослими. Учити дітей вступати у розмову з педагогом (або носієм мови) на за-

пропоновану тему, відповідати на звернення та запитання дорослого; звертатись до дорослих. Засвоїти форми звертань до дорослого: називати на ім'я, вітатись та прощатись з вихователем, дякувати за допомогу, виявлену увагу.

Спілкування англійською з однолітками. Продовжувати учити дітей налагоджувати одне з одним англомовне спілкування, звертатись до партнера англійською мовою, вислуховувати співрозмовника, відповідати на звертання інших дітей; звертатись до ровесників англійською мовою, називаючи на ім'я, розпитувати ровесника про його улюблені іграшки, сім'ю, друзів, улюблених тварин тощо. Продовжувати вчити розмовляти спокійно, привітним тоном.

Етичні засади спілкування з іноземцями. Продовжувати формувати у дітей старшого дошкільного віку уявлення про культуру спілкування та поведінки представників країни, мова якої вивчається. Учити дітей під час розмови, спілкування дивитись в очі, стояти (чи сидіти) спокійно, розмовляти з усмішкою, не відволікатись, уникати сторонніх жестів (руками, ногами, головою), додержуватись відповідного тону, інтонації розмови. Сприяти засвоєнню дітьми форм вітання та прощання (*Good morning! Good afternoon! How do you do? How are you? Good bye! Bye! See you!*), форми ввічливого прохання (*Please!*), подяки (*Thank you!*), вибачення (*Sorry! Excuse me!*). Продовжувати формувати уявлення про культуру поведінки представників англомовних країн, створювати умови для формування соціокультурної компетенції. Продовжувати розучувати англомовні малі фольклорні жанри: дитячі вірші, римування, пісеньки, ігри, розваги тощо. Навчати гратись у традиційні англійські дитячі ігри. Ознайомлювати дітей з культурою спілкування та поведінки, звичаями і традиціями англомовних країн.

Показники компетентності дітей:

- диференціюють звуки іноземної мови, вимовляючи їх правильно, з відповідною інтонацією;
- вживають англомовні слова різних частин мови : іменники (уміють утворювати множину); дієслова (за мовним зразком вихователя вживають допоміжні дієслова для утворення простих часів, а саме: теперішнього, минулого, майбутнього); прикметники, які позначають колір (до 8 кольорів) та якість предмета; числівники (від 1 до 10 у прямому та зворотному порядку); займенники (особові (*I, he, she, it*), присвійні (*my, his, her, its*), вказівні (*my, his, her, its, this*)); сполучники (*with, and, as*); прийменники місця і простору (*in, on, at*).

- розуміють англомовні речення: сприймають на звук та реагують на звернення, запитання, команди вихователя та його інструкції;
- дають відповідь на прості запитання стосовно імені, віку, місця проживання тощо;
- знають і можуть озвучити та інсценувати англомовні вірші, римування, пісеньки (малі фольклорні жанри);
- уміють працювати в парах та групах, зокрема, застосовувати у спілкуванні монологічне та діалогічне мовлення;
- мають прагнення вести діалог, ставлять прості запитання співрозмовникові;
- можуть зробити коротке зв'язне повідомлення за запропонованою (вивченою) тематикою;
- вміють досягати комунікативних цілей засобами обмеженого володіння англійською мовою;
- знають особливості поведінкових реакцій у заданій іншомовній комунікативній ситуації.

КОМП'ЮТЕРНА ГРАМОТА

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формування уявлень про комп'ютер.
- Формування елементарних навичок роботи за комп'ютером.
- Виховання основ інформаційної культури.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

I квартал

Сформувати уявлення про комп'ютер як сучасний технічний засіб роботи і навчання, сфери його застосування (освіту, медицину, виробництво тощо). Ознайомити із зовнішнім виглядом персонального комп'ютера, його основними частинами (системним блоком, монітором, мишкою), їх зовнішнім виглядом та функціональним призначенням.

Дати елементарні уявлення про програмні можливості комп'ютера. Ознайомити з назвами програм, в яких працює дошкільник (Word, Paint, Windows Media тощо), вчити знаходити ці програми на робочому столі.

Ознайомити з правилами поведінки у комп'ютерно-ігровому комплексі та правилами роботи за комп'ютером. Навчити виконувати гімнастику для очей. Сприяти усвідомленню негативних наслідків неправильного застосування комп'ютерних технологій.

Дати уявлення про робочий стіл, познайомити з його основними елементами. Сформувати елементарні навички роботи за комп'ютером.

Ознайомити із зовнішнім виглядом миші, функціональними можливостями її частин. Вчити керувати мишкою: правильно тримати руку на миші, накриваючи її усією долонею, плавно і легко переміщувати курсор, встановлювати його у потрібне місце, обирати об'єкти за допомогою одинарного клацання лівою кнопкою миші, виконувати подвійне клацання лівою кнопкою миші, переміщувати об'єкти на моніторі, утримуючи їх за допомогою лівої кнопки миші.

Виховувати морально відповідальне ставлення до комп'ютерних технологій.

II квартал

Формувати елементарні навички роботи у графічному редакторі Paint: вчити знаходити і відкривати програму, розпізнавати основні інструменти (олівець, пензель, гумку), обирати необхідний інструмент для виконання вправи (малювання, розмальовування тощо), створювати прості малюнки.

Ознайомити із зовнішнім виглядом клавіатури — цифровими, алфавітними, клавішами курсора, командними клавішами (*Backspace* — видалення зайвого ліворуч від курсора (гумка), *Delete* — видалення зайвого праворуч від курсора (гумка), *Enter* — команда початку роботи, Пробіл використовується, щоб робити відступи між словами, *Esc* — вихід з комп'ютерної програми). Сформувати уміння використання цих клавіш під час роботи з клавіатурою. Вчити знаходити та відкривати потрібну програму, а також закривати її за допомогою миші та спеціальної кнопки у правому верхньому куті вікна.

III квартал

Формувати елементарні навички роботи у програмі Word: знаходити і друкувати цифри, знайомі літери, прості слова із знайомих

літер, короткі речення з 2–3 слів; видаляти зайві знаки за допомогою клавіш *Backspace*, *Delete*; змінювати розмір, колір шрифту.

Дати уявлення про мережу Інтернет, користь і небезпеку, яку вона може нести; ознайомити з правилами безпечної поведінки в Інтернеті. Сформувати уявлення про електронну пошту, її ефективність у сучасному суспільстві. Формувати елементарні навички складання електронного листа (колективне складання листа, друкує дорослий); сприяти розвитку умінь спілкування за допомогою сучасних комп'ютерних засобів зв'язку (спільно з дорослим).

Дати уявлення про електронні носії інформації (диск, флешку).

Сприяти розвитку передумов теоретичного мислення під час роботи з комп'ютерними програмами. Активізувати словник дитини термінами «клавіатура», «миша», «монітор», «системний блок», «програма», «диск» тощо.

ШАХИ

Шахи, як любов і музика,
володіють здатністю робити людину щасливою.

З. Тарраш, гросмейстер

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- *Пізнавальні*: розширити кругозір, навчити орієнтуватися на площині, порівнювати та узагальнювати, логічно мислити, міркувати.
- *Виховні*: сформувати уважність, посидючість, розвинути вольові якості.
- *Корекційні*: допомагає гіперактивним дітям стати більш спокійними та врівноваженими, вчить зосереджуватись на одному виді діяльності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Форми організації роботи з навчання дітей гри у шахи можуть бути різними.

Спеціально організоване навчання: заняття гуртка, екскурсії до шахової студії, бесіди.

Спільна діяльність педагога і дитини: ігрова (сюжетно-рольові, дидактичні, словесні, математичні, інтелектуальні ігри); мовна (казки, вірші, загадки, описові розповіді, порівняння, пояснення, міркування тощо); театралізована (постановка казок, шахових історій, розігрування партій); трудова (виготовлення посібників); інтелектуальна (розв'язання задач, головоломок); спортивна (естафети, шахові поединки, турніри, змагання).

Самостійна діяльність дітей: малювання, ліплення, режисерські ігри; ігри з правилами; головоломки, лабіринти, шахи.

Завдання ускладнюються поступово і реалізуються через залучення дітей до різних видів діяльності. Основні завдання: розширити кругозір дітей, ознайомити з історією шахів, правилами гри, збагатити знання дітей щодо основних шахових понять та правил взаємодії з партнером під час гри у шахи, пояснити **шахові терміни: шахівниця, поле, білі, чорні, хід, горизонталь, вертикаль, діагональ, початкове положення**. Вчити думати, запам'ятовувати, порівнювати, узагальнювати, передбачати результати своєї діяльності, орієнтуватися на площині.

Формувати мотивацію дітей до гри у шахи, вміння планувати свою діяльність, контролювати та об'єктивно оцінювати себе, мислити, приймати рішення, не сумувати при невдачах. Розвивати комунікативні, інтелектуальні, творчі здібності: допитливість, фантазію, самостійність, винахідливість. Виховувати морально-естетичні якості: цілеспрямованість, витримку, волю, посидючість, уважність, зібраність, самокритичність, інтерес до шахів. Прищеплювати навички дотримання здорового способу життя та усвідомлення того, що сприятливий фізичний стан майбутнього шахіста — запорука успіху під час змагань.

На початку навчання основним способом передачі нових знань буде читання казок («Малюють шахи» В.Г. Грішина) та оповідань про історію шахів, перегляд картинок, ознайомлення з правилами гри. Основна форма роботи в гуртку — створення та програвання ігрових ситуацій, у яких дійовими особами виступають шахові фігури, а також щоденна робота, образотворча діяльність (малювання, ліплення, аплікація), самостійна художня діяльність, свята та розваги, робота з батьками.

Ознайомити з правилами гри, **шаховими термінами: шахівниця, поле, білі, чорні, хід, горизонталь, вертикаль, діагональ, початкове положення**. Малювати у зошиті в клітинку шахівницю красиво, охайно, за допомогою лінійки. Обстежити ігрові фігури, ознайомитись з їхніми назвами та загальними характеристиками.

Читати казки: «В Країні Шахових Чудес», «Мудрець», «Чарівна дошка», «Шахівниця», «Перспекти, вулиці і провулки Чарівної дошки», «Вертикаль, горизонталь, діагональ», «Ні кроку назад!», «Ознайомлення з пішаком», «Прямолінійна, безхитрісна фігура», «Ознайомлення з турою», «Ввічливі слони», «Ознайомлення з фігурою слон». Вчити слухати зміст казки, розуміти його, запам'ятовувати головне, зосереджувати увагу та виконувати завдання педагога. Виховувати інтерес до шахів.

Продовжувати виховувати інтерес до шахів. Ознайомити зі змістом казок: «Могутня фігура», «Величний і дужий ферзь», «Стриб, скік і вбік», «Ознайомлення з фігурою кінь», «Хід — основа гри у шахи», «І король жадає бою», «Ознайомлення з головною фігурою — королем», «Шахова скринька», «Як тура схудла», «Рокіровка», «Нотації Чарівної дошки», «Чарівний квадрат».

Ознайомити дітей з назвами **шахових фігур та понять: ферзь, кінь, король, рокіровка**. Закріпити вже знайомі поняття: *шахівниця, поле, білі, чорні, хід, горизонталь, вертикаль, діагональ, початкове положення*. Вчити усвідомлювати і засвоювати правила гри (ходи кожної фігури).

Продовжувати вчити уважно слухати зміст казок, запам'ятовувати головне, зосереджувати увагу, виконувати завдання педагога. Розвивати творчі здібності, цілеспрямованість, зібраність, самостійність, посидючість, гнучкість і логічність мислення.

Читати казки: «Рятівниця-опозиція», «Непереможний», «Чарівний світ комбінацій», «Нічия та її різновиди», «Розв'яжи етюд», «Здорові тілом — сильні духом!», «Найпростіші тактичні прийоми», «В гостях добре, а вдома краще», «Головні принципи дебюту», «Дай відповідь, як в казці, сам, без підказки».

Ознайомити дітей з новими **поняттями шахової гри: опозиція, комбінації, нічия, тактичні прийоми, шахова символіка**. Закріпити вже знайомі поняття.

Продовжувати учити дітей усвідомлювати і засвоювати правила гри (ходи кожної фігури). Закріпити навички орієнтування на шаховій дошці, впізнавання і називання шахових фігур.

Учити виявляти винахідливість, терпіння, повагу і толерантність до партнера, позитивно ставитися до успіхів інших дітей, спокійно реагувати на свої невдачі у грі, вміти програвати, прагнути самостійно досягти успіхів.

ХОРЕОГРАФІЯ

4–5 років

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати вміння дітей розуміти зміст творів музичного мистецтва, уважно слухати музику та координувати рухи відповідно неї.
- Формувати навички ритмічного руху залежно від характеру музики.
- Удосконалювати танцювальні рухи: прямий галоп, «пружинка», кружляння по одному та в парах.
- Навчати рухатися у парах по колу в танцях та хороводах, ставити ногу на носок та п'ятку, ритмічно плескати в долоні, виконувати найпростіші перебудови (з кола врозтіч та назад) та підскоки.
- Продовжувати удосконалювати навички основних рухів: ходьби (урочистої, спокійної, таємничої) та бігу (легкого, стрімкого).
- Формувати у дітей початкові знання з елементарних основних понять музичної грамоти: «мелодія», «мотив», «фраза», «пауза», «темп» (швидкий, помірний, повільний).
- Вчити розпізнавати вступ та закінчення музичного супроводу, а також розвивати вміння щодо його відображення в рухливій діяльності.
- Вміти виділяти основні динамічні відтінки (голосно, тихо) музичного супроводу та характеристики музичного твору.
- Виховувати повагу та любов до естетичного забарвлення хореографічного мистецтва.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Метою програми є сприяння естетичному вихованню та фізичному розвитку дітей середнього дошкільного віку, надання їм початкової хореографічної підготовки, виявлення схильностей та задоволення потреб у руховій активності, розвиток почуття ритму, танцювальної виразності, координації рухів та на цій основі виховання ху-дожного смаку, вміння повноцінно сприймати мистецтво танцю.

Враховуючи поставлену мету та завдання програми, на початковому етапі навчання необхідно сприяти музично-ритмічному вихованню дітей середнього дошкільного віку, яке має складатися із засвоєння теоретичних понять та їх практичного застосування у розминках для тіла та ритмічного сприймання нескладних хореографічних рисунків на слух, що включає безперервний процес проходження трьох етапів засвоєння ритмічних рухів.

I етап — набуття навичок рухів посередині зали.

Основні позиції	На початку навчального року	На кінець навчального року
Позиції рук (п.р.)	підготовча, I, III	II — руки на поясі, за край спіднички
Позиція ніг (п.н.)	VI, I, III	II; уклін у VI п.н., пізніше в I п.н.

Розвинути основні ритмічні рухи у дітей можна за допомогою застосування таких вправ:

— для розвитку м'язів шиї (нахили, повороти з поступовим перекатом голови в різних напрямках);

— на розвиток плечового поясу (піднімання, опускання, розгортання);

— на розвиток рівноваги (почергові піднімання ніг);

— висування ноги по підлозі вперед з I позиції “battements tendus” (батман тандю) як підготовка до кроків;

— напівприсідання на двох ногах, не відводячи п'ятки від підлоги “demi plié” (демі пліє) у VI та I позиціях («пружинка»);

— переведення ноги вперед, з підніманням коліна на 90° “passe retire” (пассе ретіре) з VI позиції («чапля»);

— піднімання на півпальцях з VI, I, III позицій “releve” (релеве);

— перегинання тулуба, нахили вперед та вбік.

Під час виконання основних вправ необхідно акцентувати увагу дітей середнього дошкільного віку на плавних рухах руками: спочатку підготовчі переведення рук по позиціях, пізніше — I позиція “port de bras” (пор де бра); на підготовчому русі для переходу з однієї ноги на іншу “pas de gage” (па де гаже).

II етап — сприяти засвоєнню дошкільниками колективно-порядкових вправ.

Знайомити з поняттями *лінія, інтервал, коло, колона*, а з II півріччя — з поняттям *діагональ*.

Формування навичок марширування:

— крокування по одному, по колу, в діагоналях (з носка, на пів-пальцях, крокування з високим підніманням коліна);

— фігурне марширування (розходження праворуч, ліворуч, з'єднання у пари).

— перешиковування у пари, в коло, вільне розташування у просторі.

III етап — розвиток музично-слухового сприймання. На цьому етапі необхідно спрямовувати увагу дітей на вслуховування у музичний супровід, а також вчити дошкільників плескати руками нескладні ритмічні малюнки на слух та почергово з притупуванням (самостійно або разом з педагогом).

Вчити дошкільників починати та закінчувати рухи разом з музикою, а також узгоджувати їх відповідно до характеру та темпу музики через застосування дидактичних вправ на розвиток уваги.

У процесі музично-ритмічної діяльності доцільно застосовувати **допоміжні гімнастичні вправи** — “par-terre” (хореографія на підлозі). Під час виконання цих вправ знайомити дітей з основними законами правильного дихання та формувати навички основних рухів партерної гімнастики, що надають тілу легкості, гнучкості, а також зміцнюють м'язи.

Використовувати на заняттях вправи для підйому ніг: натягувати ноги до самих кінчиків пальців ступні і виводити їх у положення на п'ятки (ноги паралельно), розкривати ступні ніг з природної VI позиції у I, потім знову у природну позицію VI (у зворотному порядку, сидячи або лежачи на спині, руки заведені під голову або вбік на підлозі), коло-обертальні рухи стопами разом та по черзі.

Для координації в хореографічних рухах доцільно використовувати такі гімнастичні вправи:

— пасе (ковзний рух ногою по підлозі), почергово кожною ногою, з VI п.н., сидячи або лежачи на спині; ноги, витягнуті в колінах та підйомі, тримати паралельно; виконується рух почергово однією або двома ногами;

— піднімання вгору правої та лівої ноги почергово та обох ніг разом;

— «Метелик» — вправа на розвиток виворотності в паху; обидві ноги розгорнути в боки, сидячи прямо;

— «Метелик збирає мед-нектар» — вправа на розвиток виворотності в паху; обидві ноги розгорнути, сидячи прямо, нахилити тулуб вперед;

— «Бутерброд», або «Складка» — вправа на гнучкість і розвиток м'язів спини і колінних зв'язок; нахили корпуса вперед до підлоги;

— «Лялька» — вправа на гнучкість, розвиток і розтяжку м'язів ніг; нахили вперед та до розгорнутих в боки ніг;

— «Велосипед» — вправа для розвитку черевного пресу з елементами початкових знань про темп музики (швидкість руху варіюється концертмейстером); робота ніг імітує рух під час їзди на велосипеді (виконується лежачи на спині);

— «Ножиці» — вправа для розвитку м'язів пресу (виконується лежачи на спині);

— «Змія» — вправа на гнучкість і розвиток м'язів спини та пресу; виконується рух, лежачи на животі, ноги прямі;

— «Змія згинає хвостик», або «Кільце» — вправа на гнучкість; виконувати рух лежачи на животі; одночасно піднімаючи корпус на витягнутих руках і згинаючи ноги в колінах, намагатися дотягнутися до голови ступнями ніг;

— «Човник», або «Дельфін» — вправа на гнучкість і розвиток м'язів спини та преса; виконується рух, розгойдуючись вперед-назад, лежачи на животі, ноги прямі, поперемінно підіймаючи корпус з витягнутими руками вперед і обома витягнутими ногами догори;

— «Літак» — вправа на гнучкість і закріплення м'язів спини та преса; виконується лежачи на животі, ноги прямі, одночасно підіймаючи корпус, розкриваючи дві руки вбік та дві ноги догори;

— «Човен», або «Кошик» — вправа на гнучкість і розвиток м'язів спини та преса; виконується рух лежачи на животі, трохи розгойдуючись вперед-назад, тримаючи обома руками ноги за щиколотки, підіймаючи корпус та ноги догори;

— розтяжки, шпагати.

Музично-рухові та рольові ігри. Пропонувати дітям ритмічні вправи, музичні ігри, музичні завдання на слухання та аналіз різноманітної музики, для розвитку музичальності. Формувати музичне сприймання (передавати музичний образ через рух, характер образу має підказувати музика). Ознайомити з поняттями «образ» та «сюжет»; навчити імітувати пластику тварин і птахів; вправляти дітей у розвитку координації рухів за допомогою відповідних вправ, зокрема вправи «Сходинки». Формувати уявлення про виражальні засоби музики, розвивати почуття ритму та елементарні акторські здібності.

Оволодіваючи навчально-тренувальними вправами, діти середнього віку вчать створювати та передавати образи в етюдах. При виконанні етюдів важливо надавати творчу самостійність, заохочувати дитячу фантазію, що сприяє розвитку артистичності юних виконавців.

Вчити відтворювати динамічні відтінки твору “forte” та “piano” (голосно і тихо). Застосовувати вправи на формування активного сприймання музики, використовуючи різні темпи (швидкий, помірний, повільний), розвивати уяву, ініціативу, фантазію. Формувати уміння втілювати художній образ у рухливих рольових іграх, імітувати сезонні розваги. Ознайомлювати з рухами, що відтворюють уявні предмети та дії з ними (наприклад: м’яч, палиця, сніжки), вправами-іграми на розвиток уваги («Ліліпути — велетні»).

Запроваджувати вправи із використанням національного фольклору, які складаються з танцювальних елементів та рухів українського народного танцю: підготовче положення — I, III позиції в українському народному танці; положення рук — за край спіднички (для дівчаток), на поясі (для хлопчиків); тримаючись за одну руку, вільна рука на поясі, «човник» (у парі) та “port de bras” (пор де бра).

Вправляти дітей у танцювальних елементах, нескладних сюжетних постановках, в яких діти навчаються яскраво відтворювати фольклорні особливості та національний колорит: танцювальний крок з носка “ра marche” (па марше), крок на півпальцях, крок на п’ятах; крок з високим підніманням колін (марш), потрійний крок в VI п.н.; підскоки на місці з виведенням колін високо вперед (поперемінно), підскоки з просуванням вперед; легкий танцювальний крок-біг на півпальцях; винесення ноги на носок та п’ятку вперед і вбік; гуцульський дрібний хід «Тропіточок» (на місці, з просуванням); “pas gallop” (боковий); притупування однією ногою, двома ногами, потрійний притуп; плескання у долоні в певних ритмічних малюнках; присядка у I п.н. (для хлопців) типу «м’ячик» і «жабка», присядки-пружинки; повороти навколо себе на півпальцях та стрибки на двох ногах “sote” (cote) у VI позиції.

Музично-ритмічна діяльність матиме значно більшу результативність в умовах двостороннього навчального процесу батьків та педагогів.

Основні закономірності навчально-виховної роботи в сім’ї:

- підтримувати інтерес дітей до музично-рухової діяльності;
- частіше створювати ситуації для танцювальних імпровізацій дітей середнього дошкільного віку;
- використовувати музику при виконанні фізичних вправ (ранкова гімнастика, лікувальна фізкультура);
- при обговоренні балету, танців, побачених у фільмі в кінотеатрі, на спектаклі в театрі, на концерті, звертати увагу дітей на красу рухів, можливості мови жесту, міміки, пози.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Діти мають набути навички:	Діти мають знати:	Діти мають уміти:
<ul style="list-style-type: none"> • виконання музично-ритмічних вправ під музику; • виконання вправ партерної гімнастики; • виконання основних танцювальних кроків; • виконання танцювальних рухів; • виконання музичних ігор; • виконання рольових етюдів, заснованих на попередньо вивченому матеріалі 	<ul style="list-style-type: none"> • основні танцювальні елементи; • назви вправ партерної гімнастики; • позиції ніг: I виворотну та VI пряму; • позиції рук: I та III, підготовче положення рук; • поняття: «коло», «колони», «лінія», «діагональ», «інтервал», «темп», «динамічні відтінки», «образ», «сюжет», «музична фраза»; • правила виконання ритмічно-рухових вправ та вправ на підлозі 	<ul style="list-style-type: none"> • ритмічно ходити, легко бігати; • марширувати, розходитись у різні малюнки, виконувати повороти праворуч, ліворуч; • виконувати основні танцювальні кроки та рухи; • виконувати музично-ритмічні вправи під музику; • змінювати рухи відповідно до характеру музики; • виконувати вправи партерної гімнастики; • передавати рухами та мімікою різноманітні за характером музичні образи; • виконувати ігрові етюди, засновані на попередньо вивченому матеріалі

Показники успішного музично-естетичного розвитку дитини:

- з добрим настроєм іде на заняття, вільно взаємодіє з дітьми і дорослими у процесі музичної діяльності;
- радіє музиці, емоційно переживає і цілісно сприймає музику;
- отримує задоволення від музичних рухів (основних, образно-ігрових, танцювальних), підспівування, імітування;
- відтворює в русі загальний характер музики, відгукується на темпові та динамічні контрасти, невимушено поводить у музично-руховій грі, танці;
- без напруги ритмічно виконує рухи;
- співпрацює з дорослими та дітьми заради музичних дій, у повсякденні, під час занять, розваг, свят виявляє доброзичливу й домірну особисту активність у спільних діях.

Орієнтовний репертуар:

— *хороводи, інсценування*: «Не сварітеся», «Гляньте всі», муз. і сл. В. Верховинця; «У садочок...», «Про чемного Михася (Марійку)», муз. Г. Терлецького, сл. Я. Кузьмова; «Дибидибиди», «Равлику-Павлику», «Гоп-гоп», «Печу, печу хлібчик», муз. В. Верховинця, сл. народні; «Котилася тарілочка», укр. нар. пісня; «Ну ж бо, зайчику, танцюй», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Котик волохатий», «Люлю, люлешіку», «Ходить кіт по горі», укр. колискові; «Иди, іди, дощику», укр. нар. пісня; «Я — коза», муз. М. Лисенка з опери «Коза-дереза», сл. народні; «Цвінь-цвірінь», муз. О. Злотника, сл. Л. Ямкового;

— *рухливі забави*: «Мир миром», укр. нар. мирилка, обр. Я. Степового; «Ладки, ладки», муз. В. Верховинця, сл. народні; «Катерина і Василь», укр. нар. хода-співанка; «Ляльки танцюють», на мел. укр. нар. пісні «По дорозі жук, жук», обр. В. Зентарського; «Одна ніжка тупоче», укр. нар. забавлянка; «Дудочка», «М'ячі», «Кішечка», «Погладь пташку», муз. Т. Ломової; «Легко бігаємо», муз. М. Любарського; «Дощик», «На конячці», муз. О. Гречанінова; «Кроки в казку», муз. Д. Шостаковича; «Сумна казка», «Рухатись і відпочивати», муз. Я. Степового; «Весела хода», на муз. Г. Свиридова «Веселий марш»; «Пройдемо у ворітця», муз. Е. Парлова, Т. Ломової; «Плескаємо-тупаємо», на укр. нар. мел., обр. Я. Степового; «Граємось із брязкальцями», муз. А. Козакевича; «Бавимось із дзвониками», муз. З. Хорошко; «Зробимо коло», муз. В. Верховинця, сл. народні;

— *ігри*: «Розважаємось із сопілочкою», за укр. нар. піснями «Я маленька дівонька», «Я маленький хлопчик»; «Гра з лялькою», муз. Ю. Шишакова; «Труби, Грицю, в рукавицю», муз. В. Верховинця, сл. народні; «Збираємо гриби», муз. Т. Шутенко; «Зайці і ведмідь», муз. Т. Попатенко; «Прогулянка і дощик», муз. А. Філіпенка; «Горобці та автомобіль», муз. Г. Фріда, М. Раухвергера; «Ведмедик і лісові звірята», муз. і сл. В. Верховинця; «Горобчик», на укр. нар. пісню «Не шугай, горобей»; «Кішка і кошенята», муз. М. Раухвергера; «Злови в коло», муз. Б. Гундера, сл. В. Антонової; «Карусель», на рос. нар. мел. «Камаринська», обр. Т. Ломової; «Гра з брязкальцями», на муз. М. Римського-Корсакова з опери «Ніч перед Різдрвом»; «Зайчик-пострибайчик», на укр. нар. пісню «Засмучений зайчик»;

— *танці*: «Веселий танок», на укр. нар. мел. «Гречаники»; гра-танок «Мир миром», на укр. нар. пісню; «Танець з ляльками», на укр. нар. мел., обр. Т. Шутенко; «Таночок зайчика», на муз. В. Барвінського «Зайчик»; «Туп-туп веселенько», укр. нар. мел., обр. М. Різоля; «Стукалка», укр. нар. мел., обр. М. Метлова; «Танець із листочками», на муз. К. Стеценка; «Гопачок», укр. нар. мел., обр. М. Раухвергера;

«Козачок», муз. М. Ведмедері, сл. Л. Куліша-Зіньківа; «Танець із дзвіночками», на укр. нар. мелодію; «Бігти до ялиночки», на муз. В. Сметани «Полька»; «Ось ялинонька прийшла», муз. А. Філіпенка, сл. Я. Чарноцької; «Подружилися», муз. Т. Вількорейської; «Веселий танок», муз. Т. Шутенко; «Танець з ляльками», «Танець парами», на укр. нар. мелодії, обр. М. Лисенка; «Нові чобітки», муз. В. Костенка, сл. Є. Макшанцевої; «Будемо танцювати», мел. і сл. Н. Грановської, гарм. І. Кишка; «Танець із квітами», на муз. М. Лисенка; «Навскочки», муз. М. Чембержі.

5–6 років

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Сформувати естетико-творчі здібності дітей на основі особистісно орієнтованого підходу.
- Розвивати фантазію та креативність дітей в танці.
- Закріпити хореографічні вміння дітей в різних музично-ритмічних рухах.
- Навчити дітей старшого дошкільного віку пластично рухатись відповідно до характеру музики.
- Виховувати любов та повагу до хореографічного мистецтва, розуміти його естетичну цінність.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Метою програми є формування творчої особистості дитини старшого дошкільного віку через навчання мови танцю, музичне та виразне виконання різних видів основних і танцювальних рухів, удосконалення техніки їх виконання, залучення до світу танцювального мистецтва, що є надбанням загальнолюдської та національної культури.

Методичні умови реалізації програми. Завдання та зміст програми мають практичний характер та визначаються завданнями творчого та духовно-морального розвитку дитини. Рівень умінь у хореографії залежить від якості уявлень дітей про реальні речі.

Основне завдання педагога — розвивати дитячі уявлення, насамперед шляхом спостереження, та на їх основі будувати навчання, послідовно ведучи дітей до оволодіння основами зображення художніх образів мовою танцю. Осмислення, переживання та відтворення художнього образу активізує процес творчого та духовного розвитку.

Отже, при організації навчального процесу з музично-ритмічної діяльності важливо звертати увагу на емоційну сферу: застосовувати захоплюючі емоційні розповіді (наочність, образність, зацікавлення тощо); викликати здивування, захоплення, зацікавлення до вивчення мови танцю; стимулювати позитивні враження, пов'язані з передачею художніх образів у танці; використовувати ігри та ігрові прийоми в музиці.

Відтак для реалізації програми необхідно використовувати наступні **методи навчання і виховання:**

- наочні (пояснювально-ілюстративні);
- практичні (вправи, етюди, пізнавальні ігри, створення «ситуації успіху»);
- словесні (спостереження, розповідь, бесіда).

Методи діагностики особистісного розвитку дітей старшого дошкільного віку:

- спостереження;
- бесіда;
- порівняння та аналіз виконаних вправ, етюдів; підсумковий аналіз отриманих вмінь та навичок дітей за період навчання.

Види та форми контролю засвоєння програми:

- поточний (після кожної теми);
- підсумковий (наприкінці навчального року проводиться узагальнююче заняття).

Технології виконання хореографічних рухів. Ознайомити дітей з поняттями «постава», «постановка корпусу», «положення голови», «уклін-привітання», «VI позиція ніг». Навчити елементам оплесків у долоні — простих та ритмічних з відповідним положенням рук (перед собою, вгорі, внизу, праворуч та ліворуч на рівні голови). Закріпити назви положень голови: вперед, вгору-вниз, «покласти вушко» вправо та вліво; повороти вправо та вліво; вправу «тік-так — покласти вушко» із затримкою на кожному боці (можна з ритмічним малюнком). Ознайомити з музичними темпами (вальсом, полькою), вчити імпровізувати відповідно до темпу руху.

Застосовувати вправи:

- «Пружинка» — легке присідання; музичний розмір 2/4; темп помірний; присідання на два такти, потім на один такт і два присідання на один такт;
- «М'ячик» — стрибки в VI позиції ніг; музичний розмір 2/4; темп помірний; стрибок на два такти, потім на один такт і чотири та більше стрибків на один такт;
- для рук і зап'ястків — руки підняти вперед на рівні грудної клітки, потім розвести в сторони, підняти вгору та опустити вниз у вихідне положення (у кожному положенні робити «ліхтарики» — кругові рухи

зап'ястками з відкритими пальцями, а також «кивання» — згинання та розгинання зап'ясть);

— для плечей — по чергово піднімати вгору та опускати плечі, зображаючи здивування; положення рук — на поясі та внизу;

— «Млин» — кругові рухи прямими руками вперед і назад, двома по черзі й по одній;

— «Посміхнемось собі та другові» — нахили корпусу тіла вперед і в сторони з поворотом голови праворуч та ліворуч (виконувати поклони можна як в VI п.н., так і в II);

— «Топотушки» — притупи з неглибоким присіданням на місці та у русі;

— «Пташка» — носок відтягнутий вперед в сторони;

— «Прасочка» — стопа скорочена, винесення ноги на п'ятку вперед та в сторону;

— «Прапорець» — піднімання ноги до коліна з натягнутою стопою.

— навчити потрійним притупам із зупинкою; логіки поворотів праворуч і ліворуч: повороти на позначках, крокуючи на місці — за два кроки в кожній позначці; підніманню на носочки в VI п.н.

Основні види рухів. Закріпити з дітьми основні види рухів з метою удосконалення їхніх хореографічних умінь:

— кроки з носка по колу; музичні розміри — 4/4, 2/4;

— кроки з високим підніманням коліна; музичний розмір — 2/4;

— кроки на півпальцях;

— кроки на п'ятах;

— кроки в комбінації з ударами;

— стрибки-«зайчики» у русі по колу в глибокому присіданні та на прямих ногах;

— біг на місці та в русі «конячки» (вперед коліна);

— галоп (обличчям до кола).

Гімнастичні вправи. Для розвитку пластики в основних хореографічних рухах варто виконувати вправи на підлозі для розтяжки та еластичності м'язів ніг, спини, живота, зокрема, такі:

— для підйому стопи — сидячи на підлозі, ноги витягнуті вперед, спина пряма, намагатися торкнутися великим пальцем підлоги;

— для виворотності стопи — сидячи на підлозі, ноги витягнуті вперед, спина пряма, розкрити стопи так, щоб торкнутися мизинцями підлоги;

— «Буратіно» — на підлозі, ноги на ширині 90°, руки в сторони; музичний розмір — 2/4 (1–2 такти — нахил корпусу до правої ноги, корпус витягнути уздовж ноги, руками торкнутися носків; 3–4 такти — повернутися у вихідне положення; рух повторити з лівої ноги);

— «Сонечко» — на підлозі, ноги на ширині 90°, руки розкинуті в сторони; музичний розмір — 4/4 (1 такт — нахил корпусу до правої

ноги, корпус витягнути уздовж ноги, лівою рукою торкнутися носка правої ноги, правою рукою торкнутися лівої ноги; 2 такт — повернутися у вихідне положення; рух повторити з лівої ноги);

— «Складочка» — на підлозі, ноги витягнуті вперед, руки на поясі; музичний розмір — 4/4 (1 такт — нахил корпусу вперед, руками намагатися дістати до носочків, підборіддя тягнути вперед; 2 такт — повернутися у вихідне положення);

— «Метелик» — на підлозі, ноги підтягнуті до тулуба, коліна в сторони, руки на колінах, намагатися дістати колінами до підлоги «розгорнути крила метелика»;

— «Човник» — лежачи на животі, ноги прямі, руки витягнуті вперед, по чергово піднімати ноги і руки, зображуючи човник;

— «Рибка» — лежачи на животі, ноги разом, стопи в сторони, п'ятки притиснуті до підлоги, руки уздовж корпусу.

Просторові перешиковування

Графічне забарвлення танцю. Вправляти дітей старшого дошкільного віку в поняттях просторових перешиковувань: лінія, колона, коло.

Коло	Лінія	Колона
Відпрацювати навички руху по колу: — обличчям та спиною до кола; — по одному та в парах	Коригувати дітей у русі: — в лініях; — зміни лініями; — в лініях праворуч та ліворуч; — в лініях вперед та назад	Закріпити поняття «колона» в русі: — рухатися в колоні вперед та на місці; — з нахилами в сторони через одного і разом
Координувати увагу дітей, вчити збиратися в маленьке коло та розходитися у велике, перешиковуватися з вільного розташування в коло та назад	Виконувати вправу «Змійка» — рух по лінії один за одним, перебуваючись у коло	Виконувати вправу «Грайливий ланцюжок» — рух у колоні з нахилами, чергуючись через одного

Танцювально-образна імпровізація. Відпрацьовувати вміння висловлювати в імпровізованих рухах своє образне уявлення, пов'язане з образом звірів, птахів, людей різних професій (наприклад: коваль, вишивальниця, водій, художник), явищ природи і неживих предметів. Вправляти у танцювальних рухах в образах тварин (журавля, лисиці, кішки, мишки, ведмеда, птахів, слона та ін.); учти зображати неживі

предмети та явища (море, хвилі, дерева, квіти; їзду в машині, потязі; політ літака, старт ракети тощо).

Запропонувати дітям за допомогою танцювальних елементів зобразити події з повсякденного життя, а саме: як вони допомагають вдома мамі, татові (наприклад: забивають цвях, підмітають підлогу, мийуть посуд, прасують білизну і т.д.), граються з однолітками, піклуються про домашніх тварин.

Прості елементи танцю. Діти старшого дошкільного віку повинні закріпити комбінації раніше вивчених основних рухів.

Комбінації рухів на місці:

1) вихідне положення — ноги разом, руки на поясі; музичний розмір — 2/4: 1 такт — відвести праву ногу на носок вперед («Пташка»), 2 такт — повернутися у вихідне положення, 3–4 такти — вправа «Тік-так» головою, 5 такт — відвести ліву ногу на носок вперед («Пташка»), 6 такт — повернутися у вихідне положення, 7–8 такти — вправа «Тік-так» головою;

2) вихідне положення — ноги разом, руки на поясі; музичний розмір — 2/4: 1 такт — крок правою ногою в сторону, корпус нахилити вперед, витягнути шию вперед, 2 такт — повернутися у вихідне положення, 3–4 такти — те саме повторити ще раз; комбінацію повторити з лівої ноги;

3) вихідне положення — ноги разом, руки на поясі; музичний розмір — 2/4: 1 такт — відвести праву ногу на носок вперед («Пташка»), 2 такт — перевести праву ногу на п'ятку («Прасочка»), 3 такт — підняти праву ногу, зігнути в коліні («Прапорець»), 4 такт — повернутися у вихідне положення; комбінацію повторити з лівої ноги.

4) вихідне положення — ноги разом, руки опущені вздовж корпусу; музичний розмір — 2/4: 1–2 такти — права рука зображає хвилясті рухи справа наліво, 3–4 такти — ліва рука зображає хвилясті рухи зліва направо, 5–6 такти — руки перед собою, зігнуті в ліктях, кисті в кулачках (виконувати кругові рухи «кулачок за кулачком»), 7–8 такти — руки розвести в сторони.

Комбінації рухів у просуванні по колу:

1) вихідне положення — ноги разом, руки на поясі; музичний розмір — 2/4; три кроки з правої ноги — приставити, три плески в долоні — вихідне положення;

2) вихідне положення — ноги разом, руки вільно уздовж корпусу; музичний розмір — 4/4; чотири кроки з вільними рухами рук, потім поворот праворуч на півпальцях, руки підняти вгору («розкрита квітка»);

3) вихідне положення — ноги разом, руки в сторони; музичний розмір — 2/4: 1–4 такти — дрібний біг на півпальцях; 5–8 такти — глибоко присісти, руки опустити вниз.

Основні організаційні вимоги до проведення занять. У процесі проведення занять з музично-ритмічної діяльності мають бути враховані такі організаційні вимоги:

— обладнання спеціального приміщення, оснащення його станками, дзеркалами, килимовим покриттям для партерної гімнастики;

— дотримання санітарно-гігієнічних вимог та правил техніки безпеки;

— наявність спеціального взуття й форми одягу у педагога та дітей (відповідно до температурного режиму);

— педагогічно обґрунтоване розміщення акомпаніатора, педагога та дітей;

— технічне забезпечення заняття;

— добір необхідної наочності, реквізиту та інших атрибутів.

Прогнозований результат. Діти старшого дошкільного віку повинні уміти:

— музично, ритмічно та виразно рухатися, утримуючи правильне положення голови, рук та тулуба;

— самотійно та за зразком педагога виконувати доступні танцювальні рухи різної видової спрямованості;

— орієнтуватись у просторі та переміщуватись відповідно до певного малюнку танцю;

— емоційно сприймати музику, аналізувати та пластично передавати її характер;

— передавати танцювальні образи, використовуючи виразні засоби хореографії;

— вигадувати нові танцювальні рухи, інтерпретувати знайомі та імпровізувати на основі рухового досвіду, життєвих вражень та музики;

— відрізнити особливості повільних хороводів та швидких танцювальних ритмів українського народного танцю, відчувати характер старовинних та сучасних жанрів музики;

— виразно виконувати доступні танцювальні композиції;

— дотримуватись правил постановки рук, позицій ніг, положення в парі та знати термінологію відповідних танцювальних напрямків;

— знати правила культури одягу та культури поведінки на заняттях;

— ввічливо та з повагою ставитись до партнера.

Орієнтовний репертуар:

— *танці:* «Гопак», на укр. нар. мелодію «Коло», обр. Я. Степового; «Плескач», укр. нар. мелодія; «Український танець», укр. нар. мелодія; «Метелиця», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля; «Жартівливий танок» на мелодію укр. нар. пісні «Ішов козак потайком»; «Полька», муз. М. Різоля; «Дошик», укр. нар. мелодія; «Гуцулка», на укр. нар. мелодію «Коломийка»; «Весела литовська полька», на литовську нар. ме-

лодію; російський танок «Мотрійки»; білоруський танець «Кружечок»; «Вару-вару», муз. Р. Паулса; «Каченята», на муз. Т. Вернер, рос. текст Ю. Ентіна; «Човник», на муз. Р. Квінти, сл. В. Куровського; «Вальс з квітами», на муз. Д. Россіні;

— *хороводи*: «Барвисті віночки», «Подоляночка», «Ой, минула вже зима», «Заплетемо шума», «Ой на горі льон», «Весняночка», «Чарівна підкова», «Жартівливі сперечання», «Ой у полі діти, зайці і лисичка», на мелодії укр. нар. пісень; «Галя по садочку ходила», обр. Л. Ревуцького; «Ой у полі жито», укр. нар. пісні, обр. К. Стеценка; «Кривий танець», укр. нар. пісня;

— *ігри*: «Торба-мандрівниця», «Ладки із Васильком», «Помиримось», «Розважаємось із сопілочкою», на укр. нар. мелодію; «Василю, вгадай, яка робота у нас», муз. і сл. В. Верховинця; «Гра з лялькою», муз. А. Штогаренка; «Мишка та кіт», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового; «Спритні вершники», на муз. Р. Шумана «Марш»; «Хто швидше візьме іграшку», на латв. нар. мелодію; «Не пустимо», укр. нар. мелодія; «Займи будиночок», муз. М. Магіденка; «Поспішайте до мене», мел. В. Верховинця.

6–7 років

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати систему знань та уявлень про сутність, види та жанри хореографічного мистецтва, особливості художньо-образної мови мистецтв.
- Ознайомити з різними видами хореографічного мистецтва (класичним, народно-сценічним, історико-побутовим та сучасним танцями) та їхньою термінологією.
- Навчати дітей прийомам самостійної та колективної роботи, самоконтролю та взаємоконтролю.
- Формувати практичні уміння та навички з хореографічного мистецтва.
- Закріпити знання дітей з різних жанрів хореографічного мистецтва та техніки виконання танців.
- Вчити самостійно користуватися отриманими практичними навичками та теоретичними знаннями.
- Вчити імпровізувати під будь-який музичний твір.
- Розширювати та збагачувати художньо-естетичний та емоційно-естетичний досвід дітей.

- Продовжувати розвивати художні вміння та навички у практичній діяльності.
- Розвивати хореографічні, музично-ритмічні, фізичні та творчі здібності, збагачувати хореографічну лексику.
- Розвивати увагу, уяву, фантазію, спостережливість, пам'ять, волю, художньо-образне мислення.
- Розвивати у дітей активність та самостійність спілкування.
- Розвивати координацію та точність рухів, музично-рухову пам'ять.
- Розвивати творчу уяву, художнє мислення, виразність, фантазію, артистизм.
- Розвивати фізичну витривалість, зміцнювати здоров'я дітей підготовчої до школи групи.
- Виховувати моральну та естетичну танцювальну культуру, толерантність.
- Формувати та вдосконалювати комунікативне міжособистісне спілкування («виконавець — педагог», «партнер — партнерка», «учасник — ансамбль/колектив»).
- Виховувати художні інтереси, смаки, духовні та морально-ціннісні орієнтири, потребу у художньо-творчій самореалізації та самовдосконаленні.
- Формувати загальну культуру особистості дитини, культуру поведінки та спілкування.
- Формувати почуття відповідальності, працьовитість, уміння працювати в колективі.
- Виховувати здатність сприймати та інтерпретувати художні твори, висловлювати особистісне ставлення до них, аргументуючи свої думки.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Метою програми є формування засобами хореографічного мистецтва творчих здібностей, уяви та фантазії; розвиток художнього мислення у виконанні танцювальних малюнків; виховання дисциплінованості та комунікативності в умовах двостороннього творчого процесу між однолітками та педагогом.

Методи опрацювання навчального матеріалу програми:

- словесні (бесіда, розповідь, пояснення, інструктаж);
- наочні (ілюстрації, демонстрації, покази);
- практичні (тренувальні вправи, індивідуальні та творчі завдання);
- репродуктивні (відтворювальні вправи);

- частково-пошукові (виконання за зразком, під керівництвом педагога);
- пояснювально-ілюстративні (демонстрація наочного навчання, організація сприймання, спостереження);
- самостійної роботи;
- стимулювання навчальної діяльності;
- формування пізнавального інтересу (пізнавальні ігри, навчальні дискусії, створення ситуації успіху);
- контролю та самоконтролю.

Основні засади формування музично-ритмічної діяльності у дітей:

- поповнювати запас основних та танцювальних рухів, продовжувати працювати над технікою та якістю їх виконання (пружністю, легкістю, координацією);
- продовжувати вчити народним та бальним танцям, розвивати емоційність дітей під час їх виконання;
- вчити відображати у вільних, природних рухах динаміку розвитку музичного образу;
- продовжувати працювати над розвитком м'язового відчуття; особливу увагу надавати виразності рухів рук;
- продовжувати працювати над розвитком орієнтування у просторі, пропонуючи дітям ролі ведучих, що організують переміщення по залі;
- запроваджувати ігрові вправи та етюди з використанням уявних предметів та ситуацій;
- сприяти розвитку музично-рухової імпровізації в сюжетних етюдах;
- стимулювати створення відкритих творчих композицій;
- формувати у дітей уяву та творче мислення.

Початковим етапом навчання дітей 6–7-річного віку музично-ритмічної діяльності є закріплення їхнього вміння рухатися відповідно до різноманітного характеру музики, розрізняти та точно передавати в руках початок та закінчення музичних фраз (довгих чи коротких), частин та всього музичного твору. Вчити відзначати в русі нескладні ритмічні малюнки, акценти, самостійно прискорювати та сповільнювати темп різноманітних рухів, реагувати на динамічні зміни в музиці.

Відтак потрібно продовжувати вчити дітей виразно рухатися відповідно до музичних образів та емоційно передавати ігрові образи. Вчити ритмічно, легко та невимушено діяти зі стрічками, шарфами, кульками, м'ячами, обручами та іншими предметами. Під час кожного заняття слід вимагати від дітей пластичності, легкості, невимушеності,

«польотності» у виконання всіх рухів, а також розширювати діапазон навичок виразного руху:

— хода різного характеру (спокійна, бадьора, м'яка, пружна, високий крок);

— ритмічний біг (легкий, широкий, стрімкий, високий);

— підскоки (легкі, сильні);

— бічний прямий галоп;

— крок польки, хороводу, перемінний;

— змінні притупи;

— напівприсідання з виставленням ноги на п'ятку;

— присядка (варіанти для хлопчиків), різні елементи українських танців («мотузочка», проста та складна, «гармошка», «ковирялочка», «козлик», «качалочка» (проста та складна) тощо);

— легкі, плавні рухи руками.

Організація заняття. Заняття з хореографічного мистецтва складається з чотирьох взаємопов'язаних частин (тривалість заняття — 45 хв):

1) *організаційної* (5–7 хв): вхід до зали, шикування, привітання учасників; початкова форма ввічливості (уклін); тема, мета та завдання заняття оголошуються дітям після поклону;

2) *розминки* (10–12 хв): марш на місці, в комбінації зі стрибками, підскоками; розігрів верхнього плечового поясу; нахили та згинання корпусу;

3) *основної* (20–25 хв): робота над постановкою корпусу, голови, рук, ніг; робота над танцювальними комбінаціями посередині зали; танцювально-ігрові вправи;

4) *заключної* (5–7 хв): вправи на відновлення дихання; підбиття підсумків, можливе домашнє завдання; заклjučна форма ввічливості (уклін); вихід із зали.

Хореографічні вправи у програмі займають більшу частину часу. Вони є основним джерелом інформації для тіла. Вправи можуть бути репродуктивними, спрямованими на відтворення побаченого, вивченого матеріалу, зокрема: 1) з розвитку орієнтації у просторі, які формують у дітей уміння використовувати просторовий малюнок; 2) з розвитку «м'язового відчуття», які виробляють самоконтроль за рухами; 3) творчі, пов'язані з проявом самостійності мислення, спостережливості, винахідливості.

Основні вправи для розвитку ритміки:

— стрибки з однієї ноги на іншу;

— підскоки на одній нозі, другу зігнути в коліні на 45°, винести вперед або назад (від 2 до 4 разів);

- галоп з великим просуванням та у швидкому темпі;
- па польки вперед, назад, навколо себе.

Основні вправи для розвитку танцювальних рухів

1. Колективно-порядкові вправи.

Теоретична частина. Ознайомлення з поняттями «коло», «колона», «шеренга», «інтервал».

Практична частина.

1. Постановка корпусу, рук, ніг, голови.
2. Виконання перебудов у малюнках: коло, колона, шеренга, інтервал.
3. Повороти праворуч, ліворуч.
4. Марширування: по одному по колу; перебудови праворуч, ліворуч через одного; з'єднання у пари, четвірки; перебудови парами, четвірками.
5. Перебудови під час марширування: з колони по одному в пари; з пар в колони; побудова кола з колони; вільне розміщення в залі.

2. Вправи на підлозі (партерна гімнастика).

Теоретична частина. Ознайомлення з назвами вправ партерної гімнастики, основними законами правильного дихання під час виконання вправ на підлозі.

Практична частина.

1. Вправи для підйомів.
2. Нахили корпусу вперед до підлоги.
3. Підйоми вгору правої та лівої ніг по чергово та обох разом.
4. Вправи «Велосипед», «Літак», «Кільце», «Кошик», «Котик», «Метелик», «Ножиці» (для розвитку преса).
5. Розтяжка.

3. Музично-ритмічні вправи.

Теоретична частина. Ознайомлення з поняттями «темп» (швидкий, помірний, повільний) та «динамічні відтінки» (голосно, тихо) музичного супроводу.

Практична частина.

1. Розвиток музично-слухового сприймання: уважне прослуховування музичного супроводу, початок та закінчення рухів разом з музикою, оплески в темпі музики, вправи на розвиток уваги.
2. Вправи для голови: повороти, нахили.
3. Положення рук: на поясі, тримаючись за спідницю (у дівчат), за спиною (у хлопців); положення рук у парі — тримаючись за одну руку, вільна рука на поясі.
4. Ознайомлення з позиціями рук: підготовче положення, I позиція, III позиція.

5. Ознайомлення з позиціями ніг: I вільна та пряма позиції; II вільна та пряма позиції.

4. Вправи обличчям до станка.

1. Позиції рук: підготовчча, I, II, III.

2. Позиції ніг: I, II, III (напіввиворотні).

3. Висування ноги по підлозі вбік, вперед, назад з I, III позицій “battements tendus” (батман тандю).

4. Напівприсідання на двох ногах за I, II, III позиціями “demi plié” (демі пліе).

5. Піднімання на півпальцях у I, II позиціях (релеве).

6. Згинання корпусу.

5. Вправи посередині зали.

1. Уклін (для дівчат, хлопців).

2. Положення рук: на поясі, за край спіднички.

3. Плавний рух руками “port de bras” (пор де бра — I, II).

4. Стрибки на двох ногах за VI позицією “saute” (соте).

6. Основні кроки: на півпальцях, на п'ятах, з високим підніманням колін, у сторону, у сторону з присіданням по I прямій позиції, простий танцювальний, перемінний; підскоки у просуванні; “pas” галопу; різні види стрибків; уклін дівчаток та хлопчиків.

7. Танцювальні етюди, постановочно-репетиційна робота.

Теоретична частина. Ознайомлення з поняттями «образ» та «сюжет».

Практична частина. Вивчення танцювальних етюдів, створених на основі попередньо засвоєного матеріалу: «Курчата», «Гномики», «Веселі мавпочки», «Ось яка ялинка», «Сніжинки», «Спортивна хвилинка».

8. Музичні ігри.

Теоретична частина. Пояснення правил участі в іграх.

Практична частина: «Мишки», «Ластівки, горобці та півні», «Пташки і автомобіль», «Пташки і лисичка», «Гномики», «Горобчики».

Основні рухи у різних видах танців

1. Рухи народних танців: елементи рухів українського танцю: «Бігунець», «Вихиляльник» з притупом, «Бічна доріжка», «Жабка» у напівприсіданні, напівприсідання з підніманням ноги вперед.

2. Етикет бального танцю: виконувати танцювальні кроки на півпальцях у характері музики на дві, три чверті; виконувати підготовчі рухи до вальсу, різні положення у парі, хвилеподібні рухи в ритмі вальсу; танцювати «па шасе» та «па польки» вперед, «па боковий галоп», розлучатися та зустрічатися з партнером; виконувати у фігурі «віконечко» крок з боку в бік та вперед-назад (спрощене балансе).

3. Рухи в характері польки: кружляти підскоками навкруг себе, у парі, під руками, навколо партнера; застосовувати випад на коліно та кружляння дівчинки навколо хлопчика; виводити ногу вперед на носок з I позиції та двічі вдаряти носком по підлозі (на зразок піке), завершуючи рухи потрійним притупом; підскакувати у боковому галопі по колу (на три такти), на четвертий такт — потрійний притуп, потім змінити напрямок галопу.

ВИМОГИ ДО ЗНАТЬ ТА ВМІНЬ УЧНІВ НА КІНЕЦЬ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ

Діти повинні знати:	Діти повинні вміти:
<ul style="list-style-type: none"> що танцювальний рух, ритмічні вправи виконуються під музичний супровід; виражальні засоби музики впливають на ритмічну структуру виконання танцювального руху; основні танцювальні позиції; термінологію основних ритмічних рухів; основні позиції рук, ніг; основні жанри хореографічного мистецтва 	<ul style="list-style-type: none"> визначати темп і характер музики, що супроводжує танцювальні рухи; орієнтуватися на площинні, координувати свої рухи з музичним супроводом; починати рух з початком звучання музики, виконувати танцювальні вправи, поклони; передати особливості музичного супроводу за допомогою танцювальних рухів; бути частиною загального танцювального дійства; виконати танцювальний етюд
<p>Діти мають набути досвіду:</p> <ul style="list-style-type: none"> володіння навичками вільного руху в просторі (залу, сцени); володіння навичкою виконання танцювальних рухів; виконання музично-ритмічних вправ під музику; виконання вправ партерної гімнастики; виконання основних танцювальних кроків; виконання танцювальних рухів; виконання музичних ігор; виконання танцювальних етюдів, заснованих на попередньо вивченому матеріалі 	

Перевірка та оцінювання знань, вмінь та навичок здійснюється у ході поточного та підсумкового контролю у формі проведення концертних виступів, відкритих та підсумкових занять. У кінці кожного півріччя проводяться відкриті підсумкові заняття, а в кінці кожного навчального року — звітний концерт. Для розширення світогляду дітей, залучення їх до хореографічного мистецтва програмою передбачено відвідування концертів, участь у різноманітних фестивалях і курсах, зустрічі з професійними хореографами, а також участь членів танцювального колективу в інших культурно-масових заходах.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богиніч О.Л. та ін. — К., 2012. — 26 с.
2. Бакай С.Ю. Комплекс матеріалів для занять англійською мовою. Англійські пісні для малят 5–6 років : [метод. посіб.] / С.Ю. Бакай. — Х. : Ранок, 2010. — 72 с.
3. Беленька Г.В. Природничі науки в казках, запитаннях, завданнях, дослідях : наук.-метод. посіб. для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку / Г.В. Беленька. — К. : Шкільний світ, 2011. — 128 с.
4. Беленька Г.В. Київські передзвони : навч.-метод. посіб. для вихователів дошк. навч. закл. / Г.В. Беленька, М.А. Машовець. — К. : Сім кольорів, 2011. — 112 с.
5. Беленька Г. Дитина у природному довкіллі: зауваги до освітньої лінії / Г.В. Беленька // Дошкільне виховання. — 2012. — № 9. — С. 12–14.
6. Беленька Г.В. Зростання дошкільника в праці : наук.-метод. посіб. / Г.В. Беленька. — К. : Шкільний світ, 2010. — 112 с.
7. Беленька Г. Експериментально-дослідницька діяльність дітей у природі як технологія пізнавального розвитку / Г.В. Беленька // Вихователь-методист дошкільного закладу. — 2012. — № 11. — С. 6–10.
8. Беленька Г.В. Реалізуємо Базовий компонент дошкільної освіти. Дитина в природному довкіллі / Г.В. Беленька // Вихователь-методист дошкільного закладу. — 2012. — № 11. — С. 2–5.
9. Беленька Г.В. Ознайомлення дошкільників зі складними явищами навколишнього світу / Г.В. Беленька // Вихователь-методист дошкільного закладу. — 2013. — № 2. — С. 42–49.
10. Беленька Г.В. Кольорове намисто : навч.-метод. посіб. для вихователів та батьків дітей дошкільного віку / Г.В. Беленька. — К. : Сім кольорів, 2014. — 76 с.
11. Беленька Г.В. Віконечко в природу : метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку / Г.В. Беленька. — К. : Сім кольорів, 2014. — 56 с.
12. Беленька Г.В. Дитина в довкіллі : метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку. — К. : Сім кольорів, 2014. — 56 с.
13. Богданець-Білоskalенко Н.І. У барвистому віночку. Хрестоматія : навч. посіб. для роботи з дітьми у дошк. навч. закл. / упор. Н.І. Богданець-Білоskalенко. — К. : Видавничий дім «Слово», 2012. — 728 с.
14. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови [Текст] : підруч. / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. — К. : Видавничий дім «Слово», 2013. — 704 с.

15. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти [Текст] / А.М. Богуш. — 4-те вид., доопрац. і допов. — Х. : Ранок, 2013. — 192 с. — (Сучасна дошкільна освіта).
16. Богуш А.М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А.М. Богуш ; М-во освіти і науки України. — К. : Слово, 2003. — 344 с.
17. Богуш А.М. Вчимося розповідати: складання розповідей за серією сюжетних картин на основі літературних текстів. Навчально-методичний комплект для дітей старшого дошкільного віку : метод. пос. + 18 карток / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. — К. : Вид-во МЦФЕР, 2013.
18. Богуш А.М. Запрошуємо до розмови. Розповідання за сюжетними картинами. Навчально-методичний комплект для дітей старшого дошкільного віку : метод. пос. + 18 карток / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. — К. : Генеза, 2013. — 48 с. + 16 картин.
19. Вертугина В.Н. Состояние подготовки детей дошкольного возраста с отклонением зрения к обучению в общеобразовательной школе [Электронный ресурс] / В.Н. Вертугина // Наука вчера, сегодня, завтра : матер. II Междунар. заоч. науч.-практ. конф. (24 июля 2013 г.). — Новосибирск, 2013. — С. 84–90. — Режим доступа : <http://sibac.info/2009-07-01-10-21-16/9700> — Название с экрана.
20. Весела І. Шаховий буквар / І. Весела, І. Веселий. — К. : Рад. школа, 1984. — 126 с.
21. Використання нетрадиційних технік як засіб творчого розвитку дітей дошкільного віку. Дайджест 2 / упоряд. Н.В. Погрібняк, А.Ф. Михайліченко. — Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. — 100 с. : іл.
22. Виховання людяності (До Базової програми розвитку дитини «Я у Світі») : метод. посіб. / Т.І. Поніманська, О.А. Козлюк, Г.В. Марчук. — К. : Міленіум, 2008.
23. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність / Л. Макаренко. — К. : Шк. світ, 2008. — 128 с. — (Бібліотека «Шкільного світу»). — Бібліогр.: С. 126–127.
24. Гавриш Н.В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості : метод. посіб. / Н.В. Гавриш, О.К. Безсоннова. — К. : ВД «Слово», 2012, 256 с. : 80 с. іл.
25. Грицишина Т.І. Дитина в мультимедійному просторі: санітарно-педагогічні умови організації роботи з комп'ютером / Т.І. Грицишина // Освіта та розвиток обдарованої особистості. — 2013. — № 3. — С. 35–37.
26. Гришин В.Г. Малыши играют в шахматы. Кн. для воспитателя дет. сада: Из опыта работы / В.Г. Гришин. — М. : Просвещение, 1991. — 158 с.
27. Гришин В.Г. Шахова азбука, або Перші кроки по шахівниці / В.Г. Гришин, Є.І. Ільїн. — К. : Рад. школа, 1982. — 64 с.
28. Дошкільнятам про світ природи: Старший дошкільний вік : навч.-метод. посіб. / Г.В. Беленька, Т.С. Науменко, О.А. Половіна. — К. : Генеза, 2013. — 112 с. — (Настільна книжка вихователя).
29. Дичківська І. Інклюзивна практика в дитячому садку: організаційна модель / І. Дичківська // Дошкільне виховання. — 2014. — № 2. — С. 5–9.
30. Жук Н.В. Цікавинка. Методичні рекомендації. Навчальна програма з англійської мови для дитячих садків / Н.В. Жук, Т.В. Кравченко. — Х. : Ранок, 2013. — 56 с.
31. Зак В.Г. «Я играю в шахматы» : [для ст. дошк. и мл. шк. возраста] / В.Г. Зак, Я. Ноевич. — 2-е изд. — Ленинград : Детская литература, 1985. — 223 с.

32. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад : навч.-метод. посіб. / кол. упоряд.: Патрикеева О.О., Дятленко Н.М., Софій Н.З., Найда Ю.М. ; [під заг. ред. Шинкаренко В.І.]. — К. : ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”», 2013. — 100 с.
33. Казачінер О.С. Усі заняття з англійської мови в ДНЗ (за Базовим компонентом дошкільної освіти). — Х. : Вид. група «Основа», 2014. — 285 [3] с. — (Серія ДНЗ. Вихователю).
34. Карабаєва І.І. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія педагога та дошкільника в процесі формування ціннісного ставлення дитини до оточення. Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка. — К. : Срібна хвиля, 2014. — Т. 4: Психологія розвитку дошкільника. — Вип. 10. — С. 91–102.
35. Карабаєва І.І. Дитяче свято як засіб формування ціннісних орієнтацій дошкільників // Практичний психолог: Дитячий садок. — 2014. — № 2. — С. 27–33.
36. Карабаєва І.І. Ціннісне ставлення дітей старшого дошкільного віку до навколишнього світу / І.І. Карабаєва // Дитина у сучасному соціопросторі : навч. посіб. / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір та ін.— К.—Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. — С. 51–76.
37. Карабаєва І.І. Взаємодія педагога і психолога дошкільного навчального закладу по формуванню у дитини ціннісного ставлення до оточуючого світу / І.І. Карабаєва // Сучасні діти — відображення цінностей дорослого світу : метод. реком. / за ред. Т.О. Піроженко. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014.
38. Коваленко О. Особливості використання дидактичних ігор та вправ у освітньому процесі / О. Коваленко // Вихователь-методист дошкільного закладу. — 2014. — № 12. — С. 40–44.
39. Коваленко О. Просторове моделювання як оригінальний прийом сенсорно-пізнавального розвитку старших дошкільників / О. Коваленко // Вихователь-методист дошкільного закладу. — 2014. — № 3. — С. 21–26.
40. Коваленко О.В. Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі: поради до освітньої лінії / Т.О. Піроженко, М.А. Машовець, О.В. Коваленко // Дошкільне виховання. — 2012. — № 9. — С. 32–35.
41. Коваленко О.В. Індивідуальний підхід у процесі формування логіко-математичної компетентності дошкільників як проблема / О.В. Коваленко // Міжнародні педагогічні студії: проблеми дошкільця в сучасному світі : зб. наук. пр. Бердянського держ. пед. ун-ту / укл. І.Г. Улюкаєва. — Донецьк : Ландон-XXI, 2012. — С. 109–114.
42. Коваленко О.В. Методичні аспекти реалізації освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» / О.В. Коваленко, Т.О. Піроженко, М.А. Машовець // Вихователь-методист дошкільного закладу. — 2013. — № 2. — С. 4–9.
43. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навч. посіб. / В.П. Котляр. — К. : Кондор, 2006. — 200 с.
44. Мартинчук Е.В. Современный этап развития инклюзивного образования в Украине [Электронный ресурс] / Е.В. Мартинчук // British Journal of Science, Education and Culture, Proceedings of the Journal are located in the Databases Scopus. — 2014. — 5 (1). — С. 176–180. — Режим доступа : http://elibrary.kubg.edu.ua/5607/1/E_Martynchuk_BJOSEAC_1_KSPKIO_IL.pdf. — Название с экрана.

45. Мартинчук О.В. Інклюзивне навчання як інноваційна форма організації навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку: фактори успішного впровадження [Електронний ресурс] / О.В. Мартинчук // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». — С. 249–254. — Режим доступу : http://elibrary.kubg.edu.ua/2352/1/E_Martynchuk_GV_29_KSPKIO_IL.pdf. — Назва з екрана.
46. Мартинчук О.В. Основи корекційної педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. напр. підготов. «Дошкільна освіта» / О.В. Мартинчук. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. — 288 с.
47. Марусенко П.В. Шаховий гурток у школі / П.В. Марусенко, Т.Ф. Лазарева. — К. : Рад. шк., 1983. — 95 с.
48. Машовець М.А. Математична скарбничка : метод. посіб. / М.А. Машовець. — К. : Сім кольорів, 2014. — 96 с.
49. Машовець М. Навіщо дошкільнику математика / М. Машовець, І. Стеценко. — К. : Шк.світ, 2009. — 128 с.
50. Машовець М. Захоплюючий світ математики / М. Машовець // Дошкільля. — 2010. — № 1. — С. 16.
51. Навчально-методичний посібник для батьків дітей з особливими освітніми потребами (Частина II) / за заг. ред. Колупаєвої А.А. — Вид. 2-ге, допов. і переробл. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — 198 с.
52. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підруч. / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур. — К. : Слово, 2010. — 373 с.
53. Огнев'юк В. Особлива місія дошкільної освіти / В. Огнев'юк // Дошкільне виховання. — 2006. — № 4. — С. 3–7.
54. Огнев'юк В. Усі діти народжуються геніями... / В. Огнев'юк // Освіта України. — 2006. — № 14. — С. 3–4.
55. Огнев'юк В.О. Ідея освіти [Електронний ресурс] / В.О. Огнев'юк // Освітнологічний дискурс. — 2010. — № 1. — Режим доступу : http://innovations.kmpu.edu.ua/NFV/2010_1/main.html
56. Огнев'юк В. У пошуках виховного ідеалу / В. Огнев'юк // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Л. Українки. — 2003. — № 10. — С. 248–252.
57. Основи акторської майстерності / упоряд. Л.А. Ряднова. — Х. : Вид. група «Основа», 2009. — 160 с. : іл. — (Серія «Творчому педагогу»).
58. Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю дітей : навч.-метод. посіб. для студ. пед. ф-ту напряму підготов. 6.010101 «Дошкільна освіта» / К.І. Демчик ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. — Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. — 128 с.
59. Павліченко О.М. Англійська для малюків. STEP BY STEP. STEP 1 / О.М. Павліченко. — Х. : Ранок, 2014. — 64 с.
60. Пасічник А. Проблеми інформатизації дошкільної освіти / А. Пасічник // Information Technologies in Education for All: Models and Infrastructures : зб. пр. VII Міжнародної конференції «Нові інформаційні технології в освіті для всіх: моделі та інфраструктури». — К., 2012. — С. 297–301.

61. Пасічник А. Мовленнєві заняття в системі сучасної дошкільної освіти [Текст] / А. Пасічник // Вихователь-методист дошкільного закладу. — 2009. — № 2. — С. 53–58.
62. Пасічник А. Навчання переказу: формування монологічної компетентності [Текст] / А. Пасічник // Дошкільне виховання. — 2008. — № 11. — С. 12–16.
63. Пасічник А. Торкнутися струн дитячої душі. Мультисенсорна технологія розвитку етичних уявлень дітей [Текст] / А. Пасічник // Дошкільне виховання. — 2012. — № 8. — С. 7–10.
64. Піроженко Т. Мовлення дитини: психологія мовленнєвих досягнень дитини : навч. посіб. / Т. Піроженко. — К. : Главник, 2005. — 111 с. — (Психол. інструментарій). — Бібліогр.: 18 назв.
65. Піроженко Т.О. Методичні засади вивчення ціннісних орієнтацій дитини старшого дошкільного віку / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова, Л.І. Соловйова // Пробл. заг. та пед. психології: зб. наук. пр. — 2011. — С. 142–150.
66. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : підруч. / Т.І. Поніманська. — К. : Академвидав, 2004.
67. Поніманська Т.І. Виховання людяності: технологічний аспект / Т. Поніманська // Дошкільне виховання. — 2008. — № 4. — С. 3–5.
68. Поніманська Т.І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку : моногр. / Т.І. Поніманська. — Рівне : РДГУ, 2006. — 364 с. — Бібліогр.: С. 270–298.
69. Поніманська Т. Умови застосування комп'ютера в навчально-виховному процесі дошкільних закладів / Т. Поніманська, Т. Павлюк // Вісник Інституту розвитку дитини. Сер.: Філософія, педагогіка, психологія. 2014. — № 32. — С. 90–95.
70. Поніманська Т.І. Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності : моногр. / Т.І. Поніманська, І.М. Дичківська, Л.І. Врочинська, Ю.О. Глінчук, О.А. Козлюк ; ред.: Т.І. Поніманська. — Рівне : Волин. обереги, 2012. — 206 с. — Бібліогр.: С. 188–206.
71. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс] // Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-п> — Назва з екрана.
72. Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах [Електронний ресурс] // Проект постанови Кабінету Міністрів України. — Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-vi-ddil/1312/1390288033/1413809810/> — Назва з екрану.
73. Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] // Лист МОН України № 1/9-539 від 08.08.2013 р. — Режим доступу : www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/693/normativno_pravova_baza11/ — Назва з екрана.
74. Проценко Т.А. Комплекс матеріалів для занять англійською мовою. Англійська у дит. садку. Конспекти занять 5–6 р. / Т.А. Проценко. — Х. : Ранок, 2010. — 64 с.
75. Рібцун О.Г. Малювання крок за кроком. Талановиті пальчики : навч. вид. / О.Г. Рібцун, Ю.В. Рібцун. — К. : Літера ЛТД, 2010. — 35 с.
76. Рібцун О.Г. Пластлін. Талановиті пальчики : навч. вид. / О.Г. Рібцун, Ю.В. Рібцун. — К. : Літера ЛТД, 2011. — 34 с.

77. Савченко Ю. Дорослим про дошкільнят: психологія статі / Ю. Савченко, Т. Піроженко. — К. : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2012. — 120 с. — (Б-ка «Шкільного світу»).
78. Савченко Ю. Художній твір як засіб формування гендерних уявлень дошкільника / Ю. Савченко // Практичний психолог: Дитячий садок. — 2013. — № 3. — С. 58–61.
79. Савченко Ю.Ю. Роль батьків у розвитку обдарованої дитини / Ю.Ю. Савченко // Проблеми діагностики та проектування розвитку обдарованості дошкільників: матер. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. — К. : Ін-т обдарованої дитини, 2013. — С. 92–97.
80. Сиротич Н.Б. Формування компетентності дітей дошкільного віку у сфері театральної освіти / Н.Б. Сиротич // Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 11 квіт. 2014 р., м. Київ / редкол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, В.І. Юрченко, Г.В. Беленька. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. — С. 275–280.
81. Сиротич Н. Різновиди театральної ляльки-рукавички/ Н. Сиротич // Вихователь-методист дошкільного закладу: Щомісячний спеціалізований журнал. — К. : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. — № 1 (62), січень. — С. 56–57.
82. Сиротич Н. Театр ляльок-підколінників — новий вид лялькового театру / Н. Сиротич // Вихователь-методист дошкільного закладу: Щомісячний спеціалізований журнал. — К. : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. — № 1 (62), січень. — С. 58–62.
83. Сиротич Н. Попередження синдрому «соціокультурного споживача» засобами театралізованої гри / Н. Сиротич // Вихователь-методист дошкільного закладу: Щомісячний спеціалізований журнал. — К. : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2013. — № 9 (58), вересень. — С. 15–19.
84. Смольникова Г.В. Домінантні заняття з фізичної культури в роботі з дітьми старшого дошкільного віку / Г.В. Смольникова // Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи : зб. метод. матер. / [авт.-упоряд.: О.П. Долинка, А.П. Бутова, О.В. Низьковська, Т.П. Носачова]. — Т. : Мандрівець, 2011. — С. 195–209.
85. Смольникова Г. Організація пізнавальної діяльності дітей / Г. Смольникова // Дошкільне виховання. — 2013. — № 3. — С. 6–11.
86. Смольникова Г. Здоров'язбережувальні та здоров'яформувальні технології / Г. Смольникова // Дошкільне виховання. — 2013. — № 7. — С. 23–26.
87. Смольникова Г.В. Малютам про тварин: Альбом сюжетних картинок для дітей раннього віку / Г.В. Смольникова, Г.Т. Чубач. — К. : Грамота, 2014. — 32 с. — (Серія «Дошкільна освіта»).
88. Смольникова Г.В. Різновікова група в ДНЗ : навч. посіб. / Г.В. Смольникова. — К. : Вид.група «Шк. світ», 2015. — 120 с. — (Б-ка «Шкільного світу»).
89. Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 11 квіт. 2014 р., м. Київ / редкол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, В.І. Юрченко, Г.В. Беленька. — К., 2014. — 376 с.
90. Сухин И. Шахматы для самых маленьких: книга-сказка для совместного чтения родителей и детей / И. Сухин. — М. : АСТ, 2008. — 287 с.

91. Сухин И. Шахматы для самых маленьких / И. Сухин. — М. : Изд. дом «АСТ Астрель», 2007.
92. Тарасенко Г.С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навч.-метод. посіб. / Г.С. Тарасенко, Н.В. Гавриш, Н.В. Кудикіна, Н.В. Лисенко, Л.О. Калмикова, Т.І. Поніманська, Г.Ф. Древаль, Г.А. Іваниця, Л.С. Русан, Г.І. Колосінська, Ю.М. Олійник, Г.Г. Кіт ; ред. Г.С. Тарасенко. — К. : Слово, 2010. — 318 с. — Бібліогр.: 120 назв.
93. Терещенко О.П. Розвиток творчості старшого дошкільника в образотворчій діяльності : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошкільного віку «Я у Світі» / О.П. Терещенко. — К. : Світич, 2009. — 112 с. : іл.
94. Товкач І.Є. Звуки. Букви. Читання [Текст] : метод. посіб. : у 2 ч. Ч. 2 / І.Є. Товкач. — Х. : Ранок, 2015. — 192 с. — (Серія «Віконечко у світ грамоти»).
95. Товкач І.Є. Слово. Речення. Звуки [Текст] : навч. посіб. для дітей старшого дошкільного віку : у 2 ч. Ч. 1 / І.Є. Товкач. — Х. : Ранок, 2015. — 80 с. — (Серія «Віконечко у світ грамоти»).
96. Товкач І.Є. Індивідуалізація формування мовленнєвої компетенції у дітей дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу [Текст] / І.Є. Товкач // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського : зб. наук. пр. — Одеса, ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2014. — С. 341–349.
97. Товкач І.Є. Формування мовленнєвої компетентності старшого дошкільника на заняттях / І.Є. Товкач // Стандарти дошкільної освіти : зб. наук. робіт учасн. всеукр. наук.-практ. конф., 11 квітня 2014 р., м. Київ / редкол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, В.І. Юрченко, Г.В. Беленька. — К. : Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2014. — С. 308–314.
98. Федій О.А. Естетотерапія : навч. посіб. / О.А. Федій. — 2-ге вид., перероб. та допов. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 304 с.
99. Шалаєва Г. Англійські стихи і пісенки для найменшої. Англійський для дітей / Г. Шалаєва. — М. : Слово, Ексмо, 2007. — 32 с.
100. Шалаєва Г.П. Англійський с 3-х лет. Готовимся к школе / Г. Шалаєва. — М. : Слово, Ексмо, 2006. — 128 с.
101. Шахи. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності / В.Г. Березін, Л.В. Тимошенко, І.Р. Захарчук. — К., 2008. — 142 с.
102. Шкваріна Т.М. Англійська мова для дітей дошкільного віку. Програма, методичні рекомендації / Т.М. Шкваріна. — К. : Шкільний світ, 2008. — 112 с.
103. Шульга Л. Барвіста радість / Л. Шульга. — Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2012. — 328 с.
104. Ярмолаєва Н.Л. Навчання дошкільнят гри в шахи : навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / Н.Л. Ярмолаєва. — Березне, 2012. — 122 с. — Режим доступу : http://dnzromashka.rv.ua/attachments/article/66/Navshanna_doschkiljnat_gri_v_schachu_Jarmolajeva.pdf

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ ДІТЕЙ ВІД ДВОХ ДО СЕМИ РОКІВ «ДИТИНА»

Огнев'юк Віктор Олександрович, науковий керівник проекту, ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України.

Беленька Ганна Володимирівна, заступник директора з наукової роботи Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор.

Половіна Олена Анатоліївна, доцент кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Богданець-Білоskalенко Наталія Іванівна, доцент кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук.

Богініч Ольга Любомирівна, головний спеціаліст Департаменту вищої освіти МОН України, кандидат педагогічних наук, доцент.

Вертугіна Валентина Миколаївна, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Волинець Катерина Іванівна, завідувач кафедри початкової освіти та методик природничо-математичних дисциплін Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент.

Волинець Юлія Олександрівна, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Гарашенко Лариса Василівна, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Голота Наталія Миколаївна, доцент кафедри педагогіки та психології Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Іваненко Олена Анатоліївна, проректор-декан факультету з підготовки юних абітурієнтів, майстер-класів та спецкурсів Київської дитячої Академії мистецтв, кандидат педагогічних наук.

Карабаєва Ірина Іванівна, старший науковий співробітник лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, кандидат психологічних наук.

Кишинська Алла Володимирівна, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат психологічних наук.

Коваленко Олена Володимирівна, доцент кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Літнік Олена Олегівна, доцент кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Лігіченко Олена Дмитрівна, викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Лобода Ольга Володимирівна, старший викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Мартинчук Олена Валеріївна, завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент.

Машовець Марина Анатоліївна, заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент.

Мельник Наталія Іванівна, доцент кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Савченко Юрій Юрійович, заступник директора з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної роботи Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат психологічних наук, доцент.

Сиротич Наталія Богданівна, викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Стаєнна Олена Олегівна, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Тарасенко Галина Сергіївна, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, професор.

Товкач Ірина Євгеніївна, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Чередніченко Світлана Володимирівна, викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

ЗМІСТ

Вступне слово	3
Програма «Дитина»: погляд з історії у сьогодення	5
Пояснювальна записка	10
Сім'я і дитячий садок	15

ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ВІД ДВОХ ДО СЕМИ РОКІВ

Перша молодша група «Крихітки» (третій рік життя)

Особистість дитини	
<i>Вікові особливості психічного розвитку дітей</i>	<i>21</i>
<i>Здоров'я та фізичний розвиток</i>	<i>29</i>
Мовлення дитини	33
Дитина в соціумі	35
Гра дитини	37
Дитина у природному довкіллі	39
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	41
Дитина у світі культури	
<i>Образотворча майстерня</i>	<i>44</i>
<i>Музичний калейдоскоп</i>	<i>45</i>
<i>Театральна мозаїка</i>	<i>47</i>
<i>Літературна скринька</i>	<i>49</i>

Друга молодша група «Малята» (четвертий рік життя)

Особистість дитини	
<i>Вікові особливості психічного розвитку дітей</i>	<i>51</i>
<i>Здоров'я та фізичний розвиток</i>	<i>61</i>
Мовлення дитини	67
Дитина в соціумі	69
Гра дитини	72

Дитина у природному довкіллі	74
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	79
Дитина у світі культури	
<i>Образотворча майстерня</i>	82
<i>Музичний калейдоскоп</i>	84
<i>Театральна мозаїка</i>	87
<i>Літературна скринька</i>	88
Діти з особливими освітніми потребами	89

Середня група «Чомусики» (п'ятий рік життя)

Особистість дитини	
<i>Вікові особливості психічного розвитку дітей</i>	95
<i>Здоров'я та фізичний розвиток</i>	103
Мовлення дитини	111
Дитина в соціумі	114
Гра дитини	118
Дитина у природному довкіллі	121
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	126
Дитина у світі культури	
<i>Образотворча майстерня</i>	131
<i>Музичний калейдоскоп</i>	132
<i>Театральна мозаїка</i>	136
<i>Літературна скринька</i>	139
Діти з особливими освітніми потребами	141

Старша група «Фантазери-мрійники» (шостий рік життя)

Особистість дитини	
<i>Вікові особливості психічного розвитку дітей</i>	143
<i>Здоров'я та фізичний розвиток</i>	150
Мовлення дитини	160
Дитина в соціумі	166
Гра дитини	170
Дитина у природному довкіллі	173
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	180
Дитина у світі культури	
<i>Образотворча майстерня</i>	186
<i>Музичний калейдоскоп</i>	188
<i>Театральна мозаїка</i>	192
<i>Літературна скринька</i>	195
Діти з особливими освітніми потребами	197

«Дослідники» (сьомий рік життя)

Особистість дитини	
<i>Вікові особливості психічного розвитку дітей</i>	201
<i>Здоров'я та фізичний розвиток</i>	205
Мовлення дитини	213
Дитина в соціумі	219
Гра дитини	222
Дитина у природному довкіллі	225
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	229
Дитина у світі культури	
<i>Образотворча майстерня</i>	234
<i>Музичний калейдоскоп</i>	237
<i>Театральна мозаїка</i>	241
<i>Літературна скринька</i>	242
Діти з особливими освітніми потребами	243
Місточок до школи	247

ВАРІАТИВНА ЧАСТИНА БКДО

Подорожуємо у світ англійської мови	251
Комп'ютерна грамота	267
Шахи	269
Хореографія	272
Рекомендована література	292
Авторський колектив Освітньої програми для дітей від двох до семи років «Дитина»	299

Навчальне видання
ДИТИНА

Освітня програма для дітей

від 2 до 7 років

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

За зміст поданих матеріалів відповідають автори.
В оформленні обкладинки використано матеріали сайту www.freepik.com

Видання підготовлене до друку в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка
Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*
Над виданням працювали *Н.І. Гетьман, Т.В. Нестерова, Н.І. Погорелова*

Підписано до друку 14.01.2016 р. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 17,67. Обл.-вид. арк. 23,99. Наклад 2000 пр. Зам. №

Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи, серія ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.

Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук.
Д49 кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч,
Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Ма-
шовець ; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — К. :
Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — 304 с.

ISBN 978-617-658-016-4

Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» розроблена відповідно до Базового компонента дошкільної освіти (2012 р.) і є комплексною варіативною програмою, в якій відображено вимоги до змісту дошкільної освіти. Зміст освітньої роботи з дітьми структурований за принципом інваріантності та варіативності. Він дає змогу відійти від традиційної системи занять, оскільки уможливило інтеграцію різних видів діяльності. Реалізація програмних вимог забезпечить належні умови для зростання здорової, щасливої, самодостатньої, творчої особистості.

Для педагогів дошкільних навчальних закладів, приватних педагогів (гувернерів), батьків, студентів, аспірантів та викладачів педагогічних навчальних закладів.

УДК 373.2(072)

ББК 74я73